MİRALAY BEKİR SAMİ GÜNSAV'IN KURTULUŞ SAVAŞI ANILARI

MUHİTTİN ÜNAL

cem / KÜLTÜR

KÜLTÜR DİZİSİ

MİRALAY BEKİR SAMİ GÜNSAV'IN
KURTULUŞ SAVAŞI ANILARI
Hazırlayan: Muhittin Ünal
Birinci Basım: Kasım 1994 / Cem Yayınevi
Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Doğan Ofset
ISBN 975-406-510-1
Cem Yayınevi: Küçükparmakkapı İpek Sokak No: 11
80060 Beyoğlu-İSTANBUL
Tel: 243 05 50-243 20 23 • Faks: 244 15 33

Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları

Hazırlayan

MUHİTTİN ÜNAL

cem yayınevi

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM: ÖNSÖZ VE ALİ SAMİ BEY'İN KİŞİLİĞİ

Miralay Bekir Sami Bey'in Hatıratını Yayınlarken–M. ÜNAL 11
Önsöz–A. Doğan GÜNSAV 13
Albay Bekir Sami Günsav'ın Hayatı ve Kişiliği 15

İKİNCİ BÖLÜM: EGE BÖLGESİNDE ÖRGÜTLENME ÇALIŞMALARI

Direnişi Örgütlemek İçin Yola Çıkıyorum 21
Bandırma 21 Mayıs 1919 24
Türkiye'de Tek Bayrak Dalgalanır Türk Bayrağı 26
Ethem Bey'i Göreve Çağırıyorum 30
Kurtuluş Savaşının İlk Askeri Uygulama Emri 31
Akhisar'da Durum ve Olaylar 32
Akhisarlılar İle Yaptığım Talihsiz Görüşme 37
Halit Paşa ile Görüşüp Yola Çıkıyoruz 39
Yapayalnız ve Rehbersiz Kalıyoruz 40
Yüksek Tahsilli Korkak Nahiye Müdürü 45
Karargâhımla Salihli'deyiz 46
İstanbul'a Geri Çağrılıyorum 53
Alaşehir'de Türkler Dostluk Belgesi Peşinde 56
Ödemiş ve Aydın Yöresinde Durum 60
Mustafa Kemal Paşa'ya İlk Raporu Gönderiyorum 64
Alaşehir'de Toplantı Yapıyorum 67
Ödemiş'te Ümitvar Gelişme 68
Alaşehir'e Gelen 4 Hocanın Akibeti 70
Yunan Bayrağı Taşıyan Çocukları ve İdam Edilen Rumlar 72
Eşme Müftüsü Destek Veriyor 73
Kuvayi Milliye Görünüşte İstanbul'u Tanımayacak 74
Yerli Rumlar Yunan Ordusuna ve Çetelerine Katılıyorlar 77
İtalyanların Taktiği 77
Kula'da Örgütlenme 80
Yeni Ordu Müfettişlikleri 85
Boşaltılan Yerler Derhal İşgal Edilecektir 86
Yeni Kolordu İle İrtibat Sağlıyoruz 88
Üç Kaymakama Sert Emir Veriyorum 89
Gördes'in Vatansever Kaymakamı 90
Mudanya'ya Çağrılıyorum 94
Genel Durum 95
Türk ve Yunan Adalet Farkı 98
Birliklerarası Yardımlaşma Çağrısı 99
Kaçak Erleri Toplayınca Bursa'ya Hareket 101
Kula'da Örgütlenme 102
Alaşehir'de İkinci Deneme 105
Salihli'de Durum 108
İstanbul İsteklerimizi Karşılama Yerine Talimat Veriyor 110

Üst Komutanlara Durum Raporu Veriyorum ... 114
17/6/1919 Kula ... 116
Menemen'de Katliam Yapılıyor ... 122
Kula–19/6/1919 ... 124
Sivas'da Bir Kongrenin Toplanması Kararlaştırılmış ... 129
Kuvvetler Salihli'de Toplanıyor ... 130
Kolordu Emri ... 131
Sürpriz Emir ... 132
İstanbul'a Rapor Veriyorum ... 133
Başladığımız Çalışmalara Devam Ediniz ... 134
Hükümete Rest Çekmeyi Düşünmüştüm ... 135
Sizlerden Fedakârlık Talep Ediyorum ... 138
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: BURSA'DA KOMUTANLIK DÖNEMİ VE SONRASI
Artık Bursadayız 26/6/1919 ... 141
Mustafa Kemal Paşa'nın İstekleri ... 142
Mustafa Kemal Paşa'ya İnanıyorum ... 143
2. Ordu Müfettişi Cemal Paşa'nın Telgrafları ... 143
Aydın Bölgesinde Bıraktıklarım Ne Diyor? ... 144
Mustafa Kemal Paşa'nın Emirleri ve Amasya Kararları ... 147
Binbaşı Akif Bey'in Tezviradı ... 148
Ali Fuat Paşa Bayrak Açıyor ... 149
Ödemiş Jandarma Kumandanı Silah İstiyor ... 151
Vali İsmail Bey Korkup Kaçıyor ... 153
İstanbul'a İkinci Kez Çağrılıyorum ... 155
İstanbul İle Haberleşmenin Kesilmesi ... 156
Halil Paşa'nın Kaçırılması ve Takibi ... 157
Ali Fuat Paşa'nın Tedbir Önerileri ... 160
Ali Fuat Paşa Görevden Alınıyor ... 161
Sivas Kongresi Başladı ... 162
Nemrut Mustafa Paşa Olayı ... 163
Milli Kongre Heyeti Temsiliye Etki Alanını Genişletiyor ... 167
Mustafa Kemal Teşekkür Ediyor ... 169
Milli Meclis'in Toplanması Şarttır ... 170
Mustafa Kemal Paşa Makina Başında ... 171
Ahmet Nuri Bey Aleyhindeki Tepki ve Önlemler ... 172
Seçimlerde Uyulacak Esaslar ... 174
Halkı Görüşlerimiz Etrafında Birleştirmek ... 175
Kuvayı Milliye Milletin Sinesinden Doğmuştur ... 177
Süleyman Sururi Bey'in Sert Tutumu ... 179
Bilecik'den Yardım İsteniyor ... 180
Mustafa Bey'in Duyguları ... 181
Ali Fuat Paşa'ya Rapor ... 181
İçerdeki İlk Kıpırdanma Arnavutlardan Geliyor ... 182
Bilecik Yöresi Örgüt Çalışmaları ... 185
Ahmet Anzavur'un İsyan Hazırlıkları ... 187

Seçim Çalışmaları Başlıyor 188
Bursa İle İlgili Konularda Sadece Bana Sorunuz 189
İstanbul Halil Paşa Derdinde 190
Bilecik ve Yenişehir'de Durum 191
Yiğitliğinizi Bilirim 193
Yunan Oyun ve Zulümleri 194
Yusuf İzzet Paşa Güvenilir mi? 195
Manyas'lı İki Çerkez Beyi Neler Anlattılar 196
Mustafa Kemal Paşa'dan İstanbul Haberleri 198
Fahrettin Hayri (Deli Fahri) İçin Seçim Çalışmaları 203
M. Kemal Yusuf İzzet Paşa'yı Soruyor 204
Diğer Haberlerle Talimat 205
Bursa ve Yöresindeki Önlemler 207
Amasya Mülakati Yapılıyor 208
Peşpeşe Gelen Teşekkür Mesajları 209
Ahmet Anzavur Hileye Başvuruyor 211
Fransız Subayı Valiyi Neden Ziyaret Etti? 213
Meclisin Taşrada Toplanması Kabil mi? 214
Ahmet Anzavur'un Maksadı Nedir? 217
Borç Para İsteniyor 220
Meclis İstanbul'da Toplanmak Zorunda 221
Kirmasti ve Orhaneli'de Çalışmalar 222
Gayri Müslimler Ne Yapıyor? 226
Bursa Örgütü Olarak Görüşlerimiz 227
Mebusluk İstcyip İstemediğim Soruluyor 228
Seçilen Mebuslar Millici mi? 229
Yusuf İzzet Paşa'ya Rapor 230
Bilecik ve Karacabey'de Kargaşa 231
Hakkı Behiç Bey'in Mebus Adaylığı 232
Yarbay Rahmi ile Haberleşme 233
İki Jandarma Subayı Lazım 234
Yusuf İzzet Paşa'nın Raporüma Cevabı 234
Bursa ve Jandarma İstasyonlarının İşgali Nedir? 236
Anzavur Toparlanıyor mu? 237
Kirmasti ve Yenişehir'de Durum 237
Karşı Örgüt Organizasyonları 238
Birinci Anzavur İsyanı ve Ethem Bey 239
İstanbul'dan Anadolu'ya Silah Nakli 241
Kolorduya Durum Raporu 244
Harbiye Nazırlığı'ndan İkaz 245
Fahrettin Hayri'nin Seçim İşi 246
Amiral Lobon İle Görüşme 248
Sivas'dan Ayrılma Hazırlıkları ve Hareket 249
Ankara'dan İlk Emir 251

14. Kolordu'nun İki Şifresi 252
Bilecik Yöresinde Asayiş Neden Bozuk? 253
Kolordular Kuvayı Milliye'ye Dönüşebilir 255
Silah ve Cephane Sıkıntısı ve Çalışmalarımız 256
Yusuf İzzet Paşa Karar mı Değiştirdi? 259
Protesto Telgrafları Yağdırınız 263
Hocaları Neden Dışlıyoruz? 264
Yeni Mücadele Programı Geliyor 265
Prens Sabahattin Kuvayı Milliye'ye Ne Diyor? 266
Ankâra'ya Gönderdiğimiz Paranın Yarısını Geri İstiyoruz 266
İstanbul'dan Silah Sevk Edileceği Haber Geliyor 268
İngilizler Hükümete Müdahale Ediyor 269
İngiliz İrtibat Subayı'nın Raporu Ne Diyor? 270
Akbaş Cephaneliği Boşaltılıyor 271
Bilecik–İzmit Hattının Takviye Gereği 272
Kafkasya'daki Hükümetler Ne Durumda 273
Yusuf İzzet Paşa Emekliliği Düşünüyor 273
Kâzım Bey Cephane İstiyor 274
Fransız İstihbarat Subayına Cevabım 275
Miralay Şevket Bey İstifa Ettiriliyor 276
Batı Cephesinde Yer Yer Çarpışmalar Oluyor 277
Ruslarla İlişkilerimiz İçin Düşündüklerim 277
Ahmet Anzavur Tekrar Sahnede 278
İstanbul'da Meclisi Mebusa Toplandı 282
Karacabey Kaymakamı İle Alay Kumandanı Anlaşamıyorlar 283
Mudanya Üzerinden Silah Sevkiyatı Tehlikeye Girdi 284
İstanbul Hükümeti Biga'ya Birlik Sevkini Engelliyor 285
Diğer Gelişmeler 286
İstanbul'da Kabine Değişiyor 287
Gizli Emir Yerine Ulaştırılıyor 288
Suret 289
İngilizler Yusuf İzzet Paşa'yı Görevden Aldırmak İstiyor 293
Surettir 293
Hükümet Müdahalelere Dayanamadı 294
Gerici Girişimler ve Kabine Buhranı 295
Anzavur Olaylarının Son Durumu 297
Yunanlılar'da Son Durum 299
İstanbul İşgal Ediliyor 300
Geyve Boğazı Önem Kazandı 303
Ali Fuat Paşa'nın Kararlı Tebligatı 306
İtilaf Devletlerinin Subayları Tutuklanacaktır 308
Eskişehir'de İngiliz Birlikleri Tehdit Ediliyor 309

Tümene Bağlı Birliklerde Durum 310
Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'ya Cevaplarım 312
İstanbul ve Meclisi Mebusan'dan Haberler 312
Askerler Kaçmaya Başlıyorlar 314
Mustafa Kemal Paşa 14. Kolordu Karargâhını
Bursa'ya Taşımamı İstiyor 315
İngilizler Sıkışınca Demiryolu Köprülerini Yıkıyor 316
Yusuf İzzet Paşa ve Fevzi Paşa'nın Mesajları 317
Suret 318
Şeyh Sunûsi Hazretlerinin İsteği 321
Yusuf İzzet Paşa İle Osman Bey'in Anlaşmazlığı 322
İstanbul İle PTT Kanalıyla Görüşme Kesinlikle Yasaktır 326
Fevzi Paşa'nın Emri Gerçek mi, Değil mi? 327
Geyve Harekâtında Son Durum 329
Anzavur ve Gâvur İmam Olayının Devamı 330
Bursa'nın Genel Durumu 338
Sert Önlem ve Yetkiler: 345
Beyannameler 346
Paşalık Teklifini Geri Çeviriyorum 347
Bursa Kritik Durumdadır, Lütfen Yardım Ediniz 352
Çerkez Ethem Asileri Dağıtıyor 355
İstanbul'dan Haberler 359
Birlik Komutanlarından Mesajlar: 360
Ethem Bey ve Emin Bey'in Görüşmeleri Çelişiyor: 361
Doktor Enis Bey'in Kuvvetini İznik'e Gönderdim 362
Onbaşı Ahmet Ortalığı Karıştırıyor 363
Yarbay Mahmut Bey Şehit Oldu 365
Ali Fuat Paşa Geyve'de 366
Hacı Fehmi Bey'in İsteği ve Endişesi: 366
Çerkez Ethem Bey'in Telgrafları ve Cevabım 368
TBMM Açılıyor 369
İstanbul'dan Alınan Haberler: 370
Cafer Tayyar Bey'in Cesareti 370
1898 Doğumluları Askere Çağırıyoruz 371
Mudanya'ya Gelen Esir Asker Kafilesi 371
Çerkez Ethem Bey Nerede 372
Yöredeki Gelişmeler ve Ali Fuat Paşa'nın Düşündükleri 374
Ethem Bey'in Ankara'ya Telgrafı 377
Milli Savunma Bakanı Fevzi Paşa'nın Şifreleri ve Cevabım 379
Kazım (Özalp) Bey'in Mıntıkama Müdahalesine İtiraz Ediyorum 381
Tümen Emridir 384
Geyve–Hendek–Düzce İsyanları Bastırılıyor 385

Beyanname 387
Binbaşı Şevki Bey Yardım İstiyor 390
Karamürsel Müfrezesi İngilizleri Anlatıyor 391
İngilizler Cephaneleri Denize mi Döküyor? 392
İzmit Kuvayı İnzibatiye Askerleri Bize Katılmaya Başladı 395
Tümen Birlik ve Müfrezelerinin 7 Haziran Tarihli Telgrafları 396
Miralay İsmet Bey'in Şifreleri 398
TBMM Meclisine Önerim 399
Bursa Üzerinden Anadolu'ya Geçişler Artıyor 401
Davut Çetesinin Yakalanması İçin Tertibat 402
Fransız Heyetinin Ankara'ya Gönderiyorum 403
Sovyetler'den İyi Haberler 404
Tümende Yeniden Düzenleme 405
TBMM Orduda Yeni Düzenlemeye Karar Veriyor 405
Mudanya'ya Asker Çıkaran İngilizlere Cevap Veriyoruz 407
Ali Fuat Paşa Batı Cephesine Hareket Ediyor 409
Kâzım Bey Durumunu Bildiriyor 409
İngilizler Bu Sefer Yalova'yı Yokluyor 410
Kolorduma Bağlı 24. Tümende İlk Rapor 410
Kıyılarımıza Gelen İngilizlere Nasıl Davranılacak 411
İngilizler Bu Seferde Karamürsel'deler 412
İngiliz ve Yunanlılar Askerlerini Arttırıyorlar 412
Düşman Harekete Geçiyor 413
20. Kolordu Karargâhının Durumu Nedir? 416
Yunan Taarruzu ve Önleme Çabaları 417
6.7.1920 Olayları 427
8 Temmuz 1920 Olayları 434
9.7.1920 Günü Gelişmeleri 444
10.7.1920 Olayları 448
12 Temmuz 1920 Olayları 451
13 Temmuz Olayları 452
14 Temmuz Olayları 454
Bir Ölünün Ardından 469
Alıntıların Kaynağı ve Açıklamalar 473

1. BÖLÜM

MİRALAY BEKİR SAMİ BEY'İN HATIRATINI YAYINLARKEN

Öğrencilik yıllarından beri özel bir ilgi duyduğum Türk Kurtuluş Savaşı konusunda yayınlanan eserlere imkânlarım ölçüsünde sahip olup onları okumaktan ve Kurtuluş Savaşı gazileriyle konuşmaktan her zaman zevk duydum. Okul sıralarında okuduğum konuların bir bölümünün içeriği ile Kurtuluş Savaşına katılmış insanlardan dinlediğim aynı konulu anlatımların kısmen de olsa farklılıklar taşıması, Milli Mücadele tarihine olan ilgimi daha da arttırdı.

Okuduğum kitaplardan küçük küçük notlar almaya başladıktan 20 yıl sonra; Kurtuluş Savaşının ilk öncülerinden olup, Mustafa Kemal Paşa'nın komutanlara muhatap olarak yayınladığı ilk emri harfiyyen uygulayıp, Batı Anadolu'dan sonra Bursa ve yöresinde resmen ulusal direnişi örgütleyip, İstanbul Hükümetine kafa tutma pahasına Bursa Valileri Gümülcineli İsmail İle Nemrut Mustafa Paşa'yı zor kullanarak İstanbul'a iade eden, Padişah adına paşalık ve başkumandanlık teklifi yapıldığında bir dakika dahi düşünmeden red cevabı veren Miralay Bekir Sami Bey gibi bir kumandanın hatıratının yayımlanmadığını, ancak varolduğunu tesbit edip, ailesini aradım. Arkadaşım Necdet Hatam ile birlikte Erdek'de bulduğumuz Sayın Ali Doğan Günsav, babasının hatıratının yayımlanması için katkımıza sevineceğini beyan edip daha sonra da ailesi adına yazılı muvafakat verdikten sonradır ki, okuyacağınız kitabı yayına hazırlamaya başladım.

Kitabı hazırlarken Ali Doğan Günsav Bey'in hazırlamış olduğu 79 sahifelik hazırlık metni ile rahmetli Yaver Yüzbaşı Selâhattin Yurdoğlu'nun Latin harfleriyle yeniden yazdığı ve kısmen de ilavelerde bulunduğu

metinlere aynen sadık kaldım. Özüne dokunmadan bugünkü dile olabildiğince yaklaştırmaya çalıştım. Ayrıca, rapor, yazı, beyanname ve bilgi için karşılıklı olarak gönderilen telgraflardan Bekir Sami Bey'in görev alanını ve icraatını doğrudan doğruya ilgilendirmeyen kısımları zaman zaman dikkatè almadım veya özüne sadık kalarak kısaltmalar yaptım. Türk-Tarih Kurumu arşivinde bulunan orijinal metnin son cildi eski Türkçe harflerle yazılı olup sadece bu cildin yeni harflerle düzenlenmiş metni yoktur. Onu da kendilerine teşekkür borçlu olduğum emekli öğretmen Sayın Kasım Gömeçli ve Tarih Kurumu Arşiv Müdürü Sayın Aynur Gedil'in yardımlarıyla incelemek suretiyle, 21 Mayıs 1919 gününden başlayıp Bekir Sami Bey'in görevden alındığı 14.7.1920 tarihine kadarki bölümü tamamladım. En son bölümü de TBMM'nin görüşme tutanaklarından ve rahmetlinin muhtelif yazışma evrakından faydalanarak ilave ettim.

Orijinal metni incelerken yer, zaman ve şahıs konularında küçük çelişkiler veya tapaj hataları gördüm. Muhtemeldir ki, farkında olmadan ben de aynı hatalara düşmüşümdür. Bu nedenle peşinen özür dilerim. Bu kitabı hazırlarken tarih yazmak veya tarihçilik gibi bir iddiam olmadı. Tek amacım; Kurtuluş Savaşının öncü kahramanlarından olduğu halde zamanla mağdur edilen, bugün bile silah arkadaşlarından ayrı olarak aile mezarlığında yatan Albay Bekir Sami Bey'in anılarını; ilgililerin, araştırıcı ve tarih meraklılarının okuyabilmesine imkân hazırlamaktı. Bunda da muvaffak olabildimse kendimi son derece mutlu sayarım.

Ankara, 15.3.1993
Muhittin ÜNAL

ÖNSÖZ

Milli Mücadele içerisinde yer alan Bekir Sami ismini taşıyan 3 kişi vardır. Bunlardan ilki bu kitaba konu olan Albay Bekir Sami Günsav' dır. İkincisi, eski Beyrut Valisi, Heyeti Temsiliye Üyesi ve ilk Hariciye Vekili Bekir Sami Kunduk'dur. Üçüncüsü ise Ödemiş Kaymakamı ve sonradan Kırşehir Valisi olan Erzurumlu Bekir Sami Baran'dır.

Miralay Bekir Sami, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının Samsun'a çıktıkları günlerde Ege Bölgesinde direnişleri örgütlemek üzere yola çıkıp sırasıyla;

– 17. Kolordu Kumandan Vekilliği,
– 56. Tümen Kumandanlığı,
– 20. Kolordu Kumandanlığı,
– Antalya–Muğla Havalisi Kumandanlığı,
– Kuzey Kafkasya Murahhaslığı,

görevlerinde bulunmuş, bu döneme ait Harb Cerideleri, yaveri Yüzbaşı Selâhattin (Yurdoğlu) tarafından bizzat günü gününe tutulmuştur. Dokuz ciltte toplanan bu güncelerde, normal telgraflar, şifreli telgraflar, raporlar, yazılar, beyannameler, mektuplar ve Bekir Sami'nin görüş ve kanaatını yansıtan notlar mevcuttur.

Bekir Sami'nin ölümünden sonra Harb Cerideleri uzunca süre tarafımızdan aynen muhafaza edilmiş, daha sonra Yaver Selâhattin Yurdoğlu'nun isteği üzerine kendisine emanet edilmiş, cerideleri bizzat yazan kişi olması nedeniyle hem yeni harflerle yeniden yazılmasını sağlamış hem de yeteri açıklıkta olmayan bölümlere ek açıklama ve ilavelerle bugünkü son şekli verilmiştir.

Yüzbaşı Selahattin'in vefatından sonra tekrar bize intikal eden eski ve yeni yazılı orijinal metinlerden sırasıyla, Ali Fuat Cebesoy, Rahmi Apak, Sabahattin Selek ve İlhan Selçuk, Kurtuluş Savaşı ve Yüzbaşı Selâhattin'in Romanı konulu kitaplarını yazarken faydalanmışlardır. Daha çok araştırmacının faydalanmasını teminen 1989 yılında tüm dökümanlar, aile kararıyla Türk Tarih Kurumuna armağan edilmiştir.

Milli Mücadelenin öncü komutanlarının birçoğu hatıralarını yazmış ve öbür dünyaya göçmüşlerdir: Babamız Albay Bekir Sami, vefat edeli 59 yıl oldu. Bu arada hatıralarını yazan en yakın çalışma arkadaşlarının anılarında bile Miralay Bekir Sami'nin hizmetlerine ve katkılarına yeteri açıklıkta yer verilmediğini, isminin ve hizmetlerinin üzerine adeta sünger çeker gibi bir düşüncenin hakim olduğunu üzülerek izledik.

Ayrıca, Bekir Sami, Kurtuluş Savaşına gönüllü olarak başladığı zaman henüz ortada olmayan ve sonradan ortaya çıkan birçok silâh arkadaşının mezarları bugün Ankara'daki T.C. Devlet Onur Mezarlığına nakledildiği halde, Bekir Sami'nin unutulmuş olmasını anlamakta zorlanıyor ve bu hatanın en kısa zamanda düzeltileceğini umuyoruz.

Milli Mücadelenin nasıl başladığı, ilk örgütlerin nasıl kurulduğu ve nasıl geliştiği konularında bugün dahi yeterince bilinmeyen birçok şey vardır. İlaveten pek çok emektar kahramanın isimleri bilinmediği gibi aydınlanamayan muhtelif hadiseler vardır. İşte bu nedenle ve ayrıca Bursa'da 56. Tümen Kumandanı olarak görev yaparken Padişahın elçisi sıfatıyla Bursa'ya gelip «Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarından ayrılıp İstanbul'a dönerseniz Padişahımız efendimiz kısa aralıklarla iki kez terfi ettirip paşalık, başkumandanlık, 20.000 altın ve bir adet köşk vereceklerdir.» şeklindeki Reşit Bey'in teklifini «Mustafa Kemal Paşa yola çıkarken kendisine söz verdik, sözümüzden dönmeyiz,» cevabıyla geri çevirirken, bu konuşmalara, ev sahipliği yaparak tanık olan Operatör Dr. Emin Erkul ile Ödemiş'de ilk örgütlenmeye önayak olan ve Bekir Sami ile İstanbul'dan birlikte ayrıldığı ve tüm ircaatına tanık olduğu için ona büyük saygı duyan Avukat Hamit Şevket İnce'nin ısrarlı talep ve tavsiyeleri üzerine babamızın hatıratını yayınlamak üzere bir ön çalışmaya başlamış isek de değişik nedenlerle düzenlememiz yarıda kalmıştı ki, hemşehrimiz ve Kurtuluş Savaşı konusunda araştırmaları bulunan Sayın Muhittin Ünal'ın hatıratı yayınlama talebi vaki oldu. Aile meclisi kararıyla ve memnuniyetle kendilerine yetki verildi. Elinizde bulunan bu kitabın hazırlanmasındaki özverili çalışmaları nedeniyle kendisine teşekkürler ediyoruz.

Milli Mücadeleyi; «Vatanlarında vatansız kalanların vatan yapma mücadelesidir,» sözüyle tanımlayan Miralay Bekir Sami'nin kurtuluş savaşındaki emek ve hizmetleri hiçbir şekilde inkâr edilemez. Kitapta yer alan birçok belge bunun en güzel kanıtıdır. Tabiidir ki, ceridelerde yer alan belgelerin tamamına kitapta yer verilememiştir. Buna rağmen, Hatıratın; araştırmacıların yararlanabileceği, bilinmeyen birçok ismin ortaya çıkmasına vesile olacağı, Yunan işgalini izleyen günlerdeki Batı Anadolu'nun durumunun daha iyi kavranmasına yardımcı olabileceği ümidini taşıyor ve yayınlanmasına izin vermekten dolayı tarihe karşı vazifemizi yapmış olmanın hazzını duyuyoruz.

Üsküdar, 25.2.1993
ALİ DOĞAN GÜNSAV
Mimar
(Bekir Sami Bey'in Oğlu)

Albay Bekir Sami (Günsav)'nin Hayatı ve Kişiliği

A- HAYATI: Bekir Sami Bey, Kuzey Kafkasya'nın Adigey bölgesinden Anadolu'ya 1864 yılında göçetmiş olan «VUBIH» boyundan Gubzeç (savaşçı komutan) Hasan Bey'in oğludur. Aile unvanı ZARAKO'dur. Manyas'ın Haydar köyünde çiftçilikle meşgul olan Hasan Bey'in 7 çocuğundan (Havva, Fatma, Esma, Bekir Sami, Münire, Mehmet, Musa) birisidir. Doğum yılı 1879'dur.

Küçüklüğünde askerlik mesleğine karşı özel ilgi gösterdiğinden, ilkokulu bitirince, Bursa Askeri Lisesine girmiştir. Daha sonra İstanbul Harbokuluna girmiş ve 17 Ocak 1899 tarihinde 421 öğrenci arasından 17. olarak mezun olmuş ve piyade subayı olmuştur. Sicil numarası 1315–17'dir. 2 Şubat 1901 yılında üsteğmenliğe terfi etmiş, sonra da Harp Akademilerine girerek 4 Aralık 1902 tarihinde Mümtaz Yüzbaşı unvanıyla mezun olmuştur.(1) Emsali olan diğer Kurmay–Mümtaz (seçkin, üstün) yüzbaşılar arasında Enver Paşa, Hafız Paşa, Mehmet Kâmil Paşa, Selâhattin Adil Paşa, Fahrettin Altay Paşa bulunmaktadırlar.

Bekir Sami Bey, mümtaz subay olduktan sonra sırasıyla şu görevlerde bulunmuşlardır:

- 11.2.1904: 57. Alay, Nizamiye I. Tabur 3. Bölük Komutanlığına,
- 4. 5. 1906: Erzincan Harbokulu Topoğrafya Öğretmen Yardımcılığına,

– 30.11.1908:	Erzurum Askeri Lisesi Matematik Öğretmenliğine,
–12.9.1909:	Dördüncü Alay emrine, sonra da 8. Tümen Kurmay Yardımcı Subaylığına,
– 3.4.1910:	İstanbul Harbokulu Topoğrafya Öğretmen Yardımcılığına,
– 29.9.1910:	Rütbesi Binbaşılığa yükseltilmiştir.
– 5.7.1911:	3. Kolordu Kurmay Heyeti Yardımcı Subaylığına,
– 17.7.1911:	70. Alay II. Nizamiye Tabur Komutanlığına,
– 16.5.1912:	6. Kolordu Kurmay Heyeti Yardımcı Subaylığına,
– 29.5.1912:	70. Alay II. Nizamiye Tabur Komutanlığına,
– 16.6.1912:	Bağımsız İşkodra Tümeni Komutanlığına,
– 5.8.1912:	Harbiye Nezareti Makam Emir Subaylığına,
– 28.2.1914:	Almanya'da Karlişruhe Satınalma Komisyonu Başkanlığına,
– 7.9.1914:	5. Kolordu 43, Alay Komutanlığına,
– 21.1.1915:	5. Seferi Kuvvet Komutanlığına,
– 23.1.1915:	Yarbaylığa terfi etmiştir.
– 29.7.1915:	Gümüş Liyakat Madalyası almıştır.
– 23.3.1916:	Irak'da Felâhiye başarısı için bir yıl kıdem verilmiştir.
– 7.6.1916:	İki yıl daha kıdem verilerek Albaylığa terfi ettirilmiştir.
– 13.6.1916:	Üçüncü rütbeden Osmanlı Nişanı verilmiştir.
– 31. 8. 1916:	Savaş gümüş imtiyaz madalyası verilmiştir. Kerkük halkı da gümüş kamçı hediye etmiştir. *(Kerkük Müslümanlarının Felahiye kahramanı Bekir Sami'ye şükran hatırası yazılı olarak.)*
– 26.7.1917:	Dört hafta sürcyle Almanya'ya gönderilmiştir.
– 9.8.1917:	Çatalca savunma hattına atanmış. Avusturya–Macaristan 3. sınıf üstün nitelik nişanı verilmiştir.
– 11.4.1918:	Üçüncü Osmanlı Nişanı kılıç ile değiştirilip İhracat ve İthalat Komisyonu Başkanlığına atanmıştır.

- 20.5.1919: 56. Tümen komutanlığına asaleten 17. Kolordu K. vekaleten atanıp Anadolu'ya geçmiştir.
- 24.6.1920: 20. Kolordu komutanlığına atanmışsa da sonradan görevden alınmıştır.

Bekir Sami Bey, ulusal mücadelenin başlangıcından itibaren fiilen katıldığından Nemrut Mustafa Paşa'nın başkanı olduğu Harp Divanınca 6.6.1920 tarih ve 24 sayılı kararla, Kuvayi Milliye adı altında Anadolu'da kargaşa yaratıp halkı teşvik ettiğinden dolayı suçlu görülerek, «Rütbesinin kaldırılmasına, madalyalarının geri alınmasına ve idamına» karar verilmiştir.

Hakkındaki idam kararına rağmen Bursa'nın işgal tarihi olan 8.7.1920 tarihine kadar Bursa ve yöresinde canla başla çalışmıştır. Bursa'nın işgal olduğu tarihde 20. Kolordu Komutanı idi. 56. Tümen komutanlığına atanan Nazmi Bey'in yöreye intibakını sağlamak için görev yeri olan Eskişehir'e hareket etmeden Bursa'da kalmıştır. Bu nedenle TBMM'nin dinci kanadı Bursa'nın düşüşünden haksız yere Bekir Sami Bey'i suçlu kabul etmiştir.(2)

Mustafa Kemal Paşa, Albay İsmet Bey, Ali Fuat Paşa, Bekir Sami Bey'in kusursuz olduğunu hararetle savunmuşlar ve sonuçta da 20. Kolordu Komutanlığından alınarak Antalya havalisi komutanlığına atanmıştır. Orada da fazla kalmadan Kafkasya Murahhas Heyetinde görevlendirilmiştir. Trabzon'a kadar gittiği halde Kafkasya'ya geçemeden geri dönüşü yanlış yorumlanarak, DADAY' da zorunlu ikamete tâbi tutulmuştur. 1921 yılında fiilen komutanlıktan, 1924 yılında da askerlik hayatından ayrılmak zorunda kalmıştır.

Daha sonraları Ali Fuat Paşa'nın yardımıyla Haydarpaşa D.D.Yolları İstimlak Müdür Yardımcılığı görevine getirilmiş ve 9.9.1934 tarihinde ölümüne kadar bu görevde kalmıştır.

Bekir Sami Bey, Almanca ve Fransızcayı iyi, İngilizceyi az olmak üzere biliyordu. Basılmış eseri yoktur.

Bekir Sami Bey ile Rukiye Tahire, 1910 yılında evlenmiş ve

Turgut, Orhan, Doğan, Turhan, Belma ve Selma adlarında 6 çocukları olmuştur.

B– KİŞİLİĞİ: Bekir Sami'nin beraber savaştığı arkadaşlarının ve komutanlarının yayınlamış oldukları hatıralarında savaşçılığı, cesareti, dürüstlüğü, mertliği ve vatanseverliğiyle övgü dolu sözlerle anılmaktadır. Bunlardan aşağıya alınan örnekler onun kişiliği hakkında yeterli bilgi içermektedir.

Yaveri Yüzbaşı Selahattin: «İsyan dalgaları her yana yayılırken Bursa sapasağlamdı. Bunda da Bekir Sami Bey'in demir karakteri, sonsuz cesareti rol oynuyordu. O ortamda Bekir Sami Bey'den başkası bölgenin hakkından gelemezdi,» ifadesiyle hatıratında saygıyla anmaktadır.

Mustafa Kemal Paşa: 9.11.1919 tarihli şifresinde: «Bursa vilayetinin asayişinin sağlamlaştırılması konusundaki başarılı çalışmalarınız, takdir, şükran ve saygıyla değerlendirildi. Heyeti Temsiliye sizin gibi fazilet ve ahlak sahibi, metin ve iyi yeteneklerle donatılmış bir kumandanın Bursa gibi nazik ve önemli bir mevkide bulunması vatan ve milletin selameti için hayırlı bir durumdur,» diyerek kanaatını dile getirmektedir.

Ali Fuat Paşa: «Albay Bekir Sami Bey, Birinci Dünya Harbinin sonlarında, Seferiye Kuvveti ve daha sonra da Tümen kumandanı olarak katılmış, Kafkas dağlarında, Irak sahralarında Osmanlı yiğitliğini kanıtlamış seçkin kumandanlardandır. Kurtuluş Savaşında ise herkesten önce Anadolu'ya geçip düşman zulmüne karşı isyan bayrağını açmış, İzmir cephesini kurmuş, Bursa gibi kritik bir bölgede başarıyla iki yıla yakın çalışmış, tehditlere ve vaadlere sağlam ahlakı ve temiz vicdanı ile karşı dimdik durabilmiş hamiyetli bir kişidir,» diyerek saygıyla anmaktadır.

Operatör Dr. Emin Erkul: Oğlu Ali Doğan Günsav'a İstanbul Briç Kulübünde: «Bekir Sami Bey'le Bursa'da beraberdik. M. Kemal Paşa'dan ayrılması için Paşalık, Başkumandanlık, 20.000 altın ve bir köşk teklifini benim evimde reddetmiştir. Onun gibi na-

muslu ve vatansever birisinin oğlu olmakla iftihar etmelisin» sözleriyle samimi duygularını söylemiştir.

Türk Dünyası Gazetesi–İstanbul: 27 Ekim 1919 tarihli nüshasında «Bekir Sami Bey bu memleketin yetiştirdiği nadir şahsiyetlerdendir. Kendisi azimkâr, kuvvetli ve değerli bir asker olduğu kadar iyi bir idarecidir de. Bursa'daki hizmetleri ve sağladığı sükûn ve emniyet bu düşüncemizin en güzel kanıtıdır,» satırlarıyla Milli harekâtı yönetenler arasında Bekir Sami Bey'e ayrı bir yer vermektedir.

2. BÖLÜM

Direnişi Örgütleme İçin Yola Çıkıyorum

Mondros Mütarekesinin imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihinde, İhracat ve İthalat Komisyonunda görevliydim. Bu görevde zaten fazla kalmadım. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği günlerde izinli olarak, Üsküdar'daki evimde dinleniyordum. Ara sıra da arkadaşlarla buluşup, ülkenin durumu hakkında dertleşirdik. Çoğunlukla Mareşal Deli Fuat Paşa'nın oğlu Esat Fuat Bey'in köşkünde, zaman zaman da Hamidiye Kahramanı Rauf Bey'in (ORBAY) evinde toplanıyorduk. Genellikle öğle saatlerine rastlayan bu toplantılara evsahipleri dışında Ressam Şevket (DAĞ) Bey, Ressam Asaf Bey, Rasathane Müdürü Fatin Hoca, Fizik Profesörü Salih Murat (Özdilek), Kimyager Mustafa Nevzat (Pisak) Bey gibi arkadaşlar katılıyordu.

Memleketin kurtarılması çareleri, sohbetlerimizin ana konusuydu. Rauf Bey ve ben; kurtuluş için tek çarenin silahlı mücadele ve gerekirse kan dökmek olduğunu savunuyorduk.

İzmir'in işgalinden 3 gün sonra 18 Mayıs 1919 günü arkadaşım ve Kuzey Kafkasya kökenli hemşehrim Rauf Bey (ORBAY) Üsküdar'daki evime geldi. İçinde bulunduğumuz son durumu birlikte değerlendirdik. Konuşmamızın sonunda Rauf Bey özetle şunları söyledi:

«Mondros Mütarekesi, galip devletlerin kötü niyetleri, vatan sevgisinden yoksun bir hükümdarın kurduğu, zavallı ve memleket duygusundan uzak bir hükümetin elinde giderek son Türk vatanını imhaya doğru bir şekil almaya başlamıştır. Hemen her hadise

de kötü gidişatı görmek kabildir. İzmir'in işgali, İmparatorluğun parçalanarak yok edilmesi kararının ilk uygulamasıdır. Eğer Yunanlıların bu hareketleri durdurulamazsa bugünkü durumun daha da feci lerini görüp yaşamak kaçınılmazdır. Şu halde bu hareketi fiilen durdurmak lazımdır. Kâzım Karabekir Paşa Erzurum'da icabeden hazırlıkları yapmaktadır. Mustafa Kemal Paşa, Karabekir Paşa ile buluşmak üzere şu anda Samsun yolundadır. Onlar kendi görevlerini yapacaklar. Ege'de, Trakya'da ve buradaki işler de arkadaşların himmetine kalmıştır.

Ben ve arkadaşlarım, vatanın selameti ve kurtarılması için her tedbiri alıyoruz. Bilhassa şimdi Ege'de hasıl olan vaziyet çok kritik bir duruma dönüşmüştür. Süratle Yunan işgalini durdurmak ve Ege'de silahlı bir savunma hattı oluşturmak, mütareke şartlarının dışına çıkıldığı her yerde halkın silahlı savunmaya başvurmadan kaçınmayacağını göstermek suretiyle henüz elden gitmemiş olan vatanı kurtarmak gerekiyor. Bunun için arkadaşlarla görüştük. Ege'de başsız kalan ordunun başına geçmeyi ve bu vazifeyi almayı size öneriyoruz. Ben yarın Milli Savunma Bakanı Şevket Turgut Paşa ve Genel Kurbay Başkanı Cevdet Paşa (Çobanlı) ile görüşerek tayin ve görevlendirme işini sağlayacağım.[3]»

Uzun süredir Anadolu'ya geçerek fiilen çalışmayı ben de düşünüyordum. Vatanın kurtarılmasında küçük de olsa katkım olursa mutluluk duyacaktım. Bu düşünceyle tereddüt etmeden kararımı verdim.

Ertesi gün (19 Mayıs 1919), Rauf Bey evime tekrar geldi, «Yarın saat: 14.00'de Harbiye Nazırı seni kabul edecek. Anadolu'da yalnız kalmayacaksın. Ardından ben de yetişeceğim ve birlikte çalışacağız,» dedi.

20 Mayıs 1919 günü İstanbul'a indim. Eminönü'ndeki işlerimi hallettim. Bu arada dostum ve hemşehrim kimgayer Mustafa Nevzat Bey ile karşılaştım. Birlikte Karaköy'e doğru yürüyorduk ki, Galata Köprüsünün üzerinde eski yaverim Yüzbaşı Selâhattin Bey'i gördüm. Birinci Dünya Harbinde birlikte çalışmıştık. Ça-

lışkan, cesur, mert bir subay olduğunu bildiğim için yeniden yaverlik önermeyi düşünerek kendisiyle görüştüm. Özetle, yeni vazifemi, yapmayı düşündüğüm işleri, işin tehlikesini, çekilecek sıkıntıları bir bir sıraladıktan sonra benimle gelip gelemeyeceğimi sordum. Henüz evlenmemiş olması benim için önemli bir avantajdı. Teklifimi, hiç tereddüt göstermeden ve büyük bir istekle kabul etti.(4)

Öğleden sonra Yüzbaşı Selâhattin Bey'le birlikte Harbiye Nezareti'ne (Milli Savunma Bakanlığı) gittik. Önce Genel Kurmay II. Başkanı dostum ve arkadaşım Kemahlı Miralay Kâzım Bey'i gördüm. Selahattin'in yaverlik işlemlerini tamamlayıp şifre anahtarını temin ettirdim. Karargâh teşkil işini uzatmak istiyordum. Anadolu'ya geçtikten sonra karargâhımı tamamlamayı tasarladım.

İkinci olarak Genel Kurmay Başkanı Cevat Paşa ile görüştüm. Sonuncu olarak da Milli Savunma Bakanı Şevket Turgut Paşa'ya veda etmek üzere odasına girdim. Paşa, 1910 senesinde Makedonya Tedip Kuvvetleri Komutanı iken ben yüzbaşı rütbesiyle yanında çalışmıştım. Beni çok iyi karşıladı ve sordu.

– Ülkenin ve ordunun durumunu, İzmir'in işgal faciasını biliyorsunuz. Size hiçbir emir vermiyoruz. Anadolu'da ne yapmayı düşünüyorsunuz?

– Vatanım neyi emrediyorsa onu yapacağım. Gönlünüz rahat olsun Paşam, dediğimde duygulandı.

Paşa, sessizce çekmecesini açtı, içinden 1.000.– lira kâğıt para çıkarıp bana verdi. Gözleri yaşarmış, ağlıyordu. Eliyle kolumu tutup şöyle dedi:

– Allah, başarılı kılsın oğlum. Vatanın çıkarı neyi gerektiriyorsa onu yap. Hükümetin belki seni koruyamaz. Belki güç durumlara da düşebilirsin. Yılma, üzülme, vatan, kendisine hizmet edenleri ölseler de unutmaz ve onları aziz tanır. Askerleri ve subayları toplayınız. Fakat zorunlu olmadıkça Yunanlılarla çarpışmaya girmeyiniz.(5)

Görüşmelerden çok etkilendiğim için perişan bir durumda Milli Savunma Bakanlığından yaverimle birlikte ayrıldık. Ertesi

sabah Galata rıhtımından kalkacak Gülnihal vapurunda buluşmak üzere Selâhattin ile vedalaştık. Ben, doğruca evime yöneldim. İskeleden Paşakapısı'ndaki evime doğru yürürken, Yunanlılar'ın İzmir'i işgalini protesto mitinginden dağılan insanları, üzüntü içindeki hallerini gördüm. Halkımız bu vatanda düşman çizmesi görmek istemiyordu. Fakat koskoca imparatorluk fiilen çökmüştü. Top yok, tüfek yok, para yoktu. Sadece güçlü bir iman vardı. İşte o iman, beni 40 yaşında eşimi ve iki çocuğumu İstanbul'da bırakarak Anadolu'ya göndermeye yetmişti.

21 Mayıs 1919 sabahı ailemle vedalaşarak, Galata rıhtımına geldim. Selâhattin beni bekliyordu. Gülnihal vapuru saat 09.00' da hareket etti. Marmara'ya açıldıktan sonra aynı vapurda yolculuk eden Ödemiş'li Avukat Hamit Şevket İnce ve Yüzbaşı Süleyman Sururi Beyler'den ulusal direniş örgütleri teşkil edilmesi konusunda yardımlarını istedim. Bunlardan Süleyman Sururi'nin Kuvayı Milliye komutanı olarak önemli katkıları olacaktır.

BANDIRMA– 21 MAYIS 1919

Öğleden sonra Bandırma iskelesine çıktığımız zaman kasabadaki tüm Rum evlerinin Yunan bayraklarıyla donatılmış ve zafer takları kurulmuş olduğunu gördüm. Şehir nüfusunun önemli kısmını teşkil eden Rumlar ve Ermeniler, Marmara'dan gelecek Yunan kuvvetlerini bekliyorlardı. Türk kesimi korkmuş ve sinmiş durumdaydı. İskelenin karşısındaki otele yerleştik. Hamit Şevket Bey de aynı otelde kalıyordu. Otelden çıkıp kasabayı gözden geçirdim. Askeri birlikleri denetlemekten dönmekte olan hemşehrim ve büyüğüm Yusuf İzzet (Meţ) Paşa'yla bir görüşme yaptım. Halktan bazıları da İzmir işgalinden kaçan bazı subaylar ziyaretime gelip bilgiler verdiler. Bu arada ilk telgrafımı çektim ve bir de tezkere yazdım:[6]

Telgraf:

Bandırma, 21.5.1919

Milli Savunma Bakanlığı Yüksek Katına,

21 Mayıs 1919 günü saat 15.30'da Bandırma'ya gelip, göreve başladığımı arz ederim.

17. Kolordu Kumandan Vekili
Albay Bekir Sami

Tezkere:

Bandırma, 21.5.1919

61. Tümen Kumandanlığına,

17. Kolordu Kumandanlığını vekaleten yürütmek üzere saat 15.30'da Bandırma'ya geldim. Cuma günü Manisa'ya gideceğim.

17. Kolordu Kumandan V.
Albay Bekir Sami

Bir an önce Anadolu'ya geçme isteğim nedeniyle yazılı emir almadan yola çıkmıştım. Şifahi bir emir dışında elimde bir yetki belgesi yokken işe başladım. Bir hayli gecikmeli olarak aşağıda yazılı tayin emrim geldi.

Milli Savunma Bakanlığı
Personel Müdürlüğü: 1450

Harbiye Nezareti
21.5.1919

Feshedilmiş olan 52. Tümen eski Komutanı
Bekir Sami Bey'e,

56. Tümen kumandanlığı görevini asaleten yürütmek üzere Ma-

nisa'ya hareket etmemiz ve ayrıca 17. Kolordu Kumandanlığına da yeni bir komutan atanıncaya kadar vekalet etmek üzere, atama teklifiniz Padişahlık Makamınca onaylanmıştır. Derhal hareketinizi temenni ederim.[7]

Milli Savunma Bakanı
Şevket Turgut

TÜRKİYE'DE TEK BAYRAK DALGALANIR –TÜRK BAYRAĞI–

22 Mayıs 1919 günü yaverim Yüzbaşı Selâhattin'i 61. Tümen Kumandanına gönderdim. Komutanı alıp getirmesini söyledim. Şehrin manzarası, Yunan bayrakları ve Venizelos resimleri yanında Rum halkının taşkınlıkları asabımı bozmuş ve tüm gece de uyuyamamıştım. Yarım saat sonra Selahattin ve Tümen Komutanı geldiler. Yarbay rütbesindeki bu zat kendisini şöyle takdim etti.

– 61. Tümen Kumandan Vekili ve Kalem Reisi Yarbay Refet. Türklüğünü ve askerlik şerefini unutmuş gözüken yarbaya kesin bir ifadeyle şunları söyledim:

– Size dün bir tezkere göndererek, 17. Kolordu Kumandanlığı vekaleti görevine atandığımı, Cuma günü Manisa'ya gideceğimi bildirdiğim halde aramadınız. Burası Türkiye'dir. Burada tek bayrak dalgalanabilir. O da Türk bayrağıdır. Bunun dışında bir bayrağın asılmasına ve saygı görmesine boyun eğmek alçaklıktır. Şimdi hemen harekete geçip şehirdeki tüm Yunan bayraklarını kaldırıp zafer taklarını yıktıracaksınız. Karşı koyan olursa öldüreceksiniz. Bu iş için size 3 saat süre,veriyorum. Üç saatte görev tamamlanmazsa ben sizi öldüreceğim. Haydi görev başına!..[8]

Tümen kumandanı, baş üstüne efendim, tekmiliyle birlikte süratle uzaklaştı. Bu kez de yaverimi ilçe kaymakamını getirmeye gönderdim. Kaymakam gelince, ona da aynı sertlikle aynı emri

verdim. Öğleden sonra Haydar Çavuş Camii'nde bir konuşma yapacağımı, şehir eşraf ve ileri gelenlerinin de hazır bulundurulmasını da ilave ettim. Kaymakam gitti.

Öğleye kadar vermiş olduğum emirler yerine getirildi. Bütün Yunan bayrakları indirildi, zafer takları yıkıldı. Yerlerine Türk bayrakları çekildi. Halk sevinç içindeydi. Ne gariptir ki, yarbay rütbesine ulaşıp, Tümen Komutanlığını yürütmekte olan bu zat, benim Bandırma'dan ayrıldığım gün «Memlekette fitne çıkarıyor» diye beni İstanbul'a şikâyet etmeyi ihmal etmedi.

Kaymakam Bey ayrıldıktan sonraydı yanıma hemşehrim, köylüm ve tüccar olan Çerkez Hasan Bey gelip bizi evine davet etti. Eşyalarımızı da evine taşıttırdı.

Hasan Bey'in evinde yemek yerken Hasan Bey'e, Reşit Bey'i sordum. Ethem Bey'in ağabeyi olup okuldan arkadaşım olduğundan kendisinin çağırılmasını rica ettim. Köyüne haber gönderildi. Reşit Bey'in gelmesini beklemeden camiye birlikte gittik. Özetle şunları söyledim.

– Ey Müslümanlar, Yunanlıların gelmesini beklemekte olan Rumların hazırlıklarına ve taşkınlıklarına karşı hiç olmazsa nefislerinizi korumak için kendinizi bir örgüte bağlayınız. Eğer bu camide can görmek istemiyorsanız, ailelerinizi Yunan palikaryalarının koynunda görmek istemiyorsanız, haydi silah başına. Bugün ne hükümet kalmıştır ve ne de devlet kalmıştır. Devlet de sizsiniz, hükümet de sizsiniz. Ya düşmanları öldüreceğiz ve bu vatan bize kalacak, ya da biz öleceğiz. Bu vatanı alanlar burada tek Türk bırakmayacak. Her yabancı bayrak düşmandır. Onu yıkın ve yakın!..

Bu heyecanlı konuşmadan sonra, sarıklı bir hoca ezan okuyarak, selâ vermeye başladı. Halk bir ağızdan tekbir getirmeye başladı. Sanki camide kükremiş bir aslan sürüsü vardı. Bandırma artık kendine gelmişti.

Aynı günlerde Bandırma'da ulusal bir direniş hareketi yaratmak üzere çalışmakta olan Kayseri Mutasarrıfı Kemal ve İzmir

Şark Mektebi Müdürü Necati Beyler de dinleyenler arasındaydılar. Sonradan onlarla da ayrıca görüştüm ve gönüllü çalışmalarına başladılar.[9]

Camiden sonra Hasan Bey'in evine döndük. Çoğunluğu İzmir' den kaçmış olan subaylar olmak üzere, birçok insan eve gelip İzmir'in işgaliyle ilgili bilgilerini anlattılar. Bu bilgiler ışığında İstanbul'a iki adet şifreli telgraf, görev yöremdeki birliklere de 4 adet telgraf çektirdim.[10]

Şifreli Telgraf

Bandırma, 22.5.1919

Milli Savunma Bakanlığı Yüksek Katına,

Bugün Bandırma'ya gelen genç bir zabitin verdiği bilgilere göre,

1- Yunanlılar, 1.000 kişilik bir kuvvetle (süvariler dahil) 21.5.1919 günü saat 6.30'da Çekil ve Ulacık istasyonları arasında yürüyüş halinde görülmüştür. Bu kuvvetin Menemen'i işgal etmesi ihtimali yüksektir.

2- Yunanistan'a, Ayvalık dahil Kuşadası'na kadar olan sahil ile 50-60 kilometre içerilere kadar olan bölüm, Aydın vilayetinin tamamının verildiği söylentisi yaygındır.

3- Bir haftadan beri Yunan birliklerini taşıyan vapurlar İzmir'e yanaşmaktadır. Yunanlılar asker sayısını 100.000 kişiye çıkaracaklarını söylüyorlarmış.

4- Ayrıca, Yunan Jandarma Kuvvetlerinin de İzmir'e sevki bahse konudur.

17. Kolordu K. Vek.
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf

Bandırma, 22.5.1919

Harbiye Nezareti (M. Sav. Bak.) Yüksek Katına,

İnanılır kaynaklardan alınan bilgilere göre İzmir'in işgali sırasında 20 subay veya üstsubay şehit edilmiş, 14 subayın cesetleri de denize atılmıştır. Keza, seçkin erler de yok edilmiştir. Manisa ile irtibat kuramıyorum. İzmir'e gitmeden Manisa'ya ulaşmak zor olduğu için bekledim. 23.5.1919'da trenle Manisa'ya hareket edeceğim. Manisa'da bulunan subay ve eratın da katliama uğramasından endişeliyim. Mümkünse Manisa'da bulunan birliğimizin Salihli istikametine çekilmesi için İstanbul'dan Manisa Mevki Kumandanlığına talimat verilmesini arz ederim.

17. Kolordu K. Vekili
Albay Bekir Sami

Diğer Telgraflar

Bandırma, 22.5.1919

– 57. Tümen Komutanlığına – AYDIN,
– Mevki Kumandanlığına – MANİSA,
– Askerlik Şubesi Başkanlığına – SOMA,
– Mevki Kumandanlığına – AYVALIK,

20 Mayıs 1919 tarihinden itibaren 17. Kolordu Komutanlığını vekaleten yürütmeye başladım.
Bilgi ve gereğini rica ederim.

17. Kolordu K. Vekili
Albay Bekir Sami

ETHEM BEY'İ GÖREVE ÇAĞIRIYORUM

Geceleyin kaldığım eve Reşit Bey'i beklerken, enistesi Hafız Hüseyin Bey geldi. «Reşit Bey aranmakta olduğundan gelemedi. Yetkili olarak beni gönderdi» cevabını verip saygılarını sundu. Ben de şunları söyledim.

– Reşit Bey, Bandırma ve Manyas havalesinden toplayabildiği kadar Çerkes atlısını toplayıp, kardeşi Ethem Bey kumandasında arkamdan süratle Manisa'ya göndersin.

Ayağa kalkan Hafız Hüseyin, talimatı anladığını ve gereğinin yapılacağını taahhüt ederek, derhal köyüne döndü.(11)

23 Mayıs 1919 günü saat 11.00'de İzmir'e tren kalkacağından ağır eşyalarımızı Hasan Bey'in evinde bırakarak, istasyona gittik. Bizi yolcu eden ve muhterem bir zat olup ulusal mücadeleden yana olduğu ve bize yakınlık gösterdiği için Yunanlılar Bandırma' yı işgal edince ilk iş olarak Çerkes Hasan Bey'i idam edip evini yakmışlardır.

İstasyonda, Miralay Kazım Bey'i (Özalp) gördüm. Trenden inmişti. Tekirdağ'da 66. Tümen Komutanı imiş, izinli olarak İzmir'de iken işgali yaşamış. Görevimi ve amacımı anlattım. Kardeşi Fethi ile birlikte kafilemize katıldı. Karaosmanzade Hamdi Bey (sonradan mebus), İzmir ilkokul öğretmenlerinden Vasıf Bey (Çınar), Teğmen Faruk Efendi ve yaverim dahil olmak üzere trene bindik. Yol boyunca hemen her yerde Yunan bayraklarına rastlıyorduk. Balıkesir'e geldiğimizde Manisa'nın işgal edildiğini öğrendik. Şehir tamamen Yunan bayrakları ile donatılmıştı. Rum asıllı olan demiryolu memurları Yunan üniformaları giymişlerdi. Kendimizi bir anda Yunanistan'da sandık.

Manisa'ya doğru yaklaştığımızda Yunanlılarca tutuklanma ihtimalimiz belirdi. Manisa'ya en yakın telgraf merkezi olan Akhisar'da inmeyi ve Karaosmanzade Hamdi Bey vasıtasıyla Manisa Mevki Kumandanlığına iki ayrı mesaj göndermeyi kararlaştırıp

uyguladık. Zira, Manisa bizim için önemli bir yerdi. Alayda 40 adetten fazla top, bol miktarda tüfek ve fişek vardı. Bunlar işimize çok yarayacaktı. Hamdi Bey'e verilen tezkere bu nedenle önemliydi.[12]

KURTULUŞ SAVAŞININ İLK ASKERİ UYGULAMA EMRİ

Tezkere:

Trenden, 23.5.1919

Manisa Mevki Kumandanlığına,

Bulunamazsa Topçu Binbaşısı Sabri Bey'e,

Menemen'i işgal eden Yunan kuvvetlerinin Manisa'yı da işgal etmesi ihtimali kuvvetlidir. İzmir'deki feci olayların bir daha yaşanmaması için, yerli Hıristiyan halkın silahlandırılmasına engel olmak için;

1- Manisa'da mevcut depolardaki tüm silah ve cephaneyi mümkün olan süratle, söylenti ve yaygaraya imkân vermeden Salihli istikametine göndermeye başlayınız.

2- Düşmanın yaklaşması halinde onlarla temas etmeden piyade taburu, makinalı tüfek ve topçular Salihli istikametine çekiliniz.

3- Kolordu karargâhı Akhisar'dadır.

17. Kolordu Kumandan V.
Albay Bekir Sami

Tezkere:

Trenden, 23.5.1919

Manisa Mevki Kumandanlığına,

İzmir'le ilgili üzücü işgal hadisesinden sonra dağılan subay ve

erlerden Manisa'da bulananlarını çekilirken beraber götürünüz. Siz çekildikten sonra Manisa'da hiçbir subay ve er kalmamalıdır.

17. Kolordu K. Vekili
Albay Bekir Sami

AKIİSAR'DA DURUM VE OLAYLAR

Akhisar'a 24 Mayıs 1919 sabahına karşı varmıştık. Ortalık iyice karanlıktı. Postahaneyi bulup Manisa'nın işgal edilip edilmediğini sorduk. Henüz işgal edilmemişti ama düşman Manisa'ya bir saat mesafedeydi. Durumu öğrenince otele gittik. Kahvaltıdan sonra kasabasadaki durumu inceledik, vaziyet şöyle idi:

Her tarafta Yunan bayrakları asılmıştı. Terziler Yunan bayrakları dikiyordu. Rumlar dışında Türklerden de bu bayraklardan almak için acelecilik edenler vardı. Yunan ordusunun şehre girmesi halinde canını ve malını garanti altına alabilmek için yerli Rumlara yaltaklık edenler az değildi. Rumlar ve kilise papazları, zulümden kurtulmanın tek yolu olarak Yunan bayraklarını öğütlüyorlardı. İzmir suikastinin anlatılış tarzı sayesinde maneviyatı sıfır olan halk kolaylıkla Yunan bayrağını kurtuluş çaresi olarak kabullenebiliyordu.

Yaptığım inceleme ve haberleşmeler sonucunda Kolordu mıntıkasındaki durumu kavrayıp, icap eden yerlere gereken emirleri verdim.(13)

Telgraf

Akhisar, 24.5.1919

Ayvalık'da 172. Alay Kumandanlığına,

1- Vaziyetiniz hakkında açık bilgi verip her an ortaya çıkabilecek durumlar konusunda beni haberdar ediniz. Elinizdeki silah, mü-

himmat ve teçhizatın tümünü iyi koruyup gereken gayreti gösteriniz.

2- 17. Kolordu Karargâhı Akhisar'dadır.

17. Kolordu K. Vekili
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf

Akhisar, 24.5.1919

Genel Kurbay Başkanlığına,

1- Akhisar'a geldim.

2- Menemen'i işgal eden Yunanlılar, Manisa'ya 2-2.5 saat mesafedeki Muradiye köyüne ulaşmış durumdadır.

3- Manisa'daki silah ve cephanenin Salihli istikametine taşınması ve İzmir'deki gibi bir faciaya engel olunması için emir verdim.

4- Karşı önlem alabilmek bakımından, biliniyorsa bu işgalin nerelere kadar ve ne zaman olabileceği konusunda bilgi verilmesini arz ederim.[13]

17. Kolordu K. Vekili
Albay Bekir Sami

Bergama'daki, silah ve cephane deposu sorumlusu Teğmen Nuri Efendi'den üç telgraf aldım. Depoda önemli miktarda silah ve cephane bulunduğunu, 115 numaralı deve kolu erlerinin tamamı kaçmış olduğu için gerilere nakletmeye imkân bulanamadığını, Bergama'nın Yunanlılarca işgal edileceği söylentisinin yoğun olduğunu, İngilizlerce el konulmuş olan ve bilinmeyen önemli miktarda silah ve cephaneyi halka dağıtıp gönüllü örgüte yardımcı olup olamayacağını soruyordu. Uygun görerek, olumlu cevap verdim. Ayrıca, bundan böyle 172. Alaya bağlandığını, orayla irtibat kurması gerektiğini de bildirdim.

22 Mayıs 1919 günü Milli Savunma Bakanlığına çektiğim mesajda Manisa'ya talimat verilmesini istemiştim. Talimat ulaştığından Manisa Mevki Kumandanı Ahmet Zeki Bey'den 24.5.1919 günü bir telgraf aldım. Telgrafta;

Manisa'da bulunan, top, tüfek ve cephaneden kaldırılabilen miktarı halkın yardımıyla şehir kenarına kadar taşınmış olmasına rağmen İngiliz subayının durumu öğrenmesiyle müdahele edildiği ve tekraren depolara geri götürüldüğü, gece olunca yeniden teşebbüs edileceği, 200 yataklı hastahanenin naklinin kabil olmadığı, zira eratın çok az olduğu bildiriliyordu.(14)

Telgrafın alınmasından çok kısa süre sonra Ahmet Zeki Bey'in beni telgraf başına çağırdığı haber verildi. Aramızda şu görüşme cereyan etti.(15)

Manisa, 24.5.1919
Saat: 10.00

Bekir Sami Beyefendi'ye,

Buradaki birlikte 8 cebel onbin topu ve malzemesi ile 4 adet makinalı tüfek ve bol miktarda hafif silah vardır. Eratın büyük çoğunluğu kaçtığından bu malzemenin tamamını taşımak kabil değildir. Ancak mevcut subay ve erleri Salihli istikametine çekebilirim. Hayvanları burada halka ve jandarmaya verebiliriz. Askerimiz olmadığından, yürür durumdaki hayvanları, topları ve hafif silahları terk zarureti vardır. Terk işlemini askerlik namus ve haysiyetine yakıştıramıyorum. Askerlik namus ve haysiyetimizi kanımızla telafi etmeyi sağlayarak, imkânını bulduğum şeyleri yola çıkaracağım. Son dakikaya kadar da burada kalacağım.

Manisa Mevki Kumandanı
Ahmet Zeki

CEVAP: İstifade edilebilecek top, bilhassa makinalı tüfek ve hafif silahları mutlaka götürmeye çalışalım. Kamasız topları götürmeye gerek yoktur. Yürüyebilen hayvanları kesinlikle götürünüz.

Silah ve cephaneyi arabalara doldurarak naklediniz. Askerin tek bir silah bile bırakmaya tahammülü yoktur. Bahsettiğiniz top, makinalı tüfek ve hafif silahları götürmek askerî namusumuzun bir gereğidir. Gayretlerinizden ve vatanseverliğinizden, ayrıca orada bulunan subay ve erlerden bunu bekliyorum.

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Burada 172. Alay Komutanı Ali Bey'den uzun bir telgraf aldım ve hemen cevaplandırdım.(15)

Telgraf

Ayvalık, 24.5.1919

Akhisar'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Ayvalık'da öteden beri bir Yunan Kızılhaç heyeti ve limanda bir torpidosu vardır. Görünürde halka sağlık yardımı yapıyor.

İzmir'in işgali sırasında bu heyetin kışkırtması ile Rumlar İslam kökenli memurların evlerini yağmalayıp tecavüzlerde bulundular. Bu yüzden 5-10 hane de göç etti. Hapishaneyi boşalttılar. Tek tük askere rastlayınca onlara saldırdılar. Kaçma hastalığı yeniden başgösteren asker ve jandarmanın önemli bölümü kaçtı. Ancak şu anda Sıkıyönetim hükümleri uyguluyorum. Sertlikle asayişi sağladım. 4-5 gündür sakin bir durum vardır. Yağmacılardan bazılarını da yakalattım. Ayvalık'ın işgali sevinci yok olmuş gibidir. Kızılhaç örgütü ise fırsat kolluyor.

2- Fazla silah ve cephaneler geriye taşındı. Ani Yunan eylemleri için hazırlıklar yapıldı.

3- Alayın subay ve askerlerinin maneviyatı yüksektir. Sorumlu olduğumuz alan çok geniş olduğu için gerekli güvenliği sağlayabilmek bakımından takviyeye ihtiyacım vardır. Askerlerim, zor şartlara rağmen katlanıyor ve elinden geleni yaptyor.

Arz ederim.

Alay 172. Kumandanı
Ali (Çetinkaya)

C. Telgraf

Akhisar, 24.5.1919

Ayvalık'da 172. Alay Kumandanlığına,

Mevcut durum ve şartların gereğini en bilgili ve yılmadan yapabileceğinizi bilirim. Yanılmayan tedbirlerinizden dolayı size teşekkür ederim. Askerle takviye edebilmeniz şu anda mümkün değildir. Bunun için mahalli tedbirlerden yararlanmak üzere Bergama ile işbirliği yapmanızı rica ederim.[15]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Telgraf-Çok aceledir

Bergama, 25/26.5.1919

Manisa'nın işgal olunduğu söylenmektedir. Biz burada 200 kişilik gönüllü bir örgüt kurduk. Cephaneler hakkında tedbir alabilmemiz için işgalin doğru olup olmadığının makina başında bildirilmesini arz ederim.

Silah-Cephane Komisyonu Başkanı
Teğmen Nuri

Halka silah vermesini emrettiğim genç teğmenin gönüllü örgütü başarmasına sevindim. Verdiğim talimatla kendisini 172. Alaya bağladığımı bildirdim. Keyfiyetten Ali Bey'i de haberdar ettim.

Bu haberleşmelerden sonra ülke çapında direniş için örgütlenmenin başladığını memnuniyetle görüyordum. Manyas ve havalisi Çerkezleri 20–30 kişilik gruplar halinde gelmeyi vaat etmişlerdi. Ayvalık ve Bergama'da da karşı koyma girişimleri başladı. Bergama–Akhisar çizgisinin güneyindeki askeri birlikleri geri çektiriyorum. Bunlar, geride bir çekirdek oluşturabilirler. Böylece Ayvalık–Bergama–Salihli hattı üzerinde bir savunma perdesi kurulması mümkündür. Bu hattın gerisinde de iç teşkilat yaparız. Zira, ilk patlayacak silah, düşmanı şaşırtıp durduracak ve gerilerde çalışmak için zaman kazandıracaktır, diye düşünüyordum.

AKHİSARLILAR İLE YAPTIĞIM TALİHSİZ GÖRÜŞME

Kayamakam başlarında olmak üzere Akhisar'ın ileri gelenleri toplanıp kaldığımız otele geldiler. Kasabaya gelmemizden rahatsız olmuşlardı. İstemeyerek de olsa ne yapabileceklerini soruyorlardı.

Durumu tüm çıplaklığı ile anlattım. Bandırma'da söylediğim şeyleri aynen tekrar ettim. Kasabayı savunmak için gönüllü teşkilat kurmalarını önerdim. Eli silah tutanların Manisa'ya giderek savaşmasını da ilave ettim. Yunanlıların amacı Türk varlığını, İslam varlığını yok etmektir. Trakya'daki Türk toplumunun bugünkü durumu en güzel örnektir. İstanbul Hükümeti hem aciz ve hem de haindir. İş başa düştü. Küçük bir karşı koyuş bizi kurtarmaya yetecektir.

Uzunca süren konuşmamdan sonra Köprülü Kazım Bey de (Özalp) İzmir'de gördüklerini anlatıp, «Yerli Rumlarla uyuşmak ve anlaşmak Yunanlıların Türklere yapılacak işkenceleri önleyemeyecektir,» dedi.

Muallim Vasıf Bey de (Çınar) etkili bir konuşma yaptı ve sonunda, «Ey ileri gelenler, ey memurlar, ey köylüler ve ey Müslümanlar, hepinizi din uğruna, vatan uğruna silahlı savaşa davet ediyorum,» diyerek, sözünü bitirdi.

Bunca etkili konuşmalardan sonra toplantıda bulunanların vatanseverlik duygularının çoşacağını, direniş için harekete geçeceklerini sabırsızlıkla bekliyordum. Heyet arasında muhterem bir görüntü veren yaşlı bir vatandaş ayağa kalkıp, sarık ve cübbesinden utanmadan: «Namus, din, vatan ve ırzı hükümet düşünsün. Bizim alnımıza ne yazıldı ise biz ona razıyız. Efendim bizler aciziz, karıyız, hükümet bir şey yaparsa ne âlâ, yapmazsa sizin dediklerinizi yapamayız. Hatta Yunanlılar buraya geldikleri zaman bugünkü görüşmemiz bile felaketimize sebep olacaktır,» demez mi?

Bu cevap karşısında şaşaladım. Şeref ve haysiyetten bu denli yoksun bu insanların varlığı beni kahretti. Savaş yılgınlığı, sefil bir yönetiminin aşıladığı itaat düşüncesi ve Rum propagandası Türklüğü bu hale sokmuştu. Bu ne acı bir gerçekti! Hepsini kovdum.(16)

Toplantıda bulunan yaver Yüzbaşı Selâhattin'in hatıratında yukarıda değinilen kovma hadisesi şu şekilde nakledliyor:

«Bu kadar aşağılık bir cevap karşısında soğukkanlılığını kaybeden Bekir Sami Bey;

'Kalkın, defolun. Ben sizi insan ve erkek sanmıştım. Siz bir sürü pezevenkmişsiniz. Haydi karılarınızı, kızlarınızı gelecek Yunan subaylarına vermek için süslemeye koşun. Belki ırzınızı vererek, şu sefil canınızı kurtarırsınız,' dedi».

Akhisar halkının bu yılgınlığı karşısında burada bir şey yapmanın kabil olmadığını iyice anladım. Aydın ve Ödemiş bölgelerinden iyi haberler geliyordu. Savaştan artakalan silah ve cephanelerle, dağılmış askerleri Salihli'ye toplayıp, olabildiğince işgali durdurmaya çalışacaktım. Hatta kabil olursa İzmir'e taarruzu bile aklımdan geçiriyordum. Bunun için güçlenmek gerekiyordu. Halktan bazılarının ifadesine göre yörede Halit Paşa namıyla tanınan Saruhanoğullarından bir adamın etkinliği işime yarayabilirdi. Eski

ittihatçılardan olduğu için saklanıyormuş. Haber gönderip çağırttırdım.[17]

Bu arada, Kasaba Kaymakamı Fransız subaylarına şikâyet edip arkadaşlarımdan Vasıf Bey ile Teğmen Faruk Efendi'nin tutuklanmasına çalıştığı haberi geldi. Bir hadise doğmasına engel olmak bakımından her ikisinin de İstanbul'a gönderilmesine karar verdik. Vasıf Bey gerekli yerlere de icap eden bilgiyi verecekti.

HALİT PAŞA İLE GÖRÜŞÜP YOLA ÇIKIYORUZ

Gece yarısına doğru sarı bıyıklı, levent yapılı, baştan sona silahlı bir adam yine onun gibi silahlı iki adamı ile otele geldi. Amacımızı anlattık. Kendi bölgesinden 1.000 atlı ve bir o kadar da yaya toplayabileceğinden bahsediyordu. Sabaha karşı otelden ayrılıp Halit Paşa'nın bölgesine gitmeye karar verip yattık.

Sabaha iki saat kala yola koyulduk. Halit Paşa, adamları, Köprülü Kâzım Bey, kardeşi Fethi, yaverim Selâhattin ve gönüllü kuruluşa katılmak için İzmir'den gelen birkaç sivil vardı. Sabaha kadar yürüdük. Hava yağmurlu, yerler çamur ve bataktı. Kum çayını şafakta geçtik. Dere kenarındaki Kuyucak köyünde Halit Paşa'nın adamının evine indik. Halit Paşa etraf köylere birkaç adamını gönderdi. Eli silah tutan herkesin bu gece Belen köyünde toplanmasını söyletmişti. Manisa'ya 40 kilometre mesafedeki köye biz de bu gece ancak ulaşabilecektik. Bir ara bayağı ümitlendik. *İnsanların kendi vatanlarında vatansız kalmaları ne kadar acı bir şeydir.* İşte bu nedenle, vatan yapma mücadelesi için çabalıyorduk. Yaşadığımız bugünler, son derece üzücü olduğu kadar, kutsal günlerdir de...

Belen köyüne girerken yağız bir at üzerinde, kırmızı beyaz renkli ve üzerinde ayetler yazılı bayrağı tutan bir kadın ve arkasında silahlı, boğazlarına kadar fişeklikli, kalabalık bir grup görünce sevindik. Demek ki Halit Paşa'nın adamları toplanıyor diye düşündük. Çok geçmeden anladık ki, bu grup bir düğün kafilesiy-

miş. Her neyse, köyde bir eve indik. Ziyarete gelen köylüler, Manisa–Kasaba ve Turgutlu'nun işgal edildiğini anlattılar. Bulunduğumuz köye 5 saat mesafede olduklarını ilave ettiler. Bu konuşmalar üzerine Halit Paşa'nın rengi değişti. Anlamsız şeyler sormaya ve konuşmaya başladı. Sonunda da ayağa kalkıp, «Ben gidiyorum» demez mi!.. Bunun üzerine aramızda şu konuşma geçti:

– Paşam, nereye gidiyorsunuz?

– İstanbul'a gidiyorum.

– Paşam, maksadımız Yunan'ın üzerine gitmek değil miydi?

– Yunanlılar Kasaba'yı işgal ettiğine göre bu gece buraya gelebilir ve beni yakalayabilirler.

– Peki, biz birlikte değil miyiz?

– Hayır, ben yalnız gideceğim.

– O halde bana bir kılavuz ver de Salihli'ye gideyim.

– Artık kılavuz bulunmaz, başımızın çaresine bakalım.

Bu arada ayağa kalkan köylüler ve ev sahibi birlikte şu tavsiyede bulundular:

– Efendiler, buradan bir an önce uzaklaşınız. Yunanlılar bu gece buraya gelirler. Hem sizi öldürürler ve hem de bizi sizin yüzünüzden öldürebilirler. Bir an önce canınızı kurtarın. Size kılavuz da veremeyiz.[18]

YAPAYALNIZ VE REHBERSİZ KALIYORUZ

Halit Paşa kalkmış gidiyordu. Onu bırakırsak bu sefer de yolu bulamayacağız. Zira yolu bilmiyorduk. Ayrıca, gruptan sadece benim bir tabancam vardı, diğerlerinde silah da yoktu. Bir saat kadar yol geldikten sonra Halit Paşa kaçarcasına bizden uzaklaştı. Allahtan, arabacı Kuyucak köyünün yolunu iyi biliyormuş. Gece yarısı köye ulaştık. Zorla kaldırdığımız köylüden para karşılığı yemek isteyip karnımızı doyurduk ve köyde sabahladık. Ertesi gün Akhisar'a ulaştık. Doğruca hükümet konağına gittik. Kapı kilitli

idi. Kaymakam ve memurlardan kimse yoktu. Halk işi oluruna bırakmıştı. Bizim döndüğümüzü gören esnaf bir bir dükkânları kapatıp kayboluyordu.

Özetlediğim ümitsiz ortam nedeniyle beraberimdeki Miralay Kâzım Bey, İstanbul'a trenle harekat edeceğini söyledi.[19] Bir mektup verip, içinde olduğumuz durumu Genel Kurmay Başkanına anlatmasını, 61. Tümen Komutanlığı görevini kabul etmesini ve Tümen karargâhının da Balıkesir'e taşınmasının teminini rica ettim.

Bu arada yaverim birçok telgrafla döndü. Arkadaşlarımız gittiği için Yüzbaşı Selâhattin ve Ödemişli bir Arnavut dışında yanımda kimse kalmamıştı. Genç ve istikbale yönelik tasarıları olması mümkün olan Yüzbaşı Selâhattin'i de serbest bırakmayı düşünüp teklif ettim. Korkusuz, mert ve gerçek bir Türk delikanlısı olan Selâhattin şu cevabı verdi.

– Siz vatan kurtulana kadar mücadeleye ve gerekirse ölmeye karar verdiğinize göre sizden ayrılmayacağım. Sonuna kadar dava uğruna çalışacağım. Esir vatanda yaşamak, ümit ve hayal beslemeye imkânı göremiyorum. Ben de ölmeye kararlıyım.

Biz, Akhisar'da yokken hemşehrilerim Rauf Bey, Aziz Bey ve İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey gelmişler ve bizi bulamamışlar. Akhisar'daki durumu görünce, moralleri bozulduğundan Aydın istikametine gitmişler. Onlarla görüşememek benim de moralimi bozdu. Buna rağmen toparlanarak, gelen telgrafları cevaplandırdım ve icap eden yerlere gerekli talimat ve raporları gönderdim.

Şifreli Telgraf

Akhisar, 26.5.1919

Genel Kurmay Başkanlığına,

1– İzmir'deki kırım ve toplu öldürmenin tesiri ve Hıristiyan din

adamlarının menfi propagandalarının da etkisiyle halk sinmiştir. Karşı koymak isteyen bir kısım insanlar üzerinde de Manisa Mutasarrıfı etkili olmaktadır. Hasılı buranın halkı boyun eğmeye hazırdır.

2- Manisa Mevki Kumandanlığına verdiğiniz emirler üzerine toplar ve silahlar şehir dışına kadar halkın yardımıyla taşınmışsa da, İngiliz mümessilinin şiddetli karşı koyması ve Osmanlıya ait olarak kalacağına dair söz vermesi üzerine tekrar depoya götürülmüştür. Piyade taburu erleri silah teçhizatlarıyla Salihli'ye çekilmiştir.

3- Hava değişimi ile İzmir'de iken dönüşte beraber olduğumuz Miralay Köprülü Kâzım Bey'in sözlü olarak arz edeceği üzere Belen köyünden Akhisar'a yeni döndüm. Bugün öğleden sonra Salihli'ye hareket edeceğim.

Arz ederim.[20]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Telgraf
Dakika geciktirilmeyecektir

Ayvalık, 26.5.1919

17. Kolordu K. Bekir Sami Bey'e,

Bugün gündoğumunda bir İngiliz torpidosu limana girdi. Ardından Yunan askeri dolu bir Yunan torpidosu da geldi. Ayrıca, bir vapur asker Dalyan Boğazı dışında, bir vapur askerin de Gömeç karşısında olduğu görüldü. İngiliz torpidosu kaptanı, Kaymakam'ı çağırttırıp şehrin asayişiyle ilgili emirler vermiş. Beni de davet etti. Gitmedim. İkinci kez davet teklifi gelince de bir binbaşıyı gönderdim. Binbaşı henüz dönmedi. Bizim tarafımızdan bir muharebeye girişilmeden amaçlarına ulaşmak istedikleri anlaşılıyor. Şu anda tarihi bir karar aşamasındayım. Son durumu ayrıca arz ederim.[21]

Mıntıka Kumandanı
Ali

Şifreli Telgraf:

Akhisar, 26.5.1919

Genel Kurmay Başkanlığına,

1– Bugün Manisa Askeri Hastanesi Baştabipliğinden aldığım takrirde, yörede asker kalmadığından bahisle hastaneyi nereye nakledeceğini sorduğunda Manisa Mutasarrıflığına, «Bandırma'ya nakledersiniz. Ben de, itilaf devletleri de size yardım ederiz» cevabını vermiştir. Başka yere nakil girişimine engel olacağı da tebliğ edilmiştir.

2– 25.5.1919 tarihli ve İzmir'de çıkan köylü gazetesine göre, İzmir'den ayrılamayan bekâr subayların deniz yoluyla Mudanya'ya götürüldükleri, beş gün sonra da evli olanların götürüleceği ifade edilmektedir. Bu durumda Kolordu Karargâhı ve Tümen Karargâhı boşalacaktır. Buralara atama yapılması gerekmektedir.

3– Aynı gazete haberine göre İzmir Valisi İzzet Bey, Yunan birliklerinin özel törenle karşılanmasını idari örgüte tamim etmiştir. Manisa Mutasarrıfı ve Akhisar Kaymakamı'nın da tavrı aynıdır. Bu vatanın kurtuluşunu kolaylaştırmak üzere bu vilayete gerçekten vatansever olan yöneticilerin bir an önce tayinle gönderilmesini önemle arz ederim.[22]

17. Kolordu Kumandan Vk.
Bekir Sami

Çok Acele Telgraf:

Akhisar, 26.5.1919

57. Tümen Kumandanlığına,

İzmir'den dağılan er ve subayların Aydın yöresine gelmiş olanlarının, geçici bir birliğe verilmesini ve yeterince dinlendirilmesinin teminini rica ederim.[22]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Telgraf:

Akhisar, 26.5.1919

Ödemiş'de Takip Müfrezesi Komutanlığına,

İzmir'den dağılan er ve subaylardan Ödemiş yöresine gelmiş olanlarının her türlü istirahatlarının teminini rica ederim.

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Telgraf:

Akhisar, 26.5.1919

Ayvalık Mevki Kumandanlığına,

27 Mayıs 1919 sabahı Akhisar'dan ayrılıp Salihli istikametinde karayoluyla hareket ediyorum.

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Yukarıda kayıtlı hareket telgrafını çektikten sonra otel aramaya koyulduk. Hiç kimse bize yatacak yer vermek istemiyordu. Zira korkuyorlardı. Yatacak yer ararken Manisa Topçu Alayından Yüzbaşı Rasim Bey silahlı 8 adamıyla beraber çıkageldi. Anlattıkları şeyler çok kötüydü. Şehir dışına kadar getirildiği halde top ve silahlar İngiliz Mümessilinin karşı koymasıyla orada kalmıştı. Oteller yer vermeyince, hükümet binasına gittik. Durumdan utanan bir jandarma erinin getirdiği yatakta sabahladım. Selâhattin ve Rasim de bir odadaki kanepede uyumaya çalıştılar[23].

YÜKSEK TAHSİLLİ, KORKAK NAHİYE MÜDÜRÜ

Yaverim Selâhattin, Yüzbaşı Rasim (Aktuğ), iki er, üç jandarma, 4 hayvan ve bir araba ile 27 Mayıs 1919 tarihinde yola koyulduk. Akhisar–Marmara–Salihli yolunu izlediğimizi Genel Kurmay Başkanlığı'na da bildirdim.

Öğleye doğru Marmara bucağına yaklaşmıştık ki, nefes nefese koşan bir er arkadan yetişip; «Marmara'nın dün sabah Rum eşkiyası tarafından basılması üzerine Akhisar'a sizin yanınıza gelen Nahiye Müdürü sizi bulamayınca arkanızdan yetişmeye çalışıyor. Lütfen kasabaya girmeyin, orada eşkiya var,» dedi. Zaten hayvanlar da yorgundu. Onun için mola verdim. Arkamdan Nahiye Müdürü de yetişti.

– Nahiye'de çok miktarda komitacı Rum vardır. İzmir'in işgalinden itibaren söz dinlemez oldular. Üç gün önce «burada Osmanlının işi kalmadı,» diyerek, Nahiye Müdürlüğü binasına Yunan Bayrağı çektiler. Ben canımı zor kurtardım. Ne isterseniz yapmaya hazırım. Vatan için ölmekten korkmuyorum, diyordu.[24]

Ölümden korkmadığını söylemesine rağmen ölüm kelimesi diline dolanmıştı. Üniversite mezunu olan bu genç, bizimle birlikte kasabaya girmeyi istemiyordu. Söylediğim sözlerden utanmış olmalı ki, gelmeye razı oldu. Birlikte nahiyeye girdik. Nahiye Müdürünün odasına Türk ve Rum eşrafını toplattım. Şunları söyledim:

– Burası Türkiye'dir.. Ne başka bir devlet, ne de başka bir bayrak vardır. Rumlar aldatılmıştır. Bu sefer affediyorum. Bir daha devlete karşı gelmeyiniz. Aksi takdirde, Marmara'yı halkı ile beraber yok eder, tarihe devrederim.

Konuşmanın sonunda Yunan bayrağını indirtip parçalattım. Yerine Türk bayrağını çektirdim. Halkının çoğunluğu Müslüman olan nahiyede Rumlar elinde ölmemek için bir aydın gibi halka

doğruyu gösterip ulusal örgütlemeye katkıda bulunmasını genç Nahiye Müdürüne söyledim. Benimle gelip cephede bir nefer gibi ölmek isteğine karşılık, kendisinin tahsilli olduğunu, burada halkla işbirliği sağlayarak daha yararlı hizmetler verebileceğini sert bir dille hatırlatıp yanıma almadan ayrıldım. Sonradan öğrendiğime göre yine nahiyeyi bırakıp kaçmış.

KARARGÂHIMLA SALİHLİ'DEYİZ

Marmara'dan sonra yürüyüşe devamla Gediz'e geldik. Gece bir çiftlikte kaldık. Yöre halkının anlattığına göre Rum eşkiyasının taşkınlıkları nedeniyle hayvanlarını meralarda otlatamıyorlar, pazara gidemiyorlar, Kaymakamlık ve Adliye'de resmi işlemler yapılamıyormuş.

Ertesi sabah erkenden yola koyulup öğleden sonra Salihli'ye ulaştık. Doğruca Hükümet Konağına indik. Kaymakam Bey karşılayıp ilgi gösterdi. Ne var ki, burada da Yunanlıları karşılama hazırlıklarının yapıldığı, yörcyc asılmış bayraklardan anlaşılıyordu. Manisa'dan yola çıkan 200 kişilik askeri birliğin buraya ulaştığını öğrendiğime sevindim. Bu birliğin ihtiyaçlarının giderilmesi yönünden sıkıntı olacağını anlayınca birliği Alaşehir'e gönderdim.

Kolorduya gelen mesajları inceleyip gerekli cevapları verdim. Rauf Bey ve ekibinin Akhisar'dan sonra beni bulabilmek için buraya da geldiğini, bıraktığı notlardan anladım.(25)

Telgraf:

Ayvalık, 26/27.5.1919

17. Kolordu Komutanlığına,

Akşama doğru, Yunan askerini taşıyan vapur limandan geri gitti. Vapura gönderdiğim binbaşı geri döndü. İngiliz kumandan öyle-

sine Ayvalık'ın asayişini kontrol için geldiğini, Yunanlıların arkalarından gelişinin tesadüfi olduğunu, Alay komutanı olarak benimle görüşme isteğinin de hakkımda duyduğu olumlu sözler nedeniyle tanışmak maksadını taşıdığını ifade etmiş, mamafih yine de görüşmeyi istiyormuş.

Yunan askerinin gelmesi tesadüfi olamaz. Benimle ikinci kez görüşme isteği de iyiye işaret değildir. Dalyan'daki ve Yunan askeri dolu gemi halen duruyor. Her ihtimale karşı tedbirlerimizi aldık.

Mıntıka ve Alay Kumandanı
Yarbay Ali

Şifreli Telgraf:

Salihli, 28.5.1919

Genel Kurmay Başkanlığına,

28.5.1919 günü saat 11.00'de Salihli'ye gelip göreve başladığımı arz ederim.

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Yukarıda özeti verilen telgrafa ilaveten 172. Alay Komutanı Ali Bey'den gelen mesajı aynen İstanbul'a Genel Kurmaya iletttim.[25]

Telgraf:

Manisa, 27 Mayıs 1919

Salihli'de 17. Kolordu Komutanlığına,

İzmir ve Manisa askeri birliklerine mensup iken olaylar sonu-

cunda firar eden askerler, jandarmalarımız tarafından yakalanmaktadır. Yakalanan asker ve hayvanlarının nereye gönderileceğinin bildirilmesini arz ederim. 2728 numaralıdır.[25]

Tabur Kumandanı
Mehmet Fehmi

Cevap:

Salihli, 28.5.1919

Manisa Jandarma Tabur Komutanlığına,
Yakalanmakta olan asker, askeri malzeme, silah ve hayvanları, en süratli şekilde Salihli Kaymakamlığına gönderiniz.[25]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Telgraf:

Manisa, 28.5.1919

Salihli'de 17. Kolordu Komutanlığına,
Manisa Askeri İaşe Komisyonunda mevcut malzeme ve Komisyon üyeleri hakkında ne yapacağımızın, nereye sevk edileceğinin bildirilmesini arz ederim.[25]

Manisa Askeri İaşe Komisyonu Bşk.
Yüzbaşı Mehmet Hulûsi

Cevap:

Salihli, 28.5.1919

Manisa'da Askeri İaşe komisyonu Başkanlığına,

Gıda maddelerini ve Komisyon üyelerini trenle Alaşehir'e naklediniz.[25]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Telgraf:

Salihli, 28.5.1919

Ödemiş'de Takip Müfrezesi Komutanlığına,

Yunan birliklerinin Bayındır'a girdiği haberi alınmıştır. Yunan birliklerinin Ödemiş'e girişine kadar sabrederek, bir tek silah veya mermiyi bırakmadan Salihli ve Alaşehir'de bulunan Kolordu Karargâhına çekiliniz.[25]

17. Kolordu K. Vek.
Bekir Sami

Telgraf:

Salihli, 28.5.1919

Ödemiş'de Takip Müfrezesi Komutanlığına,

İzmir'den Ödemiş'e çekildiğine dair haber aldığımız süvari bölükleri gerçekten varsa çok acele Salihli'ye sevk ediniz.[25]

17. Kolordu K. Vek.
Miralay Bekir Sami

Telgraf:

Salihli, 28.5.1919

Aydın'da 57. Tümen Kumandanlığına,

1- Şimdiye kadar birkaç telgraf çekmeme rağmen bir cevap

alamadım. Nerelerde ve ne sayıda bağlı birliğiniz vardır? Nerelerde ne kadar İtalyan veya Yunan kuvveti bulunduğunu açık olarak bildiriniz. Ayrıca, İzmir'den dağılan er ve subaylardan bölgenizde varsa miktarını rica ediyorum.

2– Sizinle haberleşmek için şifre anahtarı yoktur. Eğer Kolordu şifresi versa onunla bildiriniz.[25]

17. Kolordu K. V.
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 26.5.1919

Salihli'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

14. Kolordu Komutanlığı ile Bergama Askerlik Dairesi Başkanlığından alınan gizli şifre ve telgraflardan anlaşıldığına göre İzmir ve civarının işgali üzerine Bergama'da hasıl olan korku ve telaş sonucunda halkın Soma'ya doğru göç etmekte oldukları, Hıristiyanların evlerinde oturmakta olan subay ailelerinin de bu göçe katıldıkları ve engelleme çalışmalarının netice vermediği Sadrazamlığa bildirilmiştir. Herkes şunu iyi bilmelidir ki, göç edeceğimiz yer yoktur. Göçün sonucu felakettir, sefalettir. Askerlik şubesi başkanı ve subaylarımızın soğukkanlı davranarak göçe engel olmaları gerekirken meydan vermeleri geleceğimiz için felakettir. Bu itibarla, tüm subay ve yetkililer göç olayının önüne geçmek için mahalli tüm imkânları kullanmalı ve mutlaka engel olmalıdır. 3111 sayılıdır.[26]

Harbiye Nazırı (M. S. Bakanı)
Şevket Turgut

Telgraf:

Salihli, 28.5.1919

Bergama'da Silah Deposu Müdürü Teğmen Nuri Efendi'ye,

– Ayvalık Mevki Kumandanlığına,

– Akhisar Askerlik Şubesi Başkanlığına,

– Bergama Askere Alma Dairesi Başkanlığına,

– Aydın'da 57. Tümen Komutanlığına,

Bergama Askere Alma Şubesi subayları, halkın heyecanını sakinleştirererek, göç etme olaylarına engel olacaklarına, kendilerinin telaşa kapılıp soğukkanlılıklarını kaybettikleri öğrenilmiştir. Herkes şunu iyice zihnine yerleştirmelidir ki, artık göç edecek bir yerimiz yoktur. Göç kesinlikle olmayacaktır. Bugünkü ortamda en önemli görev, herkesin gücünü kullanarak bu hastalığın önüne geçmeye çalışılmasıdır.[26]

17. Kolordu K. Vekili
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

İstanbul, 27.5.1919

Salihli'de 56. Tümen Kumandanlığına,

Önemli veya önemsiz günlük olaylar hakkında her 24 saatte bir raporla Bakanlığını aydınlatmanızı rica ederim.[27]

Milli Savunma Bakanı adına
CEVAT

Şifreli Telgraf:

Harbiye–İst., 28.5.1919

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Osmanlı Hükümeti ve Türk halkına karşı Yunanlıların veya yerli Hıristiyanların başvurdukları kanunsuz uygulamaların yazılı de-

lile ve fotoğraflara dayalı olarak tesbitiyle açık-seçik raporlarınızı beklerim. 3169 numaralıdır.[27]

Harbiye Nazarı (Milli Sav. Bak.)
Şevket Turgut

Şifreli Telgraf:
Salihli'de 56. Tümen Kumandanlığına,
Manisa'nın işgali üzerine Ayvalık'daki 172. Alayla 56. Tümenin irtibatı zorlaşmış olduğundan, ikinci bir emre kadar bu alay, 61. Tümenin emrinde olacaktır. 2135 numaralıdır.[27]

Harbiye Nazırı (M. S. Bak.)
Şevket Turgut

Aydın'da bulunan 57. Tümen Kumandanlığına bir türlü ulaşamıyorduk. 29.5.1919 sabahı Yüzbaşı Rasim Bey'i Ödemiş üzerinden gitmek üzere yola çıkardım. Aydın ve Ödemiş'deki komutanlara iletilmek kaydıyla mektuplar verdim.

Tahrirat (Mektup)

Salihli, 28.5.1919

57. Tümen Kumandanlığına
AYDIN

1- Yunanlıların Aydın'a yönelik hareketlerine ilişkin haberler alıyoruz. Sizinle her an irtibat imkânı bulamadığımdan kuvvetli ihtimali göz önünde bulundurarak düşüncelerimi aşağıda özetliyorum.

2- İzmir vilayeti dahilindeki silah ve cephane depolarından Aydın dışındaki kumandanlarınız ve İdarenin ihmali yüzünden düşma-

na kaptırılmıştır. Tek kalan depo Aydın'dadır. Bu depodaki her şeyi ülkenin içlerine doğru, demiryolundan uzakta ve emin bir yere taşımak icap etmektedir.

3– Manisa'daki önemli miktarda silah ve cephane İngiliz mümessilinin müdahalesi ve Komutanın beceriksizliği yüzünden taşınamadı ve sonuçta Yunanlıların eline geçti. Bu bakımdan müdahaleye rağmen gerekeni yapmaktan kaçınmamak lazımdır.

4– Cephe ve silahların geriye taşınması için askeri imkân dışında halktan da yararlanılmalı ve halkının tümü Müslüman olan bir yere nakledilmelidir.

5– Askeri birlik ve gönüllü milislerin vazifesi bitmemiştir. Asıl bundan sonra başlıyor. Firarlar, halkın moralini de bozuyor. O itibarla, imkânlar oranında toplu olunmalı, halkın morali olumlu etkilenmeli, geriye çekilme söz konusu olacaksa hazırlıklarının önceden yapılması icap eder.

6– İtalyan Kuvvetlerini yanımıza çekip onlardan yararlanmayı düşünmek manen de maddeten de faydalı olacaktır.[28]

17. Kolordu Kumandan Vekili
Miralay Bekir Sami

İSTANBUL'A GERİ ÇAĞIRILIYORUM

Yaverimle birlikte Anadolu'ya geçeli bir hafta olmuştu. Ve bu kısa sürede bile vatanseverce birçok iş yapmıştım. Bu durum İstanbul Hükümetince iyi karşılanmamıştı. Aşağıdaki telgraftan da anlaşılacağı üzere kumanda alanım ve kadrolarım değiştiriliyor ve İstanbul'a çağırılıyordum. Olumsuz tavırlara karşı takındığım memleketsever tutumum ihbar konusu edilmiş ve İngilizlerin tesiri ile çağırılıyor olduğum muhakkaktı.[29]

Şifreli Telgraf:

İstanbul, 28.5.1919

Salihli'de 56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

17. Kolordunun görev alanındaki olaylar ve son durum nedeniyle aşağıdaki düzenlemeye uyulacaktır.

1– 14. Kolordu Karargâhı ileride Bandırma'ya nakledilecektir. Taşınma işi uzayacağından Kolordu Kumandanı şimdilik Balıkesir'de gidecek ve orada vazife yapacaktır. Bu kolordunun emrine 56. Tümen de verilmiştir. 56. Tümen Komutanı artık 17. Kolordu Komutanlığına vekalet etmeyecektir. 56. Tümen karargâhının nerede oluşturulacağına 14. Kolordu Komutanı karar verecektir. Kolordunun görev ve sorumluluk alanına, İzmir–Afyon demiryolunun kuzeyindeki ve İzmir vilayetinin bağlı yerleri dahil edilmiştir.

2– 57. Tümen şimdilik bağımsız çalışacaktır. İzmir–Afyon demiryolunun güneyindeki ve 17. Kolordunun sorumluluk alanındaki yerler 57. Tümenin sorumluluğuna dahil edilmiştir.

3– İzmir ve Urla'dan çıkarılan bütün erler ve subaylar 56. Tümen karargâhı ile bu Tümenin eski alayını yeniden oluşturmak üzere 14. Kolordu Komutanı tarafından Bandırma'ya toplanacaktır. Yalnız bunlardan Kolorduya memur ve künyesiz subaylar şimdilik Mudanya'da kalacaktır. 56. Tümen kumandanı İstanbul'a gelecektir.

4– 14. Kolordu, Bandırma ve Mudanya'da bu teşkilatı çok acele yaparak, 56. Tümenin bağlı alaylarını uygun göreceği yerlere sevk edecektir. Mudanya'nın Bandırma'ya taşıma işi için İstanbul' dan araç gönderilecek olup, hangi tarihte isteneceğini 14. Kolordu Kumandanı bildirecektir.

Harbiye Nazırı (Milli Sav. Bakanı)
Şevket Turgut

Emir içinde yer alan ve İstanbul'a gitmeyle ilgili bölümü gör-

memezlikten gelmeye, asi (isyan eden) durumuna düşsem dahi ülke tamamen kurtuluncaya kadar vuruşmaya devam etme kararı aldım. Esasen, ulusal örgütlenme için çalışacak kişilerin İngilizlerce istenmeyeceğini bilerek, bu kavgaya atılmıştım. Öyleyse bildiğim yolda devam edecektim. Nitekim öyle yaptım.

Ben, emrivaki karşısında kaldığımın farkında olarak değerlendirme yaparken Ayvalık'dan aşağıdaki telgraf geldi.[30]

Telgraf:

Gömeç, 29.5.1919

Alaşehir'de 17. Kolordu Komutanlığına,

Dün iki Yunan torpidosu ve iki nakliye gemisi dolusu asker Ayvalık limanına geldi ve gemiler demirledi. Komutan, İngiliz mümessille görüşerek, Ayvalık'ı işgale memur edildiğini, idari makamlar yerlerinde kalmak suretiyle askeri birimlerin şehri terk etmesini bize tebliğ ettirdi. İşgalin kati olduğunu anladım. Düşman fazlaysa da aldırmadan savunma tertibatı aldırdım. İcap ederse Kozak nahiyesine doğru çekilecektim.

Sabah oldu. Kızılhaç ve Yunan askerlerinin işbirliğiyle çıkarma ve çatışma başladı. Düşman asıl ağırlığını kasabanın kuzeyine yapıyordu. Çıkarmanın tamamlanması ile birlikte sağ tarafımızdan tazyik edip çarpışmanın şehir dışına kaydırılmak istediğini sezdim. Günbatımına kadar Alayımız vazifesini eksiksiz olarak yaptı. Zamanı geldiği için de zeytinliklere doğru çekildik. Böylece Ayvalık düşmüş oldu.

Ondan sonra düşman üzerimize gelmedi. Şehrin sırtlarını tutmakla yetindi. Bir subay ve birkaç er yaralıdır. Şehirde 3–5 kişi dışında Müslüman kalmadı. Diğerleri geriye çekildi. Edremit, Bergama ve Burhaniye'den hiç yardım alamadım. Karargâhı Muradeli nahiyesine gönderdim. Birkaç asker dışında Yunanlılara askeri hiçbir mal-

zeme vermedik. Gönüllü milislerin de takviyesiyle Ayvalık kasabasını tazyik altında tutmaya çalışacağım.

Ayvalık Mıntıka ve Alay K.
Yarbay Ali

Telgraf:

Bergama, 29.5.1919

Salihli'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Hususi olarak aldığım bilgilere göre Ayvalık'ta durum ciddi bir boyut kazanmıştır. Yörede zararlara sebep olan çetelere karşı koymak ve karmakarışık durumdaki Bergama'da asayişi yeniden temin etmek için bir tabur askerin çok acele gönderilmesini arz ederim.[31]

Bergama Kaymakamı
Mehmet Rasim

ALAŞEHİR'DE TÜRKLER «DOSTLUK BELGESİ» PEŞİNDE

29.5.1919 günü öğleden sonra İzmir treni ile Salihli'den Alaşehir'e hareket ettim. Tren kalabalıktı. Çoğu da İzmir'den kaçan göçmenlerdi. Rum olan tren memurları, bin türlü hakareti yapıyorlardı. Daha işgal etmemiş oldukları Türk şehirlerinin adlarını değiştiriyorlardı. Seyahat amacım, daha önce Alaşehir'e göndermiş olduğum birliğin durumunu kontrol etmek ve ulusal kurtuluş hareketinin çekirdeği olmak üzere elimde bulundurmaktı.

Gece saat 19.00'da Alaşehir'e geldim ve askeri binaya gittim. Askerlik Şubesi Başkanı ve Eyüplü Sezai Bey'le (İaşe Komisyonu Başkanı) görüştüm. Geceyi burada geçirdim.

30.5.1919 günü sabahtan istasyon civarında bir Ordugâh gördüm. Burası Fransızlarındı ve bir tabur mevcutluydu. Her taraf Yunan bayrakları ile süslenmişti. Bu şehrin yerli Rumları örgütlü

ve oldukça azılıydı. Bölgenin en büyük metropoliti Alaşehir'de oturuyordu. Filedelfiya adı verilen bu kasabada her Türk bir Rumla dost olarak «Dostluk Belgesi» almanın peşindeydi. Memurların ekserisi de gelecek olan Yunanlılar zamanında da yerlerinde kalabilmek için yerli Rumlarla adeta birlikte çalışıyorlardı. Jandarma kumandanı Giritli Yüzbaşı Cemil Bey dahi Yunan işgal komutanı Zafiryos'dan Rum ve Yunan dostu olduğuna dair belge almıştı. Oysa, aynı kişi daha önce ölmek, yaşamaktan daha hafif bir cezadır, lütfen bize yol gösterin, diye yalvarıyordu.(31)

Bugün Manisa'dan hareket eden Alay Kumandanları geldi. Yüz kadar erle bir makinalı tüfek bölüğü ve ikiyüz silahlı bir piyade taburu çıkarabilmişlerdi. Bunca kati emirlere rağmen silah ve cephanenin Manisa'dan çıkarılamayış nedenini binbir hakaretle sordum. Alay Kumandanı Binbaşı Ahmet Zeki Bey şöyle cevap verdi:

– Topları çıkarırken, İzmir'li yerli bir Rum olan İngiliz subayı Manisa'da İngiliz mümessili olarak görevliydi. Gelip topları yoldan çevirdi. Onun için de topları ve silahları kaçıramadık, bugünün ortamında yapacak bir şey yoktur.

Milli Savunma Bakanlığı'nın ve Kolordu'nun kesin emirlerine rağmen küçük rütbeli bir subayın talimatına boyun eğdiği ve vazifesini yapmadığı halde mazeretler sıralıyor ve «bir tehlike karşısında kalsaydım beni Osmanlı Hükümeti kurtarabilir miydi?» mealinde sorular soruyordu. Bütün gün Kuvayi Milliye ile ilgili olarak geçti. Akşam üzeri şu telgrafı çektim.

Şifreli Telgraf:

Alaşehir, 30.5.1919

Genel Kurmay Başkanlığına
İSTANBUL

1– 28.5.1919 günü trenle giden bir Yunan bölüğü tarafından

Aydın kasabasının çarpışmasız işgal edildiği havadisi İzmir gazetelerinde yer almıştı. Bu konuda henüz kesin bilgi alınamadı. Bilgi için gönderdiğim subay henüz dönmedi.

2– 29.5.1919 tarihinde Turgutlu ve Bayındır çarpışmasız işgal edilmiştir.

3– Ayvalık 28.5.1919 günü iki Yunan torpidosu ve iki nakliye gemisiyle gelen birliklerce işgal edilmiştir. Kasabadaki Kızılhaç grubu ve Yunan askerinin işbirliğiyle alayımıza hücum etti. Askeri birliğimiz akşama doğru çarpışmayı keserek, zeytinliklere çekilmiş ve kasaba düşmüştür. Müfreze karargâhı Murateli'dedir. Zayiatımız yaralı bir subay ve 3–4 erden ibarettir.

4– 29.5.1919 tarihli olarak Bergama'dan aldığım telgrafta; Ayvalık'ta vaziyetin kritik olduğunu, yerli çetelerin ve Yunan askerlerinin taşkınlıkları ile verdikleri zararlara engel olmak için Kaymakam tarafından bir tabur asker istenmektedir.

5– 29.5.1919 akşamından beri Alaşehir'de olduğumu arz ederim.[32]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Bu mesajıma karşılık olarak gelen aşağıdaki şifreden anlayabildiğim kadarıyla İstanbul'a gitmeden, görevime devam etmem gerektiği ima ediliyordu.

Şifreli Telgraf

Harbiye, 29.5.1919

Alaşehir'de 56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami Bey'e,
Bergama ve Ödemiş'deki silah ve cephane depolarının emin bir

yere taşınması ile Yunanlıların eline geçmesine engel olunmasının teminini önemle rica ederim. 3221 numaralıdır.[33]

Harbiye Nazırı adına
Genel Kurmay Başkanı
Cevat

Telgraf:

Alaşehir, 31.5.1919

Bergama'da Silah ve Cephane Deposu Müdürü
Teğmen Nuri Bey'e,

Bergama deposunun Yunanlıların eline geçmesini önlemek için daha önce verilen emir doğrultusunda hareket edilmesini ve neticesinin bildirilmesini rica ederim.[33]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Telgraf–Çok aceledir

Bergama, 2.6.1919

Alaşehir'de
17. Kolordu Kumandanlığına,

Şimdiye kadar az miktarda cephane sevk edilebilmiştir. Hükümet yetkilileri yardımcı olmuyorlar. Oluşturduğumuz örgütü ilçe kaymakamı bozuyor. Askeri daireleri idare edecek asker de yok. Bu bakımdan sevkiyat kalıyor. Bergama işgal olursa cephaneliği havaya uçurmayı düşünüyorum. Yardımcı olunması ve talimatlarınızı, ayrıca, elimde silahlı birlik olmadığından göçe engel olamadığımı bilginize arz ederim.[33]

Bergama Silah–Cephane Depo Bşk.
Teğmen Nuri

ÖDEMİŞ VE AYDIN YÖRESİNDE DURUM

Daha önce gizli olarak Ödemiş ve Aydın yöresine gönderdiğim Yüzbaşı Rasim Bey'den oldukça teferruatlı raporlar geldi. Özeti şöyledir:

Tahrirat

Ödemiş, 29.5.1919

Ahaşehir'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Önce Birgi nahiyesine indim. Nahiye Müdürü Tevfik Efendi izinli olarak Salihli'ye gitmiş. Çağırttırdım, ama laf anlar biri olmadığından fazlaca bir şey sormadım. Telgrafhaneye gittim. Ödemiş henüz işgal edilmemiş. Tire ve Aydın 26.5.1919'da işgal edilmiş, sonra tekrar yola koyuldum.

A- Ödemiş'e ulaştığımda kaymakam Erzurumlu Bekir Sami (Baran) Bey ile birlikte Jandarma Tabur Komutanı Manisalı Yüzbaşı Tahir Fethi Bey beni bekliyorlardı. Kendilerinden geniş bilgi aldım.

B- 27.5.1919'da Bayındır işgal edilmiş ve sonra da tüm Yunan askerleri Tire'ye geçmiş ve orayı işgal etmiştir. Bu işgal 300 er piyade, 200 süvari ve bir makinalı tüfekle sağlanmıştır.

Tire kaymakamı vatansever birisi olduğu için işgal ve gösterileri protesto etmiştir. Yunan devriyelerinin yanında Türk Jandarmasının da gezmesine ilişkin Kaymakam'ın isteğine Jandarma Komutanı asker vermemiştir. Yunan Komutanının ricasıyla fener alayı düzenlenmesine izin verilmiş, fener alayına polis komiser muavini elinde mumla katılmıştır.

Yunan bölüğünün önemli bölümü dışarıda siper kazmakla meşgüldür.

C– Aydın'ın işgaline 400 piyadeden oluşan bir birlik gitmiştir.

D– Sevkiyat kısmen yaya kısmen de trenle yapılmaktadır.

2– İtalyan kuvvetlerinden Ödemiş'de bir haber yoktur. Ayvalık' ta bulunan İtalyanlar Kuşadası'na doğru gitmek üzere ayrıldıktan sonra Yunanlılar, Aydın'ı işgale başlamıştır.

3– Aydın'daki 57. Tümenin geriye çekildiği söyleniyor. Tümen komutanı Şefik (Aker) Bey, maksadını belli etmeden birliğini Çine istikametine çekmiş. Ancak askerin çoğu kaçmış. Erzak deposu ve silah deposu halk tarafından yağma edilmiş.

4– Ödemiş'de şu anda takip müfrezesi yoktur. 174. Alayın birinci taburunun birinci bölüğünün 80 mevcutlu eratı silahlarıyla birlikte kaçmışlardır. Makinalı tüfek subayı Üsteğmen Mecit Efendi ve Ödemiş Jandarma erleri Aydın'ın işgalinden önce 57. Tümene katılmıştır. Piyade bölüğü subayları da Aydın işgal olunca İzmir'deki Alaya katılmak üzere İzmir'e gitmişlerdir.

5– İzmir işgal olunca Ödemiş'e kaçan 24 subay, 56. Tümenden Binbaşı Nedim Bey önderliğinde ulusal bir örgüt kurmak istemişlerse de halktan kabul görmeyince Aydın'daki 57. Tümene katılmışlardır.

6– Ödemiş deposunda, 241 Alman mavzeri, 7 Rus tüfeği, 2 Osmanlı mavzeri, 485 sandık Alman mavzeri cephanesi, 9 vincester tüfeğiyle 10.000 fişeği, 261 şinayder tüfeği ile 10.000 fişeği, 1.061 martin ile 25.000 fişeği, 3 gra tüfeği, 7.5'luk seri sahra topu için 5.000 atımlık mevcudu vardır. Piyade silahlarının mekanizmaları önceden sökülüp gizli bir yerde saklanıyor. Piyade silahının halka dağıtımı ile topçu mermisinin Keles'e doğru taşınmasına çalışılacaktır.

7– Kaymakam, Jandarma Tabur Komutanı ve Şube Reisi Binbaşı Ali Rıza Bey'e emrinizi tebliğ ettim. Bugüne kadar hiçbir emir almamışlar. Hummalı bir çalışma başladı. İcraatlarını göreceğiz.

8– Ben, yarın Nazilli'ye geçiyorum. Orada da teşkilat çalışması varmış. 57. Tümenden Ödemiş'e bir makinalı tüfek ve bir cebel topu getirilmesini buradakiler istirham ediyorlar.

9– 57. Tümenin hareketini öğrendikten sonra Kolorduya döneceğim.

10- Telgraf görüşmesi yapılamıyor. Buradaki Kuvayı Milliye ile Kolordu arasındaki haberleşme için atlı postalar tesis edilecektir.[34]

17. Kolordu K. Emir Subayı
Topçu Yüzbaşı Rasim

Rapor eki:
Mektup

Ödemiş, 29/30 Mayıs 1919

Alaşehir'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Bugüne kadar düşmana karşı çıkamayışımızın nedenleri, emir subayınız Rasim Bey'in gelmesiyle ortadan kalktı. Tedarik edebildiğim kuvvetle Karaköy-Hacı İlyas-Katma cephe olmak üzere bir bölük tesis edeceğim. Yarından itibaren de sayıları artırıp cepheye süreceğim.

2- Yedek subayları silah altına çağırdım. 15 kadar erimiz vardır.

3- Bu gece, Ödemiş Kaymakamlığına, Valilik makamına ve İtilaf Mümessillerine ekteki telgrafları çektiriyorum. Sonra da İzmir ile aramızdaki telgraf tellerini tahrip edeceğim.

4- Mümkünse çok seri şekilde bir nitralyöz bölüğü sevk ediniz.

5- Allah'ın yardımıyla Yunan kuvvetlerini ezerek, yok edeceğim.

6- Kumandanımız olarak sizlerle haberleşmeyi Keles kanalıyla tesis edeceğim.[35]

Ödemiş Kuvayı Milliye Kumandanı
Tahir Fethi

Telgraf:

Ödemiş, 29/30 Mayıs 1919

İzmir'de ve İstanbul'da İtilaf Devletleri Mümessilerine,

İnsani düşünceler oranında zaferi temin, adalet ve hürriyet vaat eden büyük ulusların soylu evlatları,

Paris Sulh Konferansının son kararı ile ne büyük bir cinayet işlendiğini artık anlamışsınızdır zannederim. Bugün, burada başlayan ulusal direnişi perişan vatanım ve felakete uğramış İslamlık ve insanlık heyecanı arasında, Kuvayı Milliyenin süngüleri altında yazdığım şu sözlerimle sizi ikaz ederek, daha fazla kan dökülmemesinin temininin ulusunuzun ve devletinizin namusuna bağlı olduğunu hatırlatıyorum.

Sizinle akdettiğimiz mütarake bizim ve sizin namusunuz değil miydi? Biz buna uyduk. Siz uymadınız. Güzel İzmir'i Yunanın pis ayağıyla çiğnettiniz. Silah ve cephanemizi onlara verdiniz. Her türlü kontrolun dışında olan haberleşmeye sansür koydunuz. Türk'ün feryadına kulak tıkadınız. Oysa, Hıristiyanların malları Türk namusuna emanettir.

Şuna emin olunuz ki, Hıristiyanlara dün de, bugün de kötü işlem yapılmadı. İleride de yapılmayacaktır. Anlamadığımız gerçekler ortaya çıkmaya başladı. Yunan İzmir'den çekilmezse dökülecek kanın vebali size aittir. Silah patlarsa göreceğiniz netice pek acı ve pek elim olacaktır. Artık bilin ki, kalem değil, silah ötecektir.[35]

Ödemiş Kaymakamı
Bekir Sami (Baran)

Telgrafı yazan ve çektiren,

Ödemiş Kaymakamı Erzurumlu Bekir Sami (Baran) Bey, Mustafakemalpaşa Kaymakamı iken İzmir Valisi Kambur İzzet tarafından İzmir'in işgalinden sonra Ödemiş'e atanmıştı. Önceleri ulusal direnişe karşıydı. Avukat Hamit Şevket Bey ile Yüzbaşı Rasim Bey'in telkinleriyle bizim safımıza geçip mücadele verdi. Ödemiş işgal olduktan sonra önce Alaşehir'e, sonra da İstanbul'a

geçti ve 6 ay kadar işsiz kaldı. Sonunda tekrar Anadolu'ya geçip Bekir Sami Bey'in yanında Bursa'da bir süre kaldı. Miralay Bekir Sami'nin girişimleri ile Nallıhan Kaymakamlığına atandı. Kurtuluş Savaşından sonra Kırşehir Valisi olmuştur.

Şifreli Telgraf:

Alaşehir, 31.5.1919

Genel Kurmay Başkanlığına,
İSTANBUL

1- Yunan birlikleri bugüne kadar, Manisa-Kasaba-Bayındır-Tire-Aydın-Ayvalık kasabalarını işgal etmiştir. İşgalin İzmir vilayetinin tümüne yönelik olduğu anlaşılıyor. Ödemiş'den geniş raporlar geldi. Ödemiş'de Kuvayı Milliye teşkil ediliyormuş. Takip müfrezesinin erleri kaçmıştır. 57. tümene katılmaya niyet eden subaylar, Aydın işgal edilince İzmir'deki alaya katılmıştır.

2- İtalyanlar Ayvalık'tan ayrılıp Kuşadası'na gidince yerlerine Yunanlılar gelmişlerdir.

3- Aydın'da bulunan silah ve cephane deposu taşınamamış ve halk tarafından yağma edilmiştir.

Arz ederim.[36]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

MUSTAFA KEMAL PAŞA'YA İLK RAPORU GÖNDERİYORUM

Yunanlıların, İzmir'i işgalinden itibaren geçen 16 günlük sürede olan gelişmeleri aşağıdaki raporla Mustafa Kemal Paşa ile Konya'daki Cemal Paşa'ya bildirdim.[36]

Şifreli Telgraf

Alaşehir, 31 Mayıs 1919

– Erzurum 9. Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,
– Konya'da Yıldırım Kıt'aları Müfettişi
Cemal Paşa Hazretlerine,

1– Ayvalık'a çıkan düşman kuvveti, İngiliz Mümessilinin hilesine karşı Alay komutanının tedbirlerine rağmen 28.5.1919 sabahı karaya asker çıkarılmış ve gün boyu çarpışma olmuştur. Kızılhaç birliği de Yunanlılarla çıkarmaya katılmıştır. Alayımız Murateli nahiyesine çekildi. Alay, 61. Tümene bağlandığından artık haber alamıyorum. Ama Bergama ve Ayvalık'da Rumların taşkınlıkları, vahşi icraatı devam ediyor.

2– Manisa çarpışmasız olarak 25.5.1919'da Yunan eline geçti. Kesin talimatımıza rağmen beceriksiz mevki kumandanı sayesinde depodaki 40.000 silah, 8 kamalı ve 80 kamasız top düşmana terk edilmiştir.

3– Manisa'daki Yunan alayından bir taburu orada kalmış, diğerleriyle 29.5.1919 günü Turgutlu, Rum ahalinin alkışları arasında işgal edilmiştir.

4– Bir Yunan taburu 27.5.1919'da Tire ve Bayındır'ı işgal etmiştir.

5– 28.5.1919'da trenle giden bir bölükle Aydın işgal edilmiştir. Sonradan buradaki birlik alay seviyesine çıkarılmıştır.

6– Ayvalık'da zuhur eden çatışmadan sonra 15.000 kadar tahmin edilen Yunan işgal kuvveti İzmir'den Ayvalık'a sevk edilmiştir. İzmir'de altışar kişilik devriyeler üçer kişiye indirilmiştir.

Önceden İtalyanların bulunduğu yerler şimdi Yunanlılara geçmektedir.

7– İşgalden önce İzmir'de bulunan 17. Kolordu karargâhı ve personeli, 56. Tümenin 173 ve 174. alay erleri tamamiyle firar etmiştir. Subayların bazıları şehit edilmiş, bakiyesinin de Mudanya'ya

sevk edildiği öğrenilmiştir. 172. Alay Ayvalık'tadır. Manisa'daki Topçu Alayı ile 68. Piyade Alayının 24 subayı ve 80 kadar erini Alaşehir'e topladım.

57. Tümen, Çine'ye doğru çekilmiştir. Söke'de bulunan 175. ve Antalya'da bulunan 176. Alaydan henüz bilgimiz yoktur.

Aydın'daki silah deposu halk tarafından yağmalanmıştır. Ödemiş'de iyi bir örgütlenme vardır.

8- Yerli Rumlar, metropolitler ve Türk Hükümet memurları milli uyanışı söndürebilmek için adeta yarışıyorlar. Vatansız ve ahlaksız kişiler, Türk kellelerini düşmana hazırlıyorlar. Sayısı az fakat kalbi vatan için çarpan asker ve siviller sindirilerek, karşılama törenleri yapılıyor. Böylece, Yunanlıların Avrupa'da reklamı yapmalarına imkân veriyorlar.

Bilgilerine arz ederim.

17. Kolordu Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Yukarıdaki şifreye Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Havza'dan şu cevabı vermişlerdir.

Şifreli Telgraf:

Havza, 9.6.1919
(Gelişi 11.6.1919)

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Vaziyetinizi bildiren şifrenizi elemle okudum. Gaflet ve teşkilatsızlığın bu kadar tüyler ürpertici sonuç verdiği anlaşılmışsa da ümitsizliğe düşeceğimiz zaman değildir. Kumandanların ve direniş kuruluşlarında çalışacakların ümitsizliğe kapılmasının sonuçlarını çok güzel ifade etmişsiniz. Daha şarktaki kumandanlar ile de irtibat kurunuz. Kısa sürede ülkeyi düzenli ve güçlü bir teşkilata kavuşturmak zorundayız. Başaracağımıza da itimat edebiliriz.

Bu taraflarda halk tedbirli, uyanık ve her türlü fedakârlığa hazırdır. İzmir'in akıbeti, tüm ülkeyi yasa boğdu. Ancak, Bağımsızlık için yeni bir azim ve iradenin doğmasını da sağladı.

Bu cihetle, şimdiki durumun aynen devam etmeyeceği şüphesizdir. Gayemiz bir olmalıdır. Genel durum ve bilhassa Kafkasya'daki gelişmeler ümit vericidir. Vaziyetinizden ve o taraflar teşkilatı milliyesinden sık sık bilgi vermenizi rica ederim.[37]

9. Ordu Müfettişi
Mirliva (Tuğgeneral)
Mustafa Kemal

ALAŞEHİR'DE TOPLANTI YAPIYORUM

31 Mayıs 1919 günü Alaşehir beylerini çağırdım. Ulusal direnişin esaslarını konuştuk. Hazır olduklarını ancak silahlarının olmadığını söylediler. 100 kadar silah verebileceğimi, dağılmakta olan ülkemizi belki bir gayretle kurtarabileceğimizi, yaşamak istiyorsak silaha sarılmak gerektiğini açıkça anlattım. Ertesi gece toplanmak üzere dağıldık. Ümitli, ancak tereddütlüydüler.

Alaşehir'de Rum propagandası had safhada. Tren postalarıyla sürekli bilgi akışı sağlıyorlardı. Demiryolu hattı adeta bir Yunan kolonisi halini almıştı. Halk benimle görüşmekten kaçınıyordu. Buna rağmen Rumlar beni yakından izliyorlardı. Sürekli kendi büyüklerine bilgi aktarıyorlardı.

Kaymakam olan Giritli Bezmi Nusret (Kaygısız) Bey ile yaptığımız görüşmede benimle aynı fikirde olduğunu ifade ettiği halde sonradan beni İstanbul'a «Bolşevik Bekir Sami» diye şikâyet etmiş, Rum metropolit ve Fransız mümessiline de aynı şekilde «Bolşevik» diye ihbar etmişti. Oysa, Bandırma'dan itibaren gösterdiğim çabaların tek hedefi, ülkenin düşman işgalinden kurtarılmasına yönelikti.[38]

ÖDEMİŞ'DE ÜMİTVAR GELİŞME

1 Haziran 1919 günü Ödemiş'den sevindirici bir mesaj geldi ve anında karşılığını verdim.[38]

Yazı:

Ödemiş, 31.5.1919

Alaşehir'de 17. Kolordu K. Vekâletine,

1- Kuvvetim kendiliğinden bir taburu geçtiğinden arzu üzerine «Yiğit Ordusu» adı verilmiştir.

2- Manisa ile Salihli arasında cephe teşkil etmek, sabotaj yapmak, emir ve beyannameleri dağıtmak için bu yörede meşhur olan Mestan Efe'yi 100 zeybeğiyle beraber yola çıkardım.

3- Alaşehir'de olduğumuzu Mestan Efe ve danışmanlığına verdiğim piyade yüzbaşısı Arnavut Rahmi'ye söyledim.

4- Dün Hacı İlyas - Karaköy arasındaki tüm sırtları tuttuk. Keşif kollarımız Bayındır altlarına gidip-gelebiliyor.

5- Tire ve Bayındır'daki düşman henüz takviye olamadı.

6- Dün, yöre Hıristiyanları yanlarına birkaç da Müslüman alıp Ödemiş yöresinde harp olmaması için Yunan Komutanına gitmek üzere bizden izin istediler. Türklerin refakatini reddettim. Yapılan işkenceler devam ederse bire karşılık 10 misliyle cevap vereceğimizi söylemelerini bildirdim.

7- Silah ve cephane gönderilirse, bu yöreden tümen dahi teşkil edebilirim.

8- Mitralyöz ve cebel topu çok lazım. Bunlar askerin moralini de kuvvetlendirecektir.

9- Kemalpaşa'ya adam gönderdim. Orada da örgütlenme için bazı kişilere emirname vereceklerdir.

10- Rasim Bey Nazilli'ye gönderdiği adamını Balyanboğul'da bekliyor.

11- Bugün dünden daha iyi durumdayız.

Arz ederim.

Ödemiş Havalisi Yiğit Ordusu K.
Tahir Fethi

Cevap yazı:

Alaşehir, 1.6.1919

Ödemiş Kuvayı Milliye Kumandanlığına,

Mektubunuzu aldım, maksat vatanı kurtarmaktır. Çalışmalarımızın başarıyla neticelenmesini dilerim. Esaret, zillet ölümden beterdir. Küçük başarısızlıklar moralinizi bozmasın, karşı duracağımızı göstermek esastır.

Hayat geçicidir. Vatan ve millet süreklidir. Hizmetiniz millet ve tarih nazarında unutulmayacaktır.

30 Mayıs 1919 tarihli köylü gazetesini gönderiyorum. Çizdiğim yerler doğrudur. Hürriyetimizi hiç kimseye, özellikle de Yunanlılara teslim etmeyeceğimizi isbatlamak, göstermek durumundayız.

Top ve makinalı tüfek göndermeye çalışacağım. Kalbinizde parlayan vatanperverlik ateşi hepsinden daha önemli bir silahtır. Bunu unutmayınız.

Ayvalık'da da içeriye ilerlemek isteyen düşman durdurulmuştur. Onların başında da güvenilir bir zat vardır. İcraat ve başarınızı telgrafla Osmanlı Devletinin her tarafına bildiriniz.

Ulusal heyecanı uyuşturacak haberlere inanmayınız. İstanbul' dan dahi bu tür haberler gelirse ona da aldırmayın. Uymak zorunda değilsiniz.[39]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Ödemiş'de başlayan milli direniş örgütlenmeleri Alaşehir'de de etkili olmuş ve daha 100 silah verebileceğime ilişkin sözüm üzerine ilk hareketc geçen, Hüseyinpaşazade Mustafa Bey ve arkadaşları olmuştur. Elimden geldiğince teşvik edip kurulacak ilk birliğin Salihli'ye doğru gönderilmesini istedim.

İzmir'in işgali, ülkenin bölüşülmesi düşüncesinin ilk uygulamasıdır. İşgal karşısında sessiz kalırsak bölüşüme rıza gösterdiğimiz anlamı çıkar. Bu, oldukça tehlikelidir. Onun için karşı koyacağımızı eylemlerimizle işgalcilere ve dünyaya gösterelim. Miskinliğin zamanı değildir mealinde telkinlerde bulundum.

Ben halkın ve aydınların moralini yükseltip karşı hareketi sağlamaya uğraşırken, şehre 4 hocanın geldiğini, camilerde halkı toplayarak, Yunan ordusu Padişahımızın isteği ve daveti üzerine gelmiş olup, karşı konmaması gerektiğini, kötü niyetlilere inanarak Yunanlılara hürmetsizlik edilmemesi icap ettiğini söylüyorlardı. Anında müdahale edip bu hocaların cezalarını örnek ve ibret olması bakımından bizzat verdim.[34, 40]*

(*) Bekir Sami Bey'in aleyhte propaganda yapan hocaların cezalarını verişini Yüzbaşı Selâhattin hatıratında şöyle anlatıyor:

«Bekir Sami Bey, hocaların Kaymakamlık binasının önüne getirilmesini istemişti. Biz atlara binip Alaşehir Hükümet Konağının önüne geldiğimiz zaman, Kaymakam, Jandarma Kumandanı ve dört hoca oradaydı.

Kumandan sordu:

– Hocalar bunlar mı?

Birisi:

– Evet, bunlar, dedi.

Bu karşılığı alır almaz ani bir hareketle belinden çektiği tabanca ile dört hocayı da yere serdi.

Alaşehir'de yapabileceğim fazlaca bir şey yoktu. Eşme müftüsünün yöresinde etkili olduğunu ve silahlı direnişe taraftar bulunduğunu duymuştum, o itibarla yararlanırım diye 3 Haziran 1919'da Eşme'ye hareketi planladım. Esasen daha önce Manisa'daki piyade taburundan kalan 14 subay, 8 er ve 25 hayvanı Eşme'ye göndermiştim. Onları da organize etmeyi düşünüyordum. Harekete hazırlanırken daha önce Tahir Fethi Bey'in Mestan Efe'nin askeri danışmanlığına verdiği Yüzbaşı Rahmi Bey perişan bir vaziyette yanıma geldi. Başından geçenleri şöyle anlattı:

– Tahir Fethi Bey'in emri ile vazifeli olarak civarda Yunanlıları gözlüyorduk. Yanımızda 100 kişilik bir kuvvet vardı. Yunanlıları uykudayken yakaladık. Ben, saldıralım dedimse de Mestan Efe kabul etmedi. «Sen git, biz Yunanlılara teslim olacağız» cevabını verdi. Şaşırdım ve karşı koydum ama vazgeçiremedim. Beni de adamakıllı dövdüler. Mestan Efe sık sık «Yunanlılar Padişah efendimizin daveti üzerine gelmişler» diyordu.(41)

Gerçekten de Mestan Efe, Turgutlu'ya gidip Yunanlılara teslim olmuştu. Ellerinden alınan silahlar yere dizildikten sonra Yunanlılar, atlarıyla silahları çiğneyerek parçalamışlardı. Yıllarca Efe unvanıyla dağlarda yaşamış bir insanın bu rezilane davranışı, Türk'ün içinde bulunduğu perişan durumu ve etkili düşman propagandalarının sonuçlarını açıkça gösteriyoriyordu.

Rahmi Bey'e, Eşme veya Kula'ya gitmesini tavsiye edip yola koyuldum. Altı saat hayvan sırtında yaptığımız yolculuktan sonra Eşme'ye ulaştık. Rasim Bey'den gelen bir şifre elime verildi. Ödemiş'in işgal edilişini anlatıyordu.

Onlar yerde debelenirken gür ve sert bir sesle Kaymakama:

– Görevlerini yapmayanların sonu bu olacaktır. Bunu kimse unutmasın. Siz de böyle davranın, deyip atını sürdü.

Bekir Sami Bey, 3 Haziran 1919 günü Anadolu İhtilalinin ilk kurbanlarının kanlarını Alaşehir'de dökmüştü.»

Şifreli Telgraf:

Alaşehir, 3.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- 57. Tümenin telgraflarını Nazilli Jandarma Taburu vasıtasıyla ulaştırmaya çalışıyoruz. Yeri tam olarak belli değildir. Aydın işgal edildikten sonra Çine ve Nazilli'ye yöneldiği bildirilen Yunan askerleri geri dönüp Söke'ye yönelmiş. Bu arada İtalyanlar ile Yunanlıların arasının açıldığı ifade ediliyor. Aydın'daki silah deposu halk tarafından talan edildi.

2- 1 Haziran 1919 günü Ödemiş'in 12 kilometre batısındaki Hacılyas ve Kata sırtlarında milislerle Yunanlılar 5 saat çarpıştılar. Kuvvetlerimiz iki ölü, 20 yaralı verdi. Yunanlıların da önemli kaybı var. Yunanlılar, Çatal-Hacılyas-Karaköy köylerini tamamen yaktı. Ödemiş'de halka 1.500 adet silah dağıtıldı. Ancak 120 kişi çatışmaya katıldı, diğerleri sıvıştı. Saat 19.00 civarında çatışmasız olarak Ödemiş'i işgal ettiler.[42]

Artık Ödemiş'den faaliyet beklemeyiniz. Halkın morali çok bozuk. Göçler başladı.

17. Kolordu Emir Subayı
Rasim

YUNAN BAYRAĞI TAŞIYAN ÇOCUKLAR VE İDAM EDİLEN RUMLAR

Eşme'ye girmeden önce bir sürü çocuk ellerinde bayraklarla bizi karşıladılar. Önce sevindik. Demek ki Eşme bozulmamış diye düşündük. Daha sonra dikkat ettiğimizde Türk çocuklarının ellerindeki bayraklar Yunan bayrağıydı. Yunanlılar geliyor zannıyla karşılamaya gönderilmişlerdi. Mal ve canlarını kurtarmak isteyen büyükler saf ve günahsız Türk çocuklarını alet etmişlerdi. Çok acıydı.[43]

Bekir Sami Bey'in anlatımına burada ara verip Yunan bayrağı taşıyan Türk çocuklarıyla ilgili tespitleri Yüzbaşı Sclâhattin' in hatıratından okuyalım.

«Kumandan, hışımla Kaymakam'ın odasına daldı. Eşme'de Rum ailesi olup olmadığını sordu. Kaymakam şaşırmıştı. Anlattığına göre fırıncı, kasap ve manifaturacı olmak üzere kasabada dört Rum aile vardı. Çocukların Yunan bayrağı taşımasının nedenini de Alaşehir Metropolitinin düşüncesi ve Eşme halkının zarar görmemesi amacına yönelik ve yerinde bir tedbir olarak ifade etti.

Bekir Sami Bey, dört Rum aile reisinin getirilmesini emretti. Kendilerine işlerini sorduktan sonra bayrak olayının nedenini anlatmalarını istedi. Son derece sakin, kendilerinden emin ve tepeden bakan bir tavırla anlattılar.

– Buraları Yunanistan olacaktır. Yunan askeri ve Hükümeti medenidir. Türk halkı da iyidir. Ama bazıları bunu kavrayamıyor. Yunan adaletine karşı halkı ayaklandırmaya çalışıyorlar. Halkın üzerine Yunanlıların öfkesini davet ediyorlar. Alaşehir'in kutsal pederi bize talimat verdi. Eşme halkının kötü işlemlere uğramamasını temin için biz yaptık. Metropolitin şefkat ve yardımseverliğinden sizin için de istekte bulunabiliriz.

Rumların konuşması bitince Bekir Sami Bey gürledi:

– Şimdi Hükümet Konağının önüne 4 adet darağacı kuracaksınız. Buraya gelirlerse onlar da tüm halkı assın.

Emir bir saat sonra yerine getirildi. İdam edilen Rumların aileleri kafileler halinde Alaşehir'e gönderildi. Yunan bayrakları toplanıp parçalanarak yakıldı.»

EŞME MÜFTÜSÜ DESTEK VERİYOR

Bugün 4 Haziran 1919:

Eşme'de Kuvayi Milliye örgütü kurmak için Müftü ile görüştüm. Hacı Nazif Efendi adındaki bu zat, sınırlı kültürüne rağ-

men fikrime iştirak etti. Din adamı olduğu için de olumlu propaganda için faydalanmayı düşündüm.

Eşme Müftüsü imzasıyla tüm Anadolu'ya beyannameler telgraflar çekip ulusal mücadeleye katılmaya davet ettik. Vali, Belediye Reisi, Kaymakam, Nahiye Müdürü ve Müftülere Eşme telgrafhanesinden gönderdi.

Silah verdiğim takdirde istediğim kadar adam bulabileceğini ifade eden müftüye silah için söz verdim. Çalışmak için yanımdan ayrıldı.

Müftü gittikten sonra Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami bey ile Jandarma Kumandanı Tahir Fethi Bey geldiler. Ödemiş'in işgalini teferruatlı olarak anlattılar. Halkın yılgınlığı, olumsuz propagandaların etkisi, mağlubiyeti hazırlamıştı. Teslimiyetçi bir düşüncenin giderek yer etmesine rağmen ben yine de ümitliydim. Bu ümidimi İstanbul'a da bildirdim.(44)

KUVAYİ MİLLİYE GÖRÜNÜŞTE İSTANBUL'U TANIMIYACAK

Şifreli Telgraf:

Eşme, 5 Haziran 1919

Genel Kurmay Başkanlığına
İSTANBUL

Yunan birlikleri henüz Salihli ve Akhisar'a girmemişlerdir. Üç günden beri Nif civarında Yunan birlikleri ile halk arasında karşılıklı bir çarpışma geçiyor. Yöreden gelen iki kişi en az 2.000 kişiye kadar gönüllü toplanabileceğini söylediler. Alaşehir ve Kula'da da aynı hava var. Hıristiyan halka zarar vermemek koşuluyla yerli halktan bir miktar para temin etmek ve önemli sayıda milli kuvvet oluşturulabileceğine inanıyorum. Afyon veya daha iç kesimlerdeki birliklerden takviye silah ve cephane getirilmesi halinde boş kadroları bu yöreden

doldurmak suretiyle, o birliklerin eratı firar ettirilip, ilan edildiği takdirde Yunanistan'ın tüm askeri birlikleri gelse yine de Aydın vilayetini ele geçiremeyeceğine kaniyim.

Yunan askerinin çok korkak olduğu, Ödemiş çarpışmalarında açıkça ortaya çıkmıştır. Ülkeyi kurtarmak için burada oluşturulacak kuvayı milliye, görünüşte İstanbul Hükümetini tanımıyormuş gibi davranarak fiilen harekete başlarsa, Paris Sulh Konferansında Türk milli mukavemetini tanıyacağı kanaatindeyim.[45]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Bugün 5 Haziran 1919,

17. Kolordu Cebel Obüs 2. Tabur Kumandanı Binbaşı Nedim Bey'den aldığım raporda, İzmar işgali sırasında üstlerinden aldıkları emirler yüzünden birliklerinin nasıl darmadağın olduğunu anlatıyordu. İşgal anında Ali Nadir Paşa, subay ve erlerin birliklerinde toplu olarak bulunmalarını, dışarı çıkmamalarını emretmişti. Ama her ihtimali dikkate alarak nasıl davranılacağını açıklayan bir açık talimat yoktu. Bundan dolayı kumandanlar şaşkındılar. Bunu gören erler de silah ve hayvan alarak kaçmışlar, hatta yollarda bazı köylüleri soymuşlar devletin silahını ve hayvanını satmaktan çekinmemişlerdi.

Aldığım iki telgraftan birinde Bergama Depo Komisyonu Müdürü Teğmen Nuri, Bergamalı olmayan 38 asker gönderilemezse depoyu ya havaya uçuracağını ya da düşmanın eline geçeceğini, Yunanlıları Bergama'ya davet için seçilen bazı şahısların bulunduğunu bildiriyordu.[46]

İkinci telgraf ise Kula'da Rasim Bey'den geliyordu.

Telgraf

Kula, 7.6.1919

Eşme'de 17. K. Kumandanlığına,

İzmir'den kaçan erlerden olup yakalanarak Eşme'ye sevk edilmekte olan 21 er, Kelebek demiryolu köprüsü üzerinde kendilerini götürmekte olan görevlileri tehdit edip silahları da alıp firar etmişlerdir. Alaşehir Jandarma süvarilerince takip edilmektedir.

Arz ederim.(47)

17. Kolordu Emir Subayı
Yüzbaşı Rasim

Bu arada, şu ana kadar irtibat tesis edemediğim Burdur 12. Tümen, Askere Alma Şubesi Başkanından ümitvar olan raporlar peş peşe gelmeye başladı.(47)

Tahrirat: yazı

Burdur, 4.6.1919

12. Tümen Askerlik Şub. Başk.'dan

17. Kolordu Kumandanlığı

Yüce katına,

1- İzmir ve Aydın'ın işgalinin olumsuz etkisiyle her gün 5-10 asker kaçıyor. Nasihatlar kaçışa engel olamıyor. Kaçanların bir kısmı düşmanlar tarafından öldürülmüş veya tutuklanmış.

2- Ermeni, Rum ve Musevi vatandaşlar, işgalin mütareke hükmü olduğuna dair propaganda yapıyor. Buna karşı hissiyatımızı dile getiren bir merci yoktur. Onun için İslam alemini istiklal fikri etrafında birleştirip yönlendirmek şarttır. Bu da ancak askeri Hükümet

ve ulusal kurtuluş örgütü sayesinde mümkündür. Başkaca çare yoktur.[47]

12. Tümen Askere Alma Şubesi Kalemi Reisi
Albay İsmail Hakkı

YERLİ RUMLAR YUNAN ORDUSUNA VE ÇETELERİNE KATILIYORLAR

Yazı: 317

Burdur, 4.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığı Katına,

1– Isparta askerlik şubesinden alınan telgraf eklidir. Halen trenlerde Osmanlı Müslümanlarının seyahati mümkün değildir. Bin bir hakaret görüyorlar. Tüccar kısmı zorunlu olarak seyahat edecekse bile kendilerine İtalyan pasaportu veriliyor.

2– Yerli Rum gençleri akın akın İzmir'e gidiyorlar. Seyahat için gittiklerini söylüyorlarsa da asılsızdır. Geri dönmedikleri biliniyor. Söylentilere göre Yunan ordusuna ve çetelerine katılıyorlar. Amele Taburunun bildirdiğine göre Keçiborlu'dan da posta treni ile 200'den fazla genç İzmir'e gitmiştir. Bu nedenle, hükümetimizin Hıristiyanların seyahatlerini sınırlandırmasına emir vermesini arz ederim.[48]

12. Tümen Askerlik Şubesi
Albay İsmail Hakkı

İTALYANLARIN TAKTİĞİ

Yazı: 184

Burdur, 5.6.1919

17. Kolordu Komutanlığı Katına,

1– Antalya'da İtalya Mümessili (eski konsolos) Marki Franti, tercümanı ve bir subayıyla 4.6.1919'da Antalya–Burdur–Konya gü-

zergâhını gezmişlerdir. Antalya–Burdur–Maladis'de yapılacak demiryolu için inceleme yapıyorlarmış.[48]

17–22 Mayıs arasında da aynı mümessil, Antalya–Burdur–Isparta–Eğridir şosesini incelemişlerdi.

Fenike ve Elmalı civarında Palermo'da okul müdürü olan Mösyö Paçe ve emrindeki bir İtalyan tarihi eser aramışlar. Demiryolu getirildikten sonra çalışmaların hızlandırılması için hazırlık yapılıyor. Özetle, biri geliyor, biri gidiyor.

2– Vilson Prensiplerine rağmen, İtalyanlar Antalya ve gerisini himayelerine alma hazırlığındadırlar. Bedava muayene yapıp ilaç veren bir ev açmışlardır. Adamlar zayıf taraflarımızı iyi biliyorlar. Aynı hizmeti Elmalı ve Burdur'da da vermek için hazırlık yapılıyor. Halkımız, işgale fikren karşı olsa bile ihtiyaç nedeniyle hizmeti kabulleniyor. İradeleri üzerinde etkili olmak için boş durmadan bir şeyler yapmak lazımdır. Girit, Malta, Dimyat'dan gelen halk oldukça kozmopolittir. Vatanseverlik duygularını harekete geçirmek bir hayli zordur. İtalyanlar bundan istifade ile iyi propaganda yapıyorlar. Gizli gizli oylamalarla anketler yapıyorlar. Memur ve askeri yönden yeterli tecrübeye sahip ve otoriter kimseler maalesef yoktur. Yerli halktan seçilen tercümanlar kanalıyla memurlar üzerinde etkin oluyorlar. Memurun hali perişandır. Dışişlerinden anlayan yetkili amir ve komutanlar lazımdır.

Arz ederim.[48]

12. Tümen Askerlik Şubesi
Albay İsmail Hakkı

Birinci Dünya Harbinde yanımda kahramanca çarpışan, yedek teğmen Ali Rıza Bey'den Ödemiş'in işgaliyle ilgili teferruatlı bir mektup, Yaver Selâhattin'e bugün geldi. Mert ve vatansever bir genç olan Ali Rıza'nın bu mektubu, içinde bulunduğumuz ortamı tarif etmesi bakımından ibret vericidir.[49]

Mektup sureti:

Alaşehir, 7.6.1919

Kardeşim Selâhattin Bey'e,

1– Ödemiş'in düşüşünü işitmişsinizdir ama ben yine de anlatmak istiyorum.[50]

Zeybekler, kendilerinden beklenilen hizmeti kesinlikle verememişlerdir. Savaşa, adeta seyirci gibi ilgisiz bir şekilde kalmışlardır. Bir bölümü çarpışmuşsa da mağlup olmuşlar. Tahir Fethi'nin taahhütlerinin aksini ortaya koymuşlar ve böylece onun da palavraları ortaya çıkmıştır.

Düzenli askeri birliklere karşı düzensiz halk kitleleriyle yeterince karşı konulamayacağı, tesadüfi bir galibiyet alınsa bile ertesi gün mağlup olanacağı açıktır. Kumandan Bey çete savaşları için diretmekte haklıymış. Tahir Bey bu gerçeği görerek, elindeki kuvveti harcamasaydı çok iyi olacaktı ama yapamadı.

Ödemiş'e gelirken halkın panik içinde kaçtığını gördüm. Zeybekler, savaşmadıkları halde kaçıyorlardı. Bu heyecanı dindirmek bir hayli zordur. Yol boyu bir çete mensubuyla konuşarak geldim. Onlar dahi maneviyat bakımından sıfırdırlar.

Ödemiş işgal olduğu için Keles'e kadar gidebildim. Rehberim olan meşhur kabadayı yoldaki manzaraları gördükten sonra «gitmem» diye ayak diretti. Ne kadar para verirseniz veriniz bugünkü ortamda sizi Ödemiş'e götürecek bir rehber bulamazsınız. Herkes can, mal, çoluk–çocuk derdine düşmüş. Bozdağlarını, kadınların lıçkırık ve iniltileri kaplamış dersem yalan söylemiş olmam.

2– Ödemiş hadisesi üzerinde çiftliğinde Mustafa Bey ile görüştüm. «Azizim, Ödemiş bozuldu, biz burada bir şey yapamayız. Tüfekleri halka dağıtmak da olmaz. O zaman hareketimiz ortaya çıkacaktır. Yunan da bizi yakalayacaktır. Bugün, Despotla görüştüm. Bizim girişimimizi bilmiyor ama sizin Giritlilerden oluşturacağınız çeteyi bile biliyor. Yunanlılar gelse bile, ben şimdilik bir şey yapmayacağım. Çünkü kendimi emniyete aldım,» cevabını verdi. Yunanlılar menfaatlerine dokunmadıkça Alaşehir'de mallarının başında oturmayı tercih ediyorlar. Silah dağıtmıyor, çete kaydetmiyor, duyulur diye. Hal

böyle olunca, silahları geri alıp Eşme'ye nakletmeli. Düşman halen Ahmetli'de olduğu için bu mümkündür. Aksi takdirde silahları gömecek. Dağ köylüleri ile görüştüm. Onlar da aynı «Gâvur» lafını işitmeyegörsün, hemen kaçıyorlar.

Kumandan Bey'in ellerinden öperim. Çok çalıştık, bir şeyler yapalım dedik. Bilmem benim talihsizliğim mi, neyi tutsak hemen kopuyor. Artık, Türkiye ve Türkler Hasta Adam değildir, Ölü Adam'dır. Çam yarması gibi köylüler ve zeybekler; düşmana karşı zayıf. Fakir ve zavallılara karşı cesur, vurucu, kırıcı ve aslan kesiliyorlar.

Metropolitin Müslümanlar arasında parayla çalıştırdığı casusları varmış. Bu nedenle her şeyi anında öğreniyorlar.

Kumandanıma saygılarımı iletiniz. Güvenine teşekkür borçluyum. Sizin de hürmetle ellerinizi sıkıyorum.

Kardeşim Selâhattin, ben hayattan ve son gelişmelerden yılmış değilim. Azmim ve irademyerindedir. Kitabımda yılmak yoktur. Elbet bir gün arzu ettiğim bir hizmeti yapacağım. Bıkmaya ve usanmaya asla niyetim yoktur.[50]

Turgutlu Yedek Subayı
Ali Rıza

KULA'DA ÖRGÜTLENME

Önceden görevlendirip gönderdiğim emir subayım Yüzbaşı Rasim Bey'den peş peşe gelen örgütlenme mesajlarından bazıları şunlardır:

Şifreli Telgraf

Kula, 8.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,
Kula'da da halk, Yunanlılara karşı koymaktan ziyade güler yüz

gösterilerek karşılanması fikrine sarılmış. İki gündür bir mesafe kat edemedik. Örgütlenme fikrini kabul ettirdiklerimizi de tehditle vazgeçiriyorlar. Buna rağmen vicdan sahibi memleketseverlerden 5 kişilik bir teşkilatın temelini attık.

Sağlam kişilerden oluşan bu ekip beş gün içerisinde belli bir sayıya ulaşacağına emin olduklarını söylüyorlar. Çevrenin eleştiri ve saldırılarına da aldırış etmeyip onları küçümseyen bu insanların ne yapabilecekleri Perşembeye belli olacaktır.

Arz ederim.[51]

17. Kolordu Emir Subayı
Rasim

Şifreli Telgraf

Kula, 9.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Yunan işgal kuvvetinin durumunu öğrenmek için Turgutlu Jandarma Komutanını aradımsa da Telgraf Müdürü ile görüşebildim. Verebildikleri bilgiler aşağıdadır:

– Vaziyet lehimize gelişiyor. Yunanlıların geriye çekildiklerinin emareleri vardır. Ahmetli'deki kuvvet trenle çekildi. Turgutlu'dakilerin çoğunluğunun 2 top ve 4 mitralyözle birlikte Manisa'ya doğru çekildiklerini gördüm. Torbalı–Bayındır–Aydın hattındakilerin de kısmen çekildikleri, Menemen ve Bergama'ya gönderilen iki tabura da geri dönme talimatı verildiği biliniyor. Zafiryos ile Manisa işgal komutanı arasında iki defa telgrafla görüşüldü. Bugün, buraya 18 er ve bir subay İngiliz geldi. Şu anda kaymakamla görüşüyorlar, neticeyi ayrıca bildiririm.

Öğrenildiğine göre, kasabadaki 400–500 kişilik Yunanlılar Çarşamba günü geri çekilecek ve İngilizler kontrolu ele alacakmış. Ayvalık tarafında durum iyi. Ali Bey ve Selahi Bey duruma hakim.

Ayvalık'a yarım saat mesafede ayrı bir savaşçı grubumuz var. Bugün cevabı makina başında verilecek olan diğer haberleri ayrıca arz edeceğim. (51)

17. Kolordu K. Emir Subayı
Rasim

Telgraf:

Denizli, 8.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

6.6.1919 tarihinde birlikle beraber Denizli'ye ulaşıldı. Ve 57. Tümenin emrine girildi. (51)

17. Kolordu Süvari Bölük K.
Ekrem

Şifreli Telgraf:

Eşme, 8.6.1919

Harbiye Nezaretine (M.S.B.)
İSTANBUL

1– 8.6.1919 sabahı Yunan sansür memurları ile Fransız ve İtalyan filoları İzmir'den ayrıldığı öğrenildi.

2– 7.6.1919 günü Ahmetli'den hareket eden Yunan kuvvetinin 8.6.1919 sabahı trenle Manisa'ya çekildiği, Turgutlu'daki kuvvetin de 9.6.1919 günü Manisa'ya gitmek için hazırlık yapmakta olduğu, Hıristiyan halkın moralinin bozuk olduğu öğrenilmiştir.

Arz ederim. (52)

17. Kolordu K. Vekili
Albey Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 10.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Manisa telgraf memuru, Manisa'nın da boşaltılacağı söylentilerinden bahsetti. Yunan işgal kumadanı 24 saatte tüm silahların teslimini ilan ettirmiş. Ama İstanbul'dan yeni dönen müftünün aydınlatması sonucunda daha önce karşıladıklarına pişman olan halk silahları teslim etmiyormuş. Silah ve cephane deposunu Yunan erleri bekliyormuş. Bugün dönen Kula Kaymakamı bunları doğruladı. Ayrıca Salihli'de Müslüman halk, Hıristiyanlara boykot etmiş. Fiyat indirdikleri halde gaz alışverişini yapmıyorlarmış. Bunu da Salihli telgraf memuru intikal ettirmiştir, arz ederim.(52)

17. Kolordu Emir Subayı
Rasim

Bu olumlu gelişmeleri 14. Kolordu Komutanlığına ve İstanbul'a birer mesajla bildirdim:(52)

Şifreli Telgraf:
Dakika ertelenmeyecektir

Eşme, 10.6.1919

Harbiye Nezaretine (Milli Sav. Bak.)
İSTANBUL

1- Ahmetli ve Urganlı'daki kuvvetler trenle Manisa'ya gitmiştir.

2- Turgutlu'daki 400-500 mevcutlu Yunan taburunun ağırlığı 2 top ve makinalı tüfekleriyle birlikte Manisa'ya hareket etmiştir. Kalanların da yarın gideceği haberi var. Buraya gelen İngiliz subayı ve 18 er Kaymakamla görüşmüşse de mahiyeti öğrenilemedi.

3- Torbalı-Bayındır-Aydın'da bulunan askerlerin trenle İzmir'e

çekildiği, Bergama ve Menemen'de de iki taburun dönmesi için emir verildiği istihbaratı vardır.

4– 9.6.1919 akşamı Akhisar'daki Yunanlıların kimseye haber vermeden gizlice çekildiği öğrenildi.

5– Yunanlıların gitmekte olduğunu ve geri gelmeyeceklerini Hıristiyan halk da üzüntüyle orada burada söylüyorlarmış.

Keyfiyeti arz ederim.[52]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Şifreli Telgraf

Eşme, 18.6.1919

Balıkesir'de 14. Kolordu Kumandanlığına,

*İzmir'in işgalinden sonra kaçan erlerin bir kısmı değişik yerlerde yakalanmışsa da ekseriyeti yeniden kaçmıştır. Oysa, işgal kuvvetlerinin boşalttıkları yerlerin tarafımızca işgaliyle Yunanlıların bulunduğu arazi miktarını azaltmak lazım. Elimde yeterli asker yok. Elde, 68. Alayın 25 mevcutlu birinci taburu dışında imkânım bulunmuyor. Salihli, Alaşehir, Kula, Eşme, Uşak bölgelerinde önemli sayıda kaçak asker vardır. **Bir gün içinde toplanması kabil değilse de söz konusu askerin acele** 68. Alayın I. Taburuna gönderilmesinin temenini arz ederim.*[53]

17. Kolordu K. Miralay
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 8.6.1919
Gelişi: 11.6.1919

Eşme'de 56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami Bey'e
1– Yunanlıların İzmir işgalini halen Nazilli, Ödemiş, Akhisar

tarafını işgal edebildiği halde Ayvalık'a yaptıkları çıkarmayı içeriye doğru genişletemediler.

2- Aydın bölgesinde olduğu gibi Balıkesir tarafında da ilerlemek üzereler. Orada da Ayvalık'ın örnek alınması gerekiyor. Ali Bey'in kişisel çabaları tarafımızdan takdirle şükranla karşılanmıştır.

3- Nazik ve kritik zamanlarda Hükümeti ve orduyu zor duruma sokmadan, Ayvalık mıntıka kumandanının kişisel gayretlerinin örnek alınmasını temenni ederim. 3458 sayılıdır.[53]

Harbiye Nazırı (Milli Sav. Bakanı)
Şevket Turgut

YENİ ORDU MÜFETTİŞLİKLERİ

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 7.6.1919

Eşme'de 56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami Bey'e,

1- 3. Kolordu, şimdilik bağımsız ve Bakanlığımıza direkt bağlı kalacak, diğer askeri örgüt, Birinci, İkinci ve Üçüncü Ordu Müfettişliği olmak üzere üçe ayrılmıştır.

2- Birinci Ordu Müfettişliği 1., 14. ve 25. Kolordular bağlanmıştır.

3- İzmir olayından sonra yeniden düzenlenmesi gereken 17. Kolordunun 56. Tümeni I. Orduya bağlı 14. Kolordu komutanlığına geçici olarak bağlanmıştır. 57. Tümen yine merkeze Bakanlığa bağlı kalacaktır. İş yönünden II. Ordu Müfettişliğine bağlı olacaktır. II. Ordu Müfettişliğine şimdilik 12. ve 20. Kolordu bağlanmıştır. Durumu açıklığa kavuşunca, 17. Kolordunun da bağlanması düşünülüyor.

4- Müfettişliklere ait talimat 9. Ordu eski müfettişine elden, diğerlerine postayla tebliğ edilmiştir.

5- Eski müfettişler, 15.6.1919'dan itibaren yeni numaralarını taşıyacaklardır.

6- Birinci Ordu Müfettişliğinin merkezi İstanbul'dur. II. Ordu

Müfettişliğinin merkezi Konya, III. Ordu Müfettişliğininki ise Samsun'dur.[54]

Harbiye Nazırı (Milli Sav. Bakanı)
Şevket Turgut

BOŞALTILAN YERLER DERHAL İŞGAL EDİLECEKTİR

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 10.6.1919
Gelişi: 11.6.1919

Eşme'de Bekir Sami Bey'e,

1– 8.6.1919 sabahı Yunan sansür memurlarının, Fransız ve İtalyan filolarının İzmir'den ayrıldıkları, çekilmelerin devam ettiği, Hıristiyan halkın telaş içinde oldukları haber alındı.

2– Alınan haberler doğru ise, en yakın birliğimiz tarafından derhal boşaltılan yerlerin işgal edilmesi, Müslüman ve Hıristiyan ayrımı yapılmadan halka eşit muamele yapılması, Yunanlıların yaptıkları işkence ve şiddet eylemlerine ait belge toplanması gerekiyor.

Bu talimatı 23. ve 57. Tümen, 14. Kolordu ve Eşme'de Bekir Sami Bey'e tebliğ edilmiştir. 2567 numaralıdır.[55]

Milli Savunma Bakanı adına
Genel Kurmay Başkanı
Cevat

Şifreli Telgraf:

Eşme, 11.6.1919

Harbiye Nezaretine (Milli Savunma Bakanlığı)
İSTANBUL

1– Boşaltılan yerlerin derhal birliklerimizce işgali elbetteki gereklidir. Halkın morali üzerinde de etkili olacaktır. Ayrıca, Yunanlıların yeniden dönmelerine de engel teşkil edecektir.

2- 17. Kolordunun ve 56. Tümenin, Manisa-Uşak hattı boyunca bir toplu alayı subayları ile 20 askeri, 23. Tümenin 68. Alayının 25 mevcutlu I. taburu dışında imkânı yoktur. Kaçaklardan yakalananların çoğu yine kaçıyor. Keyfiyeti, 14. Kolordu Kumandanlığına, Askere Alma Şubesi kanalıyla bir tabur teşkiliyle sevki için müracaatla bildirdim.

3- 14. Kolordunun Merkezi emrinde bulunan, 56. Tümenden, gelebilen subay ve askerin buraya gönderilmesi ile 17. Kolordu Kumandan Vekilliğine devam etmem imkânı tanınması halinde, emredilen hususların gerçekleşebileceğine kesin olarak inandığımı arz ederim.[55]

17. Kolordu K. Vekili
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 11.6.1919

Eşme'de Albay Bekir Sami Bey'e,

Yunanlıların boşalttığı Ahmetli'yi derhal ve tedbirli bir şekilde işgal etmelisiniz. Yunanlar diğer bölgeleri boşalttıkça, arkasından derhal müfrezelerimiz her tedbiri alarak girmelidir.[56]

Harbiye Nazırı (Milli S. Bak.)
Şevket Turgut

İstanbul'dan alınan yukarıdaki şifrelerle beraber bugün 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın da durum hakkında acele bilgi isteyen bir mesajı geldi. Anında cevaplandırdım.[56]

Şifreli Telgraf

Eşme, 12.6.1919

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Yunanlılar, İzmir'den sonra Akhisar, Ayvalık, Ahmetli, Ödemiş ve Aydın'ı işgal ettiler. Ayvalık'da 172. Alay ve halk işbirliği yaptığından düşman içeriye ilerleyemedi. Ödemiş de halk 4–5 saat karşı koyduktan sonra teslim oldu. Diğerleri çatışmasız teslim oldular.

2– 6.6.1919'da Yunanlılar Ahmetli'yi boşalttılar. 8.6.1919'da da İzmir'den Yunan sansürü ayrıldı. 9.6.1919 gecesi gizlice Akhisar'ı boşalttı. Ödemiş ve Aydın da durum değişti mi henüz bilmiyorum. İzmir'in dahi boşaltılacağı rivayetleri dolaşıyor.

3– 61. Tümene mensup bir alay Akhisar'ı işgal ve Manisa yönünde ilerlemektedir. Buradan da bir kuvveti Ahmetli'yi işgal etmek üzere yola çıkaracağım.

Bilgilerinize arz ederim.[56/A]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

YENİ KOLORDUM İLE İRTİBAT SAĞLIYORUZ

Şifreli Telgraf:

Balıkesir, 11.6.1919

Eşme Jandarma Kumandanı Vasıtasıyla
Albay Bekir Sami Bey'e,

Karargâhımla birlikte Balıkesir'deyim. Akhisar, Yunanlılar tarafından boşaltılınca bir alayımız tarafından işgal edildi. Bu alay Manisa istikametinde ilerlemeye devam edecektir. 10 günden beri maalesef sizinle irtibat kuramıyorum. Durumunuzun, meşguliyetinizin ve amacınızın ne olduğunun acele bildirilmesini rica ederim. Kâzım Bey, 61. Tümen Komutanlığına atandı. Şimdilik Balıkesir'deyim.[51]

14. Kolordu Komutanı
Mirliva (Tüğgeneral)
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Eşme, 12.6.1919

14. Kolordu Kumandanlığına,

10 günden beri adresinizi bilmediğim için irtibat kuramadım. Elimde çoğu işe yaramaz 47 subay–astsubayı ile 4 makineli tüfek, 68. alayın birinci taburu (25 mevcutlu)'dur.

10 günden beri Alaşehir, Kasaba, Gördes, Eşme tarafından gönüllü örgüt kurmakla meşguldüm. Kaymakamların, din adamlarının ve Rum propagandasının etkisine rağmen başarıyla sonuçlandırabileceğimi sanıyorum. Taburun bu gönüllülerle takviyesiyle kasabaya doğru ilerleyip Yunanlıların içeriye gitmelerine engel olabileceğini sanıyor ve uğraşıyorum.

Arz ederim.[57]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

3 KAYMAKAMA SERT EMİR VERİYORUM

Gönüllü teşkilat kurulmasına karşı çıkılan yerlerin Kaymakamlarına aşağıdaki emirler kesin bir dille verilmiştir.[57]

Telgraf:

Eşme, 11.6.1919

– Alaşehir Kaymakamlığına,
– Salihli Kaymakamlığına,
– Kula Kaymakamlığına,

Akhisar'ı işgal eden askerimiz Manisa'ya doğru ilerlemektedir. Askeri bir birliğimiz de oraya gelecektir. Şimdiden gıda maddelerinin

hazırlanmasını ve daha ileri gidecek birliğe katılacak gönüllülere engel olunmamasını kesin olarak emrediyorum.[57]

17. Kolordu K. Vekili
Albey Bekir Sami

GÖRDES'İN VATANSEVER KAYMAKAMI

Şifreli Telgraf:

Gördes, 11.6.1919

Eşme'de Kolordu Kumandanlığına,

Geçen Perşembe günü sabahı 400 erden oluşan Yunan işgal kuvveti gelip Akhisar'ı işgal etti. 10 Haziran günü gecesi de çekilip Kayışlar mevkiine gittiler. Şimdi orayı da terk etme hazırlığı içindedirler.[58]

Kaymakam Galip

Telgraf:

Eşme, 11.6.1919

Gördes Kaymakamlığına,

12 veya 13 Haziran akşamına kadar 50 kişilik gönüllü bir birlik oluşturup Salihli Mevki Kumandanlığı'nın emrine göndermenizi rica ederim.

Bunların yiyecek ve kalacak yerleri Salihli'de karşılanacaktır. Gerekirse takip müfrezelerine katılacaklardır. Ahalinin Devlet ve memleket lehine gösterdikleri vatanseverliğin ulusal direnişe yöneltilmesi yönündeki mesailerinize teşekkür ediyorum.[58]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Gördes, 12.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Emirleriniz üzerine 25'er neferlik iki gönüllü birliğin Akhisar gönüllüleriyle Ahmetli cihetine sevki konusu değerlendirildi. Elimizde 100 civarında nefer varsa da 50 tanesinin silahı işe yarar. Dolayısıyla bunları Akhisar'a sevk edeceğiz. Diğer 50 kişinin silahları derme çatmadır. Bunların da Salihli mıntıka emrine sevki kabildir. Gereken silah ve cephanenin temin edilip edilemeyeceğinin bildirilmesini arz ederim.[59]

Gördes Kaymakamı
Galip

Telgraf:

Eşme, 13.6.1919

Gördes Kaymakamlığına,

Vatanperver hizmetlerinize teşekkür ederim. İslam alemi, Hıristiyanların tecavüzüne karşı başkaldırmıştır. Padişahımız, dinimiz adına görevli olarak bizlere önemli görevler düşüyor. Bu açıdan gayretinizi sevinçle karşıladım. Bundan sonra çalışmalarınızda şu hususları göz önünde bulundurunuz.

1- Vatanın kurtarılması yönündeki çalışmalarınızda İslam-Hıristiyan ayrımı yapmayınız. Onlara eşit davranınız.

2- Akhisar veya başka yere göndereceğiniz gönüllü çetelerin o yöredeki kumandanlarla irtibat sağlamalarını temin ediniz.

3- Gidecek kişilerin ailelerini korumayı mutlaka planlayınız ve unutmayınız.

4- Kabil olan miktarda gıda maddesi ve para toplayıp miktarını bildiriniz.

5- Silahsız er göndermeyiniz. Giyindirip, silahlandırıp cephanesiyle gönderiniz.

6- Akhisar ve civarlarından alınacak bilgiden ve teşkilattan beni haberdar ediniz.[60]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Eşme, 14.6.1919

Gördes Kaymakamlığına,

İki gün evvel Marmara civarında 50 kişilik bir çetenin halkı soyduğu haberi alındı. Bunların Kayışlardaki gönüllülerimiz olduğunu sanıyorum. Toplanacak kuvvetlerin toplu bir halde Kula'ya sevkini sağlayınız. Zikredilen çetenin yöredeki askeri bir birlik emrine verilmesini veyahut da ilçeye toplanması suretiyle dağıtılmamasını önemle rica ederim.[61]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Gördes, 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Komutanlığına,

Seferihisar Jandarma Komutanı İsmail Bey buraya gelip teşkilat kurmaya başladı. Reddi İlhak Cemiyeti kuruldu, para toplanmaya başlandı. İsmail Bey'in istemi ile Sındırgı ve Soma tarafına sevk etmek üzere gönüllü toplama, silahlandırma, giyindirme çalışmalarına başladık. Arz ederim.

Gördes Kaymakamı Galip

Acele Tel:

Denizli, 2.6.1919
Gelişi: 11.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu K.

Telgrafınız alındı. Gereken yerlere tebliğ edildi. 4. Kolordu Askere Alma Şubesi şifresi ile haberleşme imkânı varsa bildirilmesini ve buralara birkaç subay gönderilmesini arz ederim.(62)

11. Tümen Kalem Reisi
Tevfik

Telgraf:

Eşme, 11.6.1919

Denizli'de 11. Tümen Özel Kalemine,

Akhisar'ı düşmanın gitmesinden sonra işgal eden Alayımız Manisa'ya doğru ilerlemektedir. Diğer bir müfrezemiz Turgutlu üzerine gidecektir. Ahmetli'yi boşaltan Yunanlılar Manisa'ya çekildiler. Yeniden oluşturulan birlikleri takviye etmek üzere mıntıkanızda bulunan kaçak, raporlu ve izin süresi dolan ne kadar asker varsa bildirilmesi gerekiyor. Onların nereye gönderileceğini bilahare bildireceğim.(62)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Eşme, 11.6.1919

Kula'da Yüzbaşı Rasim Bey'e,

Salihli'ye dönüp derhal Mevki Kumandanlığını üstleneceksiniz. Birliğimiz oraya varıncaya kadar yiyecek hazırlığı için Kaymakam-

lığa yazılmıştır. Siz de takip ediniz. Müfrezenin daha batıya gitmesi için gönüllüler toplamaya çalışınız. (63)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Salihli, 12.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,
Salihli'ye fiilen gelip göreve başladım. Rapor hazırlıyorum, arz edeceğim. (63)

Salihli Mevki Kumandanı
Yüzbaşı Rasim (Aktuğ)

MUDANYA'YA ÇAĞIRILIYORUM

Şifreli Telgraf:

Soma, 4.6.1919
Gelişi: 11.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,
56. Tümen komutanlığına atandığınız Harbiye'den bildirilmiştir. Tümen karargâhının Mudanya'da oluşturulması onaylanmıştır. Tümenin yönetimini teminen hareketinize imkân varsa oradaki durumun da çok acele teferruatlı olarak bildirilmesinin teminini rica ederim.

14. Kolordunun 3.6.1919 tarih 150 sayılı şifreleri şöyle demektedir:

«56. Tümen Mudanya'da Yarbay Selâhattin Bey'in vekaleti altında oluşturulmaktadır. Yanınızdaki subay ve erlerle birlikte Mu-

danya'ya gelmenize imkân bulunup bulunmadığının bildirilmesini rica ederim.»[64]

8. Tümen Özel Kalemi
Albay Ali Rıza

Şifreli Telgraf:

Eşme, 11.6.1919

Genel Kurmay Başkanlığına
İSTANBUL

İhtiyat subaylarına vermek, istihbaratta çalıştırılacaklara ödemek, yerli Türk çeteleri oluşturmak, gönüllü örgütlerine katılacakların zorunlu ihtiyaçlarında harcamak için çok acele paraya ihtiyaç vardır. En seri vasıta ile civar ilçelerden alınmak üzere 5.000 lira gönderilmesini arz ederim.[65]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Gönüllü çeteler oluşturmak ve başlayan uyanışı en iyi şekilde değerlendirmek maksadıyla İstanbul'dan para beklerken yeni Kolorduma çağrılmam zamanlama olarak bir talihsizlikti. Her şeye rağmen direnişin örgütlenmesine devam etmeyi görev sayarak, Mudanya'ya hareketi geciktirmeliydim.

GENEL DURUM

Şifreli Telgraf
Gizli ve Aceledir

Dersaadet (Başkent-İst.)
12.6.1919

Eşme'de 56. Tümen Kumandanlığına,
28.5.1919 tarihindeki genel durum aşağıda özetlenmiştir.

1- İstanbul Boğazları ile Adana, Irak, Suriye, Kafkasya hariç olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu toprakları üzerindeki itilaf kuvvetlerinin miktarı şöyledir:

Dedeağaç dahil olduğu halde Edirne ilinde 2430 er, Manisa, Menemen, Torbalı, Urla, Sivrihisar, İzmir civarını işgal eden Yunan kuvvetlerinin miktarı bir Tümen ve iki Alay veya 2 Tümen tahmin edilmektedir.

1- 9. Ordu yıldırım müfettişliği ile 13. Kolordu mıntıkasında bahse değer bir olay yoktur. Ankara'da bulunan İngiliz Müfrezesi İstanbul'a hareket etmiş olup, demiryollarının kontrolu için birkaç subay ve er kalmıştır. Erzurum civarında 10 adet makineli tüfekle birlikte 300 kişilik Ermeni çetesi teşekkül etmiştir.

3- Yunanlıların Manisa'yı işgal ettikleri 26 Mayıs 1919 günü şehirde mevcut piyade taburumuz Salihli'ye hareket etmişse de topçu malzemesini beraberinde götürememiş, şehirde kalmıştır.

4- Yunanlıların kat'i bir sulh kararı ile İzmir vilayetini işgal etmedikleri anlaşılıyor. Muhtemelen Venizelos, Yunanistan'ın gücünü ortaklarına ispat etme isteğiyle birlikte yerli halkın lehte gösterilerle karşıladığını, Konferansta propaganda aracı olarak kullanacaktır. Gerçi, yapılan katliamların resmi ağızla ikrarı bizim lehimizedir.

5- İşgalden kaçan halkın ne yapacağını bilmeden bilinçsizce göçe başlaması veya Yunanlıları törenlerle karşılaması, askeri birliklerimizde disiplinin bozulması, silah ve cephanenin düşmana terk edilmesi en zararlı şeylerdir. Çekilmenin bir plan dahilinde yapılması, işgalin telgraf ve yayınlarla serinkanlı bir davranışla protesto edilmesi en iyi yoldur.

6- Yunanlılar ve yerli Rumlar, Çorlu Tekirdağ bölgesinde karışıklıklara sebep olabilirler. Demiryolu hattı izlenerek Babaeski ve Lüleburgaz civarına hareket eden Yunan Taburu Lüleburgaz'da hazır bir kuvvet bırakarak Kırkkilise'ye hareket etmiştir.

7- Bulgaristan'da Bolşevik hükümetinin işbaşına geldiği söylentisi vardır. Buna karşın, itilaf kuvvetlerince Bulgaristan'a denizden abluka uygulandığı tahmin ediliyor.

8– Rus Bolşevikleri'nin kendi başşehirlerinde, Macar Bolşeviklerinin de Macaristan sahilinde Çek ve Romenlerle savaşmakta oldukları haberleri geliyor.

9– Hindistan'da Afgan Ordusu ile İngiliz Ordusu arasında savaş başlamıştır. Afgan kuvvetlerinin sayısı 600.000 er ve 350 toptan ibarettir.

10– Her türlü ihtimal dikkate alınarak Kolordu ve Tümenlerin kendilerine en yakın birliklerle haberleşmesi şarttır. Mevcut haberleşme hatları ihtiyacı karşılamazsa yeni askeri hatlar oluşturulmalıdır.[66]

Genel Kurmay Başkanı
Cevat

Şifreli Telgraf:

Akşehir, 11.6.1919
Gelişi: 12.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Aydın vilayetinde ilerleyen Yunan birliklerinin çekilmeye başladığına dair bilgiler gelmektedir. 68. Alaydan alınan bilgilere göre Ahmetli'deki tabur ağırlıkları, iki adet top ve mitralyözü ile birlikte trenle Manisa istikametine çekilmiştir. Torbalı ve Bayındır'daki Yunan askerlerinin kısmen çekildikleri, Menemen ve Bergama'ya İzmirden gönderilen iki tabura geri dönme talimatı verildiği, 4500–500 piyadeden oluşan diğer birliğin de 11 Haziran günü çekileceği haber alınmıştı. Haberler doğru mudur ve başkaca ne gibi haberler vardır? Bildirilmesini rica ederim.[67]

Yıldırım Kıt'aatı Müfettişi
Ferit Cemal

Şifreli Telgraf:

Eşme, 12.6.1919

Akşehir'de Yıldırım Kıt'ası Müfettişliğine,

Torbalı, Aydın, Bayındır hakkında verilen haberden bilgim yoktur. Ahmetli'deki kuvvet hakkındaki bilgiler doğrudur. Akhisar'ı işgal etmiş olan Yunan Taburu geceleyin gizlice şehirden ayrıldığından bizim alayımız şehre girmiş ve halen Manisa'ya doğru ilerlemektedir. Ayvalık civarında çıkan Yunan birliklerine karşı halk ve kumandan birlikte karşı koyduğundan içerilere ilerleyememiştir. Milislerle takviye edilen 68. Alay Ayvalık yönüne sevk edilecektir. Önemli haberler verebileceğimizi arz ederim.[68]

17. Kolordu Kumandanı
Bekir Sami

TÜRK VE YUNAN ADALET FARKI

Şifreli Telgraf
Çok aceledir

Harbiye, 11.6.1919
(Alınışı: 12.6.1919)

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Akhisar'daki işgal kuvvetlerinin 10.6.1919'da aldıkları emir üzerine şehri terk ettikleri ve güneye hareket ettikleri, Soma'daki birliklerimizin Akhisar'ı işgal etmesi ve korunması 14. Kolorduya emredilmiştir. Her birlik, kendi bölgesinde düşman tarafından boşaltılan yeri zaman geçirmeden 10.6.1919 tarih 2587 sayılı emir uyarınca işgal etmelidir. Geçirilmekte olan buhranlı günlerin sonucunda ortaya çıkan bu vaziyet ne kadar şükretmeye değer ise bu vaziyetten istifade ve sonuç almak da asker–sivil tüm Müslümanların sabır ve sükûnetle hareket etmelerine bağlıdır.

Öte yandan, askerimiz tarafından tekrar işgal edilen vatan parçalarında mezhep ve din farkı gözetmeden halkın himayesi ve bilhassa onların gösterdikleri taşkınlıklara rağmen her türlü tecavüzden kendilerinin korunması suretiyle Türk ve Yunan medeniyetlerinin merhamet ölçülerinin yeni bir belgesinin ortaya konması pek gereklidir. Ayrıca, işgal sırasında Yunanlılarca sergilenen cinayet ve feci olayların belgelendirilmesi ile Genel Kurmay Başkanlığına gönderilmesi ihmal edilmemelidir.

Osmanlı Hükümetini uçurumlardan kurtarabilecek en önemli güç olan dinimize ve dini kurallara dört elle sarılarak kutsal amacımızın tahakkuku yanında askeri birliklerimde güzel bir bağ, intizam ve disiplin tesisiyle korunmasını, taşkınlıklardan kaçınılmasını özellikle tavsiye ederim.[69]

Milli Savunma Bakanı
Turgut

Telgraf

Kula, 12.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Kâzım Bey şimdi bildirdi. 60 kişilik silahlı kuvvet hazırlıyor. Şayet silah verebilirsek sayıyı artırabilecekler. Kendilerine de bana da talimatınızın bildirilmesini arz ederim.[70]

Yüzbaşı Rahmi

BİRLİKLERARASI YARDIMLAŞMA ÇAĞRISI

Şifreli Telgraf:

Eşme, 12.6.1919

23. Tümen Kumandanlığına,

17. Kolordunun 57. Tümeni Çine havalisinde, 56. Tümeni Mu-

danya'dadır. Şu anda elimde 68. Alayın birinci taburu vardır. İhmal ve ilgisizlik nedeniyle Yunanlıların kolayca işgal ettiği birçok yeri şimdi boşaltıyor. Oraları süratle bizim işgal etmemiz şarttır. Bunun için çok acele Salihli'ye:

A– Sağlık ekibi ve ilaç,

B– Küçük rütbeli bir subay başkanlığında bir tahrip birliği,

C– Makineli tüfek kullanabilecek elemanlar,

gönderilerek yardımcı olunmasını vatanseverliğinize güvenerek rica ediyorum. Böylece işgal altındaki arazi miktarını azaltabiliriz.[71]

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Cevabi Telgraf:

Karahisar, 14.6.1919
Gelişi: 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

1– Tümenimde makinalı tüfek öğreticisi bir tane olsun yoktur.

2– İstihkâm subayı ve gerekli malzemeyi trenle gönderiyorum.[72]

23. Tümen K.
Ömer Lütfi

Birliklerimize katılan gönüllülerin çoğaltılmasını teminen onlara iyi muamele edilmesini aşağıdaki örnekte olduğu gibi bağlı kuruluşlara bildirdim.

Yazı:

Eşme, 12.6.1919

Eşme Piyade Taburu Kumandanlığına,

Gönüllü olarak aramıza katılmaya başlayan subay ve erleri birliğinize gönderiyorum. Noksanlıklarının giderilmesi ve beslenmeleri dahil kendilerine iyi bakılmasını, kendilerine değer verilmesini tüm görevlilere tebliğ edilmesini rica ediyorum.[73]

17. K. Kumandanı
Bekir Sami

KAÇAK ERLERİ TOPLAYINCA BURSA'YA HAREKET

Şifreli Telgraf:

Eşme, 12.6.1919

14. Kolordu Kumandanlığına,
BALIKESİR

İzmir olayından sonra 17. Kolordu karargâhı ve 56. Tümene mensup erat çil yavrusu gibi dağılmıştır. Elimde işe yaramayan 300 hayvan ve az sayıda er ve silaha sahip 47. Alay kadrosu ile 23. Tümenin Afyon'daki bir taburu mevcuttur. Tabura Uşak'a hareketlerini emrettim. Alayın fazlaca işe yaramayan hayvanlarının Uşak'da veya yolda satılmasında fayda görüyorum. Halkın 4 saatlik direnişinden sonra işgal edilen Ödemiş'de 9 gündür Yunanlılar kasabadalar. Üç köyü yakıp büyük işkenceler yapmışlardır. Civar kasabalarda mevcut olan kaçakların toplanmasından sonra ben de Bursa'ya hareket edeceğimi arz ederim.[74]

17. Kolordu K. V.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Balıkesir, 13.6.1919

Eşme'de Miralay Bekir Sami Bey'e,

1- Eşme'deki nizamiye taburunun er sayısının 300'e çıkartılması ve sevki, Eşme-Kula-Uşak-Alaşehir şubelerine emredilmiştir. Takibiyle boşaltılan yerlerin işgali için tedbir alınması,

2- Bir an önce Bursa'ya hareketiniz gerekiyorsa da Salihli-Alaşehir'in açık bırakılmaması da önemlidir. Hareketiniz oradaki teşkilatlanmaya kötü tesir edecekse bunun da göz önünde bulundurulması gerekir. Bu konuda mütalaanızın bildirilmesini rica ederim.[75]

14. Kolordu Komutanı
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Eşme, 13.6.1919

Balıkesir 14. Kolordu Kumandanlığına,

1- Bugün sabahleyin bir yedek tegmen kumandasında, Gördes'den 50 kişilik silahlı gönüllüler Kayışlar'daki düşman üzerine gönderilmiş ve oradaki Kıta Kumandanının emrine uyulması tebliğ edilmiştir.

2- Öteden beri uğraştığım Nizamiye taburunu takviyeyle kasaba istikametine yola çıkacağını arz ederim.[76]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

KULA'DA ÖRGÜTLENME

Telgraf:

Kula, 12.6.1919

17. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Bey'e,
Buradan 300 kadar gönüllü çıkarılabilecektir. Girişimler olduk-

ça ciddi seyrediyor. 30 kadar silah Jandarma deposunda mevcuttur. Sizden alacakları emir sonucunda verecekler. Bakiye silahların ne zamana kadar buraya yetiştirileceğinin bildirilmesini, gönüllülerin kayıt ve bakımları konusunda verilecek talimatın yararlı olacağını arz ederim.[77]

Yüzbaşı Rahmi

Telgraf:

Eşme, 13.6.1919

Kula'da Yüzbaşı Rahmi Bey'e,

1- Demirci'de toplanan silahlı 60 kişi Kula'ya gelsin. Oradan geçecek müfrezeye katılacaklar.

2- Kula Mevki Kumandanlığına tayin edilen Binbaşı Nedim Bey bugün hareket ediyor. Kendisiyle işbirliği yapınız.

3- Vatanı kurtarmanın zamanı geçmiş değildir. Kaymakam Bey'in vatan, millet ve dinimize hizmetini bekliyorum.

4- Birkaç güne kadar Kolordu Karargâhını Kula'ya nakledeceğim.[78]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Eşme, 13.6.1919

Kula Askere Alma Şubesi Başkanlığına,

Mıntıkanızda mevcut kaçakları, izinlileri, raporluları ve izinlerini geçirenleri toplayıp mıntıka kumandanına teslimini ve ayrıca mevki kumandanlıklarının isteklerine harfiyyen uyulmasını vatan ve millete olan sevginizden kesinlikle bekliyorum.[79]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Eşme, 13.6.1919

Kula'da Yüzbaşı Rahmi Bey'e,

Silahlı, silahsız ve süvari olarak askeri mülfrezemize katılmak için kaç kişi hazırdır? Jandarma deposundaki silahları da alınız ve hazır vaziyette beklesinler. Kula'lıların vatanseverliğine güveniyorum.(79)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 14.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Dün akşam hamiyetperver eşraf toplanılıp bilgiler verildi.

2–3 güne kadar köylerden toplayacakları gönüllüler kasabaya geleceklerdir. Kesin rakam o zaman belli olacaksa da 50–60 kişisi silahlı olmak üzere 300 civarında toplanacağı tahmin ediliyor. Jandarmadan 30 silahı alsak bile 200 silah daha lazım olacaktır. Arz ederim.(80)

Yüzbaşı Rahmi

Telgraf:

Kula, 14.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Toplanacak asker sayısı henüz belli değil, fiilen 6 er vardır. Bu mıntıkadan silahı ile birlikte gelecek gönüllü yok gibidir. İleriden alınan haberler de sevindiricidir. Ziraat Bankasında 10.000 TL'sı vardır. Kesin emrinizi bekliyorum.(80)

Kula, Mıntıka Kumandanı
Nedim

Telgraf:

Kula, 15.6.1919
Gelişi: 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Peyderpey toplanmakta olan gönüllülerin burada beslenebilmesi mümkün değildir. Nereye sevk edileceklerini bildirirseniz iyi olur. Buranın halkı nakten ve bedenen katılmaktan çekiniyor. Buna karşı Rumlar kadınlı–erkekli pervasızca çalışıyorlar. Bir kez olsun gelmeniz çok etkili olabilecektir. Arz ederim.(82)

Kula Mevki Kumandanı
Binbaşı Nedim

ALAŞEHİR'DE İKİNCİ DENEME

Telgraf:

Eşme, 13.6.1919

Alaşehir Mıntıka Kumandanlığı ve Askerlik Şube Başkanlığına,

Çok çalışarak mıntıka 100 kişilik bir birlik hazırlayıp iki güne kadar oraya ulaşacak müfrezeye katılacak şekilde süvari veya yayan olarak mıntıka komutanlığı emrine verilmelidir. Alaşehirlilerin vatanseverliğinden bunu bekliyorum.(80)

17. Kolordu K.
Albay Bekir Sami

Telgraf:

Alaşehir, 14.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

1– Bugünden itibaren başladım.

2– Bugünkü temaslarımızın neticesini ayrıca arz edeceğim.[80]

Alaşehir Mevki K.
Süleyman Sururi

Telgraf:

Alaşehir, 14.4.1919
Gelişi: 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

1– Mustafa Bey ve arkadaşlarıyla görüştük. Köylere adam gönderildi. Yarından itibaren gelecekler. Merkezden de müracaatlar başladı. Hazırda 6 erimiz vardır.

2– Yiyecek konusunu hallediyoruz. Mustafa Bey'de bize gerekli para yokmuş.

3– 15.6.1919'da asgari 50 kişilik kuvvetin hazır olacağına inanıyoruz.[81]

Alaşehir Mevki K.
Süleyman Sururi

Telgraf:

Alaşehir, 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Alaşehir Jandarma Komutanı Yüzbaşı Cemil Bey'in yolsuzluğu bildirildiği ve amacımıza uygun biri olmadığı anlaşıldığından işten el çektirilmiştir. Yerine yardımcısı Jandarma Üsteğmeni Tahsin Bey vekâlet edecektir.[82]

Alaşehir Mevki K.
Süleyman Sururi

Şifreli Telgraf:

Alaşehir, 16/17.6.1919
Gelişi: 17.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Komutanlığına,

1- Beyannamelerle halk vazifeye çağrıldı. Camide yarı teşvik ve yarı tehdit içeren bir nutuk verdik. Sonunda da bir heyet teşkil ettik.

2- Köylülere haber gönderildi. Gönüllü-gönülsüz asker toplanacak.

3- Yedek subaylar göreve çağrıldı, tereddüt ediyorlar ama zorlayacağız.

4- Merkezde 40 kişi yazıldı, köyleri henüz bekliyoruz.

5- Asayişi ele aldık. Mustafa Bey Kuvayi Milliye kumandanıdır. İyi çalışıyor.

6- Hıristiyan halka nasıl davranılacağını ilan ettik.

7- Kaymakam zayıf ve kararsız. Gerekirse devre dışı bırakacağız.

8- Kadınlar vasıtasıyla çamaşır toplanacak, Mustafa Bey çetelere haber salıp çağırdı.

9- Devlete ait buğday ve zahireye el koyduk, satacağız.

10- Gönüllülere günde 60 kuruş ödeyeceğiz.

11- Zor kullanmaya gerek kalmayacağını sanıyorum. Zira vaziyet iyiye gidiyor.[83]

Alaşehir Mevki Kumandanı
Süleyman Sururi

Telgraf:

Alaşehir, 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,
Kasabada düşmanın durumu şöyledir:

1. Düşman kuvveti 400 piyade olup ekseriyeti şehir dışında kışladadır.

2- Ahmetli yolu üzerinde kasabaya bir saat mesafede iki karakolu vardır.

3- Mitralyöz bölüğü mevcuttur.

4- Kuvveti bir binbaşı yönetmektedir.

5- Ahali Yunan'dan şikâyetçidir. Her gün Kaymakama gidilmektedir.

6- Yunan ordusu, Rumlardan «Savaş zamanı vergisi» almaktadır.[84]

Alaşehir Mevki K.
Yüzbaşı Süleyman Sururi

SALİHLİ'DE DURUM

Telgraf:

Salihli, 13.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığına,

Salihli'de halkın psikolojik durumu çok fenadır. Korkunun etkisi devam ediyor. Duruma hakim olabilmek ve etkin vazife yapabilmek için 30 kişilik bir müfreze gönderilmesini arz ederim.[85]

Salihli Mevki Kumandanı
Yüzbaşı Rasim

Telgraf:

Salihli, 14.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Komutanlığına,

İzmir'den gelenlerden öğrendiğimize göre, İzmir'de karakollarımız Yunanlılarca boşaltılmıştır. Manisa'da bulunan Salihli Jandarma Kumandanı Üsteğmen Tevfik, bugün döndü. Akhisar'dan Mani-

sa ve İzmir'e doğru Rum göçlerinin çoğaldığı öğrenildi. Burada durum henüz berraklaşmadı.[85]

Salihli Mıntıka K.
Rasim

Telgraf:

Salihli, 14.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

Gönderileceği bildirilen müfrezeyi besleyebilmek için beş günlük erzakımız vardır. Uzun süre kalacaklarsa halktan yeni gıda maddeleri toplarsak şikâyet ve sızlanmalar olacağından zorlanacağız.[86]

Salihli Kaymakamı
Tahsin

Şifreli Telgraf:

Salihli, 15.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Ödemiş'i boşaltan Yunanlılardan 20 kişilik bir birlik Birgi' dedir.

2- Olumsuz tavır takınan Kaymakamı tehdit ettim. Halkta yunuşama belirtisi var. Küçük bir birlikle mevcut korkuyu giderebilirim.

3- Alaşehir'de Jandarma Teğmeni Tahsin Bey henüz gelmedi.

4- Kaymakama tarafınızca yapılacak ikaz yararlı olacak. Hafif yollu bir tehdit burada oldukça etkili olacaktır.[87]

Salihli Mevki K.
Rasim

Şifreli Telgraf

Salihli, 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Komutanlığına,

Şimdi Belediye'den geliyorum. Dünkü görüşmelerden ümitliydim. 12 saatte tamamen her şey değişti. Durumu olumsuzlaştıran ilçe Kaymakamıdır. Zaten Rum ve Yunan gazeteleri Kaymakam'ı övüyorlar. Demek ki onlarla görüşüyor.

Erzak toplama ve gönüllü toplama için Hükümetin emri olmadıkça yardımcı olamayız diyorlar. Son durum çok kötü, ben de ne yapacağımı şaşırdım.[88]

Salihli Mevki K.
Rasim

Eşme'de bulunduğum son günlerimde gelen mesajlar ve değişik makamlara muhatap mesajlarım ve cevaplarım da şöyledir:

İSTANBUL İSTEKLERİMİZİ KARŞILAMA YERİNE TALİMAT VERİYOR

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 14.6.1919

Eşme'de Bekir Sami Bey'e,

1- 17. Kolordu şu anda mevcut değildir.

2- Manisa'dan 33 subay, 135 er ve 295 hayvan mevcutla çekilen taburdan firarlara engel olunması, imkân oranında takviye edilerek, Yunanlılar tarafından boşaltılan yerlerin işgalinde faydalanılmasını rica ederim.[89]

Harbiye Nazırı adına
Erkân-ı Harbiye Reisi
Cevat

Şifreli Telgraf:

Eşme, 14.6.1919

Harbiye Nezaretine (Milli Sav. Bak.)
İSTANBUL

1- İzmir'den alınan istihbarata göre Yunanlıların İzmir'den ayrılma hazırlıkları vardır. Yer yer Osmanlı bayraklarının asılmaya başlandığı anlaşılmıştır.

2- Turgutlu Kaymakamından alınan telgrafa göre, ilçedeki iki taburdan bir bölümü ve makinalı tüfekleri ile Kemalpaşa tarafına çekiliyorlar. Turgutlu'daki Fransız mümessilinin ifadesine göre İzmir Türk idaresine verilecek, ancak Amerika, İngiltere, Fransa ve İtalya'nın kontrolü devam edecekmiş.

4- Asker ve Jandarmanın dağılmış olması, Yunanlıların boşaltılan yerlerdeki asayiş bozukluğundan istifade ile Rumların parasını ve Müslümanların kanını emecek çetelerin türemesine fırsat verebilecektir. Bu tür tehlikeler için düzenli askeri birlik lazım ama elimizde yoktur. Hal böyle olunca, para ile gönüllü teşkilat kurmak gerekir. Onun için de paraya ihtiyaç vardır. Bu hususta talimatlarınızı arz ederim. (90)

17. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 15.6.1919
(Gelişi: 16.6.1919)

Eşme'de Albay Bekir Sami Bey'e,

1- 12.6.1919 günü Bergama Yunanlılarca işgal edilmiştir. Anlaşıldığına göre Yunanlılar Bergama'ya özel önem veriyorlar.

2- Manisa ve Alaşehir tarafından Yunanlılarla irtibat olmadığından haber alınamıyor.

3- Eşme'deki birliğin eldeki imkânı ile topçu hayvanlarına bindirilmiş erler ve piyadeler yetenekli bir komutan yönetiminde demiryolu hattı boyunca Yunanlılarla temas sağlamalı ve boşaltılan yerler de işgal edilmelidir. Bu durumda Bergama'ya doğru gitmekte olan Yunanlılar'ın gerisinde iyi bir tesir icra edip Aydın ve Ödemiş ile de irtibat sağlanmalıdır. Zaman kaybetmeden gerekenin yapılmasını bekliyorum.[91]

Harbiye Nazırı (M.S.B.)
Şevket Turgut

Telgraf:

Karesi (Balıkesir), 16.6.1919

Eşme'de Miralay Bekir Sami Bey'e,

Bergama'da bulunan Rum eşkiyası, 15.6.1919 günü kovulmuş ve Bergama geri alınmıştır. Haber, Bergama-Soma Mıntıka Kumandanlığınca çekilen telgraftan öğrenilmiştir.[92]

14. Kolordu Kumandanı
General Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Eşme, 16.6.1919

14. Kolordu Komutanı Tümgeneral
Yusuf İzzet Paşa Hazretlerine,

Nizamiye taburuna er takviye edilmesine ilişkin talebime, Eşme Askerlik Şubesi Kalem Riyasetince «17. Kolordu lağvedildi. Kimin emriyle asker istiyor» karşılığı verilerek, asker verilmesine karşı çıkıyor. Anlaşılan; Uşak, Eşme, Alaşehir, Kula Askerlik Şubelerine gönderdiğiniz emir ellerine geçmedi. Yunanlılarca boşaltılan yerlerin

derhal işgaline ilişkin emrinizi yerine getiremiyorum. Bunun için en sert şekilde sayılan yerlere talimatınızı arz ederim.[93]

56. Tümen Komutanı
Albay Bekir Sami

Telgraf

Kasaba, 14.6.1919

Eşme'de Bekir Sami Beyefendi'ye,

Şu anda burada Yunanlıların iki piyade bölüğü ve 100 kadar hayvanları vardır. Onlar gidince buranın emniyetini sağlamak için Jandarma gerekli. Oysa, yeterli Jandarma yoktur. İki gün önce Akhisar'ın Göl köyünde 50 kişilik bir çete soygun yapmış. Eşref Bey'in çiftliğinden kıymetli hayvanları da götürmüş olan bir başka Rum çetesi daha söz konusu. Öyle olunca takviyeye ihtiyaç vardır.[94]

Kasaba Kaymakamı
Haydar

Telgraf:

Denizli, 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

İşgalden sonra 17. Kolordunun 56 ve 57. tümenleri dağılmış, 57. Tümen Çine istikametine eşsiz ve subaysız olarak çekilince, Yunanlılar, Aydın ve Nazilli'yi kanşıklık görmeden elini kolunu sallaya sallaya işgal etti.

Benim girişimimle teşkilat kurmaya başladık. Topçu alayının erleri ve 17. Kolordu'nun süvari bölüğü ile birlikte Sarayköy ve Menderes ırmağının savunmasına karar verdik. Yöreden de bir hayli gönüllü ve kaçakları topladık, 2 adet de top getirdik. Bu durum Yunan-

ıları etkiledi. 10 gündür İzmir'den bu tarafa Hıristiyan yolcu gelmiyor. Sayımız yörede abartılıp 7.000 olarak anılıyor. Nazilli üzerine akın etmeyi bile düşünüyoruz.[95]

11. Tümen Kalem Reisi
Tevfik

Şifreli Telgraf:

Eşme, 16.6.1919

Soma'da 8. Kalem Riyasetine,

Manisa–Uşak demiryolu hattı üzerindeki düşmanın tahliye ettiği yerlerin işgali için Eşme'de bulunan Nizamiye Taburunun bu civar şubelerince takviye edilmesi Harbiye Nazırlığı'nın ve 14. Kolordu Kumandanlığının emridir. Emrin süratle icrası için Uşak, Kula, Eşme ve Alaşehir şubelerinde emri ben verdim. Sizin de bağlı olduğunuz makama bu emri sormanızı rica ederim.[96]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

ÜST KOMUTANLARA DURUM RAPORU VERİYORUM

Eşme'den ayrılmadan önce İzmir'deki son durumu Samsun, Konya, Ankara ve Balıkesir'e şifreli telgrafla bildirdim.

Şifreli Telgraf:

Eşme, 14.6.1919

– Samsun'da 9. Ordu Müfettişliğine,
– Konya'da Yıldırım Kıtaları Müfettişliğine,
– Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

– Balıkesir'de 14. Kolordu Kumandanlığına,

1– 13.6.1919 gününden itibaren Yunan birliklerinin İzmir'i kısmen vapurlarla terk etmekte olduğu, karakolların bize bırakıldığı haber alınmıştır.

2– Turgutlu Kaymakamlığından alınan malumata göre;

a) Turgutlu'da bulunan 2 taburdan, iki piyade bölüğü dışındaki makinalı tüfek ve topçu birlikleri Manisa'ya ve Nif (Kemalpaşa)'e doğru çekilmişler, kalanları da yakında çekilecekmiş.

b) Turgutlu'ya gelen Fransız mümessilinin ifadesine göre, İzmir'i Türkiye'ye bırakıp, Amerika–Fransa–İngiltere–İtalya kontrolu devam edecekmiş.

3– 13.6.1919 günü İzmir'de Osmanlı bayrakları yer yer asılmaya başlanmış. Ancak bazı müfritlerin tezahüratı nedeniyle hükümet tarafından tüm bayrakların indirildiği öğrenilmiştir. Arz ederim.[97]

17. Kolordu K.
Albay Bekir Sami

Eşme'den ayrılırken son anda çoktan beri irtibat kuramadığım 57. Tümen Kumandanı Miralay Şefik Bey'den uzunca bir rapor aldım. Özeti şöyledir:

Şifreli Tel:
Hariciye Nezareti Şifresiyle

Çine, 14.6.1919
Gelişi: 16.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu K. Bekir Sami Bey'e,

İzmir'in işgalini takiben Tümen'in askerleri, uzak diyarlardan olanlar hariç tümüyle kaçmışlardır. Kaçışa engel olmak için ateş dahi açtık ama engel olamadık.

Halk karşı koyma yerine karşılama törenleri düzenleyerek, Yunanlılara yaranmaya çalışmışlardır. Mutasarrıf başı çekti. Bir komi-

ser de beraber karşılama heyetinin teşvikiyle Yunan bayrakları her tarafa asıldı. Manzarayı görüp de üzülmemek elde değildir. Milletimizin böyle kötü huylar edinmesini bir türlü hoşgöremiyorum.

Yunanlılar, bir Albay yönetiminde 6.000 kişilik kuvvetle 2 piyade alayı ve bir topçu taburu ile vuruşmasız olarak Aydın'a girmişlerdir. Tümen Çine'ye çekilmiş olup teşkilat yapma hususunda elinden geleni yapacaktır. Halkı gönüllüler arasına katılmaya çağırıyoruz.

Silah ve cephane deposu İngilizlerin gözetiminde olup Yunanlılara teslim etmeyeceklerine söz vermişlerdir.

Topçu taburundan bir bölüm ile 17. Kolordu'dan verdiğimiz süvari bölüğü Sarayköy yöresinde olup binbaşı Hakkı Bey yönetimindedir.[98]

57. Tümen Kumandanı
Miralay Şefik

17.6.1919–KULA

Bu sabah 15 subay ve 30 erle birlikte Kula'ya geldim ve Askerlik Şubesi binasını karargâh yaptım. Şube reisi bize fevkalade iyi davranıyordu. Şüphelendim ve araştırdım. Birinci Dünya Harbinde de burada Şube Reisi olduğu için zengin çocuklarının askere gitmesine engel olma karşılığında büyük servet yaptığını öğrenince de tutuklattım. Kaymakam Bey'in araya girmesi üzere nakten ve fiilen teşkilat kurulmasına yardım etmesi koşuluyla affettim. Ayrıca, yöre eşrafından ve alimlerinden de birçok kişi toplayıp hapsetmiştim. Onları da yine Kaymakam Selahattin Bey'in aracılığı sonucu affettim. Onlar da dahil yoğun bir çalışma başlatıldı. Fedakârlığın köylere yüklenmesi istemine şiddetle müdahale edip «en önce memleketin ileri gelenleri başı çekecek, diğerleri arkadan gelecek» mealinde ve kısmen tehdit ifade eden şeyler söyledim.

Eşme'nin kuzeybatısında ve demiryolundan uzaktaki bu zengin kasabada dozunda bir sertlikle Rum etkisinden halkı kurtarıp gönüllü örgütü kurabileceğime inanıyorum. Yorgunluktan hastalanmama rağmen yatıp dinlenmeye imkânım yoktur.

Karargâhımla birlikte Kula'ya intikal edeceğimi daha önceden bildirmiştim. Bu nedenle, üst üste mesajlar gelmeye başladı. Bunlardan önemli olanlarını anında cevaplandırdım:[99]

Gayet gizli:

İzmir, 17.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığına arz edilmek üzere
Kula Telgraf Memurluğuna,

Menemen içerisinde Yunan askerleri ile Rum ahalisi birlikte yağmalamayla meşguller. Ayrıca, bugün Menemen istikametine önemli miktarda Yunan askeri top ve mitralyözleriyle birlikte hareket halindedir. Lütfen Kolordu Kumandanına iletiniz.[100]

İzmir Muhabere Memuru
Celal

Telgraf:

Salihli, 17.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığına,

Manisa, Kasaba ve Menemen'de cereyan eden hadiselerden dolayı nasıl hareket edileceği sorulmaktadır. Kendilerine ne cevap vereyim? Salihli'de ancak 50 kişilik bir müfreze vardır. Emirlerinizi makina başında bekliyorum.[100]

Yüzbaşı Rasim

Telgraf:

Kula, 17.6.1919

Salihli Mevki Kumandanı Rasim Bey'e,

1– Manisa, Kasaba, Menemen ilk emirde harekete geçebilecek bir hazırlık yapsınlar, sükûnet ve teslimiyet düşünmesinler. Siz de gönüllüleri artırınız. 19 Haziran'da önemli bir kuvvetle ben de Salihli'ye geleceğim.

2– 15.6.1919'da Bergama geri alınmıştır. Ancak bu kez de düşman Menemen'i işgal ve yağmalamıştır.[101]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 17.6.1919

Uşak Kaymakamlığına,

İlçede mevcut kaçak, sıhhi izinli, süre aşımı olan askerlerin tümünü toplayıp bir kısmını Kula üzerinden Salihli'ye gönderiniz. Kalanı da 14. Kolordu'ya sevk ediniz. Gönüllü, para ve erzak toplamada göstereceğiniz vatanperverliğe güveniyorum. Orada bulunan Binbaşı İsmail Bey güvenilir bir subaydır. İrtibat kurunuz.[102]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 17.6.1919

Uşak'da Binbaşı İsmail Bey'e,

Kaymakam Bey'e müracaat ediniz. Alacağınız vazifeyi, orada bulunan subaylarla beraber canıgönülden yerine getiriniz. Uşak Mev-

ki Kumandanlığı görevini yürütünüz. Asker toplamaya ve sevk etmeye çalışınız.[102]

17. K. Kumandanı
Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 17.6.1919

Kasaba Kaymakamlığına,

Asayiş hususunda fikrinize aynen katılıyorum. Yakında o civara birliklerimizin ilk grubu ulaşacaktır. Yardımlarınızı bekliyorum.[102]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 14.6.1919
Gelişi: 17.6.1919

56. Tümen Kumandanlığına,

1- Kafkasya, Irak, Suriye, Adana bölgelerinde ve Ordu müfettişleri bölgelerinde değişiklik pek yoktur.

2- Akhisar boşaltılmış, Ahmetli ve Turgutlu'nun da boşaltıldığı haberleri alıyoruz. 14. kolordu boşalan yerlerin işgali için önlem alıyor.

3- Ayvalık'da durum iyi. Karşılıklı ateş etmeme kararı alınıp uygulanıyor.

4- 14. Kolordu Kumandanı Akhisar'da olup İzmir ve Ayvalık işgal kumandanlarına protesto notası çekip, İzmir'in işgaline ilişkin notanın içermediği halde işgal edilen yerlerin tahliyesini istemiştir.[103]

Erkanı Harbiye Umumiye Reisi
Cevat

Telgraf:

Kula, 17.6.1919

Alaşehir Mevki Kumandanlığına,

Salihli'de 50 kişilik kuvvet var. 19 Haziran akşamı Salihli'ye yeni kuvvet gidecek. Siz de gönüllülerinizi orada bulundurunuz. 10 günlük yiyeceklerini alsınlar. Bergama geri alındı. Menemen'de Yunanlılar ve Rumlar yağma peşindeler.[104]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

18.6.1919, Bugün yine Kula'dayız; sevindirici ve üzücü haberler peş peşe geliyor:

Telgraf:

Kula, 18.6.1919

Eşme Kaymakamlığına,

Mülfü Efendi'nin Kula'ya göndereceği adamlar henüz gelmedi. Ne kadar asker topladı? Hapishaneden çıkarılan makineli tüfek çavuşu ile Muharrem Çavuş'u refakatçilerle birlikte buraya gönderiniz.[104]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Cevap:

Eşme, 19.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığına,

Muharrem Çavuş ile makineli tüfek çavuşu Mehmet ile Hacı

Veysel jandarma refakatinde yola çıkarıldı. Toplanan 10 er Alaya teslim edildi. Yine de toplamaya çalışıyoruz.[105]

Eşme Kaymakamı
Şevki

Telgraf:

Kula, 18.6.1919

Alaşehir Mevki Kumandanlığına,
Askerlik çağındakilerden gelmesi icap edenleri ve gönüllülerin tesbit ve sevki için ayrıca Alaşehir'de programımızı tatbik için Tahir Bey'i gönderiyorum. Yardımcı olunmasını rica ederim.[106]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 18.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığına,
Alaşehir'e gelip göreve başladığımı arz ederim.[106]

Kıdemli Yüzbaşı Mehmet Tahir

Telgraf:

Alaşehir, 18.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığına,
Yarın karadan posta ile 71 kişilik kuvvet yola çıkartıyoruz. Üç günlük erzak verilecek. 250 lira paranız vardır. Köylerden ve çetelerden beklediklerimiz var. Onlar gelirse 400–500 kişiye ulaşabiliriz. Bu

gönüllüler için iaşe ve parayı nereden bulabileceğiz? Hareket edecek birlikle Ali Rıza ve Süleyman Bey de yola çıkacaklar mı? Onlar giderse burası karışabilir. Köylerden geleceklere silah gerekecek, nereden alacağız?[106]

Kuvayı Milliye Kumandanı
Mustafa

Şifreli Telgraf:

Alaşehir, 18.6.1919

Kula'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

Burada Jandarma ve subay yok. Teğmen Tahsin takipte. 45 kişilik birlik hazır. Bu durum halk üzerinde olumlu etki yaptı. Hepsini birden gönderirsek anarşi hortlar. Yarısını yarın gönderiyoruz. Öbürlerini de çetelerle göndereceğiz. Paramız 300 lira oldu.

Fransız subayı ile Reji Müdürü Karabiber geldiler. Halkın iradesiyle tercihinin ne olduğunu tesbit için anket uygulayacaklarmış. Lazım gelen dersi verdik. Tekrar gelecek ve bizim isteğimize göre halkın arzusunu yazdıracağız.[107]

Alaşehir Mevki K.
Süleyman Sururi

MENEMEN'DE KATLİAM YAPILIYOR

Telgraf Memuru Vasıtasıyla:

Kula, 18.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığına,

Menemen'in yağması ve katliamı devam ediyor. Memurların ve Kaymakam'ın da öldürüldüğü söyleniyor. İzmir'de sessizlik varsa da

Menemen'deki durum, Bergama'nın intikamı olarak yorumlanıyor. Halk, huzursuz ve kararsızdır. (Bundan sonra haberleşme kesilmiş.)[107]

Telgraf Memuru

Şifreli Telgraf:

Akhisar, 18.6.1919

Kula'da Miralay Bekir Sami Bey'e,

1- Bergama, milli kuvvetlerimizce geri alındı. Menemen'den gönderilen Yunan kuvveti ancak Aliağa'ya kadar gelebildi. Dikili'ye çıkan düşmanla kuvvetlerimiz çarpışıyor.

2- Önemli sayıda milli kuvvetimiz Manisa-Menemen yönünde ilerliyorlar.

3- Karargâhımla Akhisar'a geldim. Albay Kazım Bey 61. Tümene tayin oldu. Bugün Bergama'da karargâhını kuruyor.

4- Tümeninizdeki Nizamiye Taburu, 21.6.1919 günü Ahmetli'de olmalıdır. Askerlik Şubeleri ve Jandarma Kumandanlıklarınca bu tabur takviye edilmek zorundadır.

5- Yunan kuvvetlerine karşı Bergama galibiyeti halka moral aşıladı. Bundan istifade ile gönüllü birliklerimizi artırırsak her şey lehimize gelişecektir. Gelişmelerden halkı, memurları, askeriyeyi haberdar etmeliyiz.[108]

14. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Kula, 18.6.1919

Akhisar'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

İzmir telgraf memurlarınca Kula telgraf memurlarına verilen

mesajda Bergama'dan çekilen Yunan kuvvetleri ve yerli Rumlar Menemen'i işgalden sonra katliam ve yağmaya başladılar. Bergama'nın intikamı alınıyormuş. Kaymakam ve memurların şehit edildiği haberi vardır.[108]

56. Tümen K.
Bekir Sami

KULA–19.6.1919

Acele Telgraf:

Kula, 19.6.1919

– Eşme Mevki Kumandanlığına,
– Alaşehir ve Kuvayı Milliye Kumandanlığına,
– Salihli Mevki Kumandanlığına,

Kuvvetlerimiz 15/16 Haziran gecesi Bergama'daki Yunan kuvvetlerini imha edip makinalılarını alarak Menemen'e doğru ilerlemiştir. Menemen'den getirilen Yunan takviye birlikleri ile Dikili'de çarpışmalar devam ediyor. Ayrıca, önemli miktarda milli kuvvetlerimiz Manisa'ya doğru ilerliyorlar.[109]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Uşak, 19.6.1919

Kula'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

Gönüllü toplama ve askere alma konularındaki gayretli çalışmalarımızı sabote etmekte olan Jandarma Bölük Kumandanı İsmet Efendi'nin çok acele buradan alınması gerekmektedir.[109]

Uşak Kaymakamı
Tevfik

Şifreli Telgraf:

Alaşehir, 19.6.1919

17. Kolordu Kumandanlığına,

Bugün saat 11.00'de 73 kişilik gönüllü birliği 3 subay yönetiminde yola çıkarıldı. Tekbirlerle ve merasimle sevk edilmesi halkın maneviyatı üzerinde çok olumlu etki yaptı.(110)

Kuvayi Milliye Kumandanı
Mustafa

Telgraf:

Eşme'de Mevki Kumandanlığına,

Eşme'den hiç gönüllü gelmedi. Müftü Efendi'ye verilen silahları geri alıp Kula Mevki Kumandanlığına gönderiniz.(110)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf

Alaşehir'de Yüzbaşı Mehmet Tahir Bey'e,

Karargâh 20.6.1919 akşamı Alaşehir'de, Tabur ve gönüllüler 21.6.1919 akşamı Ahmetli'de bulunmaya çalışacaklar. Alaşehir gönüllüleri, siz ve maiyetiniz tamamen 20.6.1919 akşamı Salihli'de olmalısınız.

22.6.1919 günü Manisa veya Kemalpaşa üzerinden Menemen'e, Manisa'ya kuzeyden yapılacak taarruz ile işbirliği yapacağınızı sanıyorum.(110)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 19.6.1919

Salihli Mevki Kumandanlığına,

1- Kolordu karargâhı, piyade taburu 20.6.1919 akşamı Alaşehir'de, gelecek gönüllülerin bir kısmı 19.6.1919 günü, diğer kısmı da 20.6.1919 günü Salihli'ye ulaşacaktır.

2- Birliklerin mevcudu 50 subay, 500 er ve 150 hayvandır.

3- 25 subay, 50 hayvan ve 40 er şehirde kalacak, diğerleri Ordugâhta kalacaktır.

4- Tümünün yiyeceği ile şehirde kalacakların ikâmetgâhlarını Salihli halkı temin edecektir.(111)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Acele Tel:

Uşak, 19.6.1919

Kula'da 17. Kolordu K.

68. Alay için ne kadar askere ihtiyaç duyulduğunun acele bildirilmesini arz ederim.(111)

Uşak Askerlik Şubesi Reisi
Hıfzı

Şifreli Telgraf:

Kula, 19.6.1919

Uşak Askere Alma Şubesi Başkanlığına,

68. Alayın birinci taburu için üç yüz ere ihtiyaç vardır. Temin için gereken çalışmaların yapılması ve neticeden bilgi verilmesini rica ederim.(111)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Çok Acele Telgraf:

Alaşehir, 19/20.6.1919

Kula'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

Halk üzerindeki olumlu etkisi ve uzmanlık bilgisinden faydalanmak üzere Salihli Bölüğüne gönderilen Yüzbaşı Ziya Bey'in yeniden Alaşehir Bölük Kumandanlığına hemen iadesi için İzmir Jandarma Alayı Kumandanlığına talimat verilmesini arz ederim.(111)

Mehmet Tahir

Telgraf:

Kula, 20.6.1919

Alaşehir'de Mehmet Tahir Bey'e,

Kula Jandarma Kumandanı Ziya Bey'in Alaşehir Jandarma Kumandanlığına atanması teklifi Jandarma Komutanlığına iletilmiştir. Vazifeye başlaması için adı geçene de emir verilmiştir.(112)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Yazı:

Kula, 19.6.1919

Genel Kurmay Başkanlığına,

1919 senesi Kurmay Okulu sınavlarına girecek olan yaverim Haydarpaşa Hat Komiser Muavini Yüzbaşı Selâhattin Efendi'nin imtihanlara gönderilmesi mümkün değildir. Sınav hakkının gelecek seneye ertelenmesi ve hakkının saklı tutulmasının teminini arz ederim.(113)

17. Kolordu K.
Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 19.6.1919

Alaşehir'de 14. Kolordu Kumandanlığına,

Bir savaş halinde kesin olarak gerekecek olan doktor ve sağlık malzemesinden tamamen mahrumum. Afyon ve yöresinde aramama rağmen bulamadık. En süratle küçük de olsa bir sağlık ekibi ve malzemesinin Salihli'ye gönderilmesini rica ederim.(113)

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 17.6.1919
Gelişi: 20.6.1919

Miralay Bekir Sami Bey'e,

1- Bergama'nın tamamen boşaltıldığı ve tarafınızca işgal edildiği Soma Komutanlığından bildirilmiştir.

2- Turgutlu, Manisa, Tire, Bayındır, Nazilli ve Aydın'ın tamamen boşaltılıp-boşaltılmadığını öğrenemedik.

3- 57. Tümenin çalışmaları ile Ödemiş civarındaki Kuvayi Milliye hakkında bilgi derlenip gönderilmelidir.

4- Verilecek bilgilerin ve isimlerin gizli tutulması ve 3. maddede istenen bilgiler mutlaka sağlanmalıdır.(114)

Harbiye Nazırı (Milli Sav. Bak.)
Şevket Turgut

SİVAS'DA BİR KONGRENİN TOPLANMASI KARARLAŞTIRILMIŞ

Mustafa Kemal Paşa'dan alınan şifreli telgraf, ülke çapındaki örgütlenme çalışmalarının merkezileştirileceğini müjdeliyordu.(115)

Şifreli Telgraf:

Amasya, 13.6.1919

Geliş: 19.6.1919

Kula'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Vatanımızın ve istiklalimizin aleyhine itilaf devletlerinin icraatı ile İstanbul Hükümetinin esir ve aciz durumunu biliyorsunuz. Bu durumda, ülkenin kaderini böyle bir hükümetin elinde bırakmaya devam etmek, yokoluşa boyun eğmek demektir.

2- Bütün Anadolu halkı, istiklali için yek vücut olmuştur. Tüm kumandanlar, valiler ve mutasarrıflar kutsal amacımız için işbirliği yapmaya karar vermişlerdir.

3- Trakya ve Anadolu'nun kaza ve nahiyelerine kadar genişletilen Müdafa-i Hukuk Cemiyetlerinin «Anadolu ve Rumeli Müdafa-i Hukuk-u Milliye ve Reddi İlhak» Cemiyeti adı altında birleştirilmesi için Sivas'da bir kongre yapılmasına, kongreye tüm vilayetlerin delegelerinin katılımı ile kuvvetli bir Milli Merkez teşkil edilmesi kararlaştırılmıştır.

4- Delegeler, Ankara üzerinden gelirse Ali Fuad Paşa'ya, Samsun'da Kolordu Kumandanı Rafet Bey'e ve Mutasarrıf Hamit Bey'e müracaat edeceklerdir.

3. Ordu Müfettişi ve
Padişah Yaveri
Mirlava Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Amasya, 19.6.1919

Eşme'de 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Pontus Cumhuriyeti kurmak amacıyla yapılmakta olan hain ce çalışmalar zararsız hale getirildi,

2- Rus Bolşevikleri, Kafkasya ve Azerbaycan Türk hükümetleriyle müşterek hareketle İngilizleri Gümrü kuzeyindeki Karakilise'de şiddetli savaşlar sonucunda İran'a doğru çekilmeye mecbur etmişlerdir.

3- Bolşevikler, Ermenileri kabul etmemiştir. Özetle dünyadaki Genel gidişat ve durum Türk ulusunun istiklâl ve kurtuluşunun lehinedir.[116]

3. Ordu Müfettişi ve
Padişah Yaveri
Mustafa Kemal

KUVVETLER SALİHLİ'DE TOPLANIYOR

Binbir sıkıntı ve yokluk içinde ve de muhalif Rumlarla işbirliği halindeki hainlere rağmen oluşturduğumuz birliklerin artık hedefe yöneltilmesi, boşaltılan yerlerin işgaliyle düşmanla temasın sağlanmasını planlamıştım. İcraatına da fiilen başladık.

Şifreli Telgraf:

Salihli, 20.6.1919

Kula'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- 19 Haziran'da Alaşehir'den hareket eden 5 subay, 68 er ve 8 hayvandan ibaret Müfreze, 20.6.1919'da 7 erle birlikte Yüzbaşı Seyit Ali Bey'in katılımıyla Salihli'ye ulaşmıştır.

2- Alaşehir'den ayrılan ikinci müfreze halen yoldadır.

3- Kasabadaki düşman kuvvetini belirlemek için giden keşif birliği henüz dönmemiştir. Arz ederim.[117]

Salihli Mevki Kumandanı
Rasim

Telgraf:

Alaşehir, 20.6.1919

Kula'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

Bu gece 01.00'de 40 kişilik ikinci bir mülfrezenin Salihli'ye hareketi sağlanmıştır. Arz ederim.(118)

Kuvayı Milliye Kumandanı
Mustafa

Telgraf:

Salihli, 20.6.1919

Kula'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

Akhisar'daki milli kuvvetlerimiz, düşman keşif kolunu geri püskürtüp imha ile Gediz civarına kadar faaliyet göstermekte oldukları Akhisar Milli Kumandanlığından bildirilmiştir.(118)

Salihli Mevki K.
Rasim

KOLORDU EMRİ

Yazı:

Kula, 20.6.1919

– Ödemiş Jandarma Tabur Kumandanı Tahir Bey'e,
– Alaşehir Mevki Kumandanlığına,
– Salihli Mevki Kumandanlığına,
– 68. Alay, I. Tabur kumandanlığına,

1– Gönüllü teşkilatını tamamlayabilmek için Kolordu Karargâhı 21.6.1919 sabahı Kula'dan hareket edip Salihli'ye ulaşacaktır.

2– Piyade Taburu ve Tahir Bey'in emrindeki kuvvetler 20.6.1919 sabahı Kula ve Alaşehir'den hareket edecekler ve Tahir Bey'in birliği gece Salihli'ye ulaşacaktır. Piyade Taburu yol üzerinde olup, dökümtü vermemek için yürüyebildiği kadar yürüyüp istediği yerde konaklayacaktır. Böyle olursa Piyade Taburu 21.6.1919 günü öğleden sonra Salihli'ye ulaşabilecektir. Ve Ordugâhta kalacaklardır.

3– Alaşehir gönüllüleri, 20.6.1919'da Salihli'de olacaklardır. Gerek bu gönüllülerden ve gerekse düzenli askeri birlikten makinalı tüfek kullanma bilenler, piyade taburuna aktarılacaktır. Piyade tabu-

ru Yüzbaşı Seyit Ali, Yüzbaşı Hasan Fehmi, Yüzbaşı Celal, Teğmen Halim Efendiler ile atlı süvariler birlikte hareket edeceklerdir.

4- Piyade Taburu ve süvariler Yüzbaşı Seyit Ali Bey'in yönetiminde 20.6.1919 gecesi Salihli'ye ulaşacak. Tahir Bey'in birliği ile birlikte ve çok seri şekilde Ahmetli'yi işgal edip düşmanla temasa geçeceklerdir.

5- Gereken keşifler yapıldıktan sonra, 21.6.1919 öğleyin Tahir Bey, Ahmetli Mıntıka Kumandanı olarak vazifeye başlayacaktır. Alaşehir gönüllüleri de Tahir Bey ile beraber olacaktır.[118]

17. Kolordu Kumandanı V.
Albay Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 20.6.1919

Alaşehir Kuvayi Milliye Kumandanlığına,

Yaşamak için Türk ulusunun atılmaya mecbur olduğu ulusal mücadeleyi bütün iman ve arzu ile gören Alaşehir'in fedakâr ve vatansever ahalisine ve siz önderlerine teşekkür eder, bundan sonra da aynı şekilde hareket edilmesini rica ederim.[118]

17. Kolordu K.
Bekir Sami

SÜRPRİZ EMİR

Salihli'ye Karargâhımla hareket için son hazırlıkları yapmıştım ki, bağlı bulunduğum 14. Kolordu Komutanlığından benim için sürpriz olan aşağıdaki emiri aldım.

Çok Acele Telgraf:

Soma, 20.6.1919

Kula'da Albay Bekir Sami Bey'e,
Orada vazifeyi tabur kumandanına veya uygun birisine teslim

ederek, asıl birliğinizle uğraşmak üzere en çok 24 saatte hareketinizi ve hareket edildiğinin Balıkesir'e bildirilmesini rica ederim.[118]

14. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Yusuf İzzet

İSTANBUL'A RAPOR VERİYORUM

Şifreli Telgraf:

Kula, 20.6.1919

Genel Kurmay Başkanlığına,

20.6.1919 günü Balıkesir'den 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'dan aldığım telgrafta, 24 saat içerisinde Bursa'daki tümenimin başına gitmem emredilmektedir.

28.5.1919 tarihinde makamınızdan aldığım emirle İstanbul'a gelmek üzere iken, 14. Kolordu Kumandanlığından ve zatıâlilerinden aldığım yeni bir emirle yılgınlığı gidermek, firarileri toplamak üzere çalışmalara koyuldum. 25 ere kadar düşen tabur bugün 90 mevcutlu ve gönüllü birlikler de oluştu. Salihli'de topladığım birliklere, 21.6.1919'da Ahmetli'yi işgal etmeleri emrini verdim. Kula, Eşme, Alaşehir: canıgönülden gönüllü asker tedarikine çalışıyor. Bir–iki günde önemli sayılara ulaşacağız. Çok zor şartlar altında elde edilen bu neticeyi kaybetmek istemiyorum. Makamlarından yeni bir emir alıncaya kadar teşkilatın aynen kalmasını sağlayacağım.

Uşak, Eşme, Kula, Alaşehir, Salihli'de mevki kumandanlıkları oluştu. 21.6.1919'dan itibaren de Ahmetli Mıntıka Kumandanlığı oluşacaktır. Bütün bunlar; elimde bulunan topçu subayları ve gönüllü yedek subaylarla sağlanmıştır. Bu mevki kumandanlıklarının lağvedilmesi subayların da halkın da moralini bozabilecektir.

Emre uyarak bu gece Bursa istikametine hareket ediyorum. Ast makamlara da emir beklemelerini emrettim. Özel olarak verdiğiniz

şifreyi de Kula Mevki Kumandanı Yüzbaşı Nedim Bey'e bırakıyorum. Belirttiğim durum dikkate alınarak subay ve birliklerine emir verilmesini arz ederim.[119]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

BAŞLADIĞIMIZ ÇALIŞMALARA DEVAM EDİNİZ

Telgraf:

Kula, 20.6.1919

Salihli'de 68. Alay I. Tabur Kumandanlığına,

Aldığım emir üzerine 17. Kolordu Kumandanlığı vekaletini bırakarak, bu gece Kula'dan ayrılıyorum. Siz, Tabur merkezinizle Salihli'de, bir bölüğünüzle Ahmetli'de Kuvayi Milliye'ye yardımcı olunuz. Düşmanın boşalttığı yerleri en seri şekilde işgal edip asayişi sağlayarak Hükümet'e yardım etmek asli görevinizdir. Sizden çok sayıda birlikle karşı karşıya kalınca, geri çekilip asker mevcudunuzu azaltmamaya özen gösteriniz. Bağlı olduğunuz tümenden de ayrıca emir verdireceğim.[119]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 20.6.1919

– Salihli Mevki Kumandanı vasıtasıyla Ahmetli Mevki K. Tahir Bey'e,
– Salihli Mevki Kumandanlığına,
– Alaşehir Mevki Kumandanlığına,

24 saat içerisinde Bursa'ya hareket etmek üzere emir aldım. 21.6.1919 sabahı hareket ediyorum. Verdiğim emirleri aynen uygulayınız. Bakanlığa, teşkilat ve maksadınızı çok açık şekilde anlattım. Kula Mevki Kumandanlığına bıraktığım şifre ile gereken emirlerin verilmesini rica ettim. Pek büyük ümitlerimin belirdiği ve kıymetli görevler yapmayı kabil gördüğüm bir anda sizden ayrıldığım için üzgünüm. Hakkın galip geleceğinden ve başarılı hareketlerinizden emin olarak veda ediyorum.[120]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Telgraf:

Kula, 20.6.1919

Eşme Mevki Kumandanlığına,

Aldığım emir üzerine 56. Tümeni yeniden örgütlemek için Bursa'ya hareket ediyorum. Bakanlığa rapor verdim. Kula Mevki Kumandanına bıraktığım şifre anahtarı ile size gereken emir verilecektir. Bu hususu takip edersiniz. Firarların veya sürelerini geçirenlerin toplanması ve sevki, 68. Alay, I. Taburu için oldukça önemlidir. Dikkatle takip ediniz.[120]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

HÜKÜMETE REST ÇEKMEYİ DÜŞÜNMÜŞTÜM

Pek zorla uyandırarak kalkındırabildiğim bu yöredeki vazifeme son verilmesine gerçekten çok üzüldüm. Daha da üzücü olanı,

emir şifreli olarak gelmediği için şehirde benden önce öğrenilmişti. Bu durum, halk üzerindeki etkisini ve askeriye adına idari kudretimi olumsuz etkiledi. Emir şifreli olarak gelseydi, 21 Haziran sabahı Manisa istikametine doğru başlayacağım hareketin neticesini alıncaya kadar kimseyi dinlemeyecektim. Başarılı olursam, hükümetle olan alakamı da kesip bağımsız olarak çalışacaktım.

Şu durumda, düşüncemi tatbike imkân kalmamıştır. Tümenimin başına geçip daha uzun süreceği anlaşılmakta olan milli mücadelede yeni hizmetler vermeyi kararlaştırdım. Macera düşüncesinden sonunda vazgeçtim. Esasen 23. Tümen Kumandanı Ömer Lütfi Bey de aynı işi yapabilirdi.

21 Haziran 1919 sabahı küçük bir atlı kafile ile yola koyulduk. Geceyi Selendi köyünde geçirdik. Ertesi gün de Simav'a ulaştık. Burada iki gece bir gün kaldık. Konya'da 2. Ordu Müfettişi Cemal Bey'e de durumu bir raporla bildirdim. 23. Tümen Kumandanı Ömer Lütfi Bey'e de bir şifre ile keyfiyeti bildirip, bin bir sıkıntıyla yaratılan ortamdan en iyi şekilde istifade edilmesi için ricada bulundum. Nezarete yazdığım raporlardan da bahsettim.

Simav'da iken, Birinci Dünya Harbinde yanımda eczacı olarak çalıştığı için iyi tanıdığım bir genç geldi. Yöresine hizmet etmek için açtığı eczanesini gericiler, falcılar, muskacılar ve üfürükçüler yaktırmıştı. Şehrin ileri gelenlerini toplayıp 24 saatte eczanenin açılmasını ve zararının ödenmesini emrettim, gereği hemen yapıldı. 24 Haziran sabahı Orhaneli–Kestal üzerinden Bursa'ya doğru yeniden yola koyulduk. 27.6.1919 saat 15.00'de Bursa'ya ulaştık. 6 günde 300 kilometre yol kat ettik.[121]

Şifreli Telgraf:

Simav, 22.6.1919

Konya'da 2. Ordu Müfettişliğine,

Aldığım emir üzerine 56. Tümeni örgütlemek için Bursa'ya gidiyorum. Manisa–Uşak hattındaki durum şöyledir.

1– Uşak, Eşme, Kula, Alaşehir, Salihli ve Ahmetli Mevki Kumandanlıkları oluşturuldu. Gönüllü sevkleri hızlandı. Bin bir sıkıntı ve mücadele sonucunda halkın bozulan maneviyatı düzeltilerek örgütlemeler başlatıldı.

2– Teşkilatlanmanın ve gönüllü toplama işinin devamı için bu makamlara düzenli emir verilmesi ve silah tedariki gerekmektedir.

3– Bu makamlara bir miktarda para lazımdır. Harbiye Nazırlığından istemiştim. Cevap gelmedi. Subaylar maaş alamıyor, gönüllü erlere 20'şer lira veriliyor. Bu durumu düzeltmek gerekiyor.

Netice olarak;

Sayısız problem ve sıkıntılara rağmen, uğruna can vermeye hazır olduğum bu millette bir milli heyecan ve galeyan uyandırılmıştır. Bunun sönmesi kabildir. Açıklamalarım dikkate alınarak idaresine yardımlarını ülke için hayırlı bulduğumu arz ederim.[122]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Kula, 22.6.1919
Gelişi: 23.6.1919

Simav'da Miralay Bekir Sami Bey'e,

Başlanılan harekâtın iyi bir neticeye ulaştırılabilmesi için büyük bir birlikten güçlü bir Komutanın tayini şarttır. Subaylar tamamen parasızdır. Halkın topladığı paradan da vermeye çekiniyoruz. Toplanan gönüllülerden çoğu silahsızdır. 23. Tümenden cevap gelmedi.

Çok iyi bir noktaya ulaştırılan bu hareket sonuçsuz kalabilir. Nereden silah tedarik edebiliriz? Emrinizdeki subay ve eratın silahlarını lütfen Simav Jandarması kanalıyla bize gönderiniz.[122]

Kula Mevki K.
Nedim

SİZLERDEN FEDAKÂRLIK TALEP EDİYORUM

Şifreli Telgraf:

Simav, 23.6.1919

Afyon'da 23. Tümen Kumandanlığına,

1– Aldığım emir üzerine 56. Tümeni yeniden kurmak üzere Bursa'ya gidiyorum. Harbiye Nezaretine de, 2. Ordu Müfettişliğine de son durumları etraflıca bildirdim. İstanbul'dan cevap gelmeyebilir veya gecikebilir. Faydalı olacak noktaya getirdiğim örgütlenme ve gönüllü katılımlarının durması ve yararsız hale gelmesi tehlikesi vardır. Onun için şahsen müdahalenizi ve çalışmaların devam ettirilmesini sizden özellikle rica ediyorum.

2– Milli teşkilatlanmanın devamı bir noktada kuvvetlerin toplanabilmesi için lazım olan yegâne şey, kesin emirler verilmesinden başka bir şey değildir. Verilen emeklerin kaybolmamasının temini size kalmıştır.

Bu işler için;

Eşme Müftüsü, Kula Kaymakamı, Kula, Alaşehir, Salihli, Uşak, Ahmetli Mevki Kumandanlıkları, Alaşehir Kuvayi Milliye Komutanları Eşref Sencer Bey ve Mustafa Bey ile temasınız mümkündür efendim.[123]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Simav, 24.6.1919

Kula Mevki Kumandanlığına,

1– Para, silah ve vazifeleriniz hakkında Harbiye Nezaretine yazdım,

2– Subaylara maaş için gönüllülere ait paradan verilmesinde şahsen bir sakınca görmem.

3– Silah ve para hususunda size yardım edeceğim. Sizden ve tüm arkadaşlardan bu kutsal vazifede her türlü mahrumiyete katlanarak sebat ve metanet beklerim.[123]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Artık Bursa'dayız–27.6.1919

Bugün saat 15.00'de Bursa'ya ulaştık. Uludağ eteğinde 56. Tümen Yaveri Teğmen Aziz Bey bizi karşıladı. Tümen karargâhı olarak seçilen askerlik şubesine gittik. Karargâhta Binbaşı Halit Bey karşıladı.

56. Tümen komutanlığına Alay Kumandanı Kâzım Bey vekalet ediyordu. Vekaletin bir hafta daha sürmesini, çok yorgun olduğum için bir hafta dinleneceğimi söyleyip ayrıldım.

Bandırma'ya çıktığım 21.5.1919'dan itibaren 37 gün geçmişti. Bu süre içerisinde gece demeden gündüz demeden en olumsuz ortamda çalışıp Aydın vilayetinin muhtelif bölgelerinde milli hareketin başlangıcı olan milli heyecan kıpırdanmalarını sağladım. Ülkenin kurtuluşu için fikren inanmanın zorunlu olduğunu yaymaya muvaffak oldum. Gayretlerim sonucunda, Uşak, Eşme, Kula, Alaşehir, Salihli mevki kumandanlıkları ile Ahmetli mıntıka kumandanlıkları oluştu. Gönüllü kuruluşlarla askeri birimler arasında müşterek çalışmayı temin ettim. Ancak, zamansız olarak bu bölgeden alınmam dolayısıyla başsız kalan çalışmaların olumsuz olarak etkilenmesinden endişeliyim. Güvendiğim tek kişi 23. Tümen Kumandanı Ömer Lütfi Bey'dir.

Akşama doğru Çekirge'de Servinaz Oteline yerleştik. Burada bir hafta dinlenip yorgunluğumu çıkardım. Hafta sonunda da tümen karargâhının bahçesindeki «Mareşalin Köşkü» denilen güzel bir binaya yerleşerek çalışmalara başladım.

İlk işim, gelmiş olan rapor ve şifreleri inceleyip gerekli cevapları vermek oldu.[124]

Şifreli Telgraf
Gizli ve acele

Harbiye, 21.6.1919
(Gelişi: 27.6.1919)

Balıkesir'de 14. Kolordu kanalıyla
Miralay Bekir Sami Bey e,

1– Diyarbakır'da haydutvari bazı hareketler görülmüş ve 13. Kolordu tarafından eşkiya takibine önem verilmektedir.

2- Yunanlılar, Samsun ve havalisine çok önem veriyorlar. Bunun için 130 çete reisinin, 20.000 lira para ile birlikte Çarşamba'ya gönderildiği ve yerli Rumlarla kiliselerde toplantılar yapıldığı anlaşılmıştır.

3- İtalyanlar'ın, Antalya'ya iki piyade taburu ve cebel bataryası daha çıkarttıkları öğrenilmiştir.

4- İzmir yöresinde ise Bergama'da civar ahalinin de yardımıyla yapılan çalışmalardan sonra ilçenin geri alındığı, Kolordu Komutanının oraya gittiği ve ayırım yapmadan korumada bulunduğu, kargaşa çıkaranların ise top ve silahla donatılmış, düzensiz giyimler içindeki Rum eşkiyası olduğu anlaşılmıştır.

5- İstanbul, Çanakkale, Edirne ve havalisinde yaramaz bir havadis yoktur.

6- Avrupa'da aleyhimizde olan neşriyat kısmen lehimize döndü. Padişah'ın hakimiyetinin devam edeceği, Arap bölgeleri hariç Türkiye'nin birliğinin korunacağı yazılıyor. 2712 numaralıdır.[124]

Genel Kurmay Başkanı
Cevat

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN İSTEKLERİ

Şifreli Telgraf
Zata Mahsus

Amasya, 23.6.1919
(Gelişi: 27.6.1919)

Alaşehir'de 17. Kolordu Kumandan Vekili
Miralay Bekir Sami Bey'e,

1- Kongre davetini içeren telgrafımızı almışınızdır. Halen yanımda bulunan eski bakan Rauf Beyefendi'yi (Orbay) Aydın adına gelecek delegeler arasında seçtirip, vekaletnamesini yazılı olarak alıp imzaların şifre ile bildirilmesini rica ederim.

2- Delegeler Ankara'dan gelirse Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya, Samsun'da ise Mutasarrıf Hamit Bey ve Kolordu Kumandanı Refet Bey'e müracaat edeceklerdir.

3- Kafkasya olayları, benim için ümitvar olarak gelişiyor. Vaziyetiniz ile o yöredeki gelişmelerden sık sık haberdar edilmenin sağlanmasını rica ederim.[125]

3. Ordu Müfettişi
Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa'nın şifrelcri 17. Kolordu'dan alındığımı bilmediğini gösteriyordu. Geniş bilgi içeren bir şifreli telgraf çektim.

Şifreli Telgraf
Zata Mahsus

Bursa, 27.6.1919

Samsun Vasıtasıyla
3. Ordu Müfettişliğine,

1– 17. Kolordu Kumandanlığı vekaletim iptal edilmiş ve asıl kumandanı olduğum 56. Tümeni yeniden düzenlemek üzere Bursa' ya 24 saat içinde dönmeye mecbur edildim. Gelen talimat şifreli olmayıp açık telgraf olduğundan ilk etapta planladıklarımı yapmadım. 56. Tümeni toparlarsam daha iyi hizmetler yapabilirim diye hareket ettim. Ancak, tüm olumsuz şartlara rağmen, tüm Aydın vilayetinin muhtelif bölgelerinde milli bir hareketin başlatılmasını, sönmüş ruhların heyecan dolu bir şekilde milli örgütlenme lehine kıpırdanmasını sağladım. Bunun gerekliliğine yöreyi önemli oranda inandırdım.

2– İki ayrı şifrenizi Bursa'da aldım. Vatan ve milletin kurtulması için kanaat ve icraatınızdan başka çare ve yol bulunmadığına ben de kaniyim. Onun için çalışmalara hemen başlıyorum. Buna rağmen, Çine'de 57. Tümen Kumandanına da emir verilmesinde fayda görüyorum.

3– Kısa zamanda Tümenimi toparlayıp milli gayemiz adına buradan yapılacak her çalışmayı yapacağım.

4– Din ve milletimizin kurtuluşu adına attığınız büyük adımlarda başarılı olacağınıza yürekten inanıyorum. Her zaman emirlerinizi beklerim.[126]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

2. ORDU MÜFETTİŞİ CEMAL PAŞA'NIN TELGRAFLARI

Şifreli Telgraf:

Konya, 27.6.1919
(Gelişi: 29.6.1919)

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığına,
Antalya'ya çıkarılan İtalyanların yürüyüşleri dökünlülü ve dü-

zensizdir. Ülkemizi istila amacındadırlar. Burdur ve Isparta'da gördükleri mukavemet nedeniyle ilerleyememişlerdir. Askerlerin çoğu Bolşeviktir. Şimdiye kadar 50 kadar silah sattılar. Daha fazla silah alınmalıdır. Bunun için paralarını müfettişlik olarak karşılayacağız.[127]

2. Ordu Müfettişi
Cemal

Şifreli Telgraf:

Konya, 27.6.1919
(Gelişi: 28.6.1919)

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

Daha önce izin talebinde bulunmuştum. Bu nedenle 10 gün izin kullanmak üzere İstanbul'a gideceğim. Dönünceye kadar 12. Kolordu Komutanı Selâhattin Bey vekalet edecektir. Önemli işler için evime yazılabilir.[127]

2. Ordu Müfettişi
Cemal

Şifreli Telgraf:

Konya, 29.6.1919

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığına

Gördüğüm lüzum üzerine vazifeden çekiliyorum. Buhranlı günlerde silah arkadaşlarımdan gördüğüm yardım ve mesaiye bilhassa teşekkür ediyorum. Aynı, vatansever yardımlarınızı, yerime gelecek kumandana da göstereceğinize kalpten inanıyor, hepinize veda ediyorum.[127]

2. Ordu Müfettişi
Cemal

AYDIN BÖLGESİNDE BIRAKTIKLARIM NE DİYOR?

Telgraf

Uşak, 23.6.1919
(Gelişi: 29.6.1919)

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanı
Bekir Sami Bey'e,
İçişleri Bakanlığından şifreli bir telgraf geldi. Mahalli ve Mülki

yönetimlerce gönüllü kaydının kesinlikle yapılamayacağı bildiriliyor. Bu yasaklama karşısında nasıl davranacağımızın bildirilmesini arz ederim.[127]

Uşak Mevki Kumandanı
İsmail Hakkı

Şifreli Telgraf

Kula, 3.7.1919
(Gelişi 5.7.1919)

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Zatıâlinizin buradan ayrılması çok fena tesir yaptı. Kamuoyu hemen dönüverdi. Karşılarında yüksek rütbeli tanınmış birisini istiyorlar. Piyade taburu mitralyozcuları komple firar etti. Bunu gören gönüllüler de yağmalara dalıp dağıldı. Burada Tahir Bey'den başka subay kalmadı. 4 tanesi Ahmetli'de esir düştü. Kalanlar yedek subay olup yeterince faydalanamıyoruz. Namuslu ve güvenilir subaylara ihtiyacımız had safhadadır. Birkaç subay gönderilmesine yardımlarınızı bekliyoruz. Alaşehir'de Binbaşı Sabri Bey yararlı olabilir. Ayrıca silah, cephaneye ve paraya çok şiddetle ihtiyacımız var. Nereden alabiliriz, talimatlarınızı beklediğinizi arz ederim.[127]

Kula Mevki K.
Rasim

Cevabi Telgraf

Bursa, 5.7.1919

Kula Mevki Kumandanlığına,

1- Ben ayrıldıktan sonra size emir veren bir merci olmadı mı?

2- Gönüllüler ve bir bölük Ahmetli'de, taburun bakiyesi Salihli'de değil miydi?

3– Nerede ne zaman savaş oldu, kim taarruz etti ve sonuç nedir?

4– Şu anda tabur nerede, mevcudu nedir?

5– Topçu alayı Eşme'de değil mi, nereye veya kimin emriyle gitti?

6– Alaşehir Mevki Kumandanı Nedim Bey nerede, hiçbir emir almadı mı?

7– Silah ve cephaneyi ne yapacaksınız, gönüllülere verilenler geri alındı mı?

8– Simav, Uşak ve diğer askerlik şubelerinden gönderilen askerler nerede?

9– Düşman şu anda nerelerde ve sayısı nedir?

10– Durumunuzdan Afyon 23. Tümeninin haberi yok mu?

11– Rahmi Bey nerede, orada ne yapabileceğimizi zannediyorsunuz?

12– Özetle tüm vaziyeti bildiren raporunuzu bekliyorum.[128]

56. Tümen Komutanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf
Çok gizli

Kula, 6.7.1919
(Gelişi: 10.7.1919)

Bursa'da 56. Tümen Komutanlığına,

1– Sizden sonra kimse bize emir vermedi. 23. Tümenden Binbaşı Sabri Bey'e telgraf gönderildiyse de haberleşme sağlanamadı.

2– Ahmetli'de Yunanlılar var. Gönüllüler Salihli'de bir piyade Taburu Kumandanının teşviki ile firar etti. Alaşehir'de Tabur tevkif edildi.

3– 23.6.1919 günü piyade taburundan 22 piyade ve gönüllüler keşif görevi yaparken Yunanlılar baskın yapınca piyade ve gönüllüler

kaçtı. Yüzbaşı Seyit Ali ve Hasan Fehmi Beyler idam edildi. Kaçan gönüllüler yağmalamalara gerişiyorlar. Akhisar'a gelen Çete Adem 15 atlısı ile yağmaların önünü almaya çalışıyor. Afyon'dan Alaşehir'e yeterli miktarda silah ve cephane geldi. Mustafa Bey 200 kişiyle Salihli'ye gidip asayişi iade ediyor.

4- Dağıtılan silahların toplanıp toplanmadığını bilmiyorum. Simav, Uşak, Gördes askerlik şubelerinden gönderilen askerler Salihli'ye sevk ediliyordu. Yolda jandarmaların silahlarını alıp kaçtılar.

5- Kula Mevki Kumandanı Binbaşı Mahmut Nedim Bey ile Yüzbaşı Mehmet Sabri Efendiler Akhisar'a gitmişlerdi. 10 gündür dönmediler.

6- Aydın—Alaşehir irtibatı vardır. Aydın'da Kuvayi Milliye başarılı olup şehri geri aldılar. Oralarda durumumuz iyidir.

7- Alaşehir'de ciddi çalışma var. Diğer yerlerde belirsizlik var. Kuvayi Milliye devam edecekse şöhretli komutan gerekiyor. Yoksa sonu kötü olur.

Arz ederim.[128]

Kula Mevki Kumandanı
Rasim

MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN EMİRLERİ VE AMASYA KARARLARI

Yazı: Çok gizli ve zata mahsusdur

Ankara, 7.7.1919
Gelişi (12.7.1919)

Bursa'da 56. Tümen Komutanlığına,

3. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'dan alınan şifreli telgraf metni aşağıdadır. Miralay Cafer Tayyar Bey'e de emin bir şekilde ulaştırılmasını rica ederim. Ayrıca, izahname eklidir.[129]

20. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Ali Fuat

1- Askeri teşkilat ve milli teşkilat asla lağvedilmeyecektir.

2- Kumandanlar görevlerini terk etmeyecekler ve başkalarına da devretmeyeceklerdir.

3- Yunanlıların başkaca işgalleri olursa kumandanlar durumdan birbirini haberdar edeceklerdir.

4- Silah ve cephane hiçbir şekilde kesinlikle elden bırakılmayacaktır.

5- Bu şifre içeriği, Ali Fuat Paşa tarafından 13. Kolordu ve 3. Kolordu Komutanlarına bildirilecektir. Ayrıca, Konya'da Cemal Paşa'ya, Albay Selâhattin Bey'e, Bursa'da Bekir Sami Bey ve Yusuf İzzet Paşa'ya gönderilecektir. Bekir Sami Bey, şifreyi ve ekini emin bir şekilde Cafer Tayyar Bey'e ulaştıracaktır.

3. Ordu Müfettişi
Padişah Yaveri
Mustafa Kemal

Şifrenin ekinde Amasya kararları 6 madde halinde özetlenip nasıl uygulanacağı ve kimlerin görevli oldukları geniş olarak belirtiliyordu. Bu meyanda bana da görev tevdi edilmişti. Ben de çok güvendiğim için üstesinden geleceğine inandığım, yaverim Yüzbaşı Selâhattin'i görevlendirdim. İki kez İstanbul'a gidip geldikten sonra yaverim tarafından hazırlanan raporu olduğu gibi Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat Paşa'ya gönderdim. Zira, her şeyi olduğu gibi bilmek en çok onların hakkıydı.[129]

BİNBAŞI AKİF BEY'İN TEZVİRATI

Rütbesi iade edildikten sonra Bursa Valisi İsmail (Gümülcineli) Bey tarafından geniş yetkiler verilerek çalıştırılmakta olan Binbaşı Akif Bey'in keyfi birçok hareketi görülmüştü. Ayrıca, Tümen Bursa'ya geldikten sonra görev sahasına giren birçok şeyi ar-

tık Tümenin yetkililerince yapılması icap ediyordu. Bu duruma karşı koyup aleyhte dedikodulara girişmişti. İngiliz subaylara selam verilmemesi doğrultusundaki talimatını anında İngiliz mümessile ulaştırmıştı. Kuvayı Milliye çalışmalarına İngilizlerin engel olmasını istiyordu. Türklük adına utanç verici davranışları nedeniyle Tümen subaylarının tümünün tepkisini çeken adı geçen binbaşının görevden alınarak, İstanbul'a çağrılmasını 17.7.1919 tarihli yazıyla Harbiye Nazırlığından resmen talep ettim. Bu talebim hakkımda şikâyet ve dedikodulara yol açmıştı. 23.7.1919 tarihinde yeni bir telgrafla görüş ve kanaatımı teyiden bildirmek zorunda kaldım.(130)

ALİ FUAT PAŞA BAYRAK AÇIYOR

Amasya kararları ve Mustafa Kemal Paşa imzasıyla komutanlara gelen talimattan hemen sonra Ankara'da 20. Kolordu Komutanı Anadolu İhtilalinde önemli yeri olan fiili uygulamalara geçtiğini gizli mesaj olarak bildirmişti. Buna göre,

1– Sorumluluk alanında Mevki Kumandanlıkları kuruluyordu.

2– Kuvayı Milliye özel olarak teşvik ediliyordu.

3– Askeri ve Mülki yöneticilerden emre itaat, aksi takdirde en ağır şekilde cezalandırılacağı tebliğ ediliyordu.

4– Müdafai Milliye ve Reddi İlhak Cemiyetlerinin çoğaltılması isteniyordu.

5– 17. Kolorduya bağlı olan 23. Tümen 20. Kolorduya bağlanıyor ve böylece Burdur, Isparta, Kütahya da sorumluluk alanına alınıyordu.

Yukarıdaki sorumluluk alanlarındaki değişiklik nedeniyle Alaşehir'den aldığım şifreyi 20. Kolordu Komutanlığına aktardım.(130)

Şifreli Telgraf

Bursa 22.7.1919

Ankara'da 20.Kolordu Kumandanlığına,

Alaşehir Mevki Kumandanlığına orada iken tayin ettiğim Yüzbaşı Süleyman Sururi Bey'den aldığım şifreye göre; ahaliden yardımın azalmaya başladığı, Fransız himayesini isteme doğrultusunda propagandalar yapıldığı, 68. Alay I. Tabur komutanının erleri kaçmaya teşvik ettiği, 23. Tümenden subay yardımı istememe rağmen gönderilmediği anlaşılıyor. Önemine binaen arz ederim.[131]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Cevabi Telgraf

Ankara, 24.7.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına

Alaşehir cephesine Miralay Abbas Bey gönderilmiştir. Kendisine teferruatlı emir verilmiş olup gelecek raporlarından bilgi verilecektir. Arz ederim.[132]

20. Kolordu Kurmay Başkanı
Ömer Halis

21.7.1919 günü 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'dan aldığım telgrafta Paris Sulh Konferansında istediğimiz doğrultusunda karar alınamadığını, bir rivayete göre halifeliğin Türkiye'den alınıp Arabistan'a verilmesinin bahis konusu olduğu, bu itibarla bir an önce Sivas Kongresine delege seçiminin neticelendirilmesi isteniyordu. Bu konuda gereken çalışmalara anında başlatmıştım. Cevabını verdim.

22.7.1919 günü bu kez, 2. Ordu Müfettişliğinden 10 maddelik

bir şifreli telgraf geldi. Amasya kararlarının nasıl uygulanacağı konusuna açıklık getiriliyordu. Buna göre;

1– İstiklalimiz için teşekkül eden milis kuvvetlerine yardımcı olunacaktır.

2– Kumandanlar, yerlerine tayin olunan kişiler İzmir işgalindeki gibi davranabilecek komutanlara görevi devretmeyeceklerdir.

3– İtilaf devletlerinin isteği ile askeri birlik ve milli kuruluşlar hiçbir şekilde lağvedilmeyecektir.

4– Müdafai Milliye ve Reddi İlhak Cemiyetlerine harici müdahale olursa Ordu müdahaleyi def edecektir.

5– Her kademede memur bu talimata harfiyyen uyacaktır.

6– Herhangi bir yerde yabancı kuvvet tecavüzü olursa askeri ve milis kuvvetler işbirliği yapılacaktır.

7– Bu emir, Yusuf İzzet Paşa'ya, Kâzım (Özalp) ve Cafer Tayyar Bey'e, Bekir Sami Bey tarafından emin bir vasıta ile ulaştırılacaktır.

Aynı gün vermiş olduğum cevapla, Cafer Tayyar Bey'e daha önce gönderdiğimi, Yusuf İzzet Paşa İstanbul'da olduğundan yerine vekalet eden Kazım Bey'e (Özalp) göndereceğimi bildirdim.(133)

ÖDEMİŞ JANDARMA KUMANDANI SİLAH İSTİYOR

17. Kolorduya vekalet ederken görevlendirdiğim mevki kumandanları çaresiz kalınca benden yardım talep ediyordu.

Şifreli Telgraf

Denizli, 19.7.1919
Gelişi: 24.7.1919

Bursa'da 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'e,

1– Emriniz üzerine Aydın vilayeti için Rauf Bey Sivas Kongresine delege seçtirildi. Evrakları özel kurye ile gönderildi.

2- Yunanlılara karşı mücadelemiz şanlı bir şekilde devam ediyor. Hedefimiz bir an önce İzmir'e yüklenmektir. Bin adet silah ve cephaneye acil ihtiyacımız vardır. Denizli müftüsü tarafından dağıtılmak üzere Çerkesler vasıtasıyla güvenli olarak Dinar'a ulaştırılması mümkündür. Dinar'dan da trenle ve güvenli olarak Kuvayı Milliyeyle nakledebileceğiz. Emirlerinizi bekliyoruz.(134)

Denizli'de Ödemiş Jandarma K.
Tahir

Şifreli Telgraf

Zata Mahsus
Bursa, 25.7.1919

Konya'da 12. Kolordu Kumandanlığına,

Denizli mıntıkasındaki Kuvayı Milliye için ve tamamı Denizli müftüsü tarafından dağıtılmak üzere 1.000 silah ve yeterli cephane lazımdır. Cephane ve silahlar, Müftü Efendi adına ödemiş Jandarma Komutanı Yüzbaşı Tahir Bey tarafından takip edilmektedir. En uygun ve kısa mesafeden temini için talimatlarını arz ederim.(134)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf

Bursa, 25.7.1919

Denizli'de Ödemiş Jandarma Kumandanı
Yüzbaşı Tahir Bey'e,

Burdur havalisinde İtalyanların silah ve cephane satıkları haber alınmıştır. Buradan tedarik için çalışılmalıdır. Ayrıca, Konya'da 12. Kolordu Kumandanlığından da rica edilmiştir. Takibini rica eder, başarılar dilerim.(134)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

VALİ İSMAİL BEY KORKUP KAÇIYOR

Bursa'ya geldiğimde, Vali İsmail Gümülcineli'nin korkarak, İstanbul'a kaçtığını öğrendim. Birinci Dünya Harbi sırasında Türklük aleyhine birçok icraata girişmişti. Sürülen Rum ve Ermenileri tekrar Bursa'ya getirmiş, birçok vatanseveri de hapsetmişti. Vali Osman Bey'i şu anda bulunduğumuz şubenin çatı katındaki bir odaya kapatmıştı. Onu bitkin, bitlenmiş ve perişan bir durumda bulduk.

Ahlaksızlık, suistimal ve benzeri nedenlerle daha önce görevden azledilen kimler varsa bunları Kaymakam, Nahiye Müdürü, Mektupçu gibi görevlere atamıştı. Hürriyet ve itilaf parti sempatizanları işbaşında ve her taraf Ermeni ve Rum kulüpleri dolmuştu. Fransız sömürge birliğini ve Bursa'ya özel olarak davet etmişti. Subaylar maaş alamıyor, başka işlerde çalışıyorlardı. Erat kaçmaya teşvik edilmişti. Eşkiya türemiş ve halkı soymaya başlamış durumdaydı. Bu nedenle işimiz zordu. Öncelikle İsmail Bey'in kadrolarını temizlemek, bir süre için sıkıyönetim prensiplerini uygulamak gerekiyordu. Vatansever ve hamiyetli birçok eşraf İsmail Bey'in şerrinden kaçmıştı. Onların dönmesini ve yardımcı olmalarını istedim. Dönenlerden birçoğu eski görevlerine iade edildi. Bu arada İsmail Bey'den hezeyan dolu bir telgraf aldım. Telgrafına uygun gördüğüm cevabı da bildirdim.[135]

Telgraf:

İstanbul, 30.6.1919

Bursa'da, hain, namussuz, katil
Miralay Bekir Sami Bey'e,

Şimdiye kadar döktüğün kanlardan utanmadan Bursa gibi medeni bir şehre geldin. Ya defol ya da başına geleceklere razı ol, hain, namussuz ve katil adam.[134]

Bursa Valisi İsmail Hakkı

Cevabi Telgraf:

Bursa, 2.7.1919

Bursa Valisi Gümülcineli İsmail Hakkı Bey'e,

Tedavi olmak üzere Mazhar Osman'a müracaat etmenizi tavsiye ederim.(136)

56. Tümen Komutanı
Bekir Sami

20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'dan 31.7.1919, 7.8.1919 tarihlerinde iki ayrı şifreli telgraf aldım. Her ikisinde de Sivas Kongresi delegelerinin durumu soruluyor, Bursa, Balıkesir, Biga ve İzmit'ten alınan sonuçların bildirilmesi isteniyordu. Ayrıca, seçilen delegelerin kimliklerini saklayarak seyahat etmeleri gerektiği bildiriliyordu.(137)

Yusuf İzzet Paşa izinli olduğundan ve dönüp dönmeyeceği belli olmadığından Balıkesir ve Biga'ya tebligat yapamamıştım. Son durum nedeniyle 14. Kolordu Kumandanı Vekili Kazım Bey'e kurye ile gönderdimse de geç kalındığı nedeniyle seçim yapılamayacağı, buna karşın Sivas'dan istenen kişilere vekalet verilebileceği bildiriliyordu. Bursa adına da tüccar ve eski Belediye Başkanı Ahmet Nuri Bey ile Avukat Osman Nuri Bey'e vekalet için gerekli işlemlerin yaptırılması istenmişse de adı geçenlerin hareketinin hükümetçe bilinmediğini, cevaben bildirdim.(138)

14. Kolordu Kumandan Vekili Kazım Bey'den aldığım 14.8.1919 tarihli iki şifreli telgraftan ilkinde İngilizlerin Kuvayı Milliye'ye karşı olmaları nedeniyle İstanbul Hükümetine bu kuvvetlerin dağıtılmasının önerildiği bildiriliyordu. İkincisinde ise Karacabey Kaymakamlığına tayin edilen Yüzbaşı Ali Rıza Bey'e 30 silah ve cephane verilmesi isteniyordu.(137)

İSTANBUL'A İKİNCİ KEZ ÇAĞIRILIYORUM

Harbiye Nazırlığından alınan iki ayrı şifreli telgraftan birinde görevimi bir Alay Kumandanına devrederek İstanbul'a gitmem emrediliyordu. Diğerinde bir Kirmasti, Karacabey civarındaki eşkiyalık olaylarına müdahale etmem vilayet vasıtasıyla bildiriliyordu. Durum hakkında 14. Kolordu Komutanlığının görüşünü aldıktan sonra Harbiye Nazırlığına cevap verdim.[137]

Şifreli Telgraf:

Bursa, 18.8.1919

Harbiye Nezareti (M.S.B.) Yüce Katına,

1- Vilayet dahilinde ortaya çıkan eşkiyalık olaylarına imkânlarımız oranında müdahalede bulunduk. Kirmasti ve Karacabey olayları için de askeri birlik sevkini düşündükse de mevcudumuz elverişli değildir. Merkezde olabilecek olaylar için elde bir miktar kuvvet bulundurmak gerektiğinden muharip erlerle yardımcı sınıflardan karma bir müfreze sevkine çalışıyorum.

2- Bu arada İstanbul'a gelmem emredildi. Ancak, Alay kumandanlarından vekil tayin edeceğim kişinin noktai nazarımı ifa edemeyeceği kanaatindeyim. Bu nedenle son eşkiyalık olaylarının halinden sonra mı yoksa hemen hareket etmem mi emredildiğinin bildirilmesini arz ederim.[138]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

İSTANBUL İLE HABERLEŞMENİN KESİLMESİ

Ali Fuat Paşa'dan alınan 25.8.1919 tarihli şifreli telgrafta şöylē deniyordu:

Şifreli Telgraf:

Ankara, 25.8.1919

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Genel Vaziyet, milli arzu istikametinde gelişiyor.

2- Eylül ayı başında Sivas Kongresi toplanacaktır.

3- Erzurum Kongresinin karar ve beyannamelerinin millete ulaştırılmasına Merkezi Hükümet tarafından engel olunmaya çalışılmıştır. Bu kez de öyle olsun istemiyoruz. Onun için haberleşmede genel bir grev düşünüyoruz. Uygulama için ayrıca talimat verilecektir. Halkın ve Kuvayı Milliye cemiyetlerinin protestosu ile halktan gelen bir grev niteliği kazandırılması bilhassa önemlidir.

4- Teşkilatı Milliye Cemiyetleri artık Müdafa-i Hukuk Cemiyetleri diye anılacaktır.

5- Telgraf gizli tutulacak ve 14. Kolordu Komutanlığına da bilgi ulaştırılacaktır. 2083 numaralıdır.[138]

20. Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Ali Fuat

Bu arada, bağlı olduğum 14. Kolordu Komutanlığından aldığım şifreli talimatta da posta-telgrafla ilgili grev ve protestonun tümen tarafından da desteklenmesi isteniyordu. Zaten aksi de düşünülemezdi.

HALİL PAŞA'NIN KAÇIRILMASI VE TAKİBİ

Enver Paşa'nın amcası ve Birinci Dünya Savaşında Doğu Orduları Grubu Kumandanı olan Tümgeneral Halil Paşa, eski ittihatçı ve Ermenilerin tehcirinden sorumlu görülerek İstanbul'da Bekirağa Bölüğünde tutukluydu. Yaverim Yüzbaşı Selâhattin daha önce Halil Paşa'nın da yaverliğini yapmıştı ve kendisiyle irtibattaydı. İstanbul'a gidişinde ziyaret etmiş, Bursa'ya ulaşırsa kurtulabileceğine dair beyanda bulunmuş olduğunu sonradan öğrendim.

Galatalı Şevket, Kara Vasıf ve Saim Cevat gibi kendisini seven subaylar tarafından kaçması sağlanmış ve vapurla Mudanya'ya gelmişti. Kaçışının öğrenilmesi üzerine peşine düşüldüğünden içinde bulunduğu çeteyle birlikte benim tümenime bağlı bir birlikle vuruşmak zorunda kalmıştı. Çete içerisinde Halil Paşa'nın bulunduğunun öğrenilmesi üzerine çatışma durmuş ve kaçmalarına imkân verilmişti.

Halil Paşa bulduğu ilk fırsatta bana aşağıdaki telgraf metnini elden gönderip cevap istedi.[139]

Telgraf sureti:

Dağdan, 10.8.1919

Azizim Bekir Sami Bey'e,

Sizden Bursa havalisi hakkında geniş bilgi ve aşağıdaki sualle-rimin cevaplandırılmasını rica edeceğim.

1- Bir süre Bursa'da bulunup milli teşkilatla uğraşmak istiyorum. Bu konuda görüşüme katılıyor musunuz?

2- Emrimdeki çeteyle beraber şimdilik ortaya çıkmadan milli teşkilat emin bir vaziyet alıncaya kadar en emin arkadaşınızın bu-

lunduğu dağ veya ormanda saklanabilirim. Bu konuda düşünceniz nedir?

3- Köyler teşkilatını ve diğer çeteleri milli amaca yönelik kullanmak üzere örgütlemede silah ve cephane yardımı yapabilecek misiniz?

4- 30-40 kişiden ibaret olan refakatimdeki kişileri belli bir süre besleyebilecek zengin eşraf veya askeri imkânlardan kısıntı ile ihtiyaç temini için imkân gösterebilecek misin?

Mesajımı getiren emindir. Onunla cevap gönderebilirsiniz. Yalnızca gelebilirsem o zaman etraflıca konuşabiliriz. Selâhattin'e selamlar. Muhterem kardeşim.

Eski Komutan Halil

Bu metni alınca Bursa yöresinin şimdilik elverişli olmadığını Ankara ve daha doğusuna gitmesinin daha doğru olacağını bildirdim. Sonradan Ankara'ya Ali Fuat Paşa'ya ulaştı. Ali Fuat Paşa da Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesini temin etti. Sonunda Azerbaycan'da icrai faaliyette bulunması tavsiye edilerek, Kafkasya'ya gitmesi temin olundu. Bu arada Harbiye Nezareti bizden bilgi isteyince aşağıdaki telgraflar keşide edildi.[139]

Şifreli Telgraf

Bursa, 27.8.1919

Harbiye Nezareti (Milli Sav. Bak.) Katına,

1- 25.8.1919 akşamı Yenişehir müfrezemizle sabaha kadar süren bir çete savaşı olmuştur.

2- Sabah olunca yapılan incelemede karşı çetenin «Aslan Çetesi» adı ile anıldığı tespit edilmiş ve Kalkandelenli Mehmet yaralı olarak yakalanmıştır.

3– Yine tahkikat sonucunda Halil Paşa, Küçük Talât ve Teğmen Sadi Efendi'nin de çeteyle birlikte olduğu anlaşılmıştır. Takiplerine devam edilmektedir. Arz ederim.[140]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Acele Telgraf

Bursa, 19.8.1919

Yenişehir Müfrezesi Kumandanlığına,

Son müsademeden (27.8.1919 akşamı) sonra başkaca bir raporunuz gelmedi. Şu ana kadar cereyan eden olayları etraflıca bildiriniz.[140]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 31.8.1919

Harbiye Nezareti (M. Sav. Bak.) Katına,

Yapılan takibata, muhtelif pusulara rağmen Halil Paşa ve refakatindekilerin izlerine rastlanamadığı, muhtemelen elden kaçırılmış oldukları, müfreze kumandanının 30.8.1919 tarihli raporundan anlaşılmış olup takibata devam edildiğini arz ederim.[141]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

ALİ FUAT PAŞA'NIN TEDBİR ÖNERİLERİ

Şifreli Telgraf
Zata Mahsus

Ankara, 27.8.1919
(Gelişi: 29.8.1919)

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

Aydın ve Bursa'da yapılan halk kongrelerinden Yunanlıların İzmir'den atılması kararı alınmıştır. Buna karşı İngilizler Yunanlıları da yönlendirdikleri gibi Eskişehir, Kütahya ve Afyon'a getirmiş oldukları askeri birliklerden istifade ile Ege'deki cepheye asker ve malzeme sevkine engel olmayı, Aydın'ı yalnız bırakmayı planladıklarının işaretidir. Bunun için:

1- Kuvayı Milliyenin oluşmasına ve yaşamasına her türlü tedbir alınmalıdır.

2- Eskişehir Mıntıka Kumandanlığınca çeteler de oluşturmak suretiyle Geyve Boğazının kontrol altına alınması için yetenekli bir komutan ve subaylar görevlendirilecektir. Öncelikle Geyve, Leflke, Bilecik, Yenişehir, İnegöl, Bozüyük, Söğüt merkez ve kasabalarında çeteler teşkil edilecektir. Binbaşı Faik Bey'i bu işi organize etmek üzere gönderiyorum.

3- Afyon mıntıkası kumandanı: Aydın vilayetindeki milli örgütlerin her türlü desteğini sağlayacak, silah ve cephane konusunda 12. ve 20. Kolorduya müracaat edilecektir. Ayrıca, Afyon ve Kütahya cephaneliklerinin emniyeti mutlaka sağlanacaktır.[142]

20. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Ali Fuat

ALİ FUAT PAŞA GÖREVDEN ALINIYOR

Şifreli Telgraf:

Ankara, 29.8.1919

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Kolordu Kumandanlığından affım münasebetiyle Harbiye Nezaretinden vaki olan telgraf üzerine 20. Kolordu mıntıkasındaki tüm askeri birliklere aşağıdaki emri tebliğ ettim.

2- Padişahlık makamınca onaylanan emir 28.8.1919'da bana tebliğ edildi. Yerime tayin yapılıncaya kadar burada bulunan Ahmet Hulusi Paşa'nın vekalet etmesi emredilmişse de kabul etmediğinden asıl komutan gelinceye kadar vekaleten görevi yürüteceğim. Evvelki emirlerim aynen geçerlidir.[142]

20. Kolordu K.
Ali Fuat

Görevden alma durumu benim için de söz konusu olmuştu. Anlaşılan İngilizler, hükümete baskı yapıyordu. Harbiye Nezaretine çekmiş olduğum telgrafıma bir cevap gelmemişti. Kendiliğimden göreve devam ediyordum. Belirsizliği öğrenmek isteyen 20. Kolordu Komutanlığından gelen şifreye anında cevap verdik.

Acele Şifre:

Ankara, 20.8.1919
(Gelişi: 31.8.1919)

17. Kolordu Komutanlığına,
17. Kolordu Yaveri Bey'e,
Bekir Sami Beyefendi'nin orada emir ve kumanda başında bu-

lunup bulunmadığının bildirilmesini, Ali Fuat Paşa hazretleri rica ediyorlar. Makina başında cevap bekliyorum.[142]

20. Kolordu K. Yaveri
İdris (Çora)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 31.8.1919

Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına,
Yaver Bey'e,
Telgrafınızı 31.8.1919 günü öğleyin aldım. Bekir Sami Beyefendi burada emir ve kumanda başında olup burada kalacaklardır. Efendim.[142]

56. Tümen K. Yaveri
Selâhattin

SİVAS KONGRESİ BAŞLADI

Vekaleten de olsa görevi başında kalan Ali Fuat Paşa'dan almış olduğumuz aşağıdaki telgraf müjdeli haberler içeriyordu.

Şifreli Tel.

Ankara, 5.9.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,
Anadolu ve İstanbul delegelerinin katılımıyla Sivas Kongresi 4 Eylül 1919 tarihinde başlamıştır. Kongre Başkanlığına Mustafa Kemal Paşa, Başkan Yardımcılıklarına da Rauf Bey ve İsmail Fazıl Paşa seçilmişlerdir. Her tarafa iletilmesini rica ederim.[143]

20. Kolordu K.
Ali Fuat

İstanbul'da hükümet değişikliği sonucunda Harbiye Nezaretine atanmış olan Süleyman Şefik Paşa imzasıyla peş peşe iki telgraf geldi. Birincisinde, Bursa'ya gelmekte olan Fransız İrtibat Subayı ile ilgilenilmesi ve geliş maksadının öğrenilerek, bildirilmesi isteniyordu. İkincisinde ise Alaşehir Mevki Kumandanı Süleyman Sururi hakkındaki şikâyetlerde yer alan keyfî karar ve uygulamaların aslı olup olmadığı soruluyordu.

Kuvayı Milliye Kumandanı unvanı ile görev yaptığı için şikâyet edilmekte olan Yüzbaşı Süleyman Sururi'yi Alaşehir Mevki Kumandanlığına ben getirmiştim. Yararlı çalışmaları ile kendisini kanıtlamıştı. Onun için sahip çıkacağım doğaldı.(144)

Bursa'ya gelmiş olan Fransız İrtibat Subayını karşıladık ve ilgilendik. Emniyeti temin bakımından Fransa'da da Jandarmanın ordu emrinde olduğunu, burada da uygulanabileceğini söylemişti. Bursa'daki asayişsizliği giderebilmek bakımından Bursa'da sıkıyönetim ilanıyla Jandarmanın da Tümen emrine verilmesinin uygun olacağından cevaben 18.9.1919 tarihinde Harbiye Nezaretine bildirdim. Talebim paralelinde sıkıyönetim tatbikine geçtim.(144)

NEMRUT MUSTAFA PAŞA OLAYI

Bağdat'ta görevli iken yakından tanıdığım Kürt Mustafa Paşa (Nemrut Mustafa Paşa)'nın Bursa Valiliğine tayin olduğuna dair bir haberi, yaverim Yüzbaşı Selâhattin Bey, Eylül 1919 sonunda İstanbul'dan dönerken getirdi. Yanında Jandarma binbaşılığından emekli Ahmet Anzavur Bey'i de getirmekte olduğunu, beni öldürteceğini, Marmara bölgesinde düşmanın ve gayri müslim halkın da desteğiyle kargaşa yaratılacağını ısrarla söyleyen yaverimin önerilerine önce katılmadım. Bursa'ya geldiğinde yapacağı icraatlarla hakkında karar verebileceğimizi, o zaman haklı çıkabileceğimi düşünüyordum. Öyle de oldu.

Vilayette yaptığı toplantıda Ermeni, Rum ve Müslüman hal-

kın yanında yapılmakta olan savaşların meşru olmadığını, keza birinci dünya harbinin de öyle olduğunu, dolayısıyla bu harplerde ölen subay ve erlerin köpek ölüsünden farklı bir durumlarının olmadığını söylemiş ve kısa zamanda her tarafa yayılmıştı. Subaylardan, askerden ve birliklerden şiddetli protestolar gelmeye başladı. Hatta, Eskişehir ve Kütahya Milli Kuvvetlerinin Vali'yi görevden uzaklaştırmak için Bursa'ya yürüdükleri şayiasının doğruluk derecesini 14. Kolordu Kumandanlığı telgrafla soruyordu. Merkez Komutanlığı'ndan aşağıdaki yazı alındı ve anında Vali Bey'e yazılı tebligat yaptım.(145)

Yazı
Acele ve zata mahsus.

Bursa, 3.10.1919

56. Tümen Kumandanlığına,

Dün, Bursa Valisi Kürt Mustafa Paşa'nın hükûmet dairesinde söylediği ve savaşlarda şehit düşen subay ve erleri «köpek ölüsü» olarak nitelemesi subay ve erat arasında infial doğurdu. Fiili harekete teşebbüs etmek isteğine zor engel oldum. Sükûnetin avdeti için tedbir alınmasını ve Vali Bey'in haberdar edilmesini arz ederim.(145)

Merkez Kumandanı
Yarbay Rahmi

Yazı:

Bursa, 3.10.1919

Bursa Valisi Mirliva Mustafa Paşa Hazretlerine,

Birinci Dünya Harbine iştirakimizin meşru olmadığını, bu nedenle de savaşta şehit olan subay ve erlere «köpek ölüsü» sıfatını layık görmüş olmanız büyük bir infiale sebep oldu. Asker ve subayla-

n zor zaptettik. Herkesin saygı göstermesi gereken şehitlerimize, böyle hitap olunmasının intikamının alınacağı tehdidi ciddi olarak vardır. Onun için bugün vilayeti, yarın da Bursa'yı terk etmeniz gerekiyor. Trenle seyahatiniz için önlem alındı. Ayrıca keyfiyet Harbiye Nezareti'ne de bildirilmiştir.[145]

Sıkıyönetim Başkanı ve 56. Tümen K.
Albay Bekir Sami

Yazılı tebligatımı alan Merkez Kumandanlığı, vilayeti sardıktan sonra yazıyı valiye tebliğ ettiğinde, «Ben, Padişah emriyle geldim. Sami'nin emriyle gitmem» diye diretmişse de subayların silahlarını çekip öldürmeye teşebbüs etmesi üzerine eşyasını toplayarak, vilayetten ayrıldı. Gece otelde kaldı. Ertesi gün de Mudanya'ya ve oradan da İstanbul'a gönderilmiştir. Keyfiyet, 14. Kolordu Kumandanlığına, diğer birliklere bildirilip bir beyanname neşredildi.[145]

Telgraf:

Balıkesir, 4/5.10.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,
Şehitleri köpek leşine benzeten vali hakkında yapılan haklı muamele burada büyük bir memnuniyet yaratmıştır. Balıkesir ve Manisa'da yaşayan şehit eş ve aileleri İstanbul'a protesto telgrafları keşide ediyorlar.[146]

14. Kolordu Kumandanı V.
Kazım

Nemrut Mustafa Paşa'nın valilikten uzaklaştırılmasından sonra subay ve askeri birlikler üzerinde doğmuş olan olumlu hava

yanında yeni örgütleme hareketlerine ilişkin mesajlar aldım ve çok memnun oldum.

Telgraf:

Kirmasti, 5.10.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Beyannamenizde açıklanan uygulamayı sevinçle karşılıyoruz. halkımızın samimi kanaatlerine binaen onlar adına teşekkür ederiz.(146)

Doktor Hilmi
Belediye Reisi Ahmet

Telgraf:

Kütahya, 4.10.1919

56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Bursa'da olaylar olduğu haberi aldık. Milli Kuvvetlerimizle Kütahya'dan oraya gelmeye hazırız. Emrinizi bekliyor, ellerinizden öpüyorum.(146)

Kuvayı Milliye K. Vekili
Süleyman Sururi

Teskere:

Bursa, 5.10.1919

Bursa Merkez Kumandanlığına,

Ülkenin kurtuluşu ve bağımsızlığı için Kuvayı Milliyenin çalışmalarına Bursa vilayeti olarak biz de katılmak istedik. Onun için

de Kuvayı Milliye kuruluşunu tamamladık. Hizmete amadeyiz.[146]

Avcılar Kulübü Milli Teşkilatı Komutanı
Mehmet Ali

Telgraf:

Bursa'da Milli Ordu Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Köşk'de genel bir savaş için milli teşkilat kurduk. Teşkilatın Başkanlığına da Tahir Bey'i seçtik. Bilgilerine saygıyla arz ederim.[146]

Aydın Yöresi Mıntıka K.
Demirci Mehmet Efe

MİLLİ KONGRE VE HEYETİ TEMSİLİYE ETKİ ALANINI GENİŞLETİYOR

Telgraf:

Eskişehir, 5.10.1919

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

1- Bursa vilayeti, Eskişehir, Bilecik, Kütahya, Afyon, İzmir, Balıkesir dahilindeki vaziyet ile birlikte Batı Anadolu'da Milli Kongre Heyeti Temsiliyesine henüz bağlanmamış yerlerle ilgili acele bilgi verilmesi,

2- Eskişehir livası milli kongreye bağlanmıştır.[146]

20. Kolordu K.
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.10.1919

Eskişehir'de 20. Kolordu Kumandanlığına,

1- Teşkilatı Milliye için açık ve gizli birçok çalışma yaptım. Yö-

reyi amaca uygun hale getirmeye çalıştım. Vali'nin İstanbul'a gönderilmesinden sonra kongre kararlarını tatbike başladım. Milli kuruluşlar çalışmaya başladı.

2- Bilecik, Kütahya, Afyon'da Kuvayı Milliye vardır. İzmit'den haberim yoktur. Ama Balıkesir, Yunanlılara karşı, Müdafai Milliye Teşkilatı sahibi olup, kongre kararlarına bağlıdır. 14. Kolordu Kumandanlığına ayrıca bildirilmiştir.

Mukaddesatına sahip olmak isteyen her Müslüman ve Türk, vicdanlarını satanların en ağır şekilde cezalandırılacaklarına inanmaktadır. Arz ederim.[146]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.10.1919

14. Kolordu Kumandanlığına,

1- 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa, Eskişehir'in Sivas Kongresine bağlandığını bildirmekte ve Bursa ile Balıkesir'in durumunu sormaktadır.

2- Afyon, Kütahya, Bilecik'de Teşkilatı Milliye vardır. Bursa'da ise 3 Ekimden itibaren gizli çalışmalar açık ve herkesçe bilinen bir çalışma haline getirilmiş olup Bursa örgütleri kongre kararlarına bağlıdır.

3- Balıkesir'deki durumun Ali Fuat Paşa'ya intikalini tamimen bildirilmesini rica ederim.[147]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

MUSTAFA KEMAL TEŞEKKÜR EDİYOR

Telgraf:

Sivas, 7.10.1919

Bursa'da Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami Bey'e,

Bursa halkının vatanperver tavrına ve samimi hissiyatına teşekkür ediyorum. Yeni İstanbul hükümeti ile bir görüşme yapma aşamasındayız. Asayiş ve sükûnet konusunda çok dikkatli ve tedbirli bulunulmasını özellikle tavsiye ediyoruz. Eskişehir'de bulunan Ali Fuat Paşa ile irtibat buyurulmasını rica ediyoruz.[147]

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk
Heyeti Temsiliyesi adına
Mustafa Kemal

Telgraf:

Sivas, 7.10.1919

56. Tümen Kumandanlığına,

Osmanlı hükümeti ile milli amaçlarımız bakımından mutabık olduğumuzu memnuniyetle bildiriyorum.

Hükümet, teşkilatı milliyemiz heyetleri arasında eskisi gibi telgraf haberleşmesini kabul buyurmuşlardır. O itibarla, müracaat olunan grev kaldırılacaktır.[147]

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk
Heyeti Temsiliye Heyeti adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 8.10.1919

Eskişehir'de 20. Kolordu Kumandanlığına,

14. Kolordu Kumandanlığını tedvir eden Kazım Bey, daha önce de arz ettiğim gibi Karesi'de (Balıkesir) kuvvetli teşkilatı milliye olduğunu ve kongre kararlarına bağlı olduğunu bildirmiştir. Arz ederim.[147]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Telgraf:

Bursa, 8.10.1919

Sivas'da Heyeti Temsiliye Reisi
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Osman Nuri ve Ahmet Nuri Beyler bugün döndüler. Halkın büyük tezahüratı ile karşılandılar.

2- Ali Fuat Paşa ile sürekli irtibat halindeyiz.

3- İradei Milliyeye candan bağlıyım. İngilizlerin Samsun ve Merzifon'u tahliye etmeleri ve Anadolu ve İstanbul arasındaki yakınlaşma halk üzerinde çok olumlu tesir yapmıştır. Arz ederim.[148]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

MİLLİ MECLİS'İN TOPLANMASI ŞARTTIR

Telgraf:

Sivas, 8.10.1919

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığına,

İstanbul hükümetinin, yanlışlıkları sonucu yaşamakta olduğu-

muz tüm olumsuzluklara karşı ülkemizin hukukunun korunması ve mevcudiyetimizin devamını teminen, ulusal bir meclisin tolanması şarttır.

Ferit Paşa tarafından Torosların ötesindeki vilayetlerimizden vazgeçilmiş olduğu, Aydın'ın Yunanlılara verilmesinin muhtemel olduğu, Sulh Konferansının vermiş olduğu notadan anlaşılmaktadır. Benzeri gafilane ve hainane siyaset sonucu Milli Meclisin toplanmasından önce Sulhnameyi imzalamak suretiyle milleti bir emrivaki karşısında bırakma durumu nedeniyle Umumi Kongre, Ordu ve Milletin seçime davet edilmesini, hayati önemi haiz milli bir görev sayar. Öncelikle;

1- Yürürlükteki kanunlardaki süreler içerisinde seçimin yapılabilmesi için Belediye ve Müdafai Hukuk Cemiyetleri işbirliği yapmalıdır.

2- Sancak'lardan nüfuslarına göre kaç mebus çıkarılacağının belirlenmesi ve Heyeti Temsiliye'ye bildirilmesi sağlanmalıdır.

3- Seçim hazırlıklarında ve seçim aşamasında gerekli önlemler alınarak, en az sürede seçimin neticelendirilmesine özen gösterilmelidir.

4- Yukarıdaki hususların mıntıkanızdaki bilcümle Belediye ve Müdafai Hukuk Cemiyetlerine tebliği ve kendilerine yardımcı olunmasını rica ederim.[1-48]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

MUSTAFA KEMAL PAŞA MAKİNA BAŞINDA

Bugün, Mustafa Kemal Paşa Hazretleri beni makina başına çağırtmıştı. Etraflıca görüştük. Keyfiyeti 14. Kolordu Kumandanlığına bildirdim.

Şifreli Telgraf

Bursa, 9.10.1919

Balıkesir'de 14. Kolordu Kumandanlığına,

M. Kemal Paşa hazretleri ile 8.10.1919 günü görüştüm. Sizinle görüşebilmeleri teknik olarak zor olduğundan ricalarını iletiyorum.

1– Ayvalık–Çine hattındaki teşkilat, emir ve kumanda durumu nedir? Üçüncü Ordu kanalıyla kendilerine iletilmesini istemişlerdir.

2– Rauf Bey'in eniştesi olup Balıkesir Cephesinde olan Binbaşı Aziz Bey'in durumu nedir? diye soruyorlar. Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey gözlerinizden öpüyorlar. Efendim.(149, 150)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

AHMET NURİ BEY ALEYHİNDEKİ TEPKİ VE ÖNLEMLER

Şifreli Telgraf:

Bursa, 9.10.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Sivas'dan dönen delegelerin, dün akşam alkışlarla karşılandıklarını iletmiştim. Ancak, bugün ziyaretime gelen âlim, eşraf ve Bursa'nın eskilerinin ifadelerine göre Ahmet Nuri Bey, geçmişte halkın gıda maddeleri ticaretinde ihtikâra teşebbüs etmiş ve halkın nefretini kazanmış bir kişi olduğundan Teşkilatı Milli safında olmasını hoş karşılamıyorlar. Geçici bir süre de olsa Bursa dışında bulunmasında veya Sivas'a çağırılmasında fayda gördüğümü arz ederim.

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, kendilerini bir iki aylık süre içinde Bursa'dan ayrılmaya davet etmiştir. Bu davet, sonucunda şahsıma adı geçen kişinin gönderdiği telgraf ve cevabım aşağıdadır.

Şifreli Telgraf
Çok Aceledir

Sivas, 10.10.1919
(Gelişi: 11.10.1919)

–Bursa'da 56. Tümen Komutanlığına,
– Bursa'da Ahmet Nuri Bey'e,
Şahsınızda şikâyetler vardır. Milli teşkilatın kuruluşu aşamasında en küçük kargaşa zararlı sonuçlar verecektir. O bakımdan bir–iki ay süreyle İstanbul'a veya bir başka yere gitmenizde fayda görüyorum.(151)

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Yazı

Bursa, 11.10.1919

Bursa'da Aremsaz eden Nizamiye Tümen Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye,
Hakkımdaki şikâyetler asılsızdır. Ben mahkemede beraat ettim. 3–5 kişi sizi zehirlemiş. Beni ve onları karşılaştırmadan karar vermeniz sizin gibi namuslu ve hamiyetli bir kumandana yakışmaz.(151)

Ahmet Nuri

Yazı

Bursa, 12.10.1919

Ahmet Nuri Bey'e,
Beni kimse zehirlemedi. Halkın hakkınızdaki kanaati bu. Mah-

kemede berat etmişsiniz ama halkın vicdanında mahkûm olmuşsunuz. M. Kemal Paşa'nın kararı yerindedir. Bize, sizden önce halk lazımdır. Belediye Reisliğiniz zamanındaki mal varlığınızdaki artışı, halk sizin gibi görmüyor.(151)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

SEÇİMLERDE UYULACAK ESASLAR

Şifreli Telgraf
Çok gizli ve acele

Sivas, 12.10.1919

Bilecik'de Albay Bekir Sami Bey'e,

23 Eylül 1919 tarihli tebliğnamede seçimlerle ilgili Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti'nin görüşü açıklanmıştır. Elinize geçmemiş olabilir. Cemiyetimiz, seçimlere gereksiz müdahalelerde bulunmayacak ve aday da gösterilmeyecektir. Daha ziyade, Cemiyetlerimizin milli vicdandan doğan noktai nazarı bizim için önemlidir. Öngördüğümüz esasları kabul edenler Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti adına adaylıklarını koyacaklar ve Sivas'a da bilgi verilecektir. Uygulama esasları ilişiktedir.(152)

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 13.10.1919

17. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Milli Meclis'te milli maksadımızın kolaylıkla kabul ettirilebilmesi için vatansever zevattan seçtirilmesi için Müdafai Hukuk Ce-

miyetleri nezdinde girişimde bulunulması ve katiyetle hataya meydan verilmemesinin teminini önemle rica ederim.[152]

20. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Sivas, 11.10.1919

Bilecik'de Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'e,

1- Nizamname gereğince Bursa'da güvenilir kişilerden oluşan kuvvetli bir Merkez Heyeti, Bilecik'de ise İdare Heyeti oluşturulması ve Bilecik Liva'sının Bursa'ya bağlanması ile vilayetin bir kitle teşebbüsü halinde çalışmasının temin edilmesi,

2- Seçimlerde cemiyetimizin görüşü açık telgrafla gönderildi. Bu konudaki görüşünüzün bildirilmesini rica ederim.[152]

Heyeti Temsiliye Adına,
Mustafa Kemal

HALKI GÖRÜŞLERİNİZ ETRAFINDA BİRLEŞTİRMEK

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 13.10.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Bilecik'de Ali Fuat Paşa hazretleriyle görüşüp durum değerlendirmesi yaptık. Fikir birliği sağladık.

2- Bursa'da 7 hayır cemiyeti ve milli cemiyetlere seçtirdiğim Osman Nuri Bey'in de dahil olduğu aydın ve namuslu insanlardan bir gruba Heyeti Merkeziye'yi kurdurup 10.10.1919'dan itibaren faaliyete başlattım. Yenişehir'de de 10 kişilik bir heyet teşkili için talimat verdim. Bugün Bilecik'te de bir heyet teşkil ediyoruz. Bursa Heyeti Mer-

keziyesine bunları bağlayacağım. Vilayet merkezindeki teşkilatı dağıtacağım.

3- Seçimle ilgili açık telgrafı bugün Bilecik'te aldım. Köylere kadar tamim ettirdim, uygulattım.

4- Halkı, görüşleriniz etrafında candan gönülden birleştirebilmek için camilerde konuşmayı uygun buluyorum. Geçen cuma günü önceden hazırlanıp çoğaltılmış vaaz metnini dağıttırdım. Halk ve eşraf üzerinde çok etkili olduğunu gördüm.[152]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Cevabı Telgraf:

Sivas, 17.10.1919

Bursa'da Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye,

13 Ekim 1919 tarihli telgrafınızdaki vatanperver düşünce ve çalışmalarınıza teşekkürler ederim.[153]

Heyeti Temsiliye Adına,
Mustafa Kemal

Telgraf:

Sivas, 15.10.1919

Bursa'da Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye,

Orhangazi Müdafai Hukuk Heyetinin müracaatı üzerine Bursa Heyeti Merkeziyesine müracaatla sıkı ilişki kurmalarını bildirdim. Bursa dahilindeki bilumum eski ve yeni mülki cemiyetlerin bir an önce birleştirilmesinin teminini rica ederim.[154]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

KUVAYI MİLLİYE, MİLLETİN SİNESİNDEN DOĞMUŞTUR

Bir süredir irtibatın bulunmadığı İstanbul'dan alınan gizli telgrafta Kuvayı Milliye'nin İttihatçılıkla ilgili bulunmadığı ifade ediliyor ve şu tavsiyelerde bulunuluyordu:

Şifreli Gizli Telgraf:

Harbiye, 16.10.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Yabancı ülkeler üzerinde Kuvayı Milliye ve mahalli örgütlenmeler olumlu tesir yapmıştır. Ne var ki, aleyhte çalışanlar Kuvayı Milliyenin eski ittihatçıların işi olduğuna dair söylentiler çıkarıyorlar. Oysa, böyle bir durum yoktur. Sorumlu ittihatçılar, bir daha dönmemek üzere ülkemizden ayrılmışlardır.

Düşmanlarımız ve Hıristiyan kökenli bazı kişiler, sürgünlerin devam ettiğine dair yalan haberler çıkarmaktadırlar. Bu tür propagandalar, lehimize düşünmeye başlayan Fransızları bile etkilemiştir. Bu nedenle;

1- Ordunun, siyasetle ve Alman yandaşlığıyla ilgisinin olmadığı, asli vazifesini yapmakla meşgul olduğu,

2- Hıristiyan kökenli halkın her türlü hakkının garanti altında olduğu,

3- Kuvayı Milliye cemiyetlerinin, milletin bünyesinden ihtiyaca binaen doğduğu, ittihatçılıkla ilgisinin bulunmadığı,

4- Karşılaşılacak yabancılara ve itilaf güçleri subaylarına uygun bir dille telkinlerde bulunulması gerektiği,

5- Kabil olabilirse gayri müslim halktan İstanbul Matbuatına doğruları içeren mektupların gönderilmesi,

hususlarına özel önem verilmesini rica ederim.[154]

Harbiye Nazırı
(Milli Savunma Bakanı)
Cevat

20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretlerinden de 17.10.1919 tarihinde aynı mahiyetde bir telgraf aldım. Hürriyet ve itilafçıların 75 adamlarının, Anadolu'nun muhtelif yerlerine gönderildiği, kargaşa yaratma ve örgütlenme konularında dikkatli olunması gerektiği ifade ediliyordu.[155]

Şifreli Telgraf

Çok gizli:
Sivas, 14.10.1919

Bursa'da Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Bursa delegesi Osman Nuri Bey'den alınan telgrafa göre Balıkesir Reddi İlhak Cemiyeti Başkanı Hacim Bey'in davetiyle ayın yirmisinde bir kongre toplanıyormuş. Herhalde Sivas Kongresi kararlarını bilmiyorlar. Sivas Kongresi genel olarak ülke çapında aynı amaçlı örgütleri merkeze bağlamıştır. Direkt olarak «Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi» ile irtibat kurmalıdırlar. Ali Fuat Paşa ve Kazım Bey'e de bildirilmiştir.[156]

Anadolu ve Rumeli Müd. Hukuk
Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi ad.
Mustafa Kemal

Cevabi Telgraf:

Bursa, 18.10.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Bursa'da gizli olarak çalışırken, Sivas Kongresinden sonra çalışmalar açık olarak tüm milli cemiyetler bir merkeze ve Sivas'a bağlandı. Kongre kararlarının tebliğ edilmediği yer ve cemiyet yoktur. Alaşehir ve Balıkesir kongreleri de Sivas Kongresi kararlarına bağlı-

lık kararı alacaklardır. Aykırı görüş ve amaçta hiçbir cemiyet yoktur. Arz ederim.[157]

56. Tümen Komutanı
Bekir Sami

Mustafa Kemal Paşa'ya yukarıdaki şekilde cevap verilmeden önce milli cemiyetlere de 18.10.1919 tarihli bir de yazı yazılmış ve Balıkesir Kongresine çağrılan Bursa Delegesi Süleyman Bey'le de görüşülerek, mutabakat sağlanmıştır. Yöremde Sivas Kongre kararlarına bağlı olmayan örgüt söz konusu değildir.[157]

SÜLEYMAN SURURİ BEY'İN SERT TUTUMU

Telgraf:

Kütahya, 13.10.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Karayusuf çetesinin Karahisar ve Seyitgazi taraflarında yapmadığı fenalık kalmadı. Bugün gelen telgrafta Söğüt tarafında da aynı şeyleri yapmış. Biz, onun Ali Fuat Paşa'ya katıldığını duymuştuk. Oysa aleyhimize çalışıyormuş. Yakalanması gerekiyor. Oradaki kuvvetler yetersiz ise takviye gönderebiliriz.

Buradaki eşkiyanın yarattığı huzursuzluklarda, kimini kurşuna dizerek, kiminin kulağını, kiminin ayağını keserek hakimiyeti sağladığını arz ederim.[157]

Kütahya Kuvayı Milliye Kumandanı
Süleyman Sururi

Telgraf:

Bursa, 20.10.1919

Kütahya'da Kuvayı Milliye Kumandanlığına,

1- Kuvayı Milliye adı altında eşkiyalık yapan, halkı soyan münâsebetsizler olacaktır. Şirvanoğlu Ahmet ve Karayusuf gibilerini kuvvetinizle imha ediniz.

2- Sert tedbirler alıyorum diye kulak kesmek, ayak kesmek gibi ve aleyhimizde şikâyet ve kanaatlere yol açacak tedbirlerinizi uygun bulmuyorum. Kutsal mücadelemizde çirkin izler bırakacak yollara müracaat etmeden, milli amacımıza kanunlar çerçevesinde hizmet etmeyi prensip edinmenizi ve ecnebilerin şikâyetlerine imkân bırakılmamasını önemle rica ederim.[158]

56. Tümen K.
Bekir Sami

BİLECİK'TEN YARDIM İSTENİYOR

18.10.1919 tarihli ve Bilecik Kuvayı Milliye Reisi Mehmet Nuri Bey imzasıyla aldığım telgrafta Kuvayı Milliye adı altında 50 kadar kişinin oluşturduğu bir çetenin halkı soyup işkence yapmakta olduğu bildiriliyordu. Teşhis edildiğine göre, Bilecik köyceğiz köyünden Mahmut Bey, Nami Bey ve Akbıyık korucusu Abdullah, asıl elebaşılarmış. Önlem alıp şu cevabı verdim.

Telgraf:

Bursa, 19.10.1919

Bilecik Kuvayı Milliye Reisi Mehmet Nuri Bey'e,

18.10.1919 gecesi eşkiyayı takip edip yakalamak ve gerekli cezaları vermek üzere yeteri kadar askeri, arabalarla İnegöl'e gönder-

dim. Kâfi gelmezse takviye göndereceğim. Emin ve müsterih olunuz.(159)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

MUSTAFA BEY'İN DUYGULARI

Manisa–Alaşehir–Salihli mıntıkalarında halkı aydınlatıp direniş hareketleri yaratmak için çetin mücadeleler verdiğim günlerde işbirliği yaptığımız Mustafa Bey'den almış olduğum aşağıdaki telgraf bana dünyaları bağışladı. Mutluluk duydum.

Şifreli Telgraf:

Alaşehir, 19.10.1919

Bursa'da Bekir Sami Bey'e,

Haziran başlarında pek mukaddes ve vatanperver bir amaç için öncülüğünüzle başlayan milli hareket, sıkıntılı günlerini atlatıp muntazam ve vakur bir kütle halinde düşmanın karşısındadır. Öteden beri dağlarda dolaşan Ödemiş Zeybekleri milli maksat emrinde toplanmış olup, gösterdikleri kahramanlıklarla dehşet saçarak, karşılarındakileri tir tir titretiyor. Görseydiniz göğsünüz kabarırdı. Şu anda az miktarda silah ve 2 adet cebel topuna ihtiyacımız vardır. Yardımlarınızı bekliyorum. Bizzat yanınıza gelip görüşmek ve ellerinizden öpmek istiyorum. Saygılarımla arz ederim.(160)

Alaşehir Havalesi Milli Kuvvetler
Kumandanı Mustafa

ALİ FUAT PAŞA'YA RAPOR

16.10.1919 tarih ve şifreli telgraflarına göre rapor yapılan araştırma, temas ve tedbirler sonucunda telgrafla 5 maddelik bir rapor gönderdim.

Şifreli Telgraf

Bursa, 20.10.1919

Bozüyük'de 20. Kolordu K. Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

1- Bursa'da Fransız Despere karargâhı istihbarat subaylarından olan Birisson ile yapılan görüşmede, «Kuvayı Milliye şimdiye kadar olduğu gibi Hıristiyan halk ve yabancılara karşı bir taşkınlık göstermeden yaptıkları çalışmalarla ülkeyi kurtaracaklardır. Yabancı devletler, hatta Fransa'dan bile gelecek aksi tutum ve davranışlara aldırış etmemelisiniz,» demişlerdir.

2- Bilecik civarında alınan emniyet tedbirlerine rağmen Abazalar tarafından bir köy basılmış ve Kuvayı Milliye namına diye soygun yapılmış olduğu öğrenilince, üzerlerine kuvvet gönderildi. Sonuç alınmak üzeredir.

3- Kütahya Kuvayı Milliye Kumandanlığından alınan rapordan Karayusuf ve Sirvanlı Ahmet'in birçok yörelerde soygun yaptıkları anlaşılıyor. Bilhassa tedbir yönünden dikkatinize arz ederim.

4- Kırmasti civarında, Çerkezlerle Arnavutlar arasında yine çarpışmalar başlamıştır. 22.10.1919'da Vali Bey'le Kırmasti'ye gideceğim.

5- Burada kuvvetli bir teşkilata sahibiz. Çalışmalarımız iyi yoldadır. Arz ederim.[160]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

İÇERİDEKİ İLK KIPIRDANMA ARNAVUTLARDAN GELİYOR

Bilecik'deki çete olayları yanında Çerkez-Arnavut çarpışmaları, Harbiye Nezareti'ne intikal etmiş olmalı ki, aşağıdaki telgraf İstanbul'dan geldi. Çanakkale Müstahkem Mevkii Kumandanı Albay Şevket'den de aynı gün gelen telgrafta kargaşa yaratılmasını teminen Karacabey'e 1.200.- Türk Lirası gönderildiğinin öğrenil-

diği bildiriliyordu. Ayrı ayrı cevap verdikten sonra Ali Fuat Paşa'ya da bilgi sundum.[161]

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 20.10.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Dahiliye vekaletinden alınan bilgilere göre Kirmasti'de Arnavutlar ile Çerkesler arasında çarpışmalar oluyormuş. Arnavutlar Çerkeslerden 7 kişi öldürüp kasabayı da işgal etmişler. Asayişin bir an önce tesisi gerekmektedir. Vilayetin imkânları ve Jandarmadan yararlanılması icap eder.

2- Öncelikle, yöre halkına, tavsiye ve ikazlarla aydınlatmak suretiyle sonuca ulaşılması; asayişsizliğin devamı içeride ve dışarıda kötü kanaatler doğmasına neden olacağından, usulünce Kuvayi Milliyenin imkânlarından faydalanılması sağlanmalıdır.

3- 56. Tümen Kumandanlığı, seri önlemler almakla görevlidir. 14. Kolordu'ya da aynı emir verilmiştir.[161]

Harbiye Nazırı (M. Sav. Bak.)
Cemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 21.10.1919

Harbiye Nezareti Celilesine,

1- Asayişsizliğin doğmasında muhtelif nedenler vardır. Jandarma kuvveti zayıf ve güvenilir olmaktan uzaktır.

2- Yöre halkı etnik yönünden çok çeşitlidir. Gerek bu durumu ve gerekse halen dahi devam eden göçler, açlık, sefalet, yersiz ve yurtsuzluklar sonuçlara etkili olmuştur.

3- Paralı propagandacılar, harici müdahaleyi istemektedirler.

4- Tüm vilayette yeterli asayişin sağlanmamasında, Sıkıyönetimin tatbiki için İstanbul'da gelecek görevlilerin henüz gelmemesinin rolü vardır.

5- Kirmasti yöresinde kargaşa yaratanlardan 40 kişi yakalanmıştır. 22.10.1919 da Vali Bey ile kasabaya gideceğiz. Kuvvet gönderdim.

6- Tümen subaylarına uzun süredir para ödeyemedim. Lütfen biraz para gönderilmesini tahmal buyurunuz.(161)

Keyfiyeti arz ederim.

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 24.10.1919

Çanakkale Müstahkem Mevkii Kumandanlığına,

1- Jandarma Kumandanı Vahit Bey vaziyete nisbeten hakimdir. sıkıyönetim nedeniyle zaten Jandarma bana bağlıdır.

*2- Asayişi temin için Bilecik'e gittim. Çerkeslerle Arnavutlara nasihatta bulundum. Dinlemeyenlerin üzerine de kuvvet gönderdim. Karacabey ve Kirmasti olayları Çerkeslik-Arnavutluk meselesi değildir. **Arnavutlardan Kasap Hüseyin**'in eşkiyalıklarına Çerkeslerin zorunlu karşılıkları söz konusudur.*

3- Çerkeslerin ileri gelenleri Kuvayı Milliyenin adamıdır. Aleyhte olacaklarına şimdilik ihtimal vermiyorum.(162)

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 24.10.1919

Seyitgazi'de 20. Kolordu K. Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

Karacabey meselesini halledeceğimi sanıyorum. Burada karşı

çeteler başarı elde edemez. Çünkü Çerkezlerin nüfuzlu ve kabadayı adamları, Kuvayı Milliyenin adamıdırlar. Arnavutlardan yakalanması gerekenleri izletiyorum. Vali Bey ile şu anda Kirmasti'ye asayiş işi için geldik. Yöreden 40 kişi yakalandı. İstanbul'dan gelen 16 silahlı eşkiya Rum çetesi tarafımızdan dağıtıldı. Elimden gelen çalışmayı esirgemiyorum. Arz ederim.(162)

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 24.10.1919

Bandırma'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

Daha önce Abazaların asayişi ihlalinde Bilecik'e gelmiştim. Şimdi de Karacabey ve Kirmasti'ye geldim. Asayiş sorunu yüzünden başka yerlere de gitmem gerekebilir. Harcırahımı alabilmem için Tümene talimatlarını arz ederim.(163, 164)

BİLECİK YÖRESİ ÖRGÜT ÇALIŞMALARI

Telgraf:

Bilecik, 24.10.1919

Bursa'da 56. Tümen Komutanlığına,

Kuvayı Milliyenin silahlandırılması için 200 silah ve yeteri kadar cephane lazımdır. İlk vasıta ile gönderilmesi sağlanmalıdır. Gönüllü kuvvetlerimizin gıda ihtiyacının temininde imkânı olanlara zorlamada, baskıda bulunabilir miyiz?(164)

Bilecik Mıntıka K. Yüzbaşı Mehmet

Telgraf:

Kirmasti, 26.10.1919

Bilecik Mıntıka Kumandanlığına,

Silah için yapılan müracaat için açık telgraf tercih edilmiş. Bu gibi konularda açık telgraf olmaz. Şifreli telgrafla müracaat ediniz.[164]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Telgraf:

Kirmasti, 26.10.1919

Bilecik Müdafai Hukuk Heyeti Reisliğine,

Mıntıkanızın teşkilatının her işi için heyeti idareniz görevlidir. Şube Reisi Rıfat Bey, size yardımcı olacaktır. Sadık Bey mıntıkanıza eşkiya takibi için girerse gereken ilgiyi gösteriniz. Teşkilat için de bu emrimi kendisine gösteriniz.[164]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Pangaltı, 26.10.1919

56. Tümen Kumandanlığına

İnegöl Merkez kazasından olan Yetimoğlu çetesi tarafından Gökceğiz köyünde halk camiye toplanıp 140.000.–TL'sı para ve 15 araba eşya alındığı bildiriliyor. Gerçi, Yetimoğlu Kuvayı Milliye'ye dahildir. Ama böyle bir yetki verildiğini zannediyorum. İncelenerek gerekli tarzda önlem alınmasını rica ediyorum.[165, 167]

Çanakkale Müstahkem Mevki K.
Miralay Şevket

Telgraf:

Kirmasti, 27.10.1919

– Bilecik Mevki Komutanlığına,

– Bursa Müdafai Hukuk Heyeti Merkeziyesine,

– Yenişehir, Bilecik, Karacabey Müdafai Hukuk İdare Heyetlerine,

Bursa vilayetinin milli teşkilatları, Bursa Merkez Heyetince idare edileceği gibi Yenişehir, Bilecik ve Mihalıççık'ın kendi idare heyetlerince, ancak Bursa Merkez Heyetinden alacakları emre ve Sivas kongresi kararlarına göre idare edilecektir. Bazı kişilerin orada burada konuşmaları ve tavırları vardır. Bunların engellenmesi ve tek ses halinde milli amacımıza hizmet edilmesinin teminini özellikle rica ederim.[167]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

AHMET ANZAVUR'UN İSYAN HAZIRLIKLARI

Emekli Jandarma Binbaşısı olan ve Damat Ferit Paşa'nın yakın adamı olan Ahmet Anzavur, adamlarıyla birlikte Ekim 1919 sonlarında Manyas ve Gönen yöresine gelmiştir. İngilizlerin de özellikle desteklemekte olduğu Ahmet Anzavur, Bursa ve Balıkesir yöresindeki Kuvayı Milliyenin sebep olduğu asayişsizlikleri ortadan kaldırmak için Manyas–Biga–Gönen ahalisinin vekili sıfatıyla ortaya çıkmıştır.[166, 167].

Balıkesir kuzey grubu Kuvayı Milliye Komutanı Hacim Muhittin Bey'in 27.10.1919 tarihli telgrafında; «Kuvayı Milliye olmasaydı Yunanlılar şimdi Bursa'da olurlardı. Ahmet Anzavur Bey ile adamları Padişah adına hareket ettiklerini ifade ediyorlar. Adamları ile şimdiden görev bölümü yapmışlar, Kuvayı Milliyeyi devre dışı bırakınca önde gelenleri yakalayıp yönetime el koyacaklar. Si-

lahlı mücadele başlamadan önce önde gelen Çerkez beylerinden Değirmenboğazlı Ali Bey, Mehmet Bey, Hacıkali'den İbrahim Bey ve Halvurlu'dan Tahir Beylerle yine Çerkez kökenli olan 14. Kolordu Kumandanı Mirliva Yusuf İzzet Paşa'yı makina başında mutlaka görüştürmelisiniz. Belki bir şeyler yapılabilir...» cümleleriyle muhtemel isyanların ilk haberlerini vermiştir.

SEÇİM ÇALIŞMALARI BAŞLIYOR

Şifreli Telgraf:

Balıkesir, 27.10.1919

Kirmasti'de 56. Tümen Kumandanlığına,

Seçim işlerine karışmayı istemeyiz. Ama Bursa vilayeti mebusluğuna adaylığını koyan Mazlum Agâh Bey'in seçilmesine yardımlarını bekliyoruz. Cami Bey'in de hürmet ve selamları vardır.[168]

61. Tümen K. Miralay Kâzım

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.10.1919

Balıkesir'de 61. Tümen Kumandanlığına,

Bursa'ya döndüğümde 3 ilçenin ikinci seçmenlerinin oylarını vermiş olduklarını öğrendim. Diğer ilçelerde de hemen hemen seçimin sonucuna yaklaşılmış. Mazlum Agâh Bey'e yardım etmem artık imkân haricindedir. Cami Bey'e de hürmetler efendim.[168]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 31.10.1919

Bilecik Mıntıka Kumandanlığına,

1- Şimdiye kadar Kuvayı Milliye namına ne cins para ve eşya topladınız? Bundan sonra, daha önce verilen emirlere göre hareket ediniz.

2- Bilecik Heyeti Merkeziyesince seçilecek mebus adaylarının Ermeni tehciri ve ticari ihtikâr nedeniyle kötü ün yapmamış kişilerden olmasına özen gösterilsin. Meclis'e şaibeli kişilerin seçilmesine engel olmalıyız. Bu iş bugünün vatan meselesidir. Aday bulunamamışsa İnegöl'de çok namuslu ve vatansever bir Çolak Binbaşı vardır. Uygun görülürse onu seçebilirler.[169]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

BURSA İLE İLGİLİ KONULARDA SADECE BANA SORUNUZ

Şifreli Telgraf:

Ankara, 29.10.1919

Bursa'da 56. Tümen Komutanlığına,

Bilecik sancağı, Yenişehir kazası ve bağlı teşkilatından Süleyman Bey'den bir mektup aldım. Eski Bilecik Mutasarrıfı Musa Kâzım Efendi'nin öncülüğünde oluşan İdare Heyetinden Abdullah ve Çeltikzade İsmail Efendi'nin aleyhte tavır ve niyetleri varmış. Jandarma kendilerini arayınca Bursa'ya kaçmışlar. Bulunarak gereken tedbirlerin alınmasını rica ederim.[170]

20. Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.10.1919

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

Cezalandırılması istenen kişiler memleketin önde gelen namuslu insanlarıdır. Bursa milli teşkilatına hakim durumdayım. Sürekli takviye ediyoruz. Yenişehir'de bu hususda güvenilecek subay ve memurlar vardır. Birlik ve beraberliğe en çok ihtiyacımız olduğu bir zamanda huzur bozacak şeylere müsaade edemeyiz. Lütfen Bursa ile ilgili konuların sadece bana sorulmasını rica ederim.(170)

56. Tümen K. Bekir Sami

İSTANBUL, HALİL PAŞA DERDİNDE

Şifreli Telgraf:
Çok acele:

Harbiye, 29.10.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Firari Halil Paşa'nın Bursa'da olduğu ve ailesini de yanına aldırdığı bildiriliyor. Yanında bulunan arkadaşlarıyla birlikte yakalanıp İstanbul'a iade edilmesini önemle rica ederim.(171)

Harbiye Nazırı Cemal

Şifreli Telgraf
Hususi Şifreyle:

Bursa, 30.10.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine,

Yaptırılan tahkikata göre, Halil Paşa'nın ailesi kum hastalığından rahatsız olarak, bir ay için tedavi olmak üzere Bursa'ya gelmiş

ve Çekirge'ye yerleşmiş. Halil Paşa ve beraberindekiler ise firarları sırasında, Yenişehir üzerinden gittikleri istikamette izleri takip edilmişse de yakalanamamışlardır. Bugün, Bursa vilayeti dahilinde olmadıklarını kesin olarak arz ve garanti ederim.[171]

56. Tümen K.
Bekir Sami

BİLECİK VE YENİŞEHİR'DE DURUM

Telgraf:

Bozüyük, 16.10.1919

Bursa'da 17. Kolordu Kumandanlığı Vekaletine,

Bilecik Askere Alma Şubesi Başkanlığına ve Mevki Kumandanlığına Kıdemli Yüzbaşı Rıfat Bey tayin edilip gönderilmiştir.[172]

20. Kolordu K.
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 29.10.1919

Bilecik Mıntıka Kumandanlığına,

1- Heyeti Merkeziye ve idarelerince onanmamış uygulamalara asla girmeyin.

2- Bilecik Sancağında Jandarma asayişi temin edemezse askeri birlikler yardımcı olacaktır. Heyeti İdarenin talebi ve benim emrimle vatansever ve cesur insanlardan Kuvayı Milliye teşkil edilecektir.[173]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Sivas, 31.10.1919

Bursa'da Bekir Sami Bey'e,

Yenişehir çıkışlı bir telgrafı aynen intikal ettiriyorum. Talep sahibine Kumandanlığınızca verilecek emre itaat etmesi bildirilmiştir.(174)

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Telgraf:

Bursa, 2.11.1919

Sivas'da M. Kemal Paşa Hazretlerine,

Yenişehir'den alınan telgrafın meali maksatlıdır. Türk ve İslam birliğine zararlı olabilecek olan adı geçen kişinin teşebbüslerine engel olarak geldikleri yere iade ettiğimi arz ederim.(175)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Telgraf:

Bilecik, 1.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Yenişehir'de bulunan ihtiyat subaylarından Süleyman ve Cevat Efendiler aldırılmışlardı. Müdafai Milliye Heyetlerine emirleriniz uyarınca müdahale etmiyoruz.

Göreve başlar başlamaz 50 kişilik bir kuvayi seyyare oluşturuldu. Kimseden yardım göremiyorum. Zaten yaverim veya yazıcım dahi yoktur.(175)

Bilecik Mıntıka K. Rıfat

Şifreli Telgraf:

Sivas, 1.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Bursa havalisinde Gümülcineli İsmail Bey'in tertip ettiği çetelerin halen dahi faaliyette olduğu, İstanbul'dan bildiriliyor. Bunlar tamamen temizlendi mi? Vilayet dahilinde Milli Hareket aleyhine hiçbir fesat yuvasının ve kuruluşunun bırakılmamasını bilinen yiğitliğinizden ve vatansever icraatınızdan bekliyorum.(175)

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal
(3. Kolordu K. Selâhattin)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 2.11.919

Sivas'da 3. Kolordu Komutanlığına
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Kürt Mustafa Paşa ve Gümülcineli İsmail Bey, yörenin çok kozmopolit olan halkını tahrik ederek, İzmir'den kaçıp gelen işsizleri kullanarak, anarşi yaratmak istediler. Karacabey, Kirmasti ve Bilecik yöresinde Arnavut, Çerkez, Gürcü, Boşnak, yerli, muhacir Türk ve ayrıca Rum, Ermeni ve Yahudi gibi gayri müslimleri harekete geçirmek ve milli teşkilatçıları ittihatçılıkla suçlamak için çalıştılar. Yabancıların da tahrikiyle Aydın yöresinde ilk örgütlenmeleri başlatmaya çalıştığım günlerde beni de ittihatçılıkla suçlayıp İstanbul'a jurnal etmişlerdi. Ben, kutsal amacımızın gerçekleşebilmesinin asıl olduğunun bilinciyle;

A- Önce Gümülcineli ve ekibini temizledim. Onların sürgüne gönderdiği vatanseverler dönüp görev üstlendiler.

B- Tümenin tarafsız bir hükümet kuvveti olduğuna, hükümeti, mahalli yönetimi ve yabancı mümessillerini inandırdım.

C- Tümen için gerekli asker ve diğer ihtiyaçları sağladım. İstanbul'u ikna ettim. İstemediklerini dahi yapacağıma kanaat getirdiler. Süleyman Şefik Paşa'ya etkili bir tarzda karşı koyabildim.

D- Çevremi ye emrimdekileri Kuvayı Milliye'ye sahip çıkar duruma getirdim.

E- Asayiş için sıkıyönetimde ısrar ettim. Sonuçta sıkıyönetim ilan ederek, emniyeti ele aldım.

F- Bursa'da hakim olamayacağım bir olay yoktur. İslam halkı etrafımda toplayabilecek olduğumu arz ederim.[176]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

YUNAN OYUN VE ZULÜMLERİ

Şifreli Telgraf:

Karesi (Balıkesir), 30.10.1919

56. Tümen Kumandanlığına,

Harbiye Nezaretinden alınan şifrelerden anlaşıldığı üzere, Yunanlılar, Anadolu'daki Kuvayı Milliye'nin Avrupa'da itibarını sarsmak için Konya tarafından, tren yolu güzergâhında, tayyarelerini de kullanarak, suni bazı zulüm ve kırım manzaraları düzenleyip resimleri patriklere, mümessillere dağıtıyorlarmış. İncelenerek gün ve yer belirtilmek suretiyle bu tür olayların belgelettirilmesini rica ederim.[177]

14. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Pangalı, 2.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Yunanlılar, İzmir yöresinde zulüm ve işkenceye başlamışlardır. Dolayısıyla, her taraftan çıkarılması için sürekli halk mitingleri düzenlenmesi, İtilaf Devletleri ve İstanbul Hükümetine telgraflar çekilmesi düşünülmüştür. Amiral Bristo da bu düşünceye katılıyor.

2- Kuvayı Milliye veya Anadolu ve Rumeli'den gelen telgraflar sadece birkaç imzalı olduğu için etkisi az oluyor. Birçok insan tarafından imzalanması sağlanmalıdır.[178]

Çanakkale Müstahkem Mevki K.
Şevket

Yunanlılarla ilgili yukarıdaki 2 mesajı alınca Alaşehir Mevki Kumandanı Rasim Bey'e aynı gün çok acele ve şifreli telgraf çekip, araştırma yapılıp rapor verilmesini ve önlem alınmasını emrettim.

YUSUF İZZET PAŞA GÜVENİLİR Mİ?

Uzunca bir zaman sıhhi izinli olarak görevinden uzak kalmış olan Yusuf İzzet Paşa görevi bırakıp İstanbul'a gittiğinde 14. Kolordu Kumandanlığı vekaleti bana verilmek istenmişti. Bursa'ya geldiğim günlerde ve rahatsız olduğum için vekaletin Köprülü Kâzım Bey'e verilmesini Harbiye Nazırlığı'na ben önermiştim. O günden beri de Ankara ve Sivas ile Kâzım Bey ve ben muhatap olduğumuzdan Yusuf İzzet Paşa'nın tavrından endişe duyuluyordu. Oysa, Yusuf İzzet Paşa gerçekten vatansever bir insandı.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 1.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

14. Kolordu dairesindeki teşkilata ait haberleşme, bugüne kadar Kâzım Bey ve sizinle sağlandı. Şimdi 14. Kolordu Kumandanlığına Yusuf İzzet Paşa dönmüştür. Kendisiyle teşkilat konusunda haberleşmede sakınca var mıdır? Bildirilmesini rica ederim.(179)

20. Kolordu Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 2.11.1919

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

Yusuf İzzet Paşa aşırı bir Çerkez Milliyetçisidir. Kuvayı Milliye aleyhinde olacağını sanmıyorum. Sizden gidecek tebligata sıcak bakacağını umuyorsam da emin değilim. Ama Yusuf İzzet Paşa'nın kaybedilmemesi bence lüzumludur. İsterseniz çok gizli olanları şimdilik, doğrudan bana ve Kâzım Bey'e gönderiniz. Zaman içinde Yusuf İzzet Paşa'ya her türlü tebligat yapılabilir.(179)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

MANYASLI İKİ ÇERKEZ BEYİ NELER ANLATTILAR

Nemrut Mustafa Paşa ile birlikte isyanlar çıkarmak maksadıyla Manyas–Gönen yöresinde geldiği bilinen Ahmet Anzavur hakkında itimada şayan iki Çerkez Beyinin yanıma kadar gelerek anlattıklarını,

– Ankara'da 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya,
– İstanbul'da Boğazlar Komutanı Miralay Şevket Bey'e,
– Sivas'da Mustafa Kemal Paşa'ya,

2.11.1919 tarihli şifreyle bildirdim. Yörelerinde nüfuzlu olan iki Çerkezin Balıkesir Milli Heyetine yazdığı telgraf ve şifahi anlatımları özetle şöyledir:

1– Kürt Mustafa Paşa ile önemli miktarda parayla birlikte gelen Ahmet Anzavur, Milliyetçi mücadelenin bölge merkezi haline gelen Bursa'yı hedeflemektedir. Ancak Mustafa Paşa'nın İstanbul'a iade edilmiş olması planlarını bozmuştur.

2– Paralar dağıtarak kandırdığı acayip çete mensuplarına şimdiden görevler vaat ediliyor. Balıkesir'i ele geçirip kargaşa yaratılacak. Bu yolla Damat Ferit Paşa'ya destekle yeniden Sadarete gelmesi sağlanacak. O da Meclisin toplanmasını engelleyecektir.

3– Damat Ferit Paşa ile İngilizler arasında bir anlaşma vardır. Entrikaların arkasında İngilizler vardır. Sait Molla'nın ele geçirilen bir mektubundan bu husus açıkça anlaşıldı.

4– Ahmet Anzavur, misafiri bulunduğu akrabalarının evinde topladığı kişilere «Kürt Mustafa davasında haklı idi. Onu valilikten alıp iade etmenin ne demek olduğunu Bekir Sami'ye gösterecegim. Önce şu Balıkesir'i ele geçireyim» şeklinde hitap etmiştir.

5– Kuvayı Milliye, Çerkezleri, Ermeni tehciri gibi yerlerinden, köylerinden sürecek. Onun için yardıma geldim, gibi ifadeleri ilerisi için çok tehlikelidir. Bu günahsız insanlar endişe içindedirler. İki Çerkezin yanıma geliş sebebi de budur.

6– Çerkezlerin ekseriyeti Ahmet Anzavur'a karşı olan taraftadır. Bu durum Çerkezleri ikiye bölebilecek ve tehlikeli olabilecektir. O nedenle Hacim Muhittin Bey'in desteklenmesini ve kendisine yardımcı olunmasını tavsiye ederek Çerkez beylerini Balıkesir'e gönderdim.

7– Karacabey ve Kirmasti yöresindeki kıpırdamalarda Çerkez–Arnavut kapışması tahrik ediliyordu. Vali Bey'i alıp gittim. Çerkez ileri gelenlerini toplayıp; «Bu ülkeye minnettar olmalıyız.

Bizlere kucak açtı. Böyle bir zamanda hiç kimseye alet olmayınız. Aksi takdirde tamamen yok olabileceksiniz. Aklınızı başınıza alın...» diye kesin uyarı ve tavsiyelerde bulundum. Hepsi söz verdiler. Sanırım sorun çıkmayacaktır.[180]

MUSTAFA KEMAL PAŞA'DAN İSTANBUL HABERLERİ

Şifreli Telgraf:
Zata Mahsus

Sivas, 2.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

1- Emin bir kaynaktan aldığımız haberlere göre Kiraz Hamdi Paşa, Padişahımız efendimizle uzunca bir süre konuşmuş. Sonuçta da 4. Ordu Mareşali Zeki Paşa başkanlığında yeni bir hükümet 2-3 güne kadar kurulacakmış. Kiraz Hamdi Paşa Harbiye Nazırlığına, Prens Sebahattin Dışişleri Bakanlığına, Tevfik, Eşref, Mahir, Sait Beylerin de diğer nazırlıklara getirileceği ifade ediliyor. Cemal Paşa'ya istifa etmemesine dair isteminizi ilettik.[181]

2- Ayandan Mareşal Fuad Paşa (Deli Fuat Paşa) siyasi işlere müdahale etmemesi için Padişahımız ile görüşüp bilgi sunacaklar.[182]

3- Yörenizdeki Müdafai Hukuk Cemiyetleri Heyetleri ile gerekli bilgileri lütfen iletiniz.[183]

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal
(K. 3. Kumandanı Selâhattin)

Bugün Bandırma'da bulunan 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa makina başına beni istetti. Yapmış olduğumuz görüşme metni özetle özetle şöylédir.[184]

2.11.1919

– *Bandırma–Yusuf İzzet Paşa:* Evvela selam edip gözlerinden öperim. Eski İzmit Mutasarrıfı Ahmet Anzavur, Manyas ve Susurluk nahiyelerinde halkı ve bilhassa Çerkezleri Kuvayı Milliye aleyhinde eyleme yöneltme girişimindedir. Bugün Susurluk'u tehdit etti. Orada durum nasıldır?

– *Bursa–Bekir Sami:* Hürmetle ellerinizden öperim. Bursa'da durum normaldir. Karacabey ve Kirmasti'de bizim Çerkezlerin ve Arnavutların kıpırdanışları ve aralarında çatışma ihtimali vardı. Vali Bey ile gidip tembihatta bulundum. Ahmet Bey'in bu tarafta destek bulacağını sanmıyorum. Kirmasti'de 100 kişilik piyade bölüğü var. Kuvayı Milliyeden önemli sayıda kuvvet çıkarabilirim. Ahmet Bey'in adamı azdır. Peşinden mutlaka gidiniz.

– *Bandırma–Yusuf İzzet Paşa:* Bursa'daki duruma teşekkür ederim. İzmir tarafından Yunanlıların durumunu da gözden uzak tutmamak gerekir. Kirmasti'deki birlik 4.11.1919 öğleyin Bandırma'da olacak şekilde yola hemen çıksın. Tümeninizden de 250–300 kişilik bir birlik sessiz–sedasız Bandırma'ya hareket etsin. Bu birlik de 7.11.1919'da buraya ulaşmalıdır.

Bursa–Bekir Sami Bey: Emirlerinizi yerine getirmeye çalışacağım. Yunanlılar'dan yeni bir hareket varsa Ahmet Anzavur hadisesi çok önemlidir. 25 kıymetli subayımı 61. Tümene göndermiştim. Bir tabur Yenişehir'de, bir tabur Mudanya'dadır. Bir tabur da Bursa'dadır. Diğer kadrolar zaten boştur.

Bandırma–Yusuf İzzet Paşa: Yunanlıların durumu belirsiz. Manyas ve Gönen havalisinde Anzavur, İzmir havalisinde de Çerkez Bekir Sıtkı Bey, güya hilafeti korumak için harekete geçip Teşkilatı Milliye aleyhine propaganda yapıyorlar. Teessüf ve nefret ettiğim husus, ne kadar ehemmiyetsiz olsalar da böyle serserilerin ortaya çıkması ve Yunanlıların da aynı anlarda faaliyetlerini artırmalarıdır. Dün, Manyas'dan gelen Çerkez eşrafı ile görüşüp aydınlattım. Etkilenmiş olarak ayrıldılar. Harici ve dahili etkiler ve entrikalara kapılmanın zamanı değildir. Durumdan her gün bilgi vereceğim.

Yusuf İzzet Paşa ile yaptığımız görüşmeden sonra önlemler almaya başladım. Bursa Polis Müdürlüğüne her gün Bursa'ya gelip gidenler hakkında rapor verilmesini emrettim. Sonra da Kirmasti ve Bilecik mıntıka kumandanlarına uyanık davranmaları için talimat verdim.

Şifreli Telgraf:
Çok acele

Bursa, 2.11.1919

Kirmasti Kuvayı Milliye Kumandanlığına,

Ahmet Anzavur, Susurluk'da halkı tahrik etmiş ve Milli Teşkilatı hedef alma melanetini göstermiştir. Hainane işlerini, Kirmasti ve Karacabey taraflarındaki Çerkez köylerine de sıçratabilir. Buna meydan verilmemesini, böyle bir girişimi olursa yakalanması için düzenli askeri birliklerle de işbirliği yapılmasını rica ederim.[185]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Telgraf:

Kirmasti, 3.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bandırma Ermeni murahhası ve Fransız mümessili bugün Rum ve Ermenileri kilisede topladılar. Toplantı devam ettiği için kararlarını ve görüşme konularını bilemiyoruz. Belediye reisince fert fert seçilip tayin edilen Heyeti İdare henüz toplanmadı. Burada durum iyi değildir. Kel Ali Bey süratle buraya gelmelidir.[186]

Kuvayı Milliye Namına
Halil

Telgraf:

Bursa, 4.11.1919

Kirmasti Kuvayı Milliye Kumandanlığına,
Ömer, Lütfi, Hilmi ve Halil Beylere,
Cepheden Yunanlılar taarıuza geçtiklerinden Ali Bey'in Karacabey'e gelmesi gecikebilecektir. İdare Heyetini zorlamayla da olsa harekete geçireceksiniz. Gürcü Mehmet Efendi yardımcı olabilir. Güveniyorum, başaracaksınız.(186)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Telgraf:

Kirmasti, 3/4.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,
İdare Heyeti tüm uğraşılara rağmen toplanmıyor. Burada gönülsüz olarak bu heyet oluşmuştu. Ali Bey'in gelemeyeceği haberi tamamen etkili oldu. Ahmet Anzavur olayı harkesin kafasını karıştırmış. Mıntıkanın önemine binaen bir an önce Ali Bey'in gönderilmesini, arz ederiz.(186)

Kuvayı Milliye Kumandanlığı
Yüzbaşı Halil, Dr. Hilmi, Binbaşı Ömer Lütfi

Telgraf:

Kirmasti, 5.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,
Ahmet Anzavur hadisesi çıktıktan sonra Kaymakam ile Jandarma Kumandanının tavırları değişti. Halil Bey ve şube reisini çağırmışlardı. Arapça kendi aralarında «ikisini de yakaladık» diye ko-

nuşmuşlar. Kaymakamla Jandarma Komutanının değiştirilmesi ile acele bir birlik sevkini rica ederiz.[187]

Dr. Hilmi–Binbaşı Ömer Lütfi

Şifreli Telgraf:

Bursa, 8.11.1919

Kirmasti Askerlik Şubesi Başkanlığına,

1– 6.11.1919 günü mülfrezelerle çarpışan Ahmet Anzavur, Soğucak'a doğru firar etmiştir.

2– Soğucak'dan Kirmasti'ye çekilmesi ihtimali vardır. Susurluk' taki kuvveti de alarak, silahları da zamanında alıp tedbirli olunuz.[187]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Tel:

Bursa, 8.11.1919

Bandırma'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

1– Karacabey'den kaçmaya mecbur edilen Şah İsmail, Davut, Sefer, Hakkı, 7/8 gecesi Manyas'ın Haydar köyünde kaldılar. 60 kişilik gönüllü birlik onları izliyor.

2– Şah İsmail, Anzavur meselesi'ile ilgilidir. Diğerleri Çerkezlik ve Arnavutluk meselesi peşindeler. Bunlar, Manyas yöresinde bir tehlike olmaları ihtimali varsa bir emrivaki karşısında kalmayalım.[188]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

FAHRETTİN HAYRİ (DELİ FAHRİ) İÇİN SEÇİM ÇALIŞMALARI

Şifreli Telgraf:

Sivas, 1.11.1919

Bursa'da Miralay Sami Bey'e,

Fahrettin Hayri Bey İstanbul'dan sizin yanınıza gelecekler. Ertuğrul Sancağından (Bilecik) aday olmak istiyorlar. Tercihimiz aslında Bursa'dan seçilmesidir. Elinizden gelen yardım ve himmeti gösterip mebus seçilmesini sağlamanızı rica ederim.(187)

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(3. Kolordu K. Selâhattin)

Şifreli Telgraf:

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Fahrettin Hayri Bey, Bursa ve Bilecik'den teşkilat namına aday oldu. Ama Bursa'da seçim bitmiş. Kendisi hariciyecidir. Önceden Bursa'da da bulundu. Eşraf tanır. Eşraf kanalıyla Bilecik'e tavsiye ettirmenizi ve seçilmesinin teminini rica ederim.(187)

Çanakkale Müstahkem Mevki
Kumandanı Şevket

Telgraf-Acele:

Bursa, 2/3.11.1919

Bilecik Mıntıka Kumandanlığına,

Hariciye Bakanlığı eski mepsuplarından Fahrettin Hayri Bey'in

Müdafai Hukuk Heyeti Merkeziyesinde Bilecik sancağı adına mebus adaylığının kabulü ve seçtirilmesinin teminini önemle rica ederim. Hariciyecilere ihtiyacımız vardır. Avrupa'ya karşı iyi parlamenter ve iyi hükümet esaslı etki yapabilecektir.[189]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa'da Bekir Sami Beyefendi'ye,

Bu gece Harekatı Mülkiye Kulübünde eşraf ile sohbet edeceğim. Yarın da Saray Camisinde halka hitap edip milli birliğimiz adına dayanışmaya ve seçime önem verilmesini anlatacağım Efkâr ve İleri gazetelerinde beyannamelerim yayımlandı. Beyannamelerin tetkiki ile talimatınızı bu gece beklediğimi arz ederim. Fahrettin Hayri.[190]

Bilecik Mıntıka K.
Rıfat

Rıfat Bey'in 4, 5, 6, 7 Kasım 1919 tarihli diğer telgraflarında Fahri Bey'in seçilebilmesi için yapılan çalışmalar anlatılıyor ve özellikle müftü ve ileri gelen bazı şahısların aleyhte gayretleri özetleniyordu. Karşılığında ve hemen her sefer Fahri Bey'in seçilebilmesi için her gayretin gösterilmesini emrettim.[191]

M. KEMAL, YUSUF İZZET PAŞA'YI SORUYOR

Şifreli Telgraf:

Sivas, 3/4.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, kabine değişince tekrar

döndü. Durum hakkında bilgi veriyor. Heyetimiz kendisi ile haberleşmiyor. Muhabereniz nasıldır, bilgi veriniz.[192]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal
(3. Kolordu K. Selâhattin)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 4.11.1919

Sivas'da 3. Kolordu Kumandanlığına,
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Yusuf İzzet Paşa, Ziya Gökalp benzeri bir Çerkez milliyetperveri ve düşünürüdür.

2- İlk zamanlar, Kuvayı Milliyeyi idare ettiğinden İstanbul'a çağırılmış ve görevden alınmıştı. Hükümet değişince tekrar görevine döndü. 2 gün önce görüştük. Gönen, Manyas, Susurluk Kuvayi Milliyesi aleyhinde harekete geçen Ahmet Anzavur'a karşı ciddi önlemler önerdi. Benden kuvvet istedi. Bir müfreze görderdim. Kendisi, Kuvayı Milliyeye şiddetle taraftar gözüküyor.

3- Aksi sabit oluncaya kadar güvenmekte fayda görürüm.[192]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

DİĞER HABERLER VE TALİMAT

Şifreli Telgraf:

Sivas, 4/5.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Rumlar, İstanbul'da kilisede toplanıp aralarında Yunanlıların da bulunduğu 40 kişiyi seçmişler ve bunlara İstanbul Mebusları diye hitap etmektedirler. Amaçları fesat ve kargaşa yaratmaktır.

2- Yunan Albaylarından «Aleksandros Zahiraki» ile İstanbul-'da bulunan Yunan subayı Yüzbaşı Dimitrios Tolodidas, «Albay» torpidosu ile Trabzon'a Pontus'a gönderilmektedirler.

3- Patrikhane'ye denetim için gelen 8 Rumun verdiği bilgilerden anlaşıldığına göre Yunanistan'dan bol miktarda silah cephane geliyor. Bursa yöresi Rumları da nakliyeyi üstleniyorlar.

4- Yunan Elçiliği Yüzbaşı «Likidas» ile Giritli Yüzbaşı «Vitelakos»u Trabzon'a göndermeye karar vermiştir.[193]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal
(K. 3. Komutanı Selâhattin)

Şifreli Telgraf.

Sivas, 5.11.1919

56. Tümen Kumandanlığına,

Ecnebi temsilcilerinden bir heyet Anadolu'da Teşkilatı Milli'yi inceleyecekler. Görevli heyetin, her yerde olumlu intibalar edinmesine yardımcı olunmasını, yöreye de gerekli bilginin verilmesini rica ederim.[193]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Sivas, 7.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Maraş'ı işgal eden Fransız kuvvetlerinin % 20'si Fransız, diğerleri cezaevinden salınan Osmanlı Rumlarıdır. Bunlar Müslüman ahaliye her türlü ezayı görüyorlar.

2- Temasta olduğunuz Müdafai Hukuk Cemiyetlerine bilgi veriniz.[194]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Sivas, 7/8.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Ankara, Sivas ve Erzurum'da genel durumu incelemek üzere Ahmet Fevzi Paşa, Temyiz Mahkemesi Üyesi Cafer İlhami ve Fetva Emini Hüseyin Efendi'den oluşan 3 kişilik heyet İstanbul'dan yola çıkıyorlar. Usülsüz olan bu tür bir denetime asla iltifat olunmayacak, Kuvayı Milliye ve kutsal amacımız aleyhine propaganda yapılmasına imkân verilmeyip, Sivas'a bildirilecektir.

2- Hurşit Paşa başkanlığında Temyiz Üyesi Ömer Lütfi Beyler de «İzmir, Konya, Eskişehir, Afyon, Aydın, Balıkesir, Bursa» yörelerinin halkıyla görüşüp genel durumu tespit edecekler. Muhterem bir zat olan Hurşit Paşa'nın ekibine iyi davranıp, Kuvayı Milliye ve amacı, halkın gerçek durumu ve milli birliğimiz konusundaki düşüncelerimizi doğru olarak öğrenip İstanbul'a aktarılmasına yardımcı olunmasını siz vatanperver kardeşinden rica ederim.[194]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal
(K. 3. Kumandanı Selâhattin)

BURSA VE YÖRESİNDEKİ ÖNLEMLER

8.11.1919 günü şifreli telgrafla Bursa'da bilinen ve Balıkesir yöresindeki kışkırtıcı ve Kuvayı Milliye aleyhtarlarını, 14. Kolordu Kumandanlığına ismen bildirdim. Bunların bir kısmı atı ve silahıyla fiilen çetecilik yapıyor, bir kısmı da çetelere yataklık ve yardım etmeleri nedeniyle nazarımda çete mensubuydu. Bunlardan bazıları şunlardır:[195]

- Karadağ Erikli köyünden Şeytan Ahmet Efendi,
- Karadağ Erikli köyünden Karabacakoğlu Reis,
- Bandırma'da Mülkibeyzade Mehmet Bey,
- Bandırma'da İbiş,

- Bandırma'da Delikadirin Ahmet,
- Bandırma'da Arnavut Adem,
- Edincikli'den Kara Mustafa,
- Bandırma'da Şah İsmail,
- Bandırma'da Jandarma Kumandanı Şevki Efendi.

Kirmasti'de Gürcü Mehmet, Doktor Hilmi, Binbaşı Ömer Lütfi'nin gayretlerine rağmen çalışan bir idare heyeti oluşturulamamıştı. Halil Bey ve arkadaşlarına askerlik çağındakilerin tesbitini, İdare Heyetinin çalışır hale getirilmesini ve bir kasa edinilmesini, zira, para işinde tedbirli olmak gerektiğini 8.11.1919'da yeni bir emirle bildirdim.(195)

Karacabey ve yöresindeki Müdafai Hukuk Cemiyetinin çalışmalarının 174. Alay Kumandanî Yarbay Rahmi Bey'e bildirdim. İlçeden sonra teşkilatın mahalle ve köylere kadar genişletilmesini de ilave ettim.(196)

AMASYA MÜLAKATI YAPILIYOR

Heyeti Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa, Rauf Orbay ve Bekir Sami (Kunduk) Beylerin, İstanbul Hükümeti adına da Deniz İşleri Bakanı Salih (Karzek) Paşa'nın iştirakiyle 20–22 Ekim 1919 tarihlerinde Amasya'da ve Cemil Cahit (Toydemir) Bey'in evinde bir mülakat yapılmıştı. Mustafa Kemal Paşa şifreli telgrafla alınan kararları bana bildirdi. Ayrıca, yöredeki Heyeti Merkeziyelere de bildirmemi istiyordu.(197)

Şifreli Telgraf:

Sivas, 9.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

1– Amasya'da Bahriye Nazırı ile yapılan mülakatta, İstanbul hükümetince Cemiyetimizin beyanname ve kararlarının kabul edil-

mekte olduğu ortaya çıkmıştır. Bir farkla, o da 2. maddede anlatılmıştır.

2– Toplanacak Milli Meclisin tam bir emniyet içerisinde görev yapması gereklidir. Ne var ki, İstanbul'daki ecnebi işgali ve baskısı buna imkân vermeyebilir. Bu nedenle daha emin bir Anadolu kentinde toplanılabilir fikri gündeme geldi. Fransa ve Almanya'da da örnekleri daha önce yaşandı. Salih Paşa bu konuda elinden geleni yapacaktır.

3– Şifrenin alındığını bildirip yöredeki teşkilata da duyurunuz.[198]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(3. Kolordu K. Selâhattin)

PEŞ PEŞE GELEN TEŞEKKÜR MESAJLARI

Şifreli Telgraf:

Sivas, 8.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye,

Bursa Vilayetinin emniyet ve asâyişinin temini konusundaki çalışmalarınızı şükran ve saygılarımızla görüştük. Heyeti Temsiliye, sizin gibi fazilet ve ahlak sahibi, soğukkanlı ve tedbirli bir kumandanın Bursa gibi nazik ve önemli bir mevkide bulunmasını, vatanın selameti ve millet için hayırlı bir olay olarak kabul ediyoruz.[198]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal
(3. K. Kumandanı Selâhattin)

Şifreli Telgraf:

Sivas, 9.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Vatanın birliğini koruma, kamuoyunu aydınlatma hususunda göstermiş olduğunuz güzel ve yararlı mesainize takdir ve şükranlarımızı arz ediyoruz. Önemli bir mıntıkada siz kardeşinizin mevcudiyeti millet için başarının bir amilidir. Tanrı, kutsal vazifenizde ve vatanperver mücadelenizde sizi başarılı kılsın.[198]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(3. K. Kumandanı Selâhattin)

Şifreli Telgraf:

Beyoğlu, 9.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Amerika mümessili Amiral Bristo ile uzun uzun görüştük. Bursa'da 3–4 hafta öncesinde asayiş çok bozukken Milli Teşkilat sayesinde şimdi pek mükemmel olduğunu söylediler. Çok iftihar ettim. Size candan teşekkürlerimi sunarım sevgili kardeşim.

Amiral Bristo, Bursa'da okul sahibi «Mis Elena» ile irtibat kurabileceğimizi, ondan istifade ile Hıristiyan halk üzerinde etkili olabileceğimizi söyledi. Amerikalılar ile bu tür münasebetleri geliştireceğiz.

Şu önemli günlerde çetelerin tepelenmesinde yüzümüzü ağartmakta gösterdiği ciddi ve seri başarılar, Irak Seferindeki Felahiye[199] *kahramanlığın gibi kıymetli ve önemli görüyorum. Tanrı mesailerini takdir eylesin. Kardeşin Vasıf.*[200]

Çanakkale Müstahkem Mevki K.
Miralay Şevket

Şifreli Telgraf:

Sivas, 9.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey efendi'ye.

Durum müzakeresi için Ali Fuat Paşa Sivas'a geldi. Kazım Ka-

rabekir Paşa da geliyor. Uzaklık ve mıntıkanızın öneminden dolayı sizi davete cesaret edemedik. Görüşülecek her konuyu bir bir size bildirip kıymetli görüşlerinizi alacağız. Cümleniz hürmetlerimizi iletiyoruz. Kardeşiniz.[200]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(3. Kolordu K. Selâhattin)

AHMET ANZAVUR HİLEYE BAŞVURUYOR

Şifreli Telgraf:

Balıkesir, 8.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Ahmet Anzavur 5-6 gün önce aniden Susurluk'a gelip oradaki Nakliye Taburundan 40 eri birlikte götürdü. Sonra da Heyeti Milliye'den bir yetkili ile görüşmekte ısrar edince, Hamdi Bey'i Manyas'a gönderdik ve görüştüler. Hamdi Bey'in anlattıklarını ve gösterdiği vesaikin tetkikinden sonra kendisinin aldatıldığını, görev verilirse bir cephede bundan böyle hizmet vermek istediğini iletti. Bu durumda Ahmet Anzavur olayını sükûnetle halletmek kabildir. Arz ederim.[201]

61. Tümen Miralay Kâzım

Şifreli Telgraf:

Bursa, 9.11.1919

Karacabey'de 174. Alay K. Rahmi Bey'e,

1- Anzavur, Manyas'da Heyeti Milliye'den bir yetkili ile görüşüp İngilizlerce aldatıldığını, bir cephe verilirse canıgönülden savaşacağını bildirmiş, kanaatimce, Anzavur'dan medet umarak Manyas'a gidenler geri döneceklerdir. Uyanık ve tedbirli olalım.

2- Vaziyetin aydınlandığı anda emir vereceğim. O ana kadar

siz, Karacabey ve Kirmasti Müdafai Hukuk Cemiyetlerini ve teşkilatı tamamlamaya çalışınız. 35 numaralıdır.[202]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Yazı (Gizli–Acele)

Bursa, 10.11.1919

174. Alay I. Tabur Kumandanı Binbaşı Şevki Bey'e,

1– Bugün Karacabey'e hareket ediniz.

2– Karacabey'de Rahmi Bey'in emrinize vereceği 50 kişilik müfreze ile Bandırma'da 14. kolordu emrine gireceksiniz.

3– Gönen, Susurluk, Bandırma havalisinde Kuvayı Milliye aleyhinde çalışmalar vardır. Ahmet Anzavur hizaya gelmiş gibi görünüyorsa da temkinli olmak gerekir. Öbürleri ayrıca devam edebilirler. Emrinizdeki subay ve erlerin aldatılmaları mümkündür, tedbirli olunuz.

4– Rahmi Bey'den alacağınız şifre anahtarı ile Karacabey'den hareketinizi ve Bandırma'ya ulaştığınızı ve durumu bildiriniz.[203]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 9.11.1919

174. Alay K. Rahmi Bey'e,

Sait Molla tarafından karşı örgüt için Karacabey'e 1.000 lira gönderilmiş. Kim dağıttı, kimlere dağıtıldı? Gizlice araştırınız. Gereken yerleri de ikaz ediniz.[203]

56. Tümen K.
Bekir Sami

FRANSIZ SUBAYI VALİYİ NEDEN ZİYARET ETTİ

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.11.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Bursa'da Fransız Despere'nin mümessili olan binbaşı, bir hafta önce izinli olarak Fransa'ya giderken uğrayıp «Sizinleyiz» demişti. Bu kere de yardımcısı «Yunanlıları denize dökmelisiniz» dedi. «Tavşana kaç, tazıya tut» noktai nazarından hareket ediyorlar.[204]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 9.11.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Fransız Despere'nin mümessilinin Paris'e gittiğini daha önce bildirmiştim. İstanbul'dan ayrılınca gemisi ile Mudanya'ya gidiyor ve oradan da Fransız sempatizanı Vali Hazım Bey'i ziyaret ediyor. Kendi kişisel düşüncesiyle ziyarete geldiğini ifade etmişse de ihtimal vermiyorum. Ortada bilinmeyen bir talimat olmalıdır. Fransız subaya atfen verilen malumat şöyledir:

1- Bursa'da gayri müslimlere karşı asayişsizlik doğarsa İngilizler Bursa'yı işgal edecektir.

2- İngilizler mevcut kabineyi düşürmek için çok sık çalışıyorlar. Ayrıca, Fransızlar aleyhine propaganda ve neşriyat yapıp duvarlara beyannameler yapıştırılıyor.

3- Karadeniz'e önemli miktarda silah ve cephane sevk edildi. Amaç Kuvayı Milliye'yi tamamen devre dışı bırakmakmış.

Vali Hazım Bey daha önce aldığı izin nedeniyle 3 gün için İstanbul'a gitti. Kuvayı Milliyenin ülkeyi kurtaracağına inanıyor. Güvenilirdir, dönünce ayrıca bilgi sunarım.[205]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf

Sivas, 10.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Siyasi durum tamamen belirsizdir. İngilizler Teşkilatı Milliye'nin ve heyetimizin varlığından rahatsız olur. Onlar bağımsız bir Türkiye olsun istemezler. Fransızlar memleketimizden azami istifade etmeyi ister. Yunanlıları bu nedenle başımıza sardılar. Ama İngilizler duruma hakim olunca tavırları değişti. Ama Adana, Antep, Urfa ve Maraş tarafına yerleştiler. İtalyanlar, kuvvetli olmanızı isterler. Kuvvetli bir devletin himayesine girmenizi de istemezler. Yunanlılar ve Fransızlarla karşı Antalya'yı elde tutmak onlar için önemli. Amerikalılar gelip gezdiler. Lehimize rapor verdiklerinden eminim. O itibarla hiçbirisini tercih etmiyoruz. Memleketimizin parçalanmasını istemediğinizi belirtelim. Amacımız istiklalinizi temindir. Şu anda dostunuz yoktur. Tek dostunuz Milli Teşkilatlarımızdır efendim.[206]

Heyeti Temsiliye Namına Mustafa Kemal
(K. 3. Kumandanı Selâhattin)

MECLİSİN TAŞRADA TOPLANMASI KABİL Mİ?

Şifreli Telgraf:

Sivas, 4/5.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

1- İstanbul şu anda tam anlamıyla mahsurdur. Amasya'ya gelmekte olan Salih Paşa'nın (Bahriye Nazırı olduğu halde) varupu aranmıştır.

2- Meclis için seçim hayati önemi haizdir. Gayri müslimlerin de temsilcisinin bulunmasında yarar vardır. Avrupa'nın menfi propagandasına imkân kalmamalıdır.

3- İtilaf devletleri bizi reşit bir millet olarak görmüyor. Görseydi mütareke hükümlerine uyardı.

4- Seçimden sonra Milli Meclisin İstanbul dışında emin bir yerde toplanmasını elzem görüyorum. Bazı sakıncalarının olduğunu da biliyorum.

5- Milli Meclis seçimini hedeflediğimize göre kişisel görüşünüzün de bildirilmesini rica ederim.[207]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(K. 3. Kumandanı Selâhattin)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.11.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

3. Kolordu Kumandanlığı kanalıyla,

1- Meclisin düşman süngüsü altında toplanması, basının ve denetimin serbest olmaması nedeniyle doğru değildir. Kanaatinize katılıyorum.

2- Bursa-İstanbul arası 5 saattir. Berlin'de toplanamayan Meclisin küçük bir Vayvarı'da yaptığı toplantı örnek alınamaz mı?

3- Bursa'da toplanılmasını öneriyorum. Küçük bir takviye ile emniyet sağlanabilir. Üstelik, Bursa Osmanlı'nın eski başkentidir.

Arz ederim. 70 sayılıdır.[207]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Sivas, 9.11.1919

56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Milli Meclisin İstanbul dışında toplanması düşüncesine ilişkin 1.11.1919 ve 4.11.1919 tarihli iki şifremizi aldınız mı? Aldınızsa hangi mekânı ve zevata tebliğ edildiğini bildirilmesini düşüncelerinizin iletilmesini rica ederim.[208]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal
(3. K. Komutanı Selâhattin)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 10.11.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Milli Meclisin taşrada toplanmasına ilişkin iki şifrenizden 4.11.1919 tarihli olanını aldım. Benim ve bazı zevatın düşünce ve bakış açısını 7.11.1919 tarih ve 23 numaralı şifre ile arz ettim. Vali Hazım Bey'in de benim kanaatıma katıldığını biliyorum. Heyeti İdarelerden henüz cevap alamadım. Gelince ayrıca arz edilecektir. 42 sayılıdır.[208]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Karacabey, 11.11.1919

56. Tümen Kumandanlığına,

Milli Meclisin taşrada toplanması konusu Bakanlar Kurulu ve Ayan Meclisinin müşterek müzakeresine bırakılabileceği gibi cahil halkın yeterince aydınlatılamaması halinde sanki Başkent İstanbul elimizden çıkmış intibaını bırakabilir. Ama her şeye rağmen meclis İstanbul dışında toplanacaksa en uygun yer Bursa'dır.[209]

174. Alay K. Yarbay Rahmi

AHMET ANZAVUR'UN MAKSADI NEDİR?

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 12.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

13.11.1919 Cuma günü Manyas'da düzenlenen at yarışı koşusunda toplanacak halka Ahmet Anzavur'un hitap edeceği istihbaratı alınmıştır. Ahmet Anzavur, Çerkezlerle konuşurken Bekir Sami Bey aleyhinde propaganda yapmaktadır. Ömer Lütfi.[210]

Kuvayı Milliye Kumandanı
Halil

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 11.11.1919

56. Tümen Kumandanlığına,

Susurluk'a 400 mevcutla gelen Anzavur'un Kirmasti ve Karacabey'e geçmek istediği öğrenilmiştir. Bu amaçla çektirdiği telgraf metinleri aşağıya çıkarılmıştır.[210]

Kuvayı Milliye Kumandanı
Halil

– Kirmasti Kaymakamlığına,

Birkaç günden beri oralarda Jandarmalar vasıtası ile halktan zorla asker topladığınız haberi alındı. İçişleri Bakanlığının emri olmadıkça asker toplayamazsınız. Halka yaptığınız zulüm yeter. Bir–iki güne kadar zulümlerinize son vermek için Allah'ın emri ile oraya geleceğim.[210]

İzmit Eski Mustarrıfı
Ahmet Anzavur

– Karacabey Kaymakamlığına,

Geçenlerde Bursa'dan gelen Alay Kumandanlığının yanlış hareketine binaen kasabada birtakım Çerkezlere karşı silah kullandırması sonucunda üzücü bir durum doğmuş ve ayrıca 11 hayvan takımlarıyla birlikte alıkonulmuştu. Hayvanların takımlarıyla birlikte iadeye edilmesini ve neticeden bilgi verilmesini rica.[210]

Ahmet Anzavur

Telgraf:

Susurluk, 13.11.1919

Dahiliye Nezareti Celilesine,

İttihatçıların, komitacılıklarıyla meydana getirdikleri, Kuvayı Milliye namı ile şişirilen grupların bu havalide yapmadıkları halt kalmadı. Hükümet içinde hükümet gibi davranarak milyonlarca para toplamışlar, zevkü safa etmişler. Beni kötüleyen ve lütufdideleri 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa ve Bekir Sami'lerin üzerime toplarla mücehhez olarak gönderdikleri güçlere rağmen yöredeki inanç halkın kuvvete galebe çalacağı şeklindedir.

Padişahın emrindeki ve yolundaki ben ve benimle olan eşraf ve ümera, bu adamların buradan alınmasını ve mahkemeye sevk edilmesini diliyoruz.[211]

İzmit Eski Mutasarrıfı
Ahmet Anzavur

Telgraf:

12.11.1919

Salihli'de 14. Kolordu Kumandanlığına,

Anzavur'un adamlarından bir grup kışla civarında bulunan topların yanına gelip subayları aşağıya indirdiler. Bilahare topları da kendileri alacaklarmış. Topçu erlerinden kimse kalmadı, tamamı kaçmıştır. Halen 4–5 subay vardır. Toplar konusunda bir daha görüşmemizi söylemiştim.[212]

14. Kolordu Nakliye Tabur K.
Mehmet Muhittin

Şifreli Telgraf:

Bursa, 13.11.1919

Bandırma Kaymakamı Seyfullah Bey'e,

Gerek Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa hazretleri ve gerekse Balıkesir'den 61. Tümen Kumandanı Kazım Bey'den alınan telgraflardan Ahmet Anzavur'un İngilizlere alet olduğunu, gösterilen belgelerden sonra nedamet duyduğunu, önerilecek bir cephede Yunanlılara karşı dövüşmeye hazır olduğunu söylediğinden bahisle Anzavur işinin bittiği bildiriliyordu. Oysa, dün gece alınan telgraflar tersini bildiriyor. Ayrıca, Karacabey ve Kirmasti Kaymakamlıklarına çektiği telgraflar Anzavur'un cepheye gitme niyetiyle bağdaşmıyor. Şimdiye kadar Bandırma'ya ulaşması gerektiği halde ulaşmadığı anlaşılan müfrezenin, Karacabey'e iade edilmesinin memleket ve millet için daha hayırlı olacağını düşünüyorum. Gereğinin ifasını rica ederim.[213]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 13.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Anzavur'un tehdit telgrafları Kumandan hazretlerine arz edildi. Bu gece size veya bize bir emirleri olacağını sanıyorum. Anzavur'un son takındığı tavır, tecavüzler olmaktan ziyade, siyasi amaçlıdır. Gönderilen müfreze henüz emrimize girmedi. İsteğinize uygun olarak kendilerine talimat ulaştırılacaktır.[213]

14. Kolordu Kurmay Başkanı
Seyfettin

14.11.1919 günü Nakliye Tabur Kumandanı Mehmet Muhittin Bey telefonla bilgi verdi. Rahmi Bey'in müfrezesinde 5–6 subay dışında kimsenin kalmadığını, Balıkesir müfrezesinin Sultan-

çayırı mıntıkasında karargâhı bulunduğunu bildiriyordu. Konuşma sonucunda Süvari Başçavuşu Hayri Bey'e şu cümlelerimi aynen ve değiştirmeden tebliğ ediniz cevabını verdim.

«Hayri Efendi bir daha askerliğe yakışmayacak tarzda, mübalaalı ve ancak kadınlara yakışabilecek şekilde rapor verirse, kendisine en ağır cezayı vereceğimi bilmelidir. Ecnebi parasıyla satın alınmış birkaç alçağın kandırmasıyla başkaldıran üç beş Çerkezin bastırılması konusunda, hükümet aciz değildir. Size de metanet tavsiye ederim. Yaralı Çerkezlerin bulundukları yerin belirlenmesinde fayda görüyorum.»[214]

BORÇ PARA İSTENİYOR

Şifreli Telgraf:

Sivas, 15.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

Milli hareketin başarıyla sonuçlandırılması çalışmalarında önemli masraflar olmaktadır. Bugüne kadar da bir maddi yardım almadık. O nedenle de son derece sıkıntı içerisindeyiz. Bir defaya mahsus olmak üzere 2.000 liranın telgraf poliçesi ile yetiştirilmesini, diğer aylarda da havaleye devam edilmesini, Heyeti Merkeziye'ye rica etmenizi ve neticeden bilgi verilmesini rica ederim.[215]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(3. Kolordu K. Selâhattin)

Son iki günde gelen telgrafların içeriğine göre;

– Kendisinden haber alamadığımız Rahmi Bey'in Susurluk yöresinde Çerkezlerle kanlı çatışmalara girdiği ve durumun iyi olmadığı,

– Yenişehir'de 31 ayrı mahalde teşkilat kurulduğu,

– Karacabey'den Kirmasti'ye 32 mavzer ve 300 merminin gönderildiği, ancak merminin yeterli olmadığı, Kirmasti Jandarmasında ise mermi bulunduğu,

– İstanbul Muhafızı Ali Sait (Akbaytoğan) Paşa imzasıyla gelen son mesajda da Yüzbaşı Edip Bey'in tutuklu olarak iade edilmekte olduğu,[216] bildiriliyordu. Karşılığında gerekli yerlere icap eden talimatlar ve bilgiler verilmiştir.

Kuvayı Milliyenin iyi çalışması sayesinde Yunanlılar Aydın yöresine hapsedildi. Daha fazla ilerleyemedi. Ancak, bu yeterli değildi. Ordunun ve milli kuruluşların yeniden bir organizasyona tabi tutulması gerekliydi. İstanbul'un ilgisi yetersiz ve bazen de zararlı neticeler verebiliyordu. İşte böyle bir ortamda Mustafa Kemal Paşa'dan gelen 16.11.1919 tarihli şifre ile Batı bölgelerindeki birlikler yeniden organize ediliyor ve 3 ayrı sorumluluk bölgesi oluşturuluyordu. Refet Bey İzmir ve Havalisi Umum Kuvayı Milliye Kumandanı olarak atanıyor, halktan zorla bir şey toplanmaması isteniyordu. Bu tür şeyleri Aydın, Nazilli, Denizli, Burdur Müdafai Hukuk Cemiyetlerinin seçtiği ikişer kişinin katılımıyla oluşan «Aydın Yöresi Milli Levazım Heyeti» toplayacaktı.[217, 218]

MECLİS İSTANBUL'DA TOPLANMAK ZORUNDA

Şifreli Telgraf:

Sivas, 18/19.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

1– Salih Paşa'nın yardım gayretlerine rağmen hükümet Meclis'in Anadolu'da toplanmasına karşı çıktı. Zorunlu olarak İstanbul'da toplanılacaktır. Ayan Meclisi üyelerinin İstanbul dışına gitmeyişleri de kararda etkili olmuştur.

2– Toplanacak Meclis, milletin varlığını, milli amacını, istikla-

lin vazgeçilmezliğini savunacak ve ülke aleyhindeki kararları da reddedebilecek bir Meclis olabilir.

3- Toplantının İstanbul'da yapılacağı tüm mebuslara duyurulacaktır.

4- Kuvvetli bir grup halinde, milli amacınıza uygun bir çalışmayı temin için seçilen milletvekilleri ile Samsun, İnebolu, Eskişehir, Bandırma ve Edirne'de ön toplantılar yapılacağından mebusların katılımı sağlanacaktır.

5- Telgrafın alındığını ve yapılan işlemlerin bildirilmesini rica ederim.(219)

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal
(K. 3. Komutanı Selâhattin)

KİRMASTİ VE ORHANELİ'DE ÇALIŞMALAR

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 17.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Jandarma deposunda yeteri kadar silah ve cephane vardır. İlgililere dağıtılmak üzere Jandarma Komutanlığına talimatınızı arz ederim.(220)

Şube Reisi ve Mevki K.
Binbaşı Ömer Lütfi

Şifreli Telgraf:

Bursa, 19.11.1919

Kirmasti Askerlik Şubesi Reisliğine,

1- Elinizdeki silah şimdilik yeterlidir. Rahmi Bey dönünce gereken ihtiyaç karşılanacaktır.

2- Silah ve cephane ile ilgili telgraflarınızı mutlaka şifreli çekiniz.

3- Firar eden Anzavur o tarafa gelebilir. Takip ediniz ve mutlaka yakalayınız.

4- Hacıbekir'in gözlerinden öperim. Onun gibi fedakâr ihtiyarlara sahip olan bir milletin geleceğinden eminim.[220]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 19.11.1919

Orhaneli'de Binbaşı Faik Bey'e,

1- Kur'a heyetinin ilmuhaberleri yanlış çıkarsa, yalan beyan nedeniyle Bursa'ya sevk edin. Divanı harbe vereceğim.

2- Oraya zayıf bir piyade bölüğü gönderiyorum. Takviye ederek tamamlayınız.

3- Belediye reisinin methini duydum. O ve onun gibilerinden yararlanınız.[221]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Orhaneli, 19.11.1919

Bursa'da Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Kirmasti ve Karacabey müfrezelerinden firar edenlerin künyeleri sürekli yanlış çıkıyor, onun için yakalayamıyoruz. Gelecek piyade bölüğünün erleri firarileri yakalamada bize yardımcı olursa kısa sürede eksikliklerini tamamlayabiliriz.[222]

Askerlik Şubesi Reisi
Binbaşı Faik

Telgraf:

Bursa, 19.11.1919

Yenice Belediye Reisine,

Sizin hamiyetli ve vatanperver bir zat olduğunuzu işitiyordum. Yakında oraya geldiğimde görüşeceğiz. Şu anda acele asker temini çok önemlidir. Bu nedenle Şube Reisine yardım etmelisiniz. Ayrıca örgütü genişletip yaymalısınız.(222)

56. Tümen K.
Bekir Sami

Telgraf:

Orhaneli, 19.11.1919

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Şube Reisi binbaşıya elimden gelen yardımı yapacağım. Teşkilatı Milliyeyi kurduk, nahiyelere kadar genişlettik. Köylere ulaşamadık. Birkaç kişi silah altına alınıştık. Kaçtılar. Oradan bir subay gelirse iş daha kolay olur sanıyorum. Arz ederim.(222)

Belediye Reisi Ahmet

Telgraf:

Bursa, 19.11.1919

Kirmasti'de Kuvayı Milliye Kumandanı Halil Bey'e,

Rahmi Bey size Susurluk'taki durumu anlatmış olmalı. Anzavur Susurluk'a yeniden gelmiş. Yine Yunan cephesine gideceğinden bahsediyorsa da inanmayalım. Muhtemelen Kirmasti'ye gelecektir. Kan dökülürse sorumluluk onundur. Ben, Rahmi Bey'i takviye edeceğim. Asker, Jandarma ve Kuvayı Milliye ayırmayacağım.(223)

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 19.11.1919

Bandırma'da Seyfullah Bey vasıtasıyla Şevki Bey'e,

Emrimi alır almaz derhal Karacabey'e hareket ediniz. Yollarda askerin firarına engel olmak için tedbirli olunuz.[223]

56. Tümen Komutanı
Bekir Sami

Telgrafhaneden gelen haberde 61. Tümen Komutanı Miralay Kazım Bey'le birlikte Müdafai Hukuk Cemiyeti Reisi Hacim Bey, Balıkesir Telgrafhanesinde beni makina başında bekliyormuş. Hemen gittim. Aramızda şu görüşme cereyan etti:[223]

– *Bekir Sami:* Evvela selam ve hürmetle her ikinizin de gözlerinden öperim. Cephenizdeki bazı aksamalardan Yunanlıların faydalanma girişimleri olduğu haberi alındı, doğru mudur? Manyas ve Gönen'deki durumları nasıl görüyorsunuz? İki gün önce Manyas'dan yanıma gelen 2 Çerkezi yanınıza gönderdim. İki gün sonra orada olurlar. Kendilerinden istifade ediniz. Bu şahıslar sayesinde Kuvayı Milliyeye taraftar olanlarla karşı olanları net olarak belirleyip ona göre önlemlerinizi alabileceğinizi sanıyorum.

– *Kâzım ve Hacim Beyler:* Soma ve Akhisar cephelerinde ciddi olarak çarpışmalar devam ediyor. Ahmet Anzavur Bey hadisesi kesinlikle Çerkezlik meselesi değildir. Ahmet Bey, şimdilik Çerkezlerden kimseyi kandıramamıştır. Yanında ancak 10–15 kişi vardır. Yalnız dün Susurluk'ta 40 kişi kadar kendisine iltihak etmişse de bütün Manyas ve Gönen'de umumi bir hareket yapabileceğine inanmıyoruz. Cephelerimizin bir an önce takviyesi için Bursa'nın milli kuvvetlerinden mümkün olabildiği kadarını çok acele harekete geçirilip gönderilmesini rica ederiz.

GAYRİ MÜSLİMLER NE YAPIYORLAR

Hemen her tarafta işgal kuvvetleriyle işbirliği halinde ve hattâ onlardan çok ileride olan gayri müslimlerin hareketlerinde hızlanmalar var. Bursa'ya günlük olarak gelip gidenleri emniyete izletiyorum. Öte yandan Orhangazi ve İstanbul'daki gayri müslimlerde de yoğun çalışmalar olduğunu bugün aldığım aşağıdaki telgraf ve yazıdan anlaşılıyor.

Tahrirat:

Orhangazi, 19.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. ve Müdafai Hukuk Merkeziyesine,

Birkaç gün önce İstanbul'dan dönen İbon, başkentte Ferit Paşa ve Dahiliye Nazırı (İçişleri Bakanı) Reşit Bey'le görüşüp bol miktarda para almış. Yalova'da «Bekçi Teşkilatı» adı altında kayıt yapıyor. Kayıtlar şimdiden 200 kişiyi aşmış durumda. Bursa'ya kadar olan bölgede kayıt yapacaklarmış. Elimizde askerimiz de yok, mali imkânımız da yoktur. Lütfen bize de yardım edin. Ermeni köyü ve diğer gayri müslimler, istisnasız bu teşkilata katılıyorlar.[224]

Orhangazi İdare Heyeti Adına
Bahattin

Şifreli Telgraf:

Ankara, 19.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e

1- İstanbul şu anda özellikle İngiliz gemi ve denizcilerinin kontrolundadır. Hükümet ise çok acizdir. Rumlar kilisede toplanıp

İstanbul Mebusu adı altında 40 kişi seçmişler. Meclis'e hakim olmak emelindeler. Salih Paşa, Meclis'in dışarda toplanması kararı için çok çalıştıysa da netice alamadı. Gerçi İstanbul dışında toplanmanın da sakıncaları vardı. Gayri müslimlerin Meclis'e katılımı batı aleminin menfi propagandasına engel olacaktır. Ancak, belli sayıda olması gerekirdi.

2– Meclis'in amacı ülke bütünlüğü ile istiklalini temin etmektir. Meclis'in bizatihi emniyet altında olması gerekir. Şimdilik Harbiye Nazırlığı bu görevi üstlenmiştir.[224]

20. Kolordu Kumandanı Vekili
Yarbay Mahmut[225]

BURSA ÖRGÜTÜ OLARAK GÖRÜŞLERİMİZ

Şifreli Telgraf:

Bursa, 21.11.1919

Sivas'da M. Kemal Paşa Hazretlerine,

Bursa örgütü, seçilen mebuslar Hasan Fehmi ve Zühtü Beylerle aynı görüşteyiz. Meclis'in emin ve müdahalesiz olarak toplanması ve çalışması gerekir. İstanbul'da toplanması zorunlu ise, kanaatimiz odur ki, o meclisin ömrü uzun olmayacaktır. Bu nedenle daha İstanbul'a gitmeden önce herhangi bir müdahale halinde nerede toplanılacağının belirlenmesinde yarar görüyoruz. Arz ederim.[226]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 28.11.1919

Sivas'da M. Kemal Paşa Hazretlerine,

4 mebusla görüştük. Meclise bir müdahale olursa nerede topla-

nacağının önceden ilanında Batıyı tesir altında bırakma yönünden fayda görüyoruz.

Milli Meclis dışında «Mahalli Küçük Meclisi Mebusun» seçiminde de yarar görüyoruz. Milli örgütlenme yanlılarını seçersek onlar da mahalli örgütlerini kurabilirler ve çok da yararlı olurlar. Toplanacak yardım işini de onlar yürütür. Ayrıca, Avrupa kamuoyu üzerinde de çok etkili olurlar. Arz ederim.[227]

56. Tümen K. Bekir Sami

MEBUSLUK İSTEYİP İSTEMEDİĞİM SORULUYOR

Şifreli Telgraf:

Sivas, 18.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Mebus olarak seçileceğinizi gazetelerde okuduk. İstekli misiniz? İstiyorsanız başarılar dilerim. Milli Hareket önemli bir safhaya geliyor. Böyle bir zamanda kimin vekaletini öneriyorsunuz? Uygun biri yoksa ayrılmadan önce lütfen bana bilgi vermenizi rica ederim.[228]

20. Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Ali Fuat

Şifreli Cevabi
Telgraf:

Bursa, 20.11.1919

Sivas'da Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

İzmir hadisesinden sonra yaşam amacım, miskinliğe bürünmüş milletin uyanması ve davasına sarılmasını temin etmek ve böylece kurtuluşun vazgeçilmez şartının yerine getirilmesine katkıda bulunmaktır. Mebusluk için gerçekten de ciddi teklifler geldi. Fakat kabul

etmedim. Bahtsız vatanımızın kesin kurtuluşunu görünceye kadar görevimi terk etmeme kararı verdim. Vatanperver çalışmalarınızda sonuna kadar sizlerin safında savaşmak benim için onurdur.[228]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

SEÇİLEN MEBUSLAR MİLLİCİ Mİ?

Şifreli Telgraf:

Sivas, 20.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bursa'da yapılan seçimlerde Müdafai Hukuk Cemiyetinin göstermiş olduğu adaylar mı seçildi? Seçim heyecanı ile gösterilen adayların fikri yapılarının gözden kaçırılmaması lazımdır. 24 saat içerisinde cevap verilmesini rica ederim.[229]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 23.11.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Fahrettin Bey'in Bilecik'ten seçimi garanti gibi. Bursa'dan çıkan dört mebus da Müdafai Hukuk Cemiyetine mensup olduklarını arz ederim. 101 sayılıdır.[230]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

YUSUF İZZET PAŞA'YA RAPOR

Şifreli Telgraf:
Kolordu Komutanınca açılacaktır.

Bursa, 20.11.1919

Bandırma'da 14. Kolordu Komutanlığına,

22.10.1919 tarihinde Ahmet Anzavur ve Çerkez meselesi gündeme gelince, Karacabey ve Kirmasti'ye vali ile birlikte gitmiştim. O zaman, Çerkez ileri gelenlerinden bazılarının Anzavur tarafından kandırılmış olduğunu, «Kuvayı Milliye Çerkezleri sürecektir» şeklindeki propagandaların etkili olduğunu ve bir kısım Çerkezlerin de sırf bu nedenle Kuvayı Milliye karşıtı fikirlere çabuk kapıldıklarını gördüm.

Hissiyatımı izleyerek, Kuvayı Milliye öncülük eden bir düzineyi geçmeyen önde gelen lider kadrosundan altı tanesinin Çerkez olduğu dikkate alındığında, Çerkezlik aleyhine bir eylem ve kararın söz konusu olamayacağını, «şayet böyle bir durum olursa, tabiidir ki, biz de arkadaşlarımızın safında yer alır ve haklarını savunuruz» diyerek, bazı hainlerin kötü emellerine itibar etmemelerini söyledim.[231: 232]

Kuvayı Milliye, sadece ve sadece bağımsız bir Türkiye davasının peşindedir. Din ve mukaddesatı uğruna Kafkasya'yı terk edip geldiklerinde Çerkezlere Osmanlı'nın hüsnü kabul gösterdiğini, bu nedenle de müteşekkir olduğumuzu, Çerkez milli tarihine yakışmayacak davranışlara itibar edilmemesi gerektiğini anlattım. Ben de şu anda bir Osmanlı Tümen Kumandanıyım. Ama sizlere bu sıfattan ziyade, milliyetini seven bir Çerkez, bir ırkdaş ve dindaş olarak rica ediyorum. Devlet aleyhine olaylara katılıp yağmacılık, hırsızlık ve benzeri kötü eylemlere kalkışmayın. Kuvayı Milliyeyi destekleyiniz dedim. Bunca konuşmamı dikkatle dinleyen Çerkez beyleri üzüntülü bir şekilde hak ve söz verdiler. Bundan sonrası için cahil insanlarımızın,

ırkdaşlarımızın satılmış bir adama alet olmamaları için etkili ikazlarınızı ve gayretlerinizi arz ederim.[232]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

BİLECİK VE KARACABEY'DE KARGAŞA

Şifreli Telgraf:

Sivas, 20.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bilecik Mıntıka Kumandanı Rıfat Bey'den Eskişehir'de Miralay Abbas Bey'e gelen bir yazıda Bilecik yöresinin asayişinin bozuk olduğu, irticai hareketler bulunduğu, bunlara neden olanın da Heyeti İdare Reisi Müftü Efendi ve iki arkadaşının olduğu ifade ediliyor. İstanbul'a yakınlığı nedeniyle bu tür kargaşa normal ise de önlem alınması gerekirdi. Müdahale ile gereken önlemin alınmasını rica ederim.[233]

20. Kolordu Kumandanı
Ali Fuat

Rapor.

Karacabey, 20.11.1919

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Tınurkapı ve Sultançayırı çarpışmalarında hezimete uğrayıp kaçanlardan Cambaz köyünden Hakkı ve bir kısım refakatçisi halen Uluabat'ta olup, kayıp ve yaralılarının peşindeler. Yakalanmaları an meselesidir. Ne var ki, ilçede kuvvet yoktur. 61. Tümen Kumandanına da bildirdim. Buraya bir müreze gelse, bu tür ve tek tek köylerine dönmekte olan asileri kolaylıkla yakalayabileceğiz. Bu adamlardan

Karacabey yöresi Çerkezleri son derece rahatsızdır. Bir mülfrezenin süratle sevkinin teminini arz ederim.[233]

Karacabey Kaymakamı
Tahsin

HAKKI BEHİÇ BEY'İN MEBUS ADAYLIĞI

Şifreli Telgraf:

Sivas, 21.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Bilecik'den mebus seçilmesi önceden istenen Hakkı Behiç Bey'in kesin olarak seçilip seçilemeyeceğinin acele bildirilmesini rica ederim.[234]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 21.11.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Hakkı Behiç Bey'in adaylığı konusunda hiçbir telgrafınızı almadım. 102 numaralıdır.[234]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Sivas, 26.11.1919

Bursa'da Bekir Sami Beyefendi'ye,

Hakkı Behiç'in Bilecik'den mebus seçilmesini istemiştim. Fah-

rettin Bey için yapılan çalışmalara teşekkür ederim. Ertuğrul'un ikinci mebusluğuna da Hakkı Bey'i seçtirmeye çalışalım. Olumlu neticeyi bekliyorum.[235]

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 27.11.1919

Sivas'da M. Kemal Paşa Hazretlerine,

Bilecik'in diğer mebusluğu için İkdam gazetesi Başyazarı Ahmet Cevdet Bey'in seçilmesi hemen hemen kesinleşmiş gibidir. Bu durumda Hakkı Behiç Bey hakkında hiçbir şey yapamayacağımızı arz ederim. 129 numaralıdır.[236]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

YARBAY RAHMİ İLE HABERLEŞME

Şifreli Telgraf:

Bursa, 22.11.1919

Manyas'da 174. Alay K. Rahmi Bey'e,

1– Her nevi ihtiyacınızı doğrudan Kolordu Kumandanlığından isteyiniz.

2– Anzavur'un yakalanması için Bandırma'da komisyoncu olan Çerkez Bekir'den yararlanabilirsiniz.[237]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Manyas, 23.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1– Ethem Bey, Anzavur'un takibi için 150 mevcutlu olarak gelip müfrezeye katıldı.

2– Anzavur, 50 kişiyle birlikte Gönen tarafına, oradan da Bandırma ve Biga tarafına çekilmiş deniliyor.

3– Ethem Bey saygılarını iletiyorlar.

4– Anzavur'a katılanlara çağrıda bulunup 3 günlük süre tanındı. Bu sürede sığınanlara ceza verilmeyecektir. Kolordu'dan bu tür bir emir alındığını arz ederim.[237]

174. Alay K.
Yarbay Rahmi

İKİ JANDARMA SUBAYI LAZIM

Yazı:

Bursa, 24.11.1919

Jandarma Genel Komutanlığına–İstanbul,

Buraları kritik bölgelerdir. Taraflı ve ehliyetsiz subaylara ihtiyacımız yoktur, tam tersine başka mahallerde görev yapmış iki jandarma yüzbaşısına acilen ihtiyaç vardır. Başarıda subayın bilgi ve tecrübesi çok önemlidir. Halen Karacabey ilçesindeki yüzbaşının yerine atanan ve henüz gelmemiş olan yüzbaşı yaşlı bir Arnavuttur. Kirmasti'de halen mevcut olan yüzbaşı da askerlik süresi boyunca Bağdat Eşter Alayında süvari olarak günlerini geçirmiş ve Türkçe bilmez bir subaydır. Acele 2 subay bekliyorum. Gelmezse buradakileri görevden alıp oraya göndermeye mecbur kalacağım. 110 numaralıdır[238]

56. Tümen K.
Bekir Sami

YUSUF İZZET PAŞA'NIN RAPORUMA CEVABI

Şifreli–Zâta Mahsus

Bandırma, 24.11.1919

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

20.11.1919 tarihli şifrenizi aldım. Maalesef fesatın başı burada

değil İstanbul'dadır. Hatta saraydadır. Hemşehrilerimizden Hazreti Allah bile çoktan vazgeçmiş olmakla beraber her ikimiz de bir taraftan insani vazifemizi, diğer taraftan da vatan ve askerlik vazifemizi en titiz şekilde yapmakla sorumluyuz.

Anzavur mel'unu Gönen'e kaçtı. Orada 20–30 Çerkez budalası telef ve o kadar da aile de yasa boğuldu. Artık tarih yerine trajedi yazıyorum. Dün Gönen yöresinde Anzavur'un refaketindekiler önemlice yağmalamalarda bulundular. Oraya kuvvetli bir müfreze gönderilmek üzeredir. Acemoğullarından Şah İsmail ile Canbazlı Safer Bey kuvvetli bir ihtimalle yaralılar. Halen 40–50 kadar mevcutları kalan bu grup arasında Kâzım isminde biri daha var. Ayrıca, Kirmasti'de «Kot»oğullarında «Bekmez» takma adıyla bilinen İdris isminde bir Çerkezin İstanbul'dan Anzavur'a talimat getirdiği kesinlik kazandı. Bu herif, Kirmasti'de ise hemen yakalatıp buraya gönderiniz. Bursa'daki bilgileri de lütfen siz bana bildiriniz, gözlerinizden öperim.[239]

14. Kolordu Kumandanı
Yusuf İzzet

Kolordudan aldığım zâta mahsus şifrede acele yakalanması istenmekte olan «Kot»oğlu, «Bekmez» takma adlı İdris'in yakalanması için Kirmasti Askerlik Şubesine, Bursa Jandarma Alay Kumandanlığına ve Bursa Polis Müdürlüğü'ne aynı gün talimat verdim. Keyfiyet, Kolordu Kumandanlığına da arz edildi.[240]

172. Alay Kumandanı Yarbay Ali (Çetinkaya) Bey mebus seçildiğinden, Bursa Jandarma Alay Kumandanı Yarbay Vahit Bey'de Trabzon'a tayin edildiğinden vazifelerinden ayrılıyorlardı. Her ikisi de başarılı ve yararlı arkadaşlardı. Onların yerine genç ve kabiliyetli iki yeni komutan atanmasına aracılık yapmaları için Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Miralay Şevket Bey'e rica da bulundum.[241]

BURSA VE JANDARMA İSTASYONLARININ İŞGALİ NEDİR?

Şifreli Telgraf:

Sivas, 26.11.1919

Bursa'da Bekir Sami Beyefendi'ye,

Mütareke gereğince Fransızların hudutlarda kontrol yetkileri var ise de asayişi iyi olan bir yerde muhafaza bahanesiyle asker çıkartmaya hakları yoktur. Fransızların 20 neferle Mudanya istasyonunu işgalleri konusunda İstanbul'dan bir haber geldi. Aslı nedir, lütfen bilgi veriniz.[242]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 27.11.1919

Sivas'da M. Kemal Paşa Hazretlerine,

Fransızlar, Hükümeti Mahalliyeyi resmen haberdar ederek beni de mümessilleri kanalıyla 14.11.1919 gün 63 sayılı şifreyle bildirdiğim şekilde bilgilendirdikten sonra Bursa ve Mudanya istasyonlarını işgal etmişlerdir. Müdahale edilmeden işgal halen dahi devam ediyor. Mütarekeden beri Bursa Jandarma Alay Kumandanlığı nezdinde müfettiş gibi bir vaziyette görev yapan Fransız yüzbaşısı maiyetiyle birlikte Bursa'dan gitti, yerine İngilizlerin geleceği ifade ediliyor. Arz ederim.[243]

56. Tümen K.
Bekir Sami

ANZAVUR TOPARLANIYOR MU?

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 26.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Demirkapı çarpışmalarından sonra Ahmet Anzavur'dan ayrılan adamlarından Davut ve Canbazlı Hakkı ve Safer'in Karacabey'e bağlı Dümbe ve Canbaz köylerinde toplantılar düzenlemekte oldukları ve yaralılarını tedavi için de Karacabey'de cerrah aranmakta olduğu, Bursa'ya gelip gidenlerin yolunu kesip gasp ve soygun yapmaya başlanmış oldukları Anzavur'un Hempalarından Kazım'ın Bursa'ya geçmiş olduğu öğrenilmiştir. Kendisini takip edip derhal yakalatınız. Tümeninizden ayrıca, kuvvetli bir müfreze teşkiliyle bu problemin kökünden halledilmesini rica ederim.[244]

14. Kolordu Kumandanı
Mirliva Yusuf İzzet

KİRMASTİ VE YENİŞEHİR'DE DURUM

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 27.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Cephanelikte mevcut 25 silahın senet mukabilinde milli müfrezeye verilip verilemeyeceğini soran Müdafai Milliye Cemiyetine nasıl bir cevap vereceğimizi bilmiyoruz. Lütfen bu konudaki talimatınızı acele bekliyoruz.[245]

Askerlik Şubesi Reisi
Binbaşı Ömer Lütfi

Şifreli Telgraf:

Bursa, 27.11.1919

Kirmasti Askerlik Şubesi Başkanlığına,

Alaydan silah vermek kabil değildir. Geçici olarak şimdilik teslim ediniz. Kuvayı Milliye için sonradan silah göndereceğim. Elde İngiliz mavzerleri çok fakat fişek yok. Cephane tedariki kabilse hemen bildiriniz. 127 sayılıdır.[245]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Yenişehir, 30.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Heyeti Merkeziyenin çalışma ve gayretleriyle 11 köyde daha Müdafai Hukuk Cemiyeti Şubesi kuruldu. Bir köy hariç diğerleri tamamlandı. Yakında eksiğimiz kalmayacaktır. Arz ederim.[246]

173. Alay I. Tabur K.
Binbaşı Yahya Hakkı

KARŞI ÖRGÜT ORGANİZASYONLARI

Şifreli Telgraf:

Sivas, 28.11.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

Harbiye Nezaretinin talimatıyla terhis edilen Osmanlı Rum erleri İstanbul'da Venizelos adına organize edilerek Antalya, Ayvalık ve Urfa'ya gönderilmekte olduğu, 11 kişinin yola çıkmış bulunduğu öğrenilmiştir.

Müdafai Hukuk ve Heyeti Merkeziyelere duyurulup tedbir alınmasını rica ederim.[247]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.11.1919

– Sivas'da M. Kemal Paşa Hazretlerine,
– Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

Kuvayı Milliye hedef alınmak suretiyle milleti parçalamaya yönelik icraatta bulunmak üzere Balıkesir dahilinde Kuvayı Muhammediye namıyla bir örgüt kurup melanete yeltenen Ahmet Anzavur, Ethem Bey müfrezeleri tarafından Apolyont gölü ve Söğütalan yöresinde kıstırılmış ve birçok ölü, yaralı, silah ve hayvanları geride bırakarak dağlara kaçmak zorunda bırakılmıştır. Şah İsmail ölü, Safer yaralılar arasındaymış. Eşkiyanın şiddetle takibine devam edilmekte olduğunu arz ederim. 142 sayılıdır.[246]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

I. ANZAVUR İSYANI VE ETHEM BEY

Şifreli telgraf:

Kirmasti, 30.11.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı Bekir Sami'ye,

Bayramiç çarpışmalarından sonra kaçmış olan Anzavur, 60 kadar maiyeti ile «Çökülü» köyü civarında kıstırılmasına rağmen yarım bir başarı göstererek Ayas köyü köprüsünden geçip Suludere köyünde konakladı. Orada kalacağını önceden tespit ettiğinizden sabaha

karşı köyü kuşattık. İki saat süren çarpışma sonucunda Şah İsmail ölü, Safer Bey ve bir grup askeri yaralı olarak ele geçirildi. 15 silah, cephane ve hayvanlarını bırakıp kaçanlar izleniyor. Çarpışma sırasında akrabam ve en yakın bir arkadaşım da vuruldu. Yaralı ve esirlere süre tanıdım. Anzavur'un kendilerini kandırdığını ve zararını da gördüklerini kabul edenleri yanıma, Kuvayı Milliyeye alacağımı duyurdum. Buraya başkaca birlik göndermeye gerek yoktur. Gerekli tedbirlerin alınması için ilgililere talimatlarını arz ederim.[248]

Salihli Cephesi Kumandanı ve
Kuvayı Tedibiye Komutan Muavini
Ethem

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.11.1919

Kirmasti Vasıtasıyla, Ethem Beyefendi'ye,

En yakın akraba ve arkadaşlarını dahi feda etmek suretiyle Türk–Çerkez tarihine sürülmek istenen lekeyi silmek için göstermiş olduğunuz gayret ve başarı bizden sonra gelecek olan nesillerce saygıyla yad edilecektir. Bu başarınız ve vatansever gayretleriniz Türk, Çerkez tarihinin bir şartnamesi olacaktır.

Fedakâr yaralı arkadaşlarınıza Tanrı'dan şifa temenni eder, hürmetle gözlerinden öperim. 147 sayılıdır.[248]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Anzavur mel'unu ve kandırabildiği sefiller konusu çok fazla yara açmadan ve tabana yayılmadan halledildiği için memnun olmuştum. Bu arada İ. Kemal Paşa'dan aldığım ve oldukça uzun bir telgraf şifresiyle bazı konulardaki görüşüm soruluyordu. Çok kısaca cevabım maddeler itibariyle şöyle oldu:

Şifreli Telgraf:

Bursa, 29.11.1919

Sivas'da 3. Kolordu K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Aydın Kuvayı Milliyesi için mütalaanızı aynen iştirak ederim.

2- Bundan sonrası umumi taarruz mu yoksa çete harbi mi meselesine gelince:

3- Memleket sadece Aydın ve vilayeti değildir. Vatanın tamamı tehlikededir. Resmi ve gayri resmi beyanlar bu tehlikenin ifadesidir. O itibarla bütün işgal kuvvetlerine karşı ülkenin her mıntıkasında aynı tedbirleri almak lazımdır. Ayrıca, Avrupa'yı lehimize çevirecek propagandalara önem vermeliyiz.

B- Yunanlılara karşı bilumum Kuvayı Milliye bir merkezden idare edilmelidir.

C- İnsan, ilaç, gıda ve para tek elden ve Heyeti Temsiliye kanalıyla sağlanmalıdır. Halka daha fazla yüklenemeyiz. 4 uzun yıl harp nedeniyle halk zaten perişan. Bir yerden patlak verirse sürpriz olmasın. Karşımızdakiler halktan para veya başka şey almıyor, aksine veriyor. Bu husus çok etkili bir silahtır. Allahtan güvenilir ve etkin insanları azdır veya yoktur. Bunun için Azerbaycan, Rusya, Almanya gibi bir yerlerden hem topluca para bulmalı, hem de silah bulmalıdır. O zaman çok şey değişir.

3- Para hariçten temin edilmek ve tek elden harcanmak koşuluyla terör yayıcı harbi sağirler, memleketimiz hakkında itilaf devletlerinin vereceği kararlara etki eder kanaatindeyim. Arz ederim.[249]

56. Tümen Kumandanı

Albay Bekir Sami

İSTANBUL'DAN ANADOLU'YA SİLAH NAKLİ

Anadolu'nun muhtelif yerlerindeki makinalı tüfek, top ve hafif silahların mekanizmaları ile kamalı ve görme-hesaplı cihazları-

nı söktüren İngilizler, bunları İstanbul'da Maçka silahhanesine depolayıp kontrol altına almışlardı. Anadolu'daki silahların kullanılabilmesi için bunların kaçırılmasına ihtiyaç vardı. İşte bu iş için;

A– Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Galatalı Albay Şevket Bey,

B– 10. Kafkas Tümeni Komutanı Yarbay Kemalettin Sami Bey,

C– Depoların en yakın amiri olan Harbiye Dairesi Birinci Şubesi Müdürü Kurmay Binbaşı Naim Cevat Bey,

D– Maçka Silahhanesi Müdürü Topçu Yüzbaşı Şevki Bey,

işbirliği içinde silah, cephane ve yukarıda sayılan parçaları İstanbul'dan Bursa'ya ulaştırma konusunda canla başla çalışmışlardır. Yaverim Yüzbaşı Selâhattin de zaman zaman kopan ilişkilerin tesisi için İstanbul'a gidip–gelerek katkıda bulunmuştur. Bursa düştükten sonra sevkiyatta görevliler Malatya'ya gönderilmişler veya Anadolu'ya kaçmışlardır. Ancak, bu sefer de Karadeniz tarafına aynı şekilde bir hat açılarak sürekli sevkiyat zafere kadar devam etmiştir. Aşağıdaki şifreler silah sevkiyatına birkaç örnektir:[249]

Şifreli Telgraf:

Beşiktaş, 1.12.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Biz burada bugünlerde çok sayıda malum malzemeden ve her cinsinden Tümeniniz adına Mudanya ve Karamürsel'e göndereceğiz. Bittabi bunlar münasip bir mahalde depo edilip saklanacak ve icabına göre kayba uğramadan gerekli mahallere sevk edilip kullanılacaktır. Nakliyat konusunda Mudanya ve Karamürsel tüccarı ile anlaşılması ve kabilse malın İstanbul'dan teslim alınmasının temini sağlanmalıdır. Aynı konuda iki iskelede ve burada temsilciniz olan

memurlar bulunursa işbirliğimiz ve ticari alışverişimizin daha yararlı olabileceğini arz ve istirham ederim.(249)

Çanakkale Müstahkem Mevki K.
Şevket

Şifreli Tel:

Bursa, 2.12.1919

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye,

1- Yalova ve Gemlik'te İngilizlerle Hürriyet ve İtilaf Partisi mensupları işbirliği halinde. Samanlı köyünü de merkez seçmişler. «İbo» namında bir de reis seçmişlerdir. İlgili ve işbirliğinde olanların kimler olduğu belirlenmiştir.

2- 30.11.1919 günü Laz ve Gürcülerden olan 100 kişilik bir çete Gemlik'in 10 kilometre uzağındaki Kurmu köyünü basıp her tarafı talan etmiştir. Dolayısıyla tüccariye malzemenin Karamürsel cihetinden sevkinde neden ısrar ediliyor? Orada birliğimiz yok ki.

3- Mudanya'dan gelecek tüccariye malzemenin depolanması ve gerekli yerlere naklini emniyete yapabiliriz. Kendi tümenim için aldıklarının nakliyesi çok pahalıya patladı. Nakliye için gerekli yardımları da karşılamaya çalışmalısınız. Harp vurguncuları bile şimdi son derece cinrileşmişler. Kendi menfaatlerinden başka şey düşünmeyen tüccarla ilişkiden fayda beklemiyorum. 150 sayılıdır.(250)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Tel.

İstanbul, 4.12.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Bursa-İzmir Müdafai Hukuk Cemiyeti Genel Sekreteri Hami Bey'e verilerek Aydın-Balıkesir cephelerine gönderilecek olan be-

şer bin liranın karşılığında sevk edilecek malzemenin ne derecede önemli ve hayati olduğunu daha önce arzetmiştim. Mehmet Efe ve Kâzım Bey'e yazmıştım. Refet Bey'e de izahı ile paraların acele gönderilmesini ehemmiyetle rica ederim.

- 2- Akbaş Deposu mevcudunu Rafet Bey'e ilettiniz mi? İstirhamımın süratle yerine getirilmesini rica ederim. Genel Sekreter Yrd. Halit.[251]

10. Kafkas Tümeni K.
Yarbay Kemalettin Sami

KOLORDUYA DURUM RAPORU

Şifreli Telgraf:

Bursa, 2.12.1919

Bandırma'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

1- Bir haftayı aşkın bir zamandır İngiliz subayların her gün gelip gittikleri, Hürriyet ve İtilaf Partisi mensupları temas halindeler. Yalova ve Gemlik yöresinde bir merkez edinilerek kargaşa yaratmak suretiyle Yunanlıların Gemlik yöresini işgal etmeleri sağlanırken öbür taraftan da İstanbul ile irtibatın kesilmesi hedefleniyor. Kiralanan motorcu ve şahıslar belirlenmiştir.

2- İki gündür Bursa'da da hareket fazladır. Rum kadın ve erkekleri silah ve cephane tedarik ediyorlar.

3- Yunanlılara karşı hareket etmek gerekiyorsa da Tümen mevcudu çok az. Gemlik'te 20 kişilik bir müfrezemiz var. Bursa'da da bir Kuvayı Milliye ekibi hazırlanmışsa da askeri bir birlikle kullanılmadıkça kapkaççılığa dönüştükleri ve en kritik anda gereken fedakârlığı göstermedikleri tecrübeyle sabittir.

4- Tümenin toplanılabilen az sayıda mevcudu da tecrübeli subayların yokluğu ve sürekli takibata gidildiğinden dolayı iyi bir eğitim görememiştir. İstanbul'dan getirilen makinalı silahları kullanmasını bilen elemanımız yoktur. 30 sandık dışında da onlara uygun cepha-

nemiz yoktur. En az bir top ve bol miktarda Osmanlı mavzer cephanesini zorunlu görüyorum. Kirmasti'de kalan 172. alayımız Karacabey ve Kirmasti Askerlik Şubelerince tamamlanmalı ve Bursa için ihtiyat kuvveti olarak elimizde olmalıdır.

5– «Kumru» köyünü basan 100 kişilik Laz ve Gürcü çetesi için de önlem alınmalı. Vali Bey ile beraber Gemlik'e giderek bu işi alevlenmeden bastırmak ve Rahmi Bey'i de Bursa'nın inzibatı için bırakmak istiyorum. Emirlerinizi bekliyorum.[250]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

HARBİYE NAZIRLIĞI'NDAN İKAZ

Harbiye Nazırlığından peş peşe ve iki ayrı telgraf geldi. Bunlardan birincisinde esaretten dönen askerlerin Kuvayı Milliyeye alınmaları nedeniyle özellikle Fransızların sorularına muhatap olunduğunu, teşkilatın ikaz edilmesini ve Fransız Mümessilleriyle konuşulurken böyle bir şeyin olmadığının ifade edilmesi isteniyordu.

İkinci telgrafta ise itilaf devletleri subaylarına selam verilmemesi nedeniyle sık sık ihtilafların çıktığını ve şikâyetlere konu olduğunu, dolayısıyla daha dikkatli davranılması gerektiği hatırlatılıyordu. Telgrafın bir bölümü oldukça dikkat çekici ve şöyledir:

Şifreli Telgraf:

Harbiye, 8.12.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Eskişehir'de bulunan İngiliz subayları, selam konusunu bahane edip düşmanca tavırlar içindedir. Maksat kargaşa ve olay yaratmaktır. Balıkesir, Gönen, Biga, Manyas ve nihayet şimdi de Düzce taraf-

larında türeyen Anzavur ve benzeri çete ve isyanların arkasında ecnebi tahrikleri ve sağladıkları imkânlar vardır. Bu duruma karşı çok ciddi tedbirler alınması gerekmektedir.[251]

.....

Harbiye Nazırı (M. Sav. Bak.)
Cemal

FAHRETTİN HAYRİ'NİN SEÇİM İŞİ

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 7.12.1919

Mercimekzade Ahmet, akrabasından olan seçimlerin denetimiyle görevli ve aynı zamanda Belediye Reisi olan zat ve Müftü, namuslu temsilcimiz Fahrettin Bey'in kazanmaması için yoğun propaganda yapıyorlar. Yabancıya kazandırmamak için işbirliği halindeler. Her ne kadar adayımız 45 oyla öndeyse de netice belli olmaz.[252]

Bilecik Mıntıka K.
Rıfat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 8.12.1919

Bilecik Mıntıka Kumandanlığına,

Bilecikli Nafiz ve Ali Beyler Bilecik'e hareket etmişlerdir. Fahrettin Bey için çalışacaklardır. Siz de azami gayreti gösteriniz.

Mercimekzade Ahmet tehcir ve intikal meselelerinden dolayı Divanı Harbe, sıkıyönetim kanalıyla Bursa'ya istenmiştir.[252]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 10.12.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Bilecik'te seçim sonuçlandı. Mercimekzade Ahmet Bey ile İnegöllü Sabık Mebus Mehmet Bey seçildiler. Fahrettin Bey'in 3 oyuna karşılık ikisi de 45'er oy aldılar. Müftü, Mutasarrıf, Ceza Reisi işbirliği son turda durumu değiştirdi. Müftü yemin etmişti, yerine getirdi. Mercimekzade Divanı Harp'de yargılanıyor. Hüküm giyerse mazbatası iptal olacak, Fahrettin Bey burada emrinizi bekliyor. Kuvayı Milliye'nin itibarı son durum karşısında beş paralık oldu. Buna sebep olan iki kişi burada bırakılmamalıdır.(253)

Bilecik Mıntıka Kumandanı
Yüzbaşı Mehmet Rıfat

Mustafa Kemal Paşa'nın istemi üzerine seçilebilmesi için her türlü desteği verdiğimiz ve son ana kadar büyük farkla önde olan Fahrettin Bey'in seçiminde başarısızlığa uğradık. Bunun üzerine M. Kemal Paşa'ya çektiğim telgrafta durumu izah edip özür diledim.(254)

Fahrettin Bey 20.12.1919 tarihinde Eskişehir'e hareket etmiş ve oradan da Ankara'ya giderek M. Kemal Paşa ve arkadaşlarını karşılama törenine katılmıştır. Karşılama töreni ve M. Kemal Paşa'nın verdiği nutuklar konusunda 28.12.1919 ve 30.12.1919 tarihlerinde Fahrettin Bey bana sitayişkâr ifadeler dolu iki telgraf çekmiş ve Ankara'dan teferruatlı bilgiler vermiştir.(255)*

(*) Fahrettin Hayri Bey'in seçimi kaybetmiş olması, ileride Bekir Sami'nin kaderini doğrudan doğruya etkileyen olaylara neden olacaktır. Yeni İstanbul gazetesinin 7.7.1969 tarihli nüshasında Nizamettin Nazif Tebedenlioğlu'nun «Bence» isimli köşesinde şunları okuyoruz.
«1920 Ankara'sında Bursa için miting. Bu yürüyüş ve bu miting, Birinci Meclis Ankara'sında ilk siyasi yürüyüş ve mitingtir. İlk halk hareketidir.

AMİRAL LOBON İLE GÖRÜŞME

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.12.1919

Sivas'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

General Mile başkanlığında Bursa'ya gelen İngiliz heyetinin arkasından Amiral Lobon da Bursa'ya geldi. Refet Bey, Cami Bey ve ben birlikte 3 saat kadar görüştük. Görüşmenin birkaç bölümü şöyledir:

Lobon– Kuvvet kullanmak suretiyle bir yere ulaşamayacaksınız, Harp mağlubu Almanya idam edilmediğine göre size de bir şey yapılmaz. Seçimler gerçek irade değildir.

Gâvurun Bursa'ya girişi Ankara'da M. Kemal'in gelişi ve Meclisin açılışından daha çok tesir etti. Halk akın akın Hacı Bayram Camiine koştu. Tüm minarelerden yanık yanık sela sesleri yükseldi. Namazdan sonra Hacıbayram Veli Hazretlerinin türbesinin önünde toplanılmış, 'Allahü ekber, Allahü ekber, Lâilâhe illallahü Allahü ekber...' tekbir sesleri yeri göğü inletiyordu.

İşte bu anda Türbenin kapısı açıldı. Sonradan Deli Fahri diye diplomasi tarihine geçen Fahrettin Hayri, Hacıbayram Veli'nin ayetli yeşil bayrağını kapıp başındaki kırmızı fesinin püsküllerı sallanarak halkın önüne düştü. Boğa gibi böğüren ve çok gür olan sesi tekbirin ahengini bozuyordu. Hepimizi peşinden sürükleyerek şehre indik.»

Bu yazıyı okuyan Naşit Uluğ'un Tebedenlioğlu'na yazdığı mektupta 5 Ağustos 1969'da neşredildi. Naşit Uluğ şöyle diyor:

«Vakit gazetesi adına Anadolu adaylarının seçimlerini izliyordum. Bursa'dan aday olamayan Fahrettin Hayri (Deli Hayri) Bilecik'den aday olmuştu. Ahmet İffet Bey gibi sevilen ve geniş çevresi olan birisine rakip olmuştu. İttihatçı olduğundan onu tüm dünya kamoyunda protesto eden telgraflar çekip yazılar yazdıysa da atı alan Üsküdar'ü geçmiştir. Başarılı olması kabil değildi, nitekim olamadı da.»

B. Sami– İstiklâl uğrunda bütün Anadolu halkımız ölmeyi göze almıştır. Seçimler de hayali değil gerçek iradenin tecellisidir. Örnekle ispatlayabiliriz.

Lobon– Şefinizle de görüşmek istiyorum. Bu arada, Meclisi Mebusan konusunda İngilizlerin sabırlı olacaklarını sanmıyorum. Bir suikast sürpriz olmaz.

Yukarıdaki görüşmeden de anlaşılacağı üzere tedbirli olmak, tüm Kuvayı Milliyenizi muntazam bir plan dahilinde yönlendirmek ve icraata geçmek gerekir diye aüşünüyorum. Arz ederim. 168 sayılıdır.[256]

Tümen Kumandanı
Bekir Sami

SİVAS'DAN AYRILMA HAZIRLIKLARI VE HAREKET

Şifreli Telgraf:

Sivas, 9.12.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Heyeti Merkeziyenizden 15.11.1919'da talep ettiğim 2.000 liranın acil ihtiyacımıza binaen telgraf poliçesiyle havale edilmesine yardımcı olunmasını rica ederim.[256]

Heyeti Temsiliye Kumandanı
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Sivas, 14.12.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

1– Yakında Heyeti Temsiliye Sivas'dan ayrılıp Ankara'ya doğru yola çıkacaktır. Mebuslarla da Eskişehir'de muhtemelen kendileriyle görüşülecek. Ülkenin birlik ve selameti, hamiyetsever siz kumandanlarımızın sorumluluğundadır.

2– Heyeti Temsiliyenin bir düzene girmesi, milli müfrezelerle mahalli meclislerin vatansever kişilerden oluşması ve birliğimizin devamı halinde ulusal istiklalimize kimse engel olamaz. Buna eminim.[257]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Heyeti Temsiliye 18.12.1919 tarihinde Sivas'dan ayrılacak, 19.12.1919 günü Kayseri'ye ulaşacak ve nihayet 24.12.1919'da Ankara'ya ulaşacaktır. Heyeti Merkeziyeye bilgi verilmesini rica ederim.[258]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Sivas, 17.12.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Heyeti Temsiliye üyesi Bekir Sami (Kunduk) ve Vasıf Beyler İstanbul'da üst seviyede kişilerle görüşmek üzere, ayrıca Rumeli'den gelecek mebuslarla fikir alışverişinde bulunmak üzere İstanbul'a gideceklerdir. Adı geçenler, Eskişehir'de yapılacak toplantıda hazır bulunmak üzere zaman kaybetmeden geri döneceklerdir. Bilgi edinilmesini rica ederim.[258]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Ankara, 28.12.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Sivas'dan hareket edip Kayseri üzerinden yola devam eden

Heyeti Temsiliye yol boyunca ve Ankara'da milletin samimi ve içten gelen tezahüratlarıyla karşılanmışlardır. Heyeti Merkeziyenin artık merkezi Ankara'dadır. Saygıyla bildiririz.[259]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

ANKARA'DAN İLK EMİR

Şifreli Telgraf:

Ankara, 29/30.12.1919

Bursa'da 56. Tümen K. Miralay Bekir Sami Bey'e,

1– Siyasi durum milli meclisin bir an önce toplanmasını gerekli kılıyor. Ne var ki, bazı yerlerde mebus seçimi neticelendirilemedi.

2– Halen Eskişehir–Ankara hattı açıktır. Ayrıca, Ankara emin bir yerdir. Onun için vilayetlerden gelecek mebus temsilcileri ile olabildiğince genişletilmiş bir değerlendirme toplantısı yapılacaktır. Dileyen diğer mebuslar da katılabilirler. 5 Ocak 1920'den itibaren kendilerini bekliyoruz.

Gerekli tedbirlerin alınması ve ilgililere çok acele tebliğini rica ediyorum.[260]

Heteyi Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(20. Kolordu K. Vekili Mahmut)

Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı ve arkadaşım Miralay Şevket Bey, İstanbul ile ilgili tüm sorunlarımızda aracı ve oradaki gelişmelerin güvenilir istihbarat kaynağıydı. 8, 19 ve 31 Aralık 1919 tarihlerinde gelen 3 ayrı mesajında özetle şunları bildiriyordu:[261]

1– İstediğiniz Alay Komutanı ve yüzbaşıların tayin konusunda işlemler tamamlanmak üzeredir.

2– Anzavur, İzmit tarafına geçmemelidir. O takdirde tehlikeli gelişmeler olabilir.

3– Yahya Kaptan'ın sekreteri Ragıp'ın bana söylediğine göre Kaptan'a para yardımı yapıyormuşsunuz. Doğru ise bu adamlar Kuvayı Milliye nüfuzunu istismar ediyorlar demektir. Bundan sonra para vermeyiniz.

4– Ankara ve Niğde de malum malzemeden istiyor. Ali Fuat Paşa'ya da bildirdim. Mudanya–Bursa yolu benim içinde tercihe şayandır. 20. Kolordunun ve sizin memurunuz gelirse iş kolaylaşır. Nakliye için gerekli parayı biz temin edeceğiz.

Yukarıdaki hususları, 1.1.1920 tarihinde 20. Kolordu Komutanlığına aktarıp mütalaaları ve hareket tarzımız konusunda bilgi istedim.(262)

14. KOLORDU'NUN İKİ ŞİFRESİ

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 25.12.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bursa ve Tümenin sorumlu olduğu alandaki çalışmalarınızı asayişin teminine yönelik tedbirlerinizi yakından biliyor ve size güveniyorum. Abbas Şükrü Çiftliğinde bir araştırma yapmayı unutmayınız. Bölgemizde bir Anzavur hadisesi vardır. Bu nedenle Kuvayı Milliye teşkilatlarının en küçük yerleşme birimine kadar ve kuvvetli bir şekilde teşkil edilmesi gereklidir. Şu ana kadar nerelerde ve ne düzeyde teşkilatlanıldığının bildirilmesini rica ederim.(263)

14. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 27.12.1919

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Harbiye Nezaretinden alınan telgraftan anlaşıldığı kadarıyla Aydın vilayeti dahilinde Kuvayı Milliye yetkililerinden bazıları, Mutasarrıf ve Kaymakam gibi mülkiye yetkililerini görevden alma, tehdit etme, hapsetme gibi eylemlere başvuruyorlarmış. Bu durum içeride ve dışarıda itibarımızı sarsıcı etki yapailir. Dikkatli olunması ve tekrarına engel olunmasını rica ederim.(263)

14. Kolordu Kumandanı
Yusuf İzzet

Alaşehir ve Havalesi Kumandanı Kaymakam Haydar Bey'den 23.12.1919 tarihli bir şifre aldım. Şifrede; son günlerde İstanbul' dan İzmir'e yerli Rumların önemli sayılarda intikal vardır. Barış görüşmeleri Yunanlıların istediği şekilde neticelenmezse Yunan işgal kuvvetleriyle işbirliği yapacaklardır. İkinci bir Makedonya provası peşindeler deniliyordu. Yüzyıllardır içimizde ayrı görmeden bağrımıza bastığımız yerli Rumların bu davranışı oldukça düşündürücüydü. Gereken yerlere bilgi verdim.(263)

BİLECİK YÖRESİNDE ASAYİŞ NEDEN BOZUK?

Şifreli Telgraf:

Ankara, 31.12.1919 ve 1.1.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

1– Bilecik'teki teşkilatı milliyenin çok güçlü olması icap ettiği halde, aldığım raporlar memnuniyet verici değildir. İtibar sahibi ve güvenilir bir müfettiş göndererek teftiş ettiriniz.

2- Bilecik seçimlerinde yolsuzluklar olduğu, mebuslardan Mercimekzade Ahmet Bey'in halen mahkemede yargılanmakta olduğu öğrenilmiştir. Yolsuzlukların tashih imkânı olup olmadığının tetkikiyle neticenin bildirilmesini rica edirim.(264)

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(20. Kolordu K. V. Mahmut)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.1.1920

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Bursa'da Müdafai Hukuk Teşkilatı sağlam olarak oluşturuldu ve halen temkinli olarak genişletiyoruz.

2- İstanbul'un her türlü olumsuzluklarından etkilenmeye açık olan ve halkı da çok kozmopolit olan Bursa'da sürekli bir silahlı Kuvayı Milliye birliği bulundurmayı faydalı görmedim. Ancak askeri birliklerle birlikte ve onlara yardımcı olarak kullandım. Anzavur hadisesi nedeniyle Kirmasti ve Karacabey tarafında geçici olarak bu kuvvetlerden yararlanıldı. Buna rağmen şimal mıntıkasına Kuvayı Milliye müfrezeleri oluşturup sevk etmeye başladık. Zenginler de para konusunda yardımcı olmuyorlar. Şimdiye kadar zor kullanmadım. Ama çaresiz bu yola başvurmaya başladık. Oraya gelmekte olan mebuslardan sağlıklı bilgi alabilirsiniz.

3- Bursa'dan seçilen 4 milletvekili de Kuvayı Milliyeye sadıktırlar. Fahrettin Hayri, ilk etapta 44 oy aldığından seçildiğine kesin gözüyle baktığımdan daha önce yanlış bilgi verdim. Bilecik'te çok etkili olan eski ittihatçılardan Mercimekzade Ahmet Bey'in seçimine taraftar olan Fahrettin Hayri'nin İnegöl ve Bilecik'de hoş karşılanmayan nahoş davranışları aleyhine oldu. Ayrıca, Müftü ile Mıntıka Kumandanı Rıfat Bey arasındaki çekişmenin etkisi ve halen mebus olan

Osman Nuri Bey'in telkinleri sonuca etki etti. Çok üzgünüm.

4– Bursa'daki yargılamada Ahmet Bey'e suç isnat edilemedi. Kendisiyle görüştüm. İstifa etmeye hazırdır. Ne var ki, Ahmet Bey'in istifası halinde, istemediğimiz birisi gelecek o durum daha da kötü olur. Fahrettin Hayri Bey veya Hakkı Behiç Beylerden birisini göndermek için yapacağınız zorlama da esasen seçim nizamnamesine de uygun düşmeyecektir. Yine de karar ve tercih sizindir. Arz ederim.[265]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 7.1.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Teşkilatın oluşturulması ve temkinli olarak genişletilmesi hususundaki vatanperver tutum ve uygulamalarınıza Heyetçe teşekkür ediyor ve minnettar olduğumuzu bildiriyoruz. İnşallah düşmanımızın ümit ve hayallerinin yok olmasına neden olacaktır.[266]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
(20. Kolordu K. Vek. Mahmut)

KOLORDULAR KUVAYI MİLLİYE'YE DÖNÜŞEBİLİR

Şifreli Telgraf:

Ankara, 1.1.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

1– Yunanlılar İzmir civarında milli bir ordu hazırlığındadırlar. İzmir'i resmen ilhak edebilmek için Yunan Hükümeti çalışıyor.

2- Kuvayı Milliye tek başına Yunanlıları durduramayacaktır.

3- Gerektiğinde Kolordularımız, Merkezle olan resmi ve özel ilişkisini kesip Kuvayı Milliye şekline dönüşebileceklerdir.

4- Tebliğin alındığını ve kanaatinizi detaylı olarak bildiriniz.[267]

Heyeti Temsiliye adına
Mustafa Kemal
(20. Kolordu K. V. Mahmut)

Cevabi
Şifreli Telgraf:

Bursa, 3.1.1920

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Pek korkak ve zalim olan Yunanlılara karşı hazırlıklar tamamlanmadan kesin bir hareket yapılmaması gerektiğini daha önceden zatıâlilerine de arz etmiştim. Yapılacak bir taarruzun gayet iyi tetkik edilmiş ve geniş kapsamlı bir plana bağlanmış, her türlü hazırlığı mükemmelen tamamlanmış bir noktada seri ve şiddetli bir surette de tatbik edilmelidir. Böyle bir tatbikatı da merkezi bir heyet yönetmelidir. Milli tarihimiz böyle bir zafere layıktır. Arz ederim. 234 sayılıdır.[267]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

SİLAH VE CEPHANE SIKINTISI VE ÇALIŞMALARIMIZ

Daha önce de değinildiği üzere İstanbul–Mudanya–Bursa hattı emniyet altına alınarak, önemli miktarda silah ve cephane sevki sağlanmış olmakla beraber yeterli değildir. Bu nedenle sevkiyat kaynaklarının ve miktarının artırılması için karşılıklı haberleşmeler olmuştur.

Ş. Telgraf:

Karesi (Balıkesir) 3.1.1920

Cephelerdeki birliklerimizin elindeki silahlar genellikle Alman menşelidir. Ancak, bu silahlara ait cephanemiz yoktur. Acil şekilde cephane temini için yardımlarınızı bekliyoruz.[267]

61. Tümen Kumandanı
Alb. Kâzım (Özalp)

İstanbul'dan silah sevki konusunda 31.12.1919 tarihli önerisi nedeniyle de Miralay Şevket Bey'e de şu cevabı verdim.

Ş. Telgraf:

Bursa, 4.1.1920

Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı
Miralay Şevket Bey'e,
Eşyanın sevki hususu Ali Fuat Paşa ile karşılıklı olarak değerlendirildi. Memurlarımız size müracaat edeceklerdir. 240 numaralıdır.[268]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 4.1.1920

Balıkesir'de 61. Tümen Kumandanlığına,
1- 15 sandık cephaneyi Susurluk'a gönderiyorum. Bu tür cephane Tümenimizde de çok azdır. İstanbul'dan ikmaline çalışıyorum. Geldikçe size de parti parti sevk edeceğim.
2- Takiplerde kullanmak üzere 10 adet makinalı tüfek elimde

mevcuttur. Bunlardan birkaçını gönderebilirim. Para konusunda imkânlar ölçüsünde yardıma çalışılacaktır.

3- Yakında atlı olarak 50 kişilik bir birlik gönderilecektir. Onların da kullanılması ile daha başarılı sonuçlar alınacağını umuyorum.[268]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 6.1.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Yunan askerleriyle karşı karşıya bulunan 61. Tümenin, Alman cephanesine ihtiyacı had safhaya ulaşmıştır. Bu yörede yakında ciddi bir harekât söz konusu olabilir. Oraya en yakın Alman cephaneliği İzmit'tedir. 1, 56, ve 61. Tümenlerimizin yardımlaşarak sorunu çözmeleri bir vatan vazifesidir. Gereğini rica ederim. 118 no'ludur. Ali Fuat.[268]

20. Kolordu Kumandan Vekili
Yarbay Mahmut

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.1.1920

İzmit'de Birinci Tümen Kumandanlığına,

56 ve 61. Tümenlerin Alman cephanesi ihtiyacı had safhaya ulaşmıştır. Kaç sandık cephane verilebileceğinin acele bildirilmesini rica ederim.[269]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.1.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,
Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

İstanbul'dan temin etmekte olduğum cephaneden birinci partide 15 sandık, daha sonra iki makinalı tüfek ve bir sandık daha 61. Tümene gönderildi. Yarın silahlı ve atlı 50 kişilik bir kuvveti 61. Tümene gönderiyorum. İzmit'den getirilmesine çalışılan cephaneden de ayrıca gönderilecektir. 256 sayılıdır.[269]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Ş. Telgraf:

İzmir, 8.1.1920

Bursa'da Bekir Sami Bey'e,

Metharda cephane çoktur. Şu anda ben de kullanamıyorum. Kolorduya yazdım. Alınacak sonucu da bildireceğim. Cephanenin sevki nasıl yapılacaktır? Bildirilmesini rica ederim.[269]

Birinci Tümen Kumandan V.
Yarbay Fevzi

YUSUF İZZET PAŞA KARAR MI DEĞİŞTİRDİ?

Şifreli Telgraf:

Kongre, 6.1.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa başlangıçda Tümen Kumandanları ve Heyeti Merkeziye ile aynı görüşteydi. İcraatı da ay-

nı yöndeydi. Eşkiyanın hayvan ve malının müsaderesi sırasında Şah İsmail ve Darıcalı Hasan'a ait birkaç hayvanın alınması olayında Çerkez Şevket'in tarafını tutmuş. Gasp, cinayet ve hırsızlık yapan ve zorlukla ele geçirilen eşkiyanın serbest bırakılması için talimat vermiş. Ayrıca, Yusuf İzzet Paşa, Ahmet Fevzi (BİG) Paşa ve Çerkez Ethem Bey Mihalıççık'ta bir toplantı yapmışlar. Hal böyle devam ederse birliğin gerektiği bir zamanda Türklük–Çerkezlik ayırımı iki din kardeşini boğazlaşmaya götürür. Bu durum da Yunanlılara yarar.

Yusuf İzzet Paşa'nın dine bağlılığından ve vatanseverliğinden hiçbir şüphem yoktur. Fakat bu denli hatırnaz davranmasını anlayamıyorum. Amaç vatanı kurtarmaktır. Lütfen, ilgilenip açıklayıcı bilgi veriniz.[271]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 12.1.1920

Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Yusuf İzzet Paşa ile görüştüm. Mesele size intikal ettirildiği gibi değildir. Anzavur, yöreye gelince Kara Hüseyin emrinde 8 kişilik bir müfrezeyi üzerine göndermişti. Ama onlar Anzavur'a katıldılar. Şevket'in adamlarından birisinin köyüne baskın yapan Kara Hüseyin, vaktiyle kendisinin ve Şevket'in çalınan mallarının iadesini şart koşmuş. Durumu öğrenen Yusuf İzzet Paşa, olayların büyümemesi için hayvanları iade ettirmiş. Aynı anda orada bulunan Ahmet Fevzi (BİG) Paşa, Kolorduya talimat vererek 12 Çerkezin serbest bırakılmasını sağlamış. Önemsiz ve basit insanlar olmasına rağmen Yusuf İzzet Paşa istemeyerek emri uygulamış. Anzavur olayının bertaraf edilmesinde Yusuf İzzet Paşa'nın önemli katkısı vardır. Vatanseverliğinden asla şüphe edilmeyecek olan Paşa'yı, mahalli basın ve kargaşayı sevenlerin abartmaları sonucu size şikâyet etmişler. Olay basit

ve bundan ibarettir. Kaldı ki, Anzavur meselesi Türklük–Çerkezlik meselesi de değildir.[270–272]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Bir taraftan Meclisi Mebusan'ın toplantı hazırlıkları yapılıyor, diğer taraftan da Heyeti Temsiliye, Misak-ı Milli'nin tümüyle kabulünü teminen seçilen mebuslarla temas kurmaya çalışılıyor. Özetle Ankara ve İstanbul'da hummalı çalışmalar vardı. İşte böyle bir zamanda sonradan Bursa mebusu olan Emin Bey'in evinde bir davete yaverim Yüzbaşı Selâhattin'le birlikte katıldık. İstanbul'dan gelen Reşit Bey'le uzun görüşmeler yaptık. Padişah adına yaptığı tüm teklifleri reddettim. Benzeri bir teklifi de Mısır Prensesi yapmıştı. Kırmadan onu da reddettim.

Bekir Sami Bey'in yukarıda özetle söylediği olaylarına nasıl cereyan ettiğini yaver Yüzbaşı Selâhattin'in hatıralarından kısaltarak şu satırlarla nakletmek mümkündür:[274]

I– «Anadolu'ya geçip Milli Mücadeleyi başlatan kişilerden 10 kişinin idamına karar verilmişti. Bu kişiler: Mustafa Kemal, Kazım Karabekir, Rauf Bey, Bekir Sami Bey, Ali Fuat Paşa, Refet Bey, Kâzım Bey, Cami Bey, Ethem Bey ve bendim. Son zamanlarda İstanbul'dan Padişah adına peş peşe gelen bir dizi saray adamı daha önce idamına karar verilen Bekir Sami'yi ikna edip kendi saflarına çekmek istiyorlardı. Bunu temin içinde her yola başvuruluyordu.

Bir akşam, Bekir Sami Bey, yemekten sonra önemli bir yere gideceğimiz için hazırlanmamı tembih etti.

Gittiğimiz yer çevrede saygın bir adı olan Emin Bey'in eviydi[273]. Orada, Padişah namına gelen, dürüst ve akıllı bir adam olarak ünlü olan Reşit Bey de vardı. Hoşbeşten sonra asıl konuya geçildi. Reşit Bey, Padişah'ın bizimle beraber olduğunu, her istediğimizi vereceğini söylüyor ve Padişah'ın sadece bir şartının bu-

lunduğunu ekliyordu: «Kendisini namussuzca aldatmış olan Mustafa Kemal'i tanımamamız» isteniyordu.

Bu şartı kabul edilirse bir hafta içinde Bekir Sami'yi Paşa yapacak ve bir hafta sonra da Farikliğe yükselecek ve bütün Anadolu kuvvetlerinin Başkumandanlığına getirecekti. Bekir Sami Bey'in şahsına 20.000 İngiliz lirası ve bütün milli hareket masraflarını da ödeyecekti.

Bekir Sami Bey tereddüt etmeden Reşit Bey'e şu cevabı verdi:

– Dediklerinizin hepsi doğrudur. Yalnız Mustafa Kemal askerlikten ayrılmadan ve bu işin başına geçmeden önce bize sordu. Biz, davanın sonuna kadar ona tabi olacağımıza söz verdik. Adam, bunun üzerine işin başına geçti. Vatan ne onundur ne de benimdir. Vatan hepimizindir. Dava haklı bir davadır, kutsaldır. Padişah dediklerini yapsın. Bir kez Yunanlıları denize dökelim. O zaman Mustafa Kemal'i kendi elimizle Padişah'a teslim ederiz.

II– Gene bir akşam Bekir Sami Bey dedi ki:

– Bizim Çerkezlerin çok değerli saydıkları Mısır Prenseslerinden ve kocası Padişahın yanında yarbay olan bir hanımın davetlisiyiz. Birçok okul vs. yaptırmış hayırsever bir hanımdır. Senin methini duymuş, görüşmek istiyor. Yalnız bu görüşme maksatlı ve tehlikelidir. Bu insanlar, beni Padişah adına kazanmak istiyorlar. Ben onları kırmadan, üzmeden atlatmak istiyorum. Bu hanımın aleyhimize dönmesini zararlı bulurum. Durumu idare et.

Çekirge'de güzel bir eve gittik. Otuzbeş yaşlarında bir hanımdı. Birçok iltifatlarda bulundu, görgümü artırmam için yurtdışına gönderilmemi Bekir Sami Bey'e önerdi. Yemekten sonra Prenses ayağa kalkınca biz de kalktık. O arada Kumandana dedi ki:

– Bekir Sami Bey, sizinle yalnız görüşmek istiyorum. Yaver bey müsaade ederler mi?

Olumlu cevap alınca bana dönüp,

– Siz sıkılmayın!

Bir kız çağırdı bahçede gezmemizi emretti. Kız göz kamaştıracak kadar güzel bir Çerkez kızıydı. Oradan ayrılacaktık ki, kumandan yavaşça:

– Selâhattin, sana imanım kadar güvenirim. Fakat çok gençsin. Dikkatli davran! Vatan davasındasın. Ağzını sıkı tut!

Ayrıldık.

Bir saatlik süre içerisinde kız bana peri masalı söyledi. Sarayı ve saraylıyı anlattı. Parlak ve güzel yaşamları sergileyerek beni sarhoş etmeye çalıştı. Belli ki emir almıştı.

Ben de yurdun, ulusun anılarını dile getirdim.

Ayrılırken bu gecenin hatırası olarak beni öptü ve kapıya kadar da yolcu etti.

Hazırlıksız geldiği için küçük bir katkı olarak 10.000 lira vereceğini söylemişti. Gerçekten de ertesi gün bu parayı gönderdi. 3 gün sonra dönmek üzere İstanbul'a gitti.

PROTESTO TELGRAFLARI YAĞDIRINIZ

İstanbul ve ecnebi basında yer almış olan Sulh Konferansına ilişkin haberler nedeniyle aşağıda kayıtlı telgraf alınmış ve gereği de anında yapılmıştır.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 8.1.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

İngiltere Başbakanı Loyd Coyrc'un; İstanbul ve boğazların beynelminel hale getirilmesi, Türk Hükümet merkezinin Anadolu'ya taşınması, İstanbul'un bir Hilafet Merkezi olarak kalmasına ilişkin görüşünü Sulh Konferansına sunacağına dair söylentiler vardır. Bu tür düşünceye karşı olduğumuzun ispatı bakımından, İtilaf Devletleri mümessillerine protesto telgraflarını olabildiğince fazla sayıda çektirip suretlerinin de bana göndertilmesinin sağlanmasını rica ederim.[275]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

HOCALARI NEDEN DIŞLIYORUZ?

Miralay Şevket Bey'in aşağıdaki mesajında üzerinde durulan din hocaları konusuna Bandırma'ya ayak bastığım ilk günden itibaren önem verdim. Gereken cevabı da verdim.[276]

Şifreli Telgraf:

İstanbul, 10.1.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Kuvayı Milliye tarafından din hocalarına gereken önem verilmediğinden ve vatan hizmetine çağırılmadığından hata ediliyor. Çünkü bu din adamlarına karşıt görüşlüler sahip çıkıp bize karşı «Teali-i İslam» Cemiyeti adı altında yeni bir örgütün kurulmasında kurucu ve yönetici olarak yer altıyorlar. Konunun tetkikiyle buna göre işlem ifasını rica ederim.

Çanakkale Müstahkem Mevkii
Miralay Şevket

Cevabi-Şifreli T.

Bursa, 12.1.1920

Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye,

Hocalara o kadar nüfuz ettim ki, tek bir hocanın dahi muhalif olması söz konusu değildir. Teali-i İslam Cemiyetinin programlarını ve bunlara ait vesaiki takdim edeceğim. Bu cemiyet ile sıkı ilişki ve işbirliğimiz vardır.[276]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

YENİ MÜCADELE PROGRAMI GELİYOR

9.1.1920 tarihli gizli ve şahsa özel yazı ekinde yeni mücadele programı ve 55 no'lu eki Mustafa Kemal Paşa'dan bana ulaştı. İtilaf Devletleri 13.1.1920 tarihi için sulh görüşmelerini kabul etmişlerse de Aydın vilayetinin Yunanistan'a ilhakından vazgeçmeye niyetleri olmadığı anlaşılıyor. Hal böyle olunca daha önce Sivas Kongresinde kabul edilen fakat bugün artık yeterli olmaktan çıkan mücadele programı tüm esasları ile birlikte yeniden hazırlanıp gönderildi ve gerektiğinde tatbik edileceği bildirildi.(277)

Yeni mücadele programında Mustafa Kemal Paşa Umum Anadolu Kumandanı, Ali Fuat Paşa da Kurmay Başkanı idi. Ve karargâh olarak Alaşehir seçilmişti. Görevli diğer birlik ve kumandanlar da şunlardı:

- Akhisar'da 23. Tümen K. Ömer Lütfi Bey,
- Alaşehir'de 24. Tümen K. Mahmut Bey,
- Alaşehir'de 41. Tümen K. Arif Bey,
- Bilecik'de 56. Tümen K. Bekir Sami Bey,
- İzmit'de 1. Tümen K. Fevzi Bey,
- Ankara, Kastamonu 12. Kolordu K. Fahrettin Bey,
- Gediz Hattında 14. Kolordu K. Yusuf İzzet Paşa ve Miralay Refet Bey,
- Doğuda 15. Kolordu K. K. Karabekir Paşa,
- Güneyde 15. Kolordu K. Ve. Cevdet Bey,
- Kuzeyde 3. Kolordu K. Selâhattin Bey,
- Alaşehir cephede 20. Kolordu K. Ali Fuat Paşa,
- Askere Alma ve Sevkiyat işlerinde 5. Kolordu K. Nurettin Bey,
- Trakya'da 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey.

PRENS SABAHATTİN KUVAYI MİLLİYE'YE NE DİYOR?

Annesi saraydan olup kendisi Abaza kökenli olan, uzun yıllar Fransa'da yaşamış olan Prens Sabahattin ile Ankara arasında sağlanan ilişki sonucunda edinilen intiba aşağıdaki şifreli telgrafla bildiriliyordu.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 12.1.1920

56. Tümen K. Albay Bekir Sami Beyefendi'ye,

Başkent İstanbul'da Prens Sabahattin Bey'le görüşülmüştür. Kendisi mebus olmak istiyorsa da Padişah'ın Meclisi Mebusanı kabul etmediğini belirtip son görüşmelerinde Padişah tarafından «Namuslu adam bizim Meclise giremez» sözünün alenen söylendiğini söylemiştir. Sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla Prens, bir bakanlıktan ziyade Hükümet Başkanı sıfatıyla kabine kurmaya daha çok eğilimlidir. Adı geçen, İzmir harekâtının aleyhinde ve Kuvayı Milliye' nin son derece lehindedir. Kuvayı Milliye yetkilileriyle İstanbul'da işbirliği yapmaya hazır olduğunu açıkça ifade etmiştir.[278]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

ANKARA'YA GÖNDERDİĞİMİZ PARANIN YARISINI GERİ İSTİYORUZ

Şifreli Telgraf:

Bursa, 12.1.1920

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,
Üst üste gönderilen telgraflarla Hakka Behiç Bey adına havalesi

istenen 2.000 lira yerine 4.000 lira nakit parayı Ziraat Bankası kanalıyla göndermiştik. 8 Mart 1919'dan beri burada çalıştırılan personel, Kuvayı Milliye kumandanları ve Müfettişlere Kuvayı Milliye Sandığından ikramiye veya benzeri bir ödeme yapmadık. 2.000 lirayı acele iade ederseniz zorunlu olan bu ödemeleri yapacağız. Üstelik bu para, Ankara Merkezden gönderilmiş adıyla dağıtılacağı için halk üzerinde olumlu bir etki de bırakacaktır. O itibarla çok acele havaleyi bekliyoruz.[279]

Heyeti Merkeziyeden Mehmet Salih
56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Tel:

Ankara 27.1.1920

56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

Gönderildiği bildirilen para şu ana kadar alınamadı. Nerede kaldı ise araştırılıp bildirilmesini rica ederim.[280]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Tel:

Bursa, 27.1.1920

20. Kolordu Kumandanlığı
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

27 Kanuni sâni tarihinde Ziraat Bankası tarafından telgraf poliçesiyle gönderildiğini şubeden bildirdiler. Arz ederim.[280]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 29.1.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Heyet için gönderildiğini bildirdiğiniz 4.000 lira da, Salih Efendi'nin telgraf poliçesiyle gönderdiğini yazdığı para da gelmedi. Araştırılıp nerede takıldı ise sevkinin sağlanmasını önemle rica ederim efendim.[281]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

İSTANBUL'DAN SİLAH SEVK EDİLECEĞİ HABER GELİYOR

Şifreli Telgraf:

Ankara, 16.1.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

1– Bu haftadan itibaren İstanbul'dan Konya'ya 80, Niğde'ye 80 makineli tüfek ve ayrıca Niğde için 10.000 süngü kolu sevkine başlanacaktır. Sevkiyat Bandırma, Mudanya ve Haydarpaşa üzerinden yapılacaktır. Yardımcı olunması ve eleman görevlendirilmesi gerekmektedir.

2– 20. Kolordu Kumandanlığı 56. Tümen için 3.000'den fazla Osmanlı mavzeri bulmuştur. İlk vasıtayla bunlar da Bursa'ya gönderilecektir.

3– İş bu bilgiler, Yusuf İzzet Paşa'ya, Bekir Sami, Fahrettin ve 20. Kolordu Vekaletine bakan Mahmut Bey'lere bildirilmiştir. Tuğgeneral Ali Fuat.[282]

20. Kolordu K. Vekili
Mahmut

Şifreli Telgraf:

Bursa, 17.1.1920

İstanbul'da Boğazlar Müstahkem Mevki Kumandanlığına,

Oradan Anadolu'ya sevk edilecek eşyadan Mudanya üzerinde

gönderilecek kısmı için Yüzbaşı Şahap Efendi görevlendirilmiştir. Adı geçen yetenekli ve güvenilir bir subaydır. Edindiği tecrübelerle yardımcı olabilecek Şahap Efendi ve diğer arkadaşlarına yardımcı olunmasını rica eder, gözlerinden öperim efendim. 278 numaralıdır.[283]

56. Tümen K. Bekir Sami

İNGİLİZLER HÜKÜMETE MÜDAHALE EDİYOR

Şifreli Telgraf:

Ankara, 22.1.1920

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

İngilizler, hükümete verdikleri bir nota ile Harbiye Nazırı Cemal Paşa ile Genel Kurmay Başkanı Cevat Paşa'nın vazifeden uzaklaştırılmasını istemişler. Kendilerine istifa için acele etmemelerini, nota metninin bize gönderilmesini istedik. İngilizler, bu nota ile kurulacak Milli Meclis'e baskı yapıp eskiden olduğu gibi kendilerine bağlı bir yönetim teşkilinde başarılı olup olamayacaklarının tespitine çalışmaktadırlar. Memleketin idaresini ele almak amacıyla milletçe yapılan mukavemeti kırmak yolunda ilk harekettir. Bu açıdan adı geçen paşaların, İngilizlerce zor kullanarak makamlarından alınmasına kadar direnmelerini önermek görüşündeyiz. Çok acele görüşünüzü bildirmenizi rica ederim.[284]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 22.1.1920

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,
İngilizlerin, Doğu'daki durumdan ürkerek şiddet ve baskı yolu-

na gitmelerini normal bulmuyorum. İstiklal uğruna kati mücadelemiz açısından zorla görev yerlerinden alınıncaya kadar Cemal ve Cevat Paşaların vazifeden çekilmemelerine dair fikrinizi isabetli ve yerinde buluyorum. 288 numaralıdır.[284]

56. Tümen K. Bekir Sami

İNGİLİZ İRTİBAT SUBAYININ RAPORU NE DİYOR?

Şifreli Telgraf:

Ankara, 22.1.1920

56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye

İngiliz Hükümetinin Batı Anadolu havalesinde irtibat subaylığı görevini yürüten İzmirli Mister Porsu Engiyo'nun 12.1.1920 tarihinde hükümetine verdiği raporda bir hafta süren incelemeleri neticesinde «Osmanlı İmparatorluğu'nun tacının en kıymetli taşı olan İzmir vilayetinin veya Türkiye'nin herhangi bir noktasından bir santimetrekare toprak Yunanistan'a bırakıldığı takdirde, ülkenin hercümerc olacağı ve Hıristiyan nüfusun katledileceği kanaatine ulaştım,» ifadelerine yer vermiş olduğu emin bir kaynaktan öğrenilmiştir.[284]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Mustafa Kemal Paşa'nın 22.1.1920 tarihli bir başka mesajında da Sulh Konferansından bilgiler aktarılıyordu. İtalyan ve Fransız delegelerin İslam alemini daha fazla rahatsız etmeme düşüncesi lehinde tavır koydukları halde ingilizler karşı görüşteler. Her şeyc rağmen sol felsefenin de etkisiyle itilaf devletleri, Türkiye aleyhinde sert tedbirler uygulama konusunda fikir birliği sağlayamamaktadırlar. Bu açıdan, sabırla yürütmekte olduğumuz milli mukavemet nihai konferansta lehimize netice verecektir. Kuvayı Milliyenin güçlendirilmesi ve batılı anlamda tedbirle alınmasına devamda yarar görüldüğü ifade ediliyordu.[284]

Aradan 3 gün geçtikten sonra aldığımız haberlere göre Meclis henüz toplanmamışken hükümet krizinin büyütülmemesi ve daha başka sorunlara meydan vermemek için Cemal ve Cevat Paşalar istifa etmişler, buna karşın hükümet göreve devam etme kararı almıştır. İstifa konusunun arkasından ülke yararına olan bir çözüm için kabinenin hassas olduğu öğrenilmiştir.(285)

AKBAŞ CEPHANELİĞİ BOŞALTILIYOR

Şifreli Telgraf:

Ankara, 30.1.1920

Bursa'da 56. Tümen K.
Bekir Sami Beyefendi'ye,

Gelibolu civarında, Akbaş civarında ve Fransızların korumasında bulunan silah ve cephane deposunda önemli miktarda silah--cephane mevcut olup itilaf devletlerince Denikin Ordusuna verilmesi kararlaştırılmış ve bunun için de bir Rus gemisi Gelibolu'ya gelmiştir. Bu gelişme üzerine Balıkesir Heyeti Merkeziyesi azaları ve fedakâr Köprülü Hamdi Bey, Kuvayı Milliye'den bir müfreze ile Fransız bekçileri devre dışı bırakıp, cephane, önce Lapseki'ye, sonra da iç taraflara taşınmıştır. Bir ay önce 8.000 Rus tüfeği, 40 mitralyöz ve 20.000 sandık cephane vardı. Şu anda durum nedir bilinmiyor.(286)

Mustafa Kemal
20. Kolordu K. Vekili
Mahmut.

Akbaş cephaneliğinin boşaltılmasından 5 gün sonra Bandırma'ya gelen İngiliz gemilerinin komutanı, 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'yı ziyaret ederek, cephanelerin içerilere, Kuvayı Milliye'ye gönderilmemesini, sorunun dostane bir şekilde hallinde

fayda bulunduğunu belirtip belirli bir sürede iade edilmesini istemesine rağmen bir netice alamamışlardır.[287]

İngilizlerin, son bir hafta içerisinde Bandırma'yı iki kez ziyaretleri oldukça anlamlıydı. Bu nedenle, Mevki Kumandanlığına aşağıdaki talimatı verdim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 1.2.1920

Mudanya Mevki Kumandanlığına,

1- İtilaf Devletlerinin Mudanya'ya asker çıkarmaları ihtimali vardır. Böyle bir vaziyet karşısında telefonla tümenden emir almadıkça tek bir askerin çıkmasına müsaade edemeyeceğinizi söyleyip Tümene de bilgi verirsiniz.

2- Gelmiş bulunan bütün cephaneyi bu gece yola çıkarınız. Araba paraları Tümen tarafından ödenecektir. 312 sayılıdır.[288]

56. Tümen K. Bekir Sami

BİLECİK-İZMİT HATTINI TAKVİYE GEREĞİ

Uzun zamandır bu hattı takviye edip kuvvetlendirmeyi düşünüyordum. Ne var ki, İstanbul'dan istemiş olduğum subayların tayini bir türlü yapılamadı. İsmen istediğim tayinleri beklerken 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'dan 4.2.1920 tarihli ve şifreli bir talimat aldım. Hemen cevaplandırdım.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.2.1920

20. Kolordu K. Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

Bilecik-İzmit arasında kuvvetli bulunmak gerektiğinin bilinciyle Yenişehir'e bir piyade taburu ve 4 makineli tüfek gönderdim. İstan-

bul'dan ismen istediğim yetenekli subayların tayini bir türlü gelmedi. Bilecik'te manevi nüfuzunu kaybetmiş olan Rıfat Efendi'yi Yenişehir'e tabur kumandanı olarak almak ve Bilecik'e de göndereceğiniz yetenekli bir subayı Mıntıka Kumandanı yapmak çok isabetli olacaktır. O takdirde emrine müfreze tahsis etmeye hazırım. Bu hususlaki emrinizi bekliyorum efendim. 309 numaralıdır.[290]

56. Tümen K. Bekir Sami

KAFKASYA'DAKİ HÜKÜMETLER NE DURUMDA?

6, 7 ve 8 Şubat 1920 tarihlerinde Heyeti Temsiliye adına Mustafa Kemal Paşa'dan alınan 3 şifreli telgrafın müşterek konusu Kafkasya Seddinin teşkiline ilişkin düşünce ve çalışmalardır.

Doğu cephesinde komşu olan Kafkas Hükümetlerinden özellikle Azerbaycan, Dağıstan ve diğer Kafkas milletlerinin durumunu öğrenip kararlarını anlamak için heyetler gönderilmiştir.[289] Amaç, Kafkas Milletleri bize sed teşkili için yardımcı olabileceklerse, Bolşeviklerle anlaşıp para ve silah yardımı temin etmek ve bu cumhuriyetlerin yaşamaya devamını sağlamaktır.[291]

YUSUF İZZET PAŞA EMEKLİLİĞİ DÜŞÜNÜYOR

Bandırma'da 14. Kolordu Kumandanı olan Yusuf İzzet Paşa'dan almış olduğum şifreli telgraf ve cevabım aşağıdadır.

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 9.2.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,
İngilizler 6 gündür buradalar. Sürekli baskı yapıyorlar. Askerlik

hayatından çekilmeyi düşünüyorum. Bu konudaki görüşünüzü bildiriniz.[292]

14. Kolordu K.
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Bursa, 9.2.1920

Bandırma'da 14. Kolordu K.

Yusuf İzzet Paşa Hazretlerine,

2- Tümen sorumluluk alanında öteden beri itilaf devletleri mümessillerine iyi davranılmakta ve soruna imkân verilmemektedir.

2- Tazyik karşısında ayrılmanız doğru değildir. O zaman, tazyik yaparsak diğerlerinin de ayrılmalarını sağlayabiliriz gibi yanlış bir kanaat ve temayüle fırsat vermek doğru değildir. Arz ederim.[293]

56. Tümen K. Bekir Sami

KÂZIM BEY CEPHANE İSTİYOR

Şifreli Telgraf:

Balıkesir, 9.2.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

İzmit'den gelecek olan Alman fişeklerinin gelip gelmediğinin bildirilmesi ile gelmiş ise çok acele sevk edilmesini rica ederim.[294]

61. Tümen K. Miralay Kâzım

Şifreli Telgraf:

Bursa, 10.2.1920

Balıkesir'de 61. Tümen Kumandanlığına,

1- İzmit'den yola çıkarılan 102 sandıktan hava muhalefeti nedeniyle ancak 63 sandık Mudanya'ya gelebilmiştir.

2– Çok az cephanem olmasına rağmen, kendi cephanemden Tümeninize 25 sandık göndermiştim. Her ihtimale karşılık tüfek başına 50 mermi hesabıyla 25 sandığı Bursa'da alıkoyup 30 sandığı 11.2.1920 sabahı yola çıkarıyorum.

3– İzmit'den cephane gelirse bekletmeden sevk edeceğim. 348 sayılıdır.[293]

56. Tümen K. Bekir Sami

FRANSIZ İSTİHBARAT SUBAYINA CEVABIM

10 Şubat 1920 günü Franse Despere'nin Bursa'daki istihbarat uzmanı «Birisso» ziyaretime geldi. Avrupa'dan döndüğünü belirttikten sonra, «Fransızları yanınıza çekip Avrupa'da daha da güçlenmeyi neden düşünmüyorsunuz? Bu konuda şeflerinizle görüşmenizde yarar görüyorum» dedi.

Bu sözüne karşılık ben de: «Urfa, Maraş, Antep'deki katliamlardan vazgeçip geri çekilin. Ben de üstlerimle irtibat sağlayayım» cevabını verdim.[295]

Cevabımı aldıktan sonra bu doğrultuda çalışacağına söz vererek, yanımdan ayrıldı. Keyfiyeti Mustafa Kemal Paşa'ya da bildirdim. Karşılığında aşağıdaki mesajı lütfettiler.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 12/13.2.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

Binbaşı Brisso'ya verilen cevap pek muvafıktır. Teşekkür ederiz. Evvelce temas edilen, Fransızlara Adana'da Müdafai Hukuk Teşkilatı olduğu bildirildiğinden, bundan sonra olabilecek bu tür görüşmelerde mahallinde teşkilat yapıldığı söylenmelidir.

Arzı hürmet eyleriz.[296]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Bugün, Mustafa Kemal Paşa ve Yusuf İzzet Paşa'dan 4 ayrı şifreli telgraf daha aldım. Bu şifrelerde;

1- Trakya'daki Yunanlıların 1.000 kişilik bir gücü İskeçe'de bırakıp diğerlerinin bilinmeyen bir yere gittikleri,

2- Maraş'ta Ermeni katliamının tarihin ebediyyen kara lekesi olarak anacağı boyutlara ulaştığı ve nihayet mağlup olarak Maraş'ı terk ettikleri,

3- Bulgaristan'da Komünistlerin Rus Bolşevikleriyle anlaştıkları,

4- Yeşil Ordu'nun İran'a girmiş olduğu,

5- Bandırma'yı haksız olarak işgal eden İngilizlerin toparlanıp şehirden ayrıldıkları,

6- Eskişehir'de bulunan İngiliz kuvvetlerinin 50 kişilik bir müfreze bırakarak İstanbul'a gitmek üzere hazırlık yaptıkları, bildiriyordu.(297)

Ulusal mücadelede sebat ve azim önemli bir silahtır. İnşallah başarıların devamı da gelecektir. Milletin bağımsızlığını temin için inatla mücadeleye devam etmek zorundayız.

MİRALAY ŞEVKET BEY İSTİFA ETTİRİLİYOR

Boğazlar Müstahkem Mevki Komutanı olup her konuda Anadolu'nun yardımcısı olan arkadaşım Şevket Bey'e, Bursa Valiliği'ne Seydi Ali Bey'in tayin edilmesi için 12.2.1920 günü bir şifreli telgraf çekmiş ve Dahiliye Bakanı Hazım Bey'den de aynı ricada bulunduğunu bildirdim. Ancak cevap 10. Kafkas Tümen Kumandanı Kemalettin Sami Bey'den geldi. Akbaş Cephaneliğinin boşaltılmasından sorumlu görülen Şevket Bey istifa etmek zorunda bırakılmıştı. Artık İstanbul ile irtibatımızı yarbay Kemalettin Sami Bey sağlayacakmış.(298)

BATI CEPHESİNDE YER YER ÇARPIŞMALAR OLUYOR

Harbiye raporundan alınan ve Mustafa Kemal Paşa'nın imzasıyla Ankara'dan bildirilen son durum şöyledir:

1– Alaşehir Cephesinde 9 Şubat 1920 gecesi, keşif maksatlı düşman hareketi görülmüş ve karşılığında birliklerimiz ateşle karşılık vermiştir.

2– Aydın'a akıncı müfrezelerimiz düşman içine baskın akınlar yapmış, bir çavuş ve 3 Yunan erini esir almıştır.

3– Salihli cephesinde 10 Şubat gecesi birliklerimize yaklaşan Yunan keşif birliğine piyade atışı ve top atışı ile karşılık verilmiştir.

4– Soma mıntıkasında düşman yığınak yapıyor. 10/11 Şubat gecesi ani bir baskın yapmayı deneyen düşman geri püskürtülmüş ve bir miktar silah ve cephane elde edilmiştir.[299]

RUSLARLA İLİŞKİLERİMİZ İÇİN DÜŞÜNDÜKLERİM

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin 1, 5 ve 8 no'lu şifreler ile sorduğu ve açık kanaatimi belirtmem istenen Ruslar ve Bolşevizm konusundaki görüşlerimi, aşağıdaki şifreyle bildirdim:

Şifreli Telgraf:

Bursa, 16.2.1920

20. Kolordu Kumandanlığına
Ankara'da M. Kemal Paşa Hazretlerine
1, 5 ve 8. no'lu şifreler konusundaki görüşümdür.

1– Bolşeviklik beşeriyeti kaplayacak gibi gözüküyor. Galip Devletlerde bile işçilik eylemleri vardır. Zaten, Bolşeviklik açlık ve savaş

sefaletinin bir ürünüdür. Bolşeviklik Rusya dışında Asya'da da kabul görecektir. Hocaların telkinlerine rağmen İslam prensiplerine pek ters gözükmemesi yayılma şansını artırıyor.

2- Emperyalist Avrupa ve özellikle İngilizler, Bolşevikliğin yayılmasını istemezler. Lenin can düşmanlarıdır. Ruslar, Asya'ya hakim olabilirlerse, Denikin ve Kolçak gibi muhalif orduların çıkamaması için Çanakkale Boğazı önem kazanacaktır. Bu nedenle İngilizler bize yanaşmak isteyebilirler.

3- Kafkas milletleri vasıtası ile vücuda getirilecek bir seddin Anadolu ile Bolşeviklerin arasını tamamı ile keseceğine ve Türkiye hakkında verilmiş olan idam hükmünü değiştireceğine ihtimal vermiyorum.

4- Vilson prensipleriyle bağdaşamayan Türk milliyetperverliğinin Bolşevizm ile daha kolay uzlaşabileceğini sanıyorum. Kötü şartlarla anlaşma imzalanmaya zorlanmamız halinde zaten zorunlu olarak Ruslarla anlaşmak mecburiyetindeyiz. Amiral Döboka Bursa'da iken «Türklerin, işgal altındaki tüm yerleri kurtarması için sanırım Ruslarla anlaşması gerekebilecektir,» şeklindeki bir cevabım üzerine yerinden sıçramıştı.

5- Birinci Dünya Harbine Türkiye çok erken girmiştir. O bakımdan şimdiki hadisemizde aceleci olmayalım. Hareket vaktinin çok basiretli olarak seçilmesi gerekir. İhtiyatlı ve basiretli davranmayı ülkemizin yararına görüyorum.

Yaverliğin 371 numarasıyladır.[300]

56. Tümen K.
Miralay Bekir Sami

AIIMET ANZAVUR TEKRAR SAIINEDE

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 17/18.2.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Biga'yı aniden işgal eden silahlı halkın, Karahasan adındaki tutuklu bir şakiyi hapishaneden kurtarmak üzere harekete geçtikleri, tamamı Pomak olan bu topluluğa Anzavur'un 20–30 adamının da katıldığı anlaşıldı. İki gündür Biga işgal altında. Hükümetin şeref ve haysiyeti ile Biga'nın kurtarılması için yardım gereklidir. Kirmasti'deki 100 kişilik bir tabur ile 4 makineli tüfeğin sevki için emir verildi. Lütfen ilgilenip arabalarla Bandırma'ya sevki çabuklaştırınız.[301]

14. Kolordu Kumandanı
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 18.2.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

1– Biga hakkındaki düşünceleriniz doğruymuş. Anzavur bir daha ortaya çıkmasın istiyordum. Karabiga'daki Kuvayı Milliye'yi bunun için kuvvetlendirmiştik. 5–6 gün önce görüştüğüm Hamdi Bey, 300–400 kişinin hazır olduğunu ve Ahmet Anzavur'un artık bir şey yapamayacağını söylemişti. Bugün sükûtu hayale uğradım. Hamdi Bey tarafından Karahasan'ın tutuklanması, Pomak halkın infialine ve ayaklanmasına neden oldu. Anzavur ve 20–30 adamı da bu durumu fırsat bildiler. Karahasan çetesinden 11 kişinin öldürülmesine karşın, Jandarma Tabur Komutanı, Hamdi Bey ve bir kısım erat da şehit edilmiş durumdadır.

2– Bandırma'dan 80 kişilik kuvvet Gönen'e, Balıkesir ve Balya istikametine de 300–400 milis sevk edildi. Gönen'de de 150 civarında milis vardır. Ancak, milislerin Pomaklara saldırıp saldırmayacağından kuşkuluyum. Acele, Bandırma'ya Yarbay Rahmi Bey komutasında bir miktar kuvvet sevk ediniz.

3– Kolordunun hedefi Yunanlılardır. O bakımdan kıpırdatmak doğru değildir. Beylik süsüyle birkaç Çerkez ahmağı da katılmışlar. Onların en sert şekilde cezalandırılmaları gerekiyor.[302]

14. Kolordu K.
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Bursa, 18.2.1920

Kirmasti'de 172. Alay Kumandanlığına,

Karahasan çetesi ve Pomaklardan oluşan büyük bir grup ve 20–30 Anzavurcunun da katıldığı topluluk Biga'yı işgal etti. Kolordudan da emir verildiği gibi çok acele nizami taburun, 4 makineli tüfeğin ve milislerin arabalarla Bandırma'ya sevkini sağlayınız. Bursa'dan 46 milis, Mehmet Ali Bey ve Çerkez Refik Bey'in yönetiminde yola çıkarılmaktadır.(303)

56. Tümen Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 18.2.1920

Bandırma'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

Bir aydan beri Anzavur'un yeniden başkaldıracağı şayiaları yaygındı. Gâvur İmam ve Karahasan çetesi ile işbirliği ile Biga'yı işgal etmesi pek ehemmiyetli değildir. Ancak çok üzücüdür. Gerekli yardımı gönderiyoruz. Asilere karşı asla merhamet gösterilmeden gereğinin yapılması icap ediyor. Niğde tarafından Tümen için geleceği bildirilen silah ve cephane gelmedi. Akbaş'tan kaçırılan cephanenin akıbetinin bildirilmesini bilhassa rica ederim.(303)

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 19.2.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Emredilen milli ve nizami kuvvetler, yarın sabah Karacabey'den Bandırma'ya hareket edecektir. Arz ederim.(304)

172. Albay Kumandanı
Yarbay Osman

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 20.2.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bursa'dan yola çıkarılacak kuvvet bir Alay kadrosu halinde değil, yeteri kadar er ve subaydan oluşmalı. Fazla silahlarınızı vermelisiniz. Güya, Bursa'dan hareket ettirilmemiş, firari ve bakaya gibi sevk edilmiş olmalıdır. Rahmi Bey de teftiş münasebetiyle gelmiş olmalıdır. Mütareke şartları bakımından bu şekilde tedbirli olunmasını Harbiye Nazırlığı istiyor. Gerçekte ise Rahmi Bey gece yarısı yola en seçkin adamları ve makinalı tüfekleriyle çıkmalıdır.[305]

14. Kolordu K.
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Bursa, 20.2.1920

Bandırma'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

20.2.1920 tarihli şifrenizi aldım. Alay kadrosu Bursa'da kalacaktır. Seçkin asker ve subaylar iki bergman ve 4 Osmanlı makinasıyla birlikte müfreze şeklinde yola bu gece çıkacaktır. Rahmi Bey de Tümen Süvari kıtasıyla çakacaktır. Makinalılar için Osmanlı mermisini Bandırma'ya verdirmelisiniz. Arz ederim.[306]

56. T. K.
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 22.2.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Manyas nahiyesi Çerkezlerinden bir grup atlı Anzavur ile birleşmek üzere Gönen yakınlarına gelmişlerdir. Mart ayında Gönen–Manyas ve Kirmasti'de çeteler harekete geçebilirler. Yörede

değişik etnik kökene mensup 30 kadar çete vardır. Burayı mutlaka takviye etmelisiniz. Gelen birlikleriniz de uzun süre dönemeyebilirler. Bu nedenle yeni yeni güçler katmanızı istiyorum: Başlıca uğraşınız ve göreviniz bu olmalıdır.[307]

14. Kolordu K.
Tuğgeneral Yusuf İzzet

İSTANBUL'DA MECLİSİ MEBUSAN TOPLANDI

İtilaf Devletlerinin ve Padişah yönetiminin arzu etmediği Meclis, İstanbul'da ilk toplantısını yapmış olup gelişmeler şöyledir:

Şifreli Telgraf:

Ankara, 20.2.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye,

Sadrazam (Başvekil), İçişleri Bakanı ve Bahriye Nazırı (Deniz İşleri Bakanı) Felah-ı Vatan grubunun toplantısına geldiler. Başbakan, aleyhte sözler söyledi. «İçişlerinin istediği doğrultuda yol ve usul izleyin» dedi. Adamlar maalesef aciz ve anlamak da istemiyorlar. Padişah Meclisinden çok hükümete hakimdir. Sadrazamın bu sözlerine karşılık 17.2.1920 tarihli beyannameyi neşrettik. Uygun şartlar taşıyan barış olmadıkça vazgeçmeniz mümkün değildir. Bu ortamda daha duyarlı bir hükümet kurulmalıdır.[308]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

KARACABEY KAYMAKAMI İLE ALAY KUMANDANI ANLAŞAMIYORLAR

Telgraf:

Karacabey, 21.2.1920

56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Alay Kumandanınız Osman Bey haberleşmelerde yanlış anlamalara ve huzursuzluklara sebep olabilecek bir lisan kullanıyor. Kendisine saygım vardır. Ama o beni yabancı addediyor. Lütfen ikaz buyurunuz. Saygılarımla.(309)

Kaymakam Nevzat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 22.2.1920

172. Alay Kumandanlığına,

Karacabey Kaymakamı Nevzat Bey güvenilir bir kişidir. Kendisi ile işbirliği yapılmasını önemle rica ederim.(310)

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Kırmasti, 22.2.1920

56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Emrinizi uygulamak boynumun borcudur. Ancak, adı geçen kişi, dirayetsiz, otoritesiz, sorumluluktan korkan ve kaçan, anlaşılması zor bir zattır. 3. tabura verdiği tenbihle kendisini gösterdiğini arz etmek isterim.(310)

172. Alay K. Yarbay Osman

Telgraf:

Bursa, 22.2.1920

Karacabey Kaymakamı Nevzat Bey'e,

172. Alay Kumandanına sizinle işbirliği yaparak çalışması için icap eden tebligat yapılmıştır. Bilgi alınmasını rica ederim.[310]

56. Tümen K. Bekir Sami

MUDANYA ÜZERİNDEN SİLAH SEVKİYATI TEHLİKEYE GİRDİ

İstanbul'dan sevk edilmekte olan silah ve cephanenin önemli bölümü Mudanya üzerinden teslim alınıp içerilere gönderiliyordu. Son günlerde Mudanya önlerinde İngiliz torpidoları dolaşıyor. Bu nedenle aşağıdaki şifreyi çektim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 20.2.1920

İstanbul'da 10. Kafkas Tümeni Kumandanlığına,

Bugünlerde İngiliz torpidoları sık sık liman önlerinde dolaştığından Mudanya'ya sevkiyat römorkörlerinin gönderilmesi tehlikeli olabilir. Buradan kayık gönderdiğiniz takdirde sevkiyat mümkün olabilirse lütfen çok acele cevap veriniz. 390 sayılıdır.[311]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Aynı endişe, Nazır Paşa Hazretleriyle 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'in yapmış olduğu 23.2.1920 tarihli mülakata ilişkin ve Ankara'dan gönderilen suret metinde de vardı. «İtilaf devletleri mümessillerinin, İzmit–İstanbul arasındaki tüm silah ve cephane depolarındaki Türk nöbetçilerinin çekilmesiyle koruma-

nın kendilerine bırakılmasına dair talepleri karşısında, buradan maalesef artık silah sevkine imkân kalmamıştır. Ama buna rağmen yine de çalışılıyor,» ifadesi ve Mudanya önlerinde 2 adet Yunan torpidosunun dolaştığı hususu birlikte değerlendirildiğinde sevkiyatın eskisi gibi olamayabileceği kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.(312)

İSTANBUL HÜKÜMETİ BİGA'YA BİRLİK SEVKİNİ ENGELLİYOR

14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'nın aşağıdaki şifreli telgrafı hem manidar ve hem de düşündürücüdür. Bir taraftan asilerin en ağır şekilde cezalandırılması ve müsamaha gösterilmemesi konusunda sağladığımız mutabakat ve kuvvet sevki, öbür tarafta İstanbul'un tasarrufları ve talimatı vardır.(313)

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 26.2.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- İki gün sonra tekrar Bandırma'ya dönmek üzere bugün Balıkesir'e gidiyorum.

2- Biga dolaylarında halk ayaklanmış durumdadır. Gerçi, İstanbul'dan gönderilen bir tahkikat heyeti şu anda Biga'da tahkikatla meşguldür. Yerli halk ve Anzavur'un arasının açılmasını bekliyorlar. İstanbul Hükümeti, şimdilik soruşturma heyetini meşgul etmemesi için Biga üzerine birlik (kuvvet) gönderilmemesini emretmiştir. Bu sebepten olmalı ki, tümenimizden bir alayın ve Çanakkale Jandarma Taburunun hareketine izin verilmemiş olduğu gibi istediğim kambotu da vermemiştir.

3- Asiler Hamdi Bey'i ve Jandarma Kumandanı ile bir subayı şehit etmiş, silah ve cephanenin bir bölümünü ele geçirmişlerdir.

Şimdilik Gönen ve Manyas tarafları sakindir. Nasihat Heyeti gönderilmek üzeredir. Balıkesir istikametinde hareket halinde olan Rahmi Bey müfrezesi şimdilik Gönen'e gidip orada bekleyecektir.

4- Her türlü ihtimale karşılık Kirmasti'de Piyade Alayının ve Kuvayı Milliye'nin çok çabuk takviye edilmesini önemle rica ederim.[313]

14. Kolordu K.
Tuğgeneral Yusuf İzzet

DİĞER GELİŞMELER

Mustafa Kemal Paşa ve Yusuf İzzet Paşa'dan alınan 19, 21, 22, 23, 26 ve 27 Şubat tarihlerini taşıyan 6 ayrı şifrede özetle:

1- İngiliz ve Türk nöbetçiler tarafından müştereken korunmakta olan cephaneliğin bundan böyle sadece Türk nöbetçilerince korunacağı ve İngilizlerin harekete hazırlanmakta olduğu,

2- İngilizlerin, Bolşevikler üzerine birlik sevk etmekten vazgeçip onlara karşı mücadelede olan hükümetlere silah ve cephane yardımı yapmak üzere karar aldığı,

3- Rumlar ve Ermenilerin Paris Konferansına müracaat edip hak talebinde bulundukları anlaşıldığından, Müdafai Hukuk Cemiyetlerinin ve halkın yoğun protestolarda bulunmasında yarar görüldüğü,

4- Yunanlıların, kuvvetlerini 100.000 kişiye çıkarmakta olduğu bunun için de 4 yaş döneminin silah altına çağırıldığı, Genel Karargâhın Atina'dan İzmir'e taşınacağı,

5- Maraş'ta mağlup olan Fransızların perişan durumda olduğu, tahrip edilen demiryollarının Fransızlarca yeniden onarıldığı,

6- Yunanlıların, İzmir bölgesindeki 3 kolordu ve 8 Tümenine ilaveten yeni Tümen getirmekte ve yoğunlaşmakta oldukları, İngilizlerin İstanbul'da, Fransızların da Adana'da toplanmakta oldukları,

7– Mudanya, Gemlik ve bazı köylerde meçhul bazı Rumların dolaşmakta oldukları, Kilise'de papazlarla toplantı yaptıkları,

8– İzmir'e vapurla iki tayyare, altı top, 20 makinalı tüfek, bol miktarda zahire ve tel örgüsü getiren Yunanlılar Kemalpaşa'ya (NİF) 3.000 arabayla sevkiyat yaparak, büyük çapta yığınak yapılmakta olduğu,

9– İstanbul civarında 31.000 askeri olan İngilizlerin, İstanbul içindeki değişik semtlerde toplan 16.450 askeri, 50 topu ve 100 makineli tüfeğinin bulunduğu; Fransızların İstanbul ve civarında 33.000 asker, 50 top, 91 makinalı, 39 tayyare, 25 tank ve 12 zırhlısının bulunduğu, Yunanlıların 1.150 askeri ve İtalyanların da 4.000 neferinin Kadıköy ve Fener mıntıkasında vaziyet aldıkları,

10– Yunanlıların Ödemiş cephesini 25.000 kişiye çıkardıkları ve İzmir'de Yunan Generali Mohitisiri'nin ve İngiliz Generali Hamboride'nin de katıldığı bir törcn ve nümayiş yaptıkları, bildirilmekteydi.(314)

İSTANBUL'DA KABİNE DEĞİŞİYOR

Ali Rıza Paşa başkanlığında kurulan yeni Hükümet güvenoyu aldı ve göreve başladı.(315)

Şifreli Telgraf:

Ankara, 28.2.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Rauf Bey'den alınan malumata göre Sadrazamın, güvenoyu aldıktan sonra neşrettiği beyannamedeki tarafsız hareket edeceği yolundaki ifadeleri, birçok yetkili beğenmedi. Bu duruma bakıldığında kabine fazla uzun ömürlü olmayacaktır. Muhtemelen Ferit Paşa veya Tevfik Paşa, Hükümeti kurabilir. Rauf.(316)

20. Kolordu K. Vekili
Yarbay Mahmut

GİZLİ EMİR YERİNE ULAŞTIRILIYOR

Mustafa Kemal Paşa imzasıyla gizli olarak gönderilen 9.1.1920 tarih 55 sayılı emir ilgililere ulaştırıldı. Bu konuda yaverim Yüzbaşı Selâhattin'in düzenlemiş olduğu teferruatlı raporu ve 28.2.1920 tarihli yazısı aşağıda aynen derecedilmiştir.

Yazı:

Bursa, 28.2.1920

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,
Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

1- 9.1.1920 tarihli, gizli ve şahsa özel 55 numaralı emirleri, talimatlarınız gereğince, Boğazlar Kumandanı Albay Şevket Bey ve Birinci Kolordu Komutanı Albay Cafer Tayyar Bey'e verilmek üzere Yüzbaşı Selâhattin Efendi ile gönderilmiş ve ilgili yerlere teslim edilmiş olduğu daha önce arz edilmişti.

2- İstanbul'dan sevk edilen silah ve cephane üzerinde bazı tereddütler doğunca, problemleri gidermek ve içinde bulunduğunuz vaziyeti izah için İstanbul'a gönderilen yaver Selâhattin dönüşünde çalışma ve temaslarını bana izah etmiştir. Peş peşe yapılan bu iki İstanbul seyahati sonucunda aldığım izahatı, gerek Mustafa Kemal Paşa'nın ve gerekse Ali Fuat Paşa hazretlerince bilinmesi gerektiğine inandığım için bu bilgilerin bir rapor şeklinde yazılmasını istedim. Raporda, zatıdevletlerince bilinmeyen hususları da kapsaması ve detaylı bilgi içermesini emretmiştim. Bu emre uyularak yazılan raporu tetkiklerine arz ediyorum.

3- Mustafa Kemal ve Ali Fuat Paşa hazretlerine arz edilmiştir. Yaverliğin 451 numarası iledir.[317]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

SURET

Bursa, 28.2.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

1– 55 numaralı emrin bir tanesini Boğazlar Mevki Kumandanı Albay Şevket Bey'e, bir tanesini de Temsil Heyetince istenen emirlerin gereği yapıldıktan sonra Cafer Tayyar Bey'e verdim.

2– Temsil Heyetinin emirleri uyarınca, raporu kendisine vermeden önce, Edirne'deki Kolorduyu bırakıp halen İstanbul'da bulunuş nedenini ve halen Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk ve Temsil Heyetine bağlı olup olmadığını öğrendikten sonra sonuç olumlu ise raporu verecektim.

3– Cafer Tayyar Bey'i aradım. İstanbul'daki adresini ararken kendisine Eminönü'nde Şamlı Mustafa'nın mağazası önünde rastladım. Beni görünce şaşırarak, iltifatlar edip İstanbul'da ne gezdiğimi sordular.

4– Kendilerini aradığımı, ne için Trakya'daki Kolorduyu bırakarak İstanbul'a geldiğini, Ankara'nın merak ettiğini öğrenmek istediklerini söyledim. Bana şu cevabı verdiler:

– Mustafa Kemal ve Ali Fuat Paşalar, Anadolu'nun ortasına çekilmişler ve Türk milleti içinde ve Anadolu dağlarında sevinçli ve övünç içerisinde çalışıyorlar, bana gelince;

Kuzeyimde Bulgarlarla, batı tarafımda Yunanlılarla, güneyimde düşman donanmasının hakim olduğu Marmara Denizi ile, doğu tarafımda İstanbul Hükümeti ile sarılmış olan Trakya'ya gelince, muhtelif milletlerle ve muhtelif emellerle kaynaşan bir toprak içerisindeyim. Elbette ki tüm bu şartları dikkate alarak ve bu şartların imkânlarına uyarak yürütmeye mecburum. İşte bunun için İstanbul'dayım.

Cafer Tayyar Bey'in bu cevabı üzerine kendisine dedim ki,

– Şu halde İstanbul'da bulunuşunuz, maksadın sağlanabilmesi için aldığınız bir tedbirin gereğidir. Anadolu, sizin bu davadan ayrıldığınız şüphesini yaşamasınlar.

Acı acı gülerek dedi ki,

– Selâhattin, sen henüz çocuksun ve beni ilk tanıdığın zaman ben bir Kolordu Komutanı idim. Fakat bu sayın paşalar beni taa okul sıralarından tanırlar. O tarihten itibaren hayatımın en külçük ayrıntısına kadar vakıftırlar. Sen onlara Cafer Tayyar diyor ki;

– Bu vatan en az onlar kadar benimdir. Ve bu vatan kurtuluncaya kadar veya Cafer Tayyar toprak oluncaya kadar okul sıralarından beri takip ettiği davasından bir santim bile sapmayacağına inansınlar ve bu şüpheciliği bıraksınlar. (Böyle bir şüphe ayıptır, günahtır.)

Cafer Tayyar Bey ile bu görüşmeden sonra kendilerine tebliğ edilecek bir emir olduğunu, ne zaman ve nereye getireceğimi sordum. Verdiği ev adresine ertesi sabah götürüp verdim. Emri okudu, çok beğendi ve şunları ilave etti:

– Bu emir, gücüm dahilinde aynen uygulanacaktır. Çok güzel düşünülmüş ve iyi düzenlenmişir, dedi.

4– Malumları olduğu üzere, İstanbul'daki arkadaşlarımızın bir bölümünü, Harp Akademilerindeki subaylar teşkil eder. Bu grupta kurmay öğreniminde bulunanlardan;

Yüzbaşı İsmail Hakkı (Kurtcebe), Yüzbaşı Cemil Tahir, Yüzbaşı Halil, Asteğmen Şahap (Gürler), Muzaffer (Tuğşavul) ve İzzet (Aksular)'a 55 numaralı emri okudum. İstanbul'un bir tehlikeye uğraması halinde Anadolu'ya nasıl geleceklerini ve nerelere müracaat edileceğini konuştuk. Yüzbaşı Recep (Peker)'e emirden bahsedilmemesini tembihledim. Zira, daha önceki seferde söylediklerimi gereksiz yerlerde konuştuğunu Kara Vasıf Bey söylemişti.

5– Yüzbaşı Halil, bu emrin akademi Müdürü Albay Sedat Bey'e de gösterilmesi için ısrar etti. Öğretmenlerden binbaşı Saffet Bey de aynı görüşü destekleyince, Müdür Sedat Bey beni müdüriyet odasında gizli olarak kabul etti.

Bana birçok sualler sordu. Kuvayı Milliye lehine tüm gücümle sözler sarf ettim. Namus ve şerefine inandığımı söyleyerek 55 no'lu emri verdim. Okudu. Okurken yüzünde alaycı bir ifade vardı. Sonuçta bana dedi ki;

– Oğlum, bunlar ilk bakışta vatanperverlik gibi görünür, gerçekte boş şeylerdir. Eliyle pencereden düşman donanmasının durduğu Sarayburnu civarındaki denizi göstererek.

– Bu dünya cennetini bırakıp da Anadolu'nun geri, pis ve her türlü hayattan yoksun vatan diye adlandırılan o topraklara gidilir mi? Gençliğine yazık, İstanbul'a gelin. Orada senelerce geçirebileceğiniz ömre bedel bir gün şu güzel manzaradan şevk alın.

Bu üzücü konuşmalardan sonra süratle oradan uzaklaştım. Beni şikâyet ihtimalini dahi düşündüm.

6– İdare okulu öğretmenlerinden Binbaşı Saffet (Arıkan) ve Tarih hocası Binbaşı İsmail Hakkı (Berkuk), Yüzbaşı Tevfik Beylere bu emri gösterdim. Hepsi ilgiyle okuyup notlar aldılar. Birçok şeyler söylediler. Sorularını cevaplandırdım. Her üçü de milli hareketin, kurtuluş için tek yol olduğuna inanıyorlar. Binbaşı Saffet Bey bu emrin Sulhu Temin Komisyonu Üyelerinden Albay İsmet (İnönü) Beyefendi'ye okutmamı söyledi.

– İsmet Bey'i tanımıyorum, ben buna cesaret edemem, dedim. Saffet Bey cevaben;

– İsmet Bey'e herkes inanmak mecburiyetindedir. Sen de inanacaksın. Çok inandığım Saffet Bey'in bu ısrarına olumlu cevap verdim. Önceden belirlediğimiz telefonlarla ertesi günü birbirimizi bulduk. Saffet Bey, çarşamba günü saat 15.00'de Galata'da Haliç birahanesinde buluşmamızı söyledi. Teklif biraz tuhaftı. Bu kadar gizli bir yazıyı hükümet ve itilaf kuvvetlerinin en yoğun olduğu bir yerde okumak istenmesinden kuşkulandım. Buna rağmen kabul ettim.

Buluşacağımız günde en güvendiğim arkadaşları sivil olarak Haliç birahanesine gönderdim. Planımızı yaptım. Şayet bir baskına uğrarsak ben emri yok edeceğim. Arkadaşlarım da bu namussuzluğu yaptıkları anlaşılacak olan Albay İsmet Bey ve Binbaşı Saffet Bey'i derhal öldüreceklerdi.

Belirlenen saatte adı geçen birahaneye geldiğimde sivil kıyafetli arkadaşlarının masalara dağılıp önlem aldıklarını ve hazır olduklarını gördüm. Onları tanımamazlıktan gelerek bir masaya oturdum. Biraz sonra da Albay İsmet ve Saffet Beyler de sivil olarak geldiler.

Saffet Bey, masalara dağılmış arkadaşlarının çoğunu «Doğu Orduları Grubu»ndan tanıyordu. Hepsi de gözü pek insanlardı. Onları görünce sapsarı oldu. Biraz sonra yanlarına gittim 55 no'lu emri çıkarıp İsmet-Bey'e verdim. Okudu, onun yüzü de Okul Müdürü Sedat Bey'in yüzü gibi idi. Yazıyı okudu ve bana iade etti. Aramızda şu konuşma geçti:

İsmet Bey– Hangi hesapla?

Selahattin– Hesap yok, şeref var, dedim. Bunun üzerine,

İsmet Bey– Sen o serserilere söyle, serseriliklerini bıraksınlar ve İstanbul'a gelsinler.

İsmet Bey'in takındığı bu tavır karşısında Saffet Bey de ben de adeta şaşırdık. Ani bir tehlikeye maruz kalıp emrin ele geçmesine meydan vermemek için hemen kalktım. Ve Saffet Bey'in kulağına eğilerek,

– Benim hareketimden en az iki saat sonrasına kadar kahveyi terk etmemelerini söyledim. Ve bir de arkadaşın yanına giderek İsmet ve Saffet Beylerin iki saatten evvel çıkmalarına müsaade etmemelerini söyledim. En seri vasıta ile ikametgâhımın bulunduğu Anadoluhisarına geldim. Birkaç gün daha temaslarımı yapıp daha sonra da Bursa vapuru ile Mudanya'ya hareket ettim. Vapurda yolculuğum süresince, arkadaşım olan vapur kaptanının odasında ve kilit altında seyahat ettim.

7– İstanbul'da Kara Vasıf, Tuncalı Süleyman, Halide Edip, Kemalettin Sami, Galatalı Şevket Beylerle görüşmelerde bulunduk. İstanbul'dan Marmara sahillerine gönderilecek silah, cephane subay ve asker sevki konularında planlar yaptık. Zira, bu kişiler milli kuvvetlerin başaracağına inanıyordu.

8– İstanbul'da esen hava karışıktır. Birçok insan, Anadolu mücadelesinin başarısından eminken, birçoğu da bu hareketi bir serseri hareketi olarak görüyorlar.

Yukarıda arzına çalıştığım hususları, Albay Şevket Bey, Kara Vasıf, Tümen Kumandanı Sami, Harbiye Nezareti Başyaveri Binbaşı Salih (Onurtak) Bey'e de anlattığımı arz ederim.[318]

56. Tümen Yaveri
Yüzbaşı Selâhattin

İNGİLİZLER YUSUF İZZET PAŞA'YI GÖREVDEN ALDIRMAK İSTİYOR

İstanbul Hükümeti nezdinde girişimde bulunan İngilizler Harbiye Nazırından Yusuf İzzet Paşa'nın 14. Kolordu Kumandanlığından azledilmesini istemiş. Konuyla ilgili Ankara'nın şifresinin tümene gelen sureti şöyledir.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 29.2.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

SURETTİR

Zatıâlilerinin 14. Kolordu'dan alınmanızın ilgililerce istenmesi ve yerinize de Nurettin Paşa'nın gönderileceğinin istihbar edilmesi üzerine Nazır (Bakan) Hazretlerine müracaat edilmiş. Ve sizin İngilizlere karşı bir durumuzun olmadığını, Milli Kuvvetler ve taraftarlarının moralinin bozulmasına yönelik olan bir istem olduğunu, bu tasarrufa Nazır Paşa'nın engel olmasını bildirdik. Kanunsuz ve maksatlı olan bu talepleri gerçekleşir ve Kolordu Kumandanlığı unvanınız alınsa bile Ali Fuat Paşa'nın yaptığı gibi bölgenizde kalarak, hizmete devam etmeniz caizdir. Mütalaanızın bildirilmesini rica ederim.[319]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal
20. Kolordu K. V. Mahmut

Cevabi şifre:

Bursa, 1.3.1920

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Cemal ve Cevat Paşaların istifaya mecbur edilmek suretiyle İtilaf Devletleri tarafından Kuvayı Milliye'ye vurulan darbeye karşı, etkin tedbir alınamadığından Anadolu'da Kumandanlık mevkiinde bulunan kişileri, birer bahane ile vazifeden uzaklaştırma planı tatbik edilmektedir.

Yusuf İzzet Paşa Hazretlerine vaki olan duruma ilişkin görüşlerinize aynen iştirak ederim. Boşalan kumandanlıklara Harbiye Nezaretince asaleten tayin yapılmamasını temin için çalışılmasını saminiyetle arz ederim. 452 numaralıdır.[320]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

IIÜKÜMET MÜDAIIALELERE DAYANAMADI

Rıza Paşa başkanlığındaki Kabine İtilaf Devletlerinin ağır baskılarına karşı koyamayıp istifa etmiş olup şifresi şöyledir:

Şifreli Telgraf:

Ankara, 4.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

İtilaf Devletlerinin insan tahammülünü aşan baskıları ve müdahaleleri sonucu 3 Mart günü hükümet istifa etti. Vaziyetin ciddiyeti karşısında Milli Meclis, gerekli girişimleri yapmıştır. Bahse konu girişimlerin fiilen desteklenmesi için Mebusan Meclisi Başkanlığına, Mabeyni Humayuna, basına sert bir dille protestolar gönderilmeli ve milli çıkarlarımızın bu tür müdahalelere tahammül edemeyeceğinin

bildirilmesi sağlanmalıdır. Dakika geciktirilmeden telgraflar çekilmeli ve bize de sabaha kadar bilgi verilmelidir.[321]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

GERİCİ GİRİŞİMLER VE KABİNE BUHRANI

Şifreli Telgraf:

Ankara, 4.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

İstanbul'da kurulan ve İngilizlerle işbirliği halinde olan yeni cemiyet;

1- Hükümeti düşürüp Damat Ferit Paşa'yı Sadrazam yapmak,

2- Meclisi Mebusanı feshetmek,

3- Kuvayı Milliyeyi dağıtmak,

4- İstanbul'da bir Şur'ayı İdare teşkil etmek,

5- Bolşevikler aleyhinde fetva yayınlamak, amacıyla çalışmalarına başlamıştır. Anzavur'un ayaklanması, hükümete yapılan baskılar bu cemiyetin içinde bulunduğu şeylerdir. Durumdan Bursa Merkezi İdaresinin de haberdar edilmesinde fayda vardır. Gereğini rica ederim.[322]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal
20. Kolordu K. V. Mahmut

Şifreli Telgraf:

Ankara, 4.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Kabine, baskıya dayanamayıp istifa etti. Mebusan Meclisi Paşidah'a müraccat etmişse de, Padişah görüşmeyi kabul etmeyip

Başmabeyinci ve Başkatiple görüşmelerini söylemiştir. Burada Ferit Paşa ve emsali birisinin Sadrazam tayin edilmemesi lüzumu anlatılmıştır.

2- İstanbul'daki vaziyet, İngilizlerin yardımı ile hazırlanan irtica vaziyetidir. İstanbul'da beynel İslam bir şurayı hilafet teşkil etmek istiyorlarmış. Alakadarların haberdar edilmesi ve Heyeti Merkeziyenin aydınlatılması ile kanaatlerinin tarafımıza aktarılmasını rica ederim.(323)

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Ankara, 4.3.1920

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

İtilaf mümessillerinin oldukça sert ifadeler içeren iki ayrı notasına red cevabı vererek, Meclisi Mebusan önünde kabine istifa etmiştir. Meclis Reisi şu anda Başmabeyincinin yanındadırlar. İngilizler, Hürriyet ve İtilaf ile Nigâhbancılarla birlikte düzenledikleri irtica girişiminde nihai başarı peşindeler. Padişah nezdinde ve Meclisi takviye eden girişimlerde bulunarak Meclisin feshine engel olunulmalıdır.(323)

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.3.1920

56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Bugün, Meclisi Mebusan Reisini Padişah huzura kabul etti. Kabine Başkanının atanmasında Padişah hâlâ kararsızdır. Bir ihtimale göre Müşir Zeki Paşa'nın atanması söz konusudur. Bu zat, itilafçılardandır. Anadolu'nun her tarafında Anzavur harekâtının neşriya-

tında ve Rıza Paşa'nın istifasında etkisi vardır. Ne var ki, İngiliz sansürü bunların neşrine engel oluyor.[324]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Cevabi Telgraf:

Bursa, 6.3.1920

Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1– Şifreleriniz Bursa Merkez İdaresine iletildi.

2– Düşünüldüğü gibi, milli hedeflere karşı ve yabancı baskısı ile hareket eden bir kabine, iktidara gelirse ve Meclis feshedilirse, Milli Meclis'in İstanbul'la ilişiğini kesmesi ve Anadolu'nun Heyeti Temsiliye ile yönetilmesini uygun buluyorum.

3– Mabeyni Humayun ve Meclisi Mebusan'a telgraflar çekilmiştir. 492 sayılıdır.[325]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Maltepe, 7.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Sadrazamlık (Başbakanlık) makamına eski Bahriye Nazırı Salih Paşa tayin edilmiştir.[326]

10. Kafkas Tümen Kumandanı
Kemalettin Sami

ANZAVUR OLAYLARININ SON DURUMU

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.3.1920

Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanlığına,

Gönen'e gönderilen 56. Tümene bağlı müfreze kumandanının

raporuna göre; Müfreze Gönen'in 20 kilometre kuzeybatısındaki Keçideresini müdafa eden Anzavur, çatışmalar sonucunda kaçmıştır. Biga'da hükümet işbaşında ve asayiş tesis etmiştir.

Yalova'da Çerkez Hasan isminde kimseyi tanımıyorum. Soğucaklı Hasan Bey'i tanırım ve iyi bir insandır. Yalovalı Hasan Bey'in açık adresi verilirse, Kuvayı Milliye lehine çalışmaya ikna ederim.

Bursa'da Hürriyet ve İtilaf Partisi Reisi Aziz Nuri, eski müftü Ömer Fevzi ve 5 arkadaşları tutuklanmışlardır.[327]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifrel Telgraf:

Gönen, 10.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Ahmet Anzavur, son Sızı köyü kuşatmasından sonra iki kişi ile birlikte kaçmıştır. Manyas'da gizlendiği söyleniyor. Biga hadisesi böylece son bulmuş demektir. Bu yörede çok fazla kalmadan dönmemize yardımlarınızı arz ederim.[328]

174. Alay Kumandanı
Yarbay Rahmi

Şifreli Telgraf:

Ankara, 11.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Anzavur, son hareket karşısında başarısızlığa uğramıştır. Tahrik edilen köylerden dolayı Çerkezler çok üzgündür. Bu harekete sebebiyet veren Kuvayı Milliye ileri gelenlerinin öldürülmesinin planlandığı istihbar olunmuştur. Rauf Bey (Orbay), Bekir Sami (Kunduk) ve Vasıf (Çınar) Beylerin de öldürülecekler arasında olduğu ve Adapazarlı katil Kâzım'ın kardeşi Hikmet tarafından gereğinin ifa edileceği bildirilmektedir.

2- Gümülcineli İsmail Hakkı, eski mebuslardan Basri, Şahin, Ömer Fevzi ile Bursa Şube reisi Binbaşı Akif, dün bir toplantı yapıp Kuvayı Milliye'ye karşı bir örgüt kurmaya karar vermişlerdir.[329]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

YUNANLILAR'DA SON DURUM

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 6.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Daha önce 14. Kolordu Kumandanlığından alınıp İstanbul'a götürülmem İngilizler tarafından, hükümetten istenmişti. Akbaş Cephaneliği nedeniyle tutuklanmam talep edilmişse de başarılı olunamamıştı. İstifa eden hükümetler kurulur kurulmaz aynı talebin yenilenmesi ihtimali vardır. Bu konuda Mustafa Kemal Paşa ile fikir alışverişinde de bulunmuştum. Şimdi ruhen yorgun olduğum gerekçesiyle bir ay istirahat raporu alarak, geçici surette vazifeden ayrılıyorum. Durumu Harbiye Nezaretine de bildirdim. Böylece İstanbul'a çağırılsam bile gitmemek için önlem almış oldum. Bu yola başvurmuş olmamın yanlış anlaşılmamasını özellikle istirham ediyorum.

Raporlu dinlenme süremi Bandırma'da geçirirken 14. Kolordu Kumandanlığını, 56. Tümen Kumandanı vekâleten yürütecektir. İstirahat sırasında Bandırma'dan ayrılmaya zorlanmam halinde İstanbul'a gitmeyip Kolordu mıntıkasında kalacağımın bilinmesini rica ederim. 346 sayılıdır.[331]

14. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Yusuf İzzet

Cevabi Telgraf:

Bursa, 7.3.1920

Bandırma'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

Göreyinizi terk etmek zorunda kalışınıza üzüldüm. Bandırma civârında kalmanızda en küçük bir tehlike hissederseniz, derhal Bursa'ya teşrifinizi bilhassa rica eder, hürmetle ellerinizden öperim. 500 sayılıdır.[331]

56. Tümen K. Bekir Sami

İSTANBUL İŞGAL EDİLİYOR

Telgraf:

Ankara, 16.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bu sabah (16.3.1920), İngilizler, Şehzadebaşı askeri karakolunu bastı. Uykuda iken baskına uğrayan 6 askerimizi şehit edip 15 kadarını da yaraladılar. Ayrıca, Tophane ve Harbiye Telgrafhanesini ve Harbiye Nezaretini işgal ettiler. Bu harekâtı, rıhtıma yanaşan İngiliz zırhlıları ve deniz askerleri yapmıştır. İstanbul'da fevkalade bir durum yaşanıyor. Gelişmeleri izliyoruz. İstanbul ile olan haberleşmelerde dikkatli bulunulmasını rica ederiz.[322]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Telgraf:

Ankara, 17.3.1920

14. Kolordu Kumandanlığı Vekaletine
BURSA

1– Meclisi Mebusan dahil Babıali ve bilumum resmi daireler, İngilizler tarafından zorla ve fiilen kuvvet kullanılarak işgal edil-

miştir. Postahaneler de işgal altındadır. Ve hükümetle de irtibat imkânı kalmamıştır. Ayrıca aradığımızda düşmanlar karşınıza çıkacağından haberleşme de doğru değildir.

2- Mevcut durum karşısında, ulusça birlik halinde tedbirler almak zorunluluğu vardır. Bu nedenle tüm vilayetlerde memurların ve askeri kuruluşların Heyeti Temsiliyeyi desteklemesini bir vatan vazifesi sayıyoruz. İllerdeki Heyeti Merkeziyeler mülki ve askeri birliklerle işbirliği yapmalıdır.

3- İstanbul işgal altında olsa bile Osmanlı Kanunları yürürlüktedir. Bu bakımdan medeni bir millet ve devlet olarak taşrada kanunları her zamankinden daha ciddi uygulamalıyız.[333]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

İstanbul'un işgali ve Meclisi Mebusanın dağıtılmasından sonra Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Meclis üyelerini Ankara'ya davet etmişler, ayrıca da çok acele ek seçim yapılması için Liva (Sancak)'lara seçim esaslarını bildirmişlerdi. Tam bu sırada, Harbiye Nazırı Fevzi Paşa imzasıyla Yusuf İzzet Paşa'ya çekilen ve Yusuf İzzet Paşa'nın da Tümenimize muhatap şu emri geldi:

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 19.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- İtilaf Devletleri Karadeniz kumandanı Amiral Galdrop. Harbiye Nezaretine bir ultimatom vererek, Anadolu'da meydana gelen hadiselerden İstanbul Hükümeti'nin tanınmama yoluna girildiği anlaşılmış olup, bu münasebetle sert tedbirler ve kararlar alınması gerektiği belirtilmiştir.

Mütarekeye aykırı olmayan İstanbul'un işgalini bahane edip Anadolu'da bazı maceraperestlerin hareketleri, gerçeklere ve yüce

Osmanlı İmparatorluğu'nun menfaatlerine aykırıdır. Anadolu'da bulunan ve Padişah'dan yana olan ve aynı zamanda en kıdemli General olan Yusuf İzzet Paşa'nın Harbiye Nazırı Fevzi Paşa (Çakmak) namına bu emri tüm kıtalara tebliğ etmesini ve tüm ordunun İstanbul Hükümetini tanımasının teminini rica ederim.

Harbiye Nazırı (Milli Savunma Bakanı)
Fevzi (Çakmak)

2- Bugün İstanbul'dan Harbiye Nezaretinden gelen ve yukarıda kayıtlı emrin derhal yerine getirilmesini, bunu yapmaya gücü yetmeyecek arkadaşların yerlerine birer vekil bırakarak birliklerini derhal terk etmelerini emir ve rica ederim.[334]

14. Kolordu Komutanı
Mirliva Yusuf İzzet

Yukarıdaki emri alınca şaşırdık. Kolordunun vekaleti 56. Tümen Kumandanı olarak bende ve kendisi de gayri resmi olarak Bandırma'da iken, vekaleti geri aldığını bildirmeden, Anadolu'nun birliğine zarar verebilecek böyle bir emrin altına imza koyması hayret verici ve kötü günlerin habercisiydi.[335]

Hemen keyfiyeti Mustafa Kemal Paşa'ya bildirip kendisine de şu cevabı verdim.

Şifreli Tel:

Bursa, 19.3.1920

Bandırma'da 14. Kolordu Komutanlığına,

1- Vazifenin yapılış şekli ve vazifede kalıp kalmama konusunda karar vermeye yetkili değilim.

2- Heyeti Temsiliye ile irtibat kurup sorunun halledilebileceğini arz ederim.[335]

56. Tümen K. Bekir Sami

Telgraf:

Ankara, 17.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Heyeti Temsiliye'nin bilgisi ve muvafakatı olmadıkça hiçbir makam, hiçbir memur İstanbul ile haberleşemeyecektir. Bu hususun, bilumum ilgililere sür'atle tebliğini ve takibini tamimen duyuruyoruz.(336)

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Yukarıdaki telgraf alındıktan sonra Bursa telgrafhanesinde tedbir alınıp 3 subay sansür memuru olarak görevlendirildi. İstanbul'dan sürekli Bursa telgrafhanesi aranmışsa da cevap vermedik. Bu arada Yusuf İzzet Paşa'nın İstanbul ile konuşmak için gösterdiği ısrarlı talepler dahi reddedildi.(336)

GEYVE BOĞAZI ÖNEM KAZANDI

İstanbul'un işgalinden sonra Anadolu ile irtibatın önemli bir kavşağı olan Geyve Boğazının tutulması zaruri hale geldi. Aşağıdaki telgraf ve talimat bu önlemle ilgilidir.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 16.3.1920
17.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

İstanbul'da meydana gelen durum nedeni ile Geyve Boğazının çok acele tutulmasına ve icap eden tahribatın hemen yapılmasına Heyeti Temsiliye tarafından karar verilmiştir. Bilecik ve Geyve Kuvayı Milliyesinin intikali gecikebileceğinden, Bilecik'deki İstihkâm

Müfrezesi ve Düzenli Birliği ile hareket edecek olan Mevki Kumandanı Yüzbaşı Rıfat Efendi'nin emrine girmek üzere Yenişehir'deki Taburun Leşke yönünde hareketinin sağlanmasını rica ederim.(337)

20. Kolordu K.
Ali Fuat Paşa

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 17.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Ali Fuat Paşa'dan aldığım emir gereğince Bölükte mevcut patlayıcı maddeleri de alarak 30 kadar Kuvayı Milliye mensubu piyade ve süvari ile hareket ettiğimi arz ederim.(338)

Bilecik Mevki K.
Yüzbaşı Rıfat

Şifreli telgraf:

Bursa, 17.3.1920

Yenişehir'de 173. Alay Kumandanlığına,

1- Bilecik Mevki Kumandanı Yüzbaşı Rıfat Bey «Geyve»de vazifelendirilmiş ve bölüğüyle hareket etmiştir.

2- Taburunuzdan 100 ere kişi başına 150 mermi verilip, yetenekli subaylar idaresinde iki bölük halinde hareket edip Rıfat Bey'in emrine girecektir.

3- Hareketten önce Rıfat Bey'le haberleşilmeli, gizli tutulacak hareketin sonucunun bildirilmesini rica ederim.(339)

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 17.3.1920

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

Yenişehir'deki taburdan ancak 52 savaşabilecek er seçilerek, 2 bölük halinde bugün öğle zamanı Lefke'ye doğru yola çıkartıldığını ve Rıfat Bey'in emrine gireceğini arz ederim.[340]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Geyve, 18.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Geyve'nin Umurcabey köyüne ulaşıldı. Yarın geniş bilgi arz ederim.[341]

Bilecik Mevki K.
Yüzbaşı Rıfat

Şifreli Tel:

Yenişehir, 17.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

İnegöl'deki bölüğün erleri, son durumun Padişah aleyhine olduğuna ilişkin olumsuz propagandasının etkisi ile firar etme eğiliminde olduğu, Kuvayı Milliye Kumandanı Binbaşı Yahya Hakkı Bey'in tezkeresinden anlaşılmaktadır. Arz ederim.[342]

173. Alay I. Tabur K.
Binbaşı İsmail

Binbaşı İsmail Bey'in telgrafının nedenini kısmen biliyordum. Bölük Kumandanı Yahya Hakkı Bey, hükümete olan borçların toplanması – ödenmesi konusunda halka ve eşrafa çok ciddi bir muamele yaptığından tepki zaten vardı. Bu sefer, fırsattan istifade ile birliğinin dağılması için ortamı uygun bulunarak menfi propaganda yapılıyordu.

Bu durum karşısında bölüğün dağılmasına göz yumamazdım. Talimat verip bölüğün Bursa'ya intikal etmesi talimatını aynı gün verdim.[342]

ALİ FUAT PAŞA'NIN KARARLI TEBLİGATI

Şifreli Telgraf:

Ankara, 18.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- İstanbul'un işgalinden itibaren Anadolu'nun herhangi bir yerine İtilaf Devletleri askeri sevk edildiği haberi alınmamıştır.

2- Vaziyet, bir an önce Geyve boğazındaki demiryolunun tahrip edilmesini, ulaşıma engel olunmasını, Eskişehir, Afyon ve Geyve Boğazında bulunan düşman askerlerinin silahlarının alınmasını zorunlu kılmıştır. Bunun için asla tereddüt gösterilmemeli, silahlarını vermek istemeyen düşman askerine gerekirse zor kullanılarak netice alınmalıdır.

3- Özetlenen vazifenin ifası için fikir tartışmalarının zamanı geçmiştir. Sadece sert hareket gerekmektedir.

4- Ankara'da bir tren hazırdır. İstenecek yardım varsa 24. Tümen Kumandanı Mahmut Bey'e bildirilmelidir. İş bu tebligat emin bir vasıta ile mevki kumandanı Rıfat Bey'e bildirilecektir.[343]

20. Kolordu Komutanı
Tuğgeneral Ali Fuat

Telgraf:

Edirne, 18.3.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

İstanbul'dan özel olarak alınan bilgilere göre İzzet Paşa, Çürüksulu Mahmut Paşa, Cevdet Paşa, Cemal Paşa, mebuslardan bazıları dahil 60 kişi Halide Edip ve eşi Adnan Bey gece yataklarından

çırılçıplak alınarak süngülerle tartaklanarak tutuklanmışlardır. Memleketin aydınlarını imha amacına yönelik fiilin tüm ülke aydınlarına tebliğini rica ederim.(344)

Birinci Kolordu Kumandanı
Cafer Tayyar

Şifreli Tel:
(Özeldir)

Bandırma, 18.3.1920

Bursa'da 14. Kolordu Kumandanlığı Vekaletine,

Heyeti Temsiliye'den Bilecik Kumandanlığı vasıtası ile gönderilmiş olan yazının sadece sizin tarafınızdan bilinmesini rica ederim. Bursa'da seferberlik ilanı doğru değildir. Mütarekenin ihlali anlamını taşır. Aksine davranış itilaf devletlerince Mudanya, Gemlik, Bandırma ve Bursa'nın işgaline bahane yaratır. Kaldı ki, Kolordumuzun amacı ve hedefi Yunan işgalini bertaraf etmektir. Önerilerimin dinlenmesi ve alınacak yeni haberlerden bilgi verilmesini rica ederim.(345)

Mirliva Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 21.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

3. Kolordu Komutanlığından alınan şifre özeti bilgi için aşağıdadır.

1- 3. Kolordu ile 14. Kolordu işbirliği ve sürekli irtibat etmeye çalışmalıdır.

2- Nazikleşen durum karşısında memleket menfaati işbirliğini gerektirmektedir.

3- Oradan alacağınız emirleri bekletmeden uygulamanız ile iç

ve dış durum hakkında her 24 saatte bir bilgi gönderilmesinin temininı rica ederim.[346]

3. Kolordu K.
Mirliva Cemalettin

İTİLAF DEVLETLERİNİN SUBAYLARI TUTUKLANACAKTIR

İşgalden 3 gün sonra Mustafa Kemal Paşa'dan alınan aşağıdaki şifre artık fiiliyata başlanacağının ilk işaretiydi.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 19.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Anadolu'da bulunan bütün itilaf devletlerinin mümessil, subay ve diğer fertleri tutuklanacaktır. Erzurum'da İngiliz Mümessili «Ravlinson» ve beraberindekiler ile diğer Kolordular bölgelerindeki tüm mümessiller derhal tutuklanacaktır. Bursa'da bulunanlar hakkında da derhal aynı muamele tatbik edilecektir. Bilhassa, İstanbul ile görüşmek isteyen Fransız mümessilinin derhal tutuklanmasını rica ederim. İşbu telgraf Vali ve Kumandan Beylere tebliğ edilmiştir.[347]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Yukarıdaki emre rağmen Fransız mümessili olan subayı tutuklamadık. Türkler alcyhine değil de lehine bir icraat içinde olduğu kanaati nedeniyle tutuklamadık. Bunun faydasını da sonradan gördük. Zira; İngilizler, Mudanya ile Mudanya–Bursa demiryolunun işgal isteği karşısında, daha önce tutuklamadığımız Fransız subay: «Bursa'da asayiş normaldir. Hıristiyan halka herhangi

bir tecavüz söz konusu değildir,» diyerek İngilizleri işgalden vazgeçirmiştir.[347]

ESKİŞEHİR'DE İNGİLİZ BİRLİKLERİ TEHDİT EDİLİYOR

Telgraf:

Eskişehir, 20.30.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

Anadolu'nun doğu-batı kavşak noktasındaki Eskişehir'de bulunan 1.000'den fazla İngiliz kuvvetlerini abluka eden 24. Tümen Kumandanı Yarbay Mahmut Bey ile İngiliz kumandanına birlikte verdiğimiz ultimatomda milletin galeyan ve heyecanının temsilcisi olan aziz ve fedakâr kuvvetlerimiz tarafından etraflarının çevrildiğini, 2 saat içinde şehri terk etmeyip kan dökülmesine sebebiyet verildiği takdirde, sorumluluğun kendilerine ait olacağını bildirdik. Şehri terk edeceklerini ve İzmit'e gideceklerini, yolda bir saldırıya uğramamaları için güvence istediklerini bildirince de gerekli işlem ve tedbirler alınmıştır.[348]

Eskişehir Mutasarrıfı
Fatih

Telgraf:

Bilecik, 21.3.1920

56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Eskişehir'den gelen 1.000'den fazla İngiliz askeri trenle buradan geçti. İstasyonda makina ve vagon bırakmadan götürdüler. Ama ileride yol kapalı olduğuna göre bırakmak zorunda kalacaklardır. İstasyon memurlarının gizli ifadelerine göre, İzmit tarafından bu yöreye 80 vagon Hint askeri çıkarılacakmış. Burada asker de yok, Kuvayı

Milliye de yoktur. Ne yapacağımızın bildirilmesini istirham eylerim.

Bilecik Müdafai Hukuk
Başkanı

TÜMENE BAĞLI BİRLİKLERDE DURUM

Şifreli Tel:

Gönen, 19.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Gönen hadisesi tamamen bir irticadır. Askere herkes kurşun atabiliyor. Asteğmen Mahmut, Üsteğmen Hakkı Bey yaralı ve kayıp, 10 er yaralı, 4 er kayıp, halen 26 subay ve 252 er mevcudum vardır.[249]

174. Alay Kumandanı Rahmi

Şifreli Telgraf:

Bursa, 21.3.1920

Gönen'de 174. Alay K. Rahmi Bey'e,

Kayıp oldukları bildirilen Mahmut ve Hakkı Bey ile yaralı olarak kaybolan 4 er ile kaçak olan diğer 10 erin durumunun iyice tetkiki ile teferruatlı bilgi verilmesini ve kanaatinizin de ilave edilmesini rica ederim.[349]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 20.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Mustafa Kemal Paşa'dan Kuvayı Milliye, Belediye ve Askeri

Komutanlıklara ayrı ayrı ve İstanbul'un işgali münasebetiyle talimat geliyor. Yanlış anlama ve yorumlar yüzünden kargaşa yaratabilir niteliktedir. Ya makamınıza gönderilip tek elden tebliği ya da Mustafa Kemal Paşa'ya bağlı bir yönetim merkezi, Askeri Hükümet oluşturulmasında fayda görüyorum.(350)

172. Alay K. Yarbay Osman

Şifreli Telgraf:

Bursa, 20.3.1920

Kirmasti'de 172. Alay Kumandanlığına,

İşin başlangıcından beri irtibatlı olarak görev yapıyoruz. Şu anda Anadolu harekâtı Mustafa Kemal Paşa tarafından idare edilmektedir. Bundan sonra emirlerine harfiyyen uyularak hareket edilecektir. Tümenimiz açısından farklı bir durum olursa ayrıca bilgi ve talimat verilecektir.(350)

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 22.3.1920

173. Alay I. Tabur Kumandanlığına
YENİŞEHİR

1- Eskişehir'i terke zorlanan İngiliz askerleriyle iki tabur İngiliz-Hint askeri tahrip edilen Lefke Köprüsünü onarıyorlar. Eskişehir'den sevk edilen Kuvayı Milliye müfrezeleri de Lefke'ye ulaşmışlardır.

2- Oradaki Müdafai Hukuk şubesi ile birlikte çalışarak, daha önce Kuvayı Milliye'ye kaydedilmiş fertlerden 200 nefer toplayıp, fazla silahlarınızla silahlandırılıp, fedakâr subaylar yönetiminde Lefke civarındaki Yarbay Mahmut Bey'in emrine iltihakının sağlanmasını temin ediniz.(351)

56. Tümen K.
Bekir Sami

KOLORDU KOMUTANI YUSUF İZZET PAŞA'YA CEVAPLARIM

Şifreli Telgraf:

Bursa, 23.3.1920

14. Kolordu Kumandanı
Yusuf İzzet Paşa Hazretlerine,

1– Mektuplarınızı aldım, teşekkür ederim. Kolordu mıntıkasındaki durumlara göre, işgale sebep olabilecek bir durum yoktur. Eğer itilaf devletleri askeri hareketle bütün Anadolu'yu işgale karar verdilerse fazlaca ihtiyatlı olmaya gerek görmüyorum.

2– Bursa'da asayişin temini için azami gayret gösterilmektedir. Kaldı ki, cephane olmadığı için seferberlik de ilan edilmemiştir.

3– Bilecik'e bugün ulaşan 24. Tümen Kumandanı Çerkez Mahmut Bey ile telefonla görüştüm. İngilizler, Lefke civarındalar. Geyve–Bilecik telgraf hattını kesmişler. İzmit tarafına doğru çekilmelerini ihtar edecektir. İhtara uymazlarsa saldıracaktır.

4– İstanbul'dan çıkan İngilizler Lefke'dekilerle birleştiler mi, bilmiyorum. Bilgi gelirse ayrıca ulaştıracağım.

5– İstanbul'dan gelen gazetelere göre Milli Meclis «Oturumuna oybirliğiyle ara verme» kararı almış, Salih Paşa göreve devam ediyor. Ama İtilafçılar da Hükümeti ele geçirmek için çalışıyorlarmış.[352]

56. Tümen K.
Bekir Sami

İSTANBUL VE MECLİSİ MEBUSAN'DAN HABERLER

Şifreli Telgraf:

Bursa, 23.3.1920

Ankara'da 20. Kolordu'da
Mustafa Kemal Hazretlerine,

İstanbul'dan emin bir kaynaktan alınan bilgilere göre, Kabine yakında düşecek, Ferit Paşa yeni kabineyi teşkil edecektir. Harbiye Nazırı Fevzi Paşa, Ferit Paşa ile sıkı bir irtibat halinde olup yeni kabineye girecektir. Böylelikle, Anadolu'da bazı Kolordular kullanarak, Milli Kuvvetleri dağıtabileceklerini düşünüyorlarmış.

Arz ederim.[352]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 22.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

İstanbul'un işgali faciasından sonra kaçıp Anadolu'ya gelmekte olan mebuslarla irtibat kurulduğu. Yozgat Mebusu İsmail Fazıl Paşa, Meclis Reisi Celalettin Arif, Kırşehir Mebusu Rıza, Manisa Mebusu Reşit Beyler yapmış olduğumuz çağrıya: «Anadolu'da Meclisi toplama kararınız çok isabetlidir. Cenabı Hak muvaffak eylesin. Bizim yola çıkış maksadımız da aynı amaç içindir. Büyük Meclis'e iştirak ederek, son görevimizi yapmak amacı içindeyiz,» cevabını vermişlerdir.[352]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Kırşehir, 24.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Edip Bey'e aşağıdaki bilgiyi lütfen iletiniz.

Halide Edip ve Adnan Bey salimen buradan geçtiler. İstanbul'daki çantalarının, Eskişehir Kızılay Delegesi İsmail Besim Paşa'ya Adnan Bey namına gönderilmesini sağlayınız.

2- Parasızlıktan Anadolu'ya geçenler ve geçeceklerde sefalet

hakim durumda. Kara ulaşımı işlemiyor. Daha önce İstanbul'a gönderilmesini istediğim 1.500 liradan bilgi verilmesini, telgraf cevabının Kuşcalı Telgraf Merkezine gönderilmesini istirham ediyorum.[352]

Ali Rıza
(Kurmay Binbaşı Hüsrev)

ASKERLER KAÇMAYA BAŞLIYORLAR

Şifreli Telgraf:

Gönen, 22.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Biga'dan Gönen'e döndükten sonra askerler firar etmeye başlamışlardır. Bursa Kuvayı Milliyesinden Mehmet Ali Bey'in yanından 10 kişi kaçtı. Karaağaç ve Akhisar milli müfrezelerinin tüm erleri silahlarıyla birlikte, Nizamiye müfrezesinden 55 kişi silahlarıyla birlikte, Balıkesir Nizamiye Taburundan 50 er, Kirmasti Müfrezesinden ve 172. Alaydan 52 er silahlarıyla birlikte kaçmışlardır.

2- 172. Alay müfrezesinden Makinalı Tüfek takımı erleri ile Zabıta emirerlerinden 25 kişi kaçmıştır.

3- 174. Alaydan henüz kaçma olayı yoktur. Ama burada daha fazla kalınırsa bu alaya da sıçrayacaktır. Halen bu alayın toplam mevcudu 265 erden ibaret olduğunu arz ederim.[353]

174. Alay K. Rahmi

Bu telgrafın alınmasından sonra 14. Kolordu Kumandanlığına bir şifreyle müracaat edip Rahmi Bey'in geri gönderilmesini bilhassa istedim. Gemlik, Orhangazi, Mudanya Hıristiyanları ile İngilizlerin adamı olan Mehmet İbo'nun Bursa'da bir olay yaratma ihtimali vardı. Rahmi Bey Bursa'ya iade edilmez ve görevi değiştirilirse 174. Alay erlerinin de mutlaka kaçabileceğini bilhassa belirttim.[354]

MUSTAFA KEMAL PAŞA 14. KOLORDU KARARGÂHINI BURSA'YA TAŞIMAMI İSTİYOR

Şifreli Telgraf:

Ankara, 22.3.1920

Bursa'da 14. Kolordu K. Vekili

Bekir Sami Beyefendi'ye,

Kolordu karargâhını Bursa'ya taşıyıp taşımadığınızı bilmiyoruz. Şayet daha taşınmamışsa derhal taşıtınız. Zira, buna ihtiyacımız olacak. Gereğini yapıp neticenin bildirilmesini rica ederiz.[353]

Heyeti Temsiliye Namına

Mustafa Kemal

Yanlış anlamadan kaynaklanan bu isteğin yerine getirilmesi şimdilik mümkün değildi. Hemen şu cevabı verdim.

Şifreli Telgraf

Bursa, 24.3.1920

Ankara'da 20. Kolordu K.

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Öteden beri Kolordu'nun kumandanlığı fiilen Yusuf İzzet Paşa tarafından yürütülmektedir. Benim vekâletim, Harbiye Nezaretine karşı görünürde bir vekâlettir.

2- Yusuf İzzet Paşa'dan dün aldığım bir mektupta Bursa'da dikkatli olunması, askeri bir işgali gerekçe olabilecek bir duruma meydan verilmemesi şiddetle tavsiye edilmektedir. Ayrıca, Bandırma'nın işgali halinde Kolordu Karargâhını Bursa'ya taşıyacağını da bildirmektedir.

3- Biga'ya gidemeyerek, adeta mağlup olarak Gönen'e geri çe-

kilen Kuvayı Tedibiye nezdindeki Nizamiye ve Kuvayı Milliye efradının birçoğu silahları ile birlikte kaçmaktadır. Birliklerin yedirilebilmesi için gerekli para ve erzakın toplanmasında problemlerle karşılaşılmaktadır. Bu bakımdan tedbirli hareket edilmesi tavsiye edilmektedir.[354]

56. Tümen K.
Albay Bekir Sami

Para ve erzak toplanması konusunda mevcut şikâyetler nedeniyle özellikle Karacabey'e şu mesajı gönderdim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 23.3.1920

– Karacabey Kaymakamlığına,
– Karacabey Mevki Kumandanlığına,
– Karacabey Jandarma Kumandanlığına,

Karacabey'de Kuvayı Milliye adına hiç kimseden para alınmasına asla müsaade etmeyiniz. İşitilen şikâyetlerin sebebi ne ise gereğini yapıp Müdafai Hukuk Şubesine de gösteriniz.[355]

56. Tümen K.
Albay Bekir Sami

İNGİLİZLER SIKIŞINCA DEMİRYOLU KÖPRÜLERİNİ YIKIYOR

Şifreli Telgraf:

Ankara, 25.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

24.3.1920 günü Lefke civarındaki İngilizler, Kuvayı Milliyemiz tarafından çevrilip derhal İzmit'e çekilmeleri kendilerine ihtar edil-

miştir. Bunun üzerine İngilizler Lefke–Bilecik, Lefke–Geyve arasındaki demiryolu köprülerini tahrip edip çekilmişlerdir.[356]

20. Kolordu K. Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 21.3.1920

Yenişehir'de 173. Alay I. Tabur komutanlığına,

24. Tümen Komutanı Yarbay Mahmut Bey'e iltihak etmek üzere Lefke'ye gönderilecek olan 200 kişilik Kuvayı Milliye erleri henüz görev yerlerine ulaşmamıştır. Karasu çiftliğindeki Mahmut Bey ile irtibat kurularak, gerekli bilginin verilmesini ve bize de neticenin bildirilmesini rica ederiz.[356]

56. Tümen K.
Albay Bekir Sami

Telgraf:

Karasu Çiftliği, 25.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Lefke civarındaki İngiliz birlikleri, demiryolu köprülerini tahrip edip İzmit istikametine çekilmektedir. Kuvayı Milliyemiz tarafından takibe devam edilmektedir.[354]

24. Tümen K.
Yarbay Mahmut (Hendek)

YUSUF İZZET PAŞA VE FEVZİ PAŞA'NIN MESAJLARI

Lefke'deki olaylar üzerine Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın talimatı, Kolordu'dan bana aynen intikal ettirilmişti. Ben de derhal Ankara'ya bildirdim.

Şifreli Telgraf:

Bandarma, 25.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Harbiye Nezaretinden alınan telgraf sureti aşağıdadır.

2- Lefke, Kolordumuzun mıntıkasında değildir sanıyorum. Durumun incelenmesi ile neticenin tarafıma bildirilmesini rica ederim.

3- Ayrıca, İstanbul'a çekilecek resmi telgraflara müdahale edilmemesini, usulen hususi telgrafların kontrola tabi tutulmasının temini için PTT müdürlüğüne de talimat verilmesini istirham ediyorum.[357]

14. Kolordu K.
Yusuf İzzet

SURET

İngiliz Devleti Mümessili, Hükümetimize bir nato vermiştir. Natoda Lefke'de maceraperest birliklerce İngiliz komutana, geri çekilmediği takdirde savaşarak geri atılacağına dair ultimatom verilmiştir. Daha sonra ateş de edilmiştir. Böyle durumda doğrudan doğruya hükümet sorumlu olacaktır. Memleketin menfaati şu ortamda sükûnetin muhafazasından geçer. Bu nedenle gerçekleri anlatmak üzere bir heyet görevlendirilmiştir. Bu heyete seçilenlerden Binbaşı Salih Bey 25.3.1920 tarihinde Haydarpaşa'dan yola çıkmıştır.[258]

Harbiye Nazırı
Ferik Fevzi (Çakmak)

İstanbul'la haberleşme yasaklanmıştı. Konya'dan Miralay Fahrettin Bey'in Yusuf İzzet Paşa'yla konuşmak istediği bildirildi. İzin verdim. Yaverim Selâhattin tüm konuşmaları dinleyip not aldı ve bana getirdi.[359]

12. Kolordu Kumandanı Miralay Fahrettin Bey, 5 gündür Harbiye Nazırı ile görüşüp haber alamadığını, en kıdemli General

olması bakımından Yusuf İzzet Paşa'nın emrinde olduğunu bildiriyordu.

Yusuf İzzet Paşa da Fahrettin Bey'in bağlılığını takdir ediyor ve «Bağlı Birliklerinin görüşünü de aldıktan sonra kesin durumu bildir. Şimdilik en kıdemli paşa olarak bağlılığını kabul ediyorum,» cevabını vermişti.

Görüşmeyi yapan iki kumandandan Fahrettin (Altay) Bey samimi bir arkadaşımdı. Yusuf İzzet Paşa da Çerkez olması nedeniyle hemşehrim ve saygı duyduğum birisiydi. Bu itibarla konuşmayı jurnal etmiş durumuna düşmek istemediğimden Ankara'ya kendi imzamla bildirmedim. Yaverim Yüzbaşı Selâhattin ile görüştükten sonra onun imzasıyla bildirilmesine muvafakat ettim. Ancak, benim bildiğimin deşifre edilmemesini de şart koştum.(359)

Birkaç gün sonra Ali Fuat Paşa'dan aşağıdaki talimat geldi.

Şifreli Tel.

Ankara, 26.3.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Yusuf İzzet Paşa, Fevzi Paşa ile yaptığı görüşme metnini buraya da göndermiş. İstanbul ile haberleşme her taraftan kesildiği halde Yusuf İzzet Paşa'nın böyle yapmış olması nedeniyle cevap verilmedi. Araya girip durumu görüşünüz. Böyle bir ortamda birlik beraberlik bozulmasın ve neticeden bize de haber veriniz.(360)

20. Kolordu K.
Mirliva Ali Fuat

Ankara'dan aldığım yukarıdaki şifrenin ardından 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'dan da iki ayrı şifre aldım.

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 26/27.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- İstanbul'un geçici olarak işgali üzücü ise de bu durum, 14. Kolordu mıntıkasında mütareke şartlarının ihlalini gerektirmez.

2- Kolordu, İstanbul Hükûmetine tabidir. Heyeti Temsiliye tek başına tüm ülkeyi temsil etmiyor. Meclisi Milli toplanır da karar alırsa o zaman kabulümdür. Bu görüşümü Heyeti Temsiliye'ye de bildirdim. Meclisi toplamaya başlamışlar. Zira, onlar da bu durumun çözümü olarak Meclisi görüyorlar.

3- Kolordu Komutanlığı, Kuvayı Milliyenin milli iradenin tecellisi olduğuna, geliştirilmesi ve desteklenmesi gereğine inanır. Ancak Milli Meclis toplanıncaya kadar kanunlar ve askeri mevzuat hakim olmalı ve mütareke şartlarını ağırlaştıracak hareketlerden kaçınılmalıdır.(360)

14. Kolordu K.
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 27.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Lefke ve Geyve'deki olaylar nedeniyle Salih Paşa kabinesi zordadır. Belki istifa edecek ve yerine Ferit Paşa gelebilecek. Kabinede kim bulunursa bulunsun uygun barış imzalanıncaya kadar şartları zorlaştıracak şeylerden kaçınılmasından yanayım.(361)

Bu itibarla;

1- Kabinenin icrası beklenmeden, problem yaratılmamasını,

2- Kabineyi kim kurarsa kursun, hiçbir kumandanın görevden alınmamasını, Kuvayı Milliyenin dağıtılması değil tam tersine kuvvetlendirilmesi,

3- Yeni kabine mıntıkama müdahale ederse istifa edip ve İstanbul'a gitmeden tamamen bağımsız hareket etmek üzere 61. Tümen kumandanı Kazım Bey (Özalp) ile sizin aranızda Balıkesir, Biga ve Bursa yöresinin sorumluluğunun bölünmesini,

Düşünüyorum. Bu konudaki mütalaanızın bildirilmesini rica ederim.(362)

14. Kolordu K.
Yusuf İzzet

ŞEYH SUNÛSİ HAZRETLERİNİN İSTEĞİ

Şifreli Telgraf:

Bursa, 21.3.1920

Ankara'da 20. Kolordu Komutanlığına,

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Halen Bursa'da oturmakta olan Şeyh Sunûsi Hazretlerinin yaveri Binbaşı Salih Bey, bana gelerek İslam ordusunun göstereceği faaliyetten fayda umuluyorsa, Şeyh hazretlerinin her türlü hizmeti kabule hazır olduklarını bildirmiştir.

Keyfiyeti zatıalilerine arz edeceğimi cevaben bildirdim. Öteden beri İslam alemince girişimleri takdir edilen Şeyh Sunûsi'nin yanınızda bulunmasında şahsen fayda görürüm. Ne var ki, masraflarının karşılanıp karşılanamayacağı konusunda kuşkuluyum. Hükümet tarafından verilmekte olan önemli meblağın yetmediğini ifade ettiklerini biliyorum. Karar sizindir. Arz ederim.[363]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 22.3.1920

Bursa'da Bekir Sami Beyefendi'ye,

1– Şeyh Sunûsi Hazretleri ile ilgili mütalaanıza katılıyor ve teşekkür ediyorum. Hilafetin işgaline duyduğu tepkinin İslam Alemine duyurulmasında fayda vardır.

2– Refakatinde kaç kişi vardır? Oradaki masrafları nedir, yol masrafı ne kadar olur, burada ne kadar paraya ihtiyaç duyabilirler? Lütfen bize bildiriniz.

3– Şeyh Hazretlerine saygılarımızı iletiniz. Lütfen.[364]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 23.3.1920

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Şeyhin refakatinde 20 kişi vardır. Ayda 2.000 liraya ihtiyaçları vardır. Bursa'dan Bilecik'e araba ile getirilir ve 500 lira masraf olur.

Bilecik'ten de özel tren tertip edilebilir. Şayet karayolu ile geleceklerse en emin yolun bildirilmesi gerekiyor. Öte yandan Bursa Müdafai Hukuk Şubesinde beş kuruş dahi yoktur.

Bilgilerine arz ederim.[364]

56. Tümen K.

Albay Bekir Sami

Son telgrafta bildirdiğim masrafların karşılanabilmesi, şimdilik mümkün bulunmadığından Bursa'da ikamet eylemleri ve hükümetin yardımlarıyla yaşamlarını sürdürmeleri, Mustafa Kemal Paşa tarafından bildirilmiştir.[365]

YUSUF İZZET PAŞA İLE OSMAN BEY'İN ANLAŞMAZLIĞI

Bandırma'da bulunan 14. Kolordu Kumandanı Tümgeneral Yusuf İzzet Paşa'nın Tümeni aradan çıkarak, 172. Alay Kumandanı Osman Bey ile yapmış olduğu haberleşmede yanlış anlama ve yorumlar sonucu itilaf doğmuş olup bazı telgrafları şunlardır:[366]

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 29.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Kolordu Kumandanı, bütün Alayla Manyas'a hareket emrine riayet etmemi emrediyor. Buradaki cephanenin korunmasından so-

rumlu kim ise ben ordan emir alırım. Acele hareket etmem isteniyorsa, lütfen beni bu memuriyetten affediniz.[367]

172. Alay Kumandanı
Yarbay Osman

Şifreli Telgraf:

Kirmasti, 30.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Kolorduyla haberleşmemizin sureti postadadır. Verilen emri anlayamadığımızdan dolayı şifre ve kumandayı en kıdemli subaya teslim edip izahat vermek üzere Bandırma'ya hareket etmem emrediliyorsa da en kıdemli subay olan Nazım Bey'e teslim edip kolorduya değil, Tümene gideceğim arz edilmiştir. Mektubumu alır almaz vereceğiniz emri beklediğimi arz ederim.[367]

172. Alay K. Osman

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 30.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Alayın idaresini en kıdemli subaya teslim edip derhal Bandırma'ya gelmesi emri verilen 172. Alay Kumandanı Osman Bey'e yazılan 446 sayılı şifre ve cevabı ilişiktir. İlk vazifeye başladığı andan itibaren haberleşmeyi pek kaba ve terbiye kurallarına daima aykırı şekilde yapan ve bu sefer almış olduğu askeri bir emri dinlemeyerek, amirlerine karşı gelen bu subayın derhal vazifeden azlini ve 24 saat içinde Kirmasti'den uzaklaştırılarak, tutuklu vaziyette Bandırma'ya gönderilmesi gerekmektedir. Burada yargılandıktan sonra Bursa'ya gönderilecektir.[367]

14. Kolordu Kumandanı
Yusuf İzzet

Şifrcli Telgraf:

Bursa, 30.3.1920

Kirmasti'de 172. Alay Kumandanlığına,

Şifreyi ye Alayın emir ve kumandasını Binbaşı Nazım Bey'e teslim edip 24 saat zarfında Kirmasti'yi terk ederek, tümen merkezine Bursa'ya gelmenizi rica ederim.(368)

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Tel.

Bursa, 30.3.1920

Bundarma'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

172. Alay Kumandanı Yarbay Osman Bey'in zatıalilerine karşı tavır ve davranışlarından üzüldüm. Adı geçenin önce Bursa'ya Tümen merkezine çağırılması ve daha sonra Bandırma'ya gönderilmesinde yarar gördüm. Kumandayı Binbaşı Nazım Bey'e teslim ve 24 saatte Kirmasti'den ayrılması ve Tümene gelmesi için kesin talimat verilmiştir. Arz ederim.(369)

56. Tümen K. Bekir Sami

Telgraf:

Kirmasti, 30.3.1920

56. Tümen K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

172. Alay Kumandanı Yarbay Osman Bey Kirmasti'ye geldiği günden beri burada asayiş ve disiplin hakim olmuştur. Tüm halk' tarafından sevilen, sayılan bir zattır. Alayı ile birlikte Manyas'a hareket etmesi için gelen emre tüm ilçe halkı üzülmüştür. Alay giderse mağdur olabiliriz. İlçe halkı adına alayın gidişi ile Osman Bey'in ayrılmasına engel olmanızı istirham ediyorum efendim.(369)

Kirmasti Belediye Başkanı
Ahmet

Şifreli Telgraf:

Ankara, 31.3.1920

Bursa'da 14. Kolordu Vekili

Bekir Sami Beyefendi'ye,

Kirmasti'de 172. Alay Kumandanı Yarbay Osman Bey'den bir telgraf alınmıştır. Ayrıca, halktan gelen telgraflar da Osman Bey lehinedir.

İşin aslını çok acele bildirmenizi rica ederim.[369]

20. Kolordu K. Ali Fuat

NOT: Kirmasti'den Bursa'ya 3 günlüğüne giden Osman Bey'in hemen arkasından 172. Alayın Taburlarından askerler kaçmaya başlamış, bir anda 100 kişi 2 makinalıyı da alarak kayıplara karışmıştır. Bunlar silahlarıyla yolcuları soymaya başlamışlar ve bir kısmı da Anzavur taraftarlarına katılmıştır. Alay kumandan vekili kararsız ve aciz biri olduğu için kaçmalara engel olacak tedbirler alamamış ve tüm erleri kaçınca Karacabey'de sadece subayları kalmıştır. Bu ortamda Karacabey asilerin eline geçmiştir. Dolayısıyla Kirmasti de tehlikeye girince Arnavut Kaptan Aziz kumandasında 150 kişilik bir Kuvayı Milliye mensubu takviye için Kirmasti'ye gönderilmiştir.

Osman Bey, yeniden Kirmasti'ye gönderilmişse de yolda karşılaştığı Yusuf İzzet Paşa tarafından tutuklanarak, Bursa'ya geri getirilmiştir. Yaverim Yüzbaşı Selâhattin'in gayreti ve fiili durum yaratmasıyla Osman Bey aklen şuurunu yitirdi gerekçesiyle, hastahaneye kaldırılmıştır. Yusuf İzzet Paşa'nın Ankara'ya yolcu edilmesinden sonra Osman Bey serbest bırakılarak, tekrar Kirmasti'ye gönderilmişse de geç kalınmıştı. Arnavut Kaptan Aziz ve 150 Kuvayı Milliyeci ve Anzavur taraftarlarıyla işbirliği yapmıştı. Kirmasti'den kaçanlar gibi Osman Bey de perişan bir halde dağ yoluyla Bursa'ya dönebilmiştir.

Kesin olan şudur ki, durumu tehlikeli hale gelen Kirmasti'den

Osman Bey'in geri çağırılması bir hataydı. Sonuçta da Karacabey ve Kirmasti düşmüştür.[370]

Miralay Bekir Sami

İSTANBUL İLE PTT KANALIYLA GÖRÜŞME KESİNLİKLE YASAKTIR

İstanbul'un işgalinden hemen sonra Heyeti Temsiliyenin Ankara'da almış olduğu karar gereğince Bursa Postahanesinden İstanbul ile görüşme kesinlikle yasaklandığı ve üç sansür memuru tayin olunduğu halde Yusuf İzzet Paşa'nın Harbiye Nazırı ile görüşebilmiş olması, Ankara'nın şiddetli tepkisine sebep olmuş ve 25, 26, 27 Mart 1920 tarihlerinde 3 ayrı telgrafın gönderilmesine neden olmuştur. Yapmış olduğumuz araştırmada sadece bir defa sansür memurlarının da bir anlık yokluğundan faydalanarak Yusuf İzzet Paşa'nın görüştüğü ortaya çıkmış ve çok sıkı takibe alınmıştır. Aşağıdaki telgraf mesajından da anlaşılacağı üzere Yusuf İzzet Paşa da görüşememekten ve telgrafları çekilmediğinden yakınmaktadır. Konuya ilişkin son mesajlar şöyledir:[371]

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 27.3.1920

Buras'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Harbiye Nezaretine, Kolordumuz tarafından çekilmekte olan 27.3.1920 tarihli raporun Bursa Telgrafhanesinden İzmir üzerinden İstanbul'a çekilmemekte olduğu anlaşılmıştır. Konunun incelenmesi ve gereğinin ifası için talimatlarınızı istirham ediyorum.[372]

14. Kolordu K.
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Ankara, 27.3.1920

Bursa'da 14. Kolordu Kumandan Vekili
Bekir Sami Beyefendi'ye,

Yusuf İzzet Paşa Hazretlerinin dahi İstanbul'la haberleşmesine müsaade edilmemesi vatan menfaatlerimizin gereğidir. Paşaya vaziyetin önemini tekrar izaha çalıştık. Ümit ederiz ki, kendileri de bu noktanın nezaket ve önemini takdir edeceklerdir. Meselenin taşıdığı önemin ehemmiyetle telakki buyurulmasını rica ederiz.(373)

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 28.3.1920

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığına,
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1– Halihazır durumun ciddiyeti ve önemi konusunda Yusuf İzzet Paşa'yı aydınlatmaya ben de gayret sarf ediyorum.

2– Mıntıkam dahilinde hiçbir merkezin hiçbir bahane ile İstanbul'la haberleşmesi kesin olarak yasaklanmış ve tekiden ikazla takip edilmektedir. Başmüdür Suphi ve Merkez Müdürü Galip Beyler milli emellerimize karşı insanlar değildirler. Fazlaca intizam sever ve yasalara bağlı insanlar olmaları sonucunda olaya sebebiyet vermişlerdir. Bu nedenle her türlü hareketleri kontrol altında ve şiddetle takip edilmektedir efendim.(374)

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

FEVZİ PAŞA'NIN EMRİ GERÇEK Mİ, DEĞİL Mİ?

Şifreli Telgraf:

Ankara, 27.3.1920

Bursa'da 14. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami Beyefendi'ye,

Bulunduğu Bakanlık mevkiinin şerefini, milletin vekarını takdir eden ve buna göre hareketle yükümlü bulunan bir Harbiye Nazırının böyle bir emir vereceğini düşünebiliyor musunuz? Bizim takdir ve kanaatimize göre bu emir tamamen bir İngiliz'in kaleminden çıkmıştır. İstanbul'la haberleşme böyle bir emrin kabulü anlamını taşıyabilecektir. Hâlâ, İstanbul'da meşru bir muhatap ve kanuni bir sorumlunun bulunabileceğini düşünmek hayret edilecek bir saflıktır. Yusuf İzzet Paşa'nın yasaklamaya rağmen görüşmede ısrar etmesi üzüntü vericidir. Bursa PTT Başmüdürü milli emellerimize karşı olup kendisinin ve herkesin kesin olarak yeniden ikazını rica ederiz.[375]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Ankara, 29/30.3.1920

Bursa'da Bekir Sami Beyefendi'ye,

Heyeti Temsiliye üyelerine bilgi vermek için Ankara'ya geldim. İstanbul'dan 25.3.1920'de hareket ettim. Bazı yerlerde, Harbiye Nezaretinin içinde bulunduğu gerçek durumun yeterince anlaşılamamış olduğunu gördüm. Vatan vazifesi sayarak gerçekleri açıklıyorum. Harbiye Nazırı, hiçbir haberleşmesinde serbest değildir. Tamamen tazyik altındadır. Kolordulara çekilen telgraflar Fransızca ve Türkçe iki suret olarak yazılıp Nazır Paşa'ya imzalatıldıktan sonra, İngiliz kontrol heyetince düzeltilerek sonra çekilmesine müsaade edilmektedir. Ankara'da görevli Harbiye Nezareti Başyaveri Kurmay Binbaşı Salih.[376, 377]

20. Kolordu K. Ali Fuat

NOT: Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın imzasıyla ve gizli olarak gönderilen tahrikatlar da buna dahil olmalı. Salih Bey'e yazdırılan

bu şifre, Fevzi Paşa otoritesini birlikler üzerinden kaldırmak amacına yönelik olduğu anlaşılıyor.[377]

Bekir Sami

GEYVE HAREKÂTINDA SON DURUM

200 kişilik bir Kuvayı Milliye grubunuz 24. Tümen Komutanı Mahmut Bey'in emrine gönderilmesine ilişkin talimatına karşılık Yenişehir'deki 173. Alay Birinci Taburundan 50'şer mermiyle ancak 73 kişinin 27.3.1920 günü yola çıkarılabileceği bildiriliyordu.[378]

Gönderilen birlik komutanından alınan şifrede de şöyle deniliyordu:

Şifreli Telgraf:

3/4.4.1920

Akhisar–Geyve

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

24. Tümen Kumandanlığından aldığımız emir üzerine 20 askerlik bir kuvvetle Lefke yakınlarındaki Taşkemeri korumak amacıyla görevlendirildik. Yenişehir Kuvayı Milliyesine dahil 80 erle birlikte bugün öğleden sonra Lefke'ye hareket ettiğimizi arz ederim.[379]

173. Alay, I. Tabur Müfrezesi K.

Yüzbaşı Kâmil

Şifreli Telgraf:

Geyve İstasyonu, 28.3.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bugün saat üçten itibaren Tümen Karargahı Geyve'ye ulaşmış olup, göreve başlandığını arz ederim.[380]

24. Tümen K.

K. Yarbay Mahmut

Şifreli Telgraf:

Geyve, 2.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- İngilizler'in 1.4.1920 günü Kandıra civarına bir bölük süvari askeri gönderdikleri Adapazarı'ndan bildirildi.

2- Eşref Sencer Bey, yarın Kandıra ve İzmit istikametine değişik müfrezeler göndererek keşifte bulunacak ve ayrıca İzmit-Sapanca arasındaki köprüleri tahrip edecektir.(381)

3- 143. Alay ve kuvvetli cebel takımı bugün Geyve istasyonuna ulaşarak istirahata çekilmiştir.

4- İkinci Alay, Birinci Taburu yarın Eskişehir'e geri dönecektir.(382)

24. Tümen K. Mahmut

Şifreli Telgraf:

Ankara, 4.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Rıfat Efendi'nin taburuna artık lüzum kalmadı. Taburun istediğiniz yere hareketi için Mahmut Bey'e yazınız. Yalnız Rıfat Efendi o yöreyi iyi bilen, mücadeleci bir subaydır. Mahmut Bey'in yanında kalmasını Mahmut Bey'e de bildirdim.(383)

20. Kolordu K.
Ali Fuat

ANZAVUR VE GÂVUR İMAM OLAYININ DEVAMI

Birinci isyanları Çerkez Ethem kuvvetlerince dağıtılan Anzavur ve Gâvur İmam'ın ikinci kez harekete geçtikleri ve taraftar toplamaya çalıştıkları biliniyor ve bir süredir izleniyordu. Aşağıdaki şifreler ve raporlar konunun tehlikeli boyutlara ulaştığını ve

seri tedbirler gerektiğini gösteriyordu. Buna karşın milli kuvvetlerin imkânları ölçüsünde dört bir taraftan yardım sevkine çalışıldı.

Şifreli Telgraf:
Acildir

Gönen, 1.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Anzavur ve Gâvur İmam Biga ilçesine topladıkları kuvvetleriyle birkaç koldan Gönen'e hareket ettiler.

2- 14. Kolordu ve 61. Tümen Kumandanlığına keyfiyeti bildirdim.

3- Tümenin buradaki Alayına seri şekilde yardımda bulunulamazsa Manyas ve Gönen köylerinin de asilere katılabileceğini sanıyorum.

Bilgilerine arz ederim.(384)

Kuvayı Tedibiye K. Yarbay Rahmi

Şifreli Telgraf:
Çak Acele

Bandırma, 2.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Gâvur İmam ve Ahmet Anzavur önemli sayıda bir kuvvetle Gönen üzerine yürüyor. 50-60 süvari, Sarıköy ve Babayaka'dan sonra Portat'a saldırmış durumdadır. Yanlarında tek top vardır.

2- Gönen'deki düzenli askeri birlikten bu gece 54 kişi kaçtı. Yarbay Rahmi Bey'in ifadesine göre «Biz, halk üzerine ateş edemeyiz» diyorlarmış. Vaziyet çok ciddidir.

3- Kirmasti'deki 172. Alayın 20-30 kişisi cephaneliği korumak için bırakılması ve bakiyenin 3.4.1920 sabahına kadar Karacabey'de toplanmasının teminini rica ederim.(385)

14. Kolordu K.
Yusuf İzzet

Şifreli Telgraf:

Kirmasti 2/3.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Şimdi Kolordudan alınan emirde Bandırma'ya yetişmek üzere çok çabuk Karacabey'e hareketimiz istenmektedir. Alay erlerinin kafaları karmakarışık ve maneviyatları oldukça bozuktu. Hareket için hazırlık emri üzerine geceleyin 30 kişi dışında tüm askerler silah ve teçhizatlarıyla birlikte kaçmıştır. 30 kişi ile hareket edip etmemem konusundaki emirlerinizin bildirilmesini arz ederim.(386)

172. Alay K. Nazım

Şifreli Telgraf:

Bursa, 3.4.1920

Kirmasti'de 172. Alay Kumandanlığı Vekaletine,

Emrinizdeki askere hakim olamayarak firar ettiklerini bildirmek, askerlikte en ağır cezayı gerektirir. Tüm subaylar, jandarma birliği ve mahalli idare işbirliği yaparak ve en sert muameleye dahi başvurarak, dağılan askerleri geri toplayınız. Aksi takdirde, harpte emrindekilere hakim olamayanlara tatbik edilen en ağır ceza tatbik edilecektir.(386)

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 3.4.1920

Bandırma'da 14. Kolordu Kumandanlığına,

Dün kendisine hareket emri tebliğ edilen 172. Alay kumandan vekili geceleyin 30 kişi dışında tüm askerlerin teçhizatlarıyla kaçtıklarını, 30 kişi ile Karacabey'e hareket edip etmeyeceğini sormaktadır. Arz ederim.(388)

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:
(Çok acele)

Bursa, 3.4.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

14. Kolordu Kumandanlığından aldığım şifrede, Gâvur İmam ve Ahmet Anzavur ile taraftarlarının Gönen'e saldırdıklarını, 50–60 süvarinin de Sarıköy, Babayaka ve Portat tarafına saldırmakta oldukları bildirilmekte ve 172. Alayın Karacabey'e sevki istenmiştir. Kirmasti'deki 172. Alay kumandan vekiline emir verdimse de 30 kişi dışında tüm askerin teçhizatlarıyla kaçtıklarını bildirmiştir. Olay ciddi bir boyuta ulaşmıştır.[387]

56. Tümen tüm imkânları ile isyanın bastırılması için çalışmışsa da harekâtı bizzat yöneten 14. Kolordu başarılı olamamıştır.

Öte yandan tümene gelen tüm cephane 61. Tümene sevk edilmiştir. Tümen emrine verilen cebel takımında da tek atımlık dahi mermi yoktur. Bu itibarla, çok acele cebel mermisi ve Alman cephanesi sevki için yardımlarınızı arz ederim.[388]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 5.4.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Gönen, Bandırma ve Bursa havalisinde Gâvur İmam ve Ahmet Anzavur hareketinin başarıya ulaşması; iktidara gelen Damat Ferit Paşa ve İngiliz nüfuzunun işbirliği açısından son derecede önemli bir safhaya imkân hazırlayabilecektir. Her şeyden önce paraya ihtiyacımız vardır. Paranın nasıl temin edileceği ve yapılacak harekât hakkında tafsilatlı talimatlarını arz ederim.[389]

56. Tümen Bekir Sami

Bursa'nın geliri giderinden az olduğu için İstanbul Hükümetince her ay 1.000 lira gönderiliyor ve maaşlar dağıtılabiliyordu. Bursa'ya bağlı diğer yerleşim birimleri için de aynı şey yapılıyordu. İstanbul ile haberleşmeyi kesince İstanbul da paraları gönderemez oldu. Maaşların verilememesi çalışanların moralini çok çabuk bozuyor ve olumsuz propagandalar etkili olabiliyor. Nitekim, 4.4.1920 günü Bursa Müdafai Hukuk Merkezinden aldığım yazıda Bursa merkezi, İnegöl ve Yenişehir'deki moral bozukluğu konu ediliyor, askere çağırılanların karşı koydukları ve menfi propagandaların etkisinin çoz fazla olduğu bildiriliyordu.(390)

Şifreli Telgraf:

Ankara, 4.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Yusuf İzzet Paşa'nın bölgeden uzaklaşmasını teminen Ankara'ya gelmesini kendisine yazdık. Aldığımız cevapta 56. ve 61. Tümenleri kendi bölgelerinde diledikleri gibi hareket etmek üzere serbest kılındıklarını, kendilerinin de Bursa banyolarında birkaç gün tedavi göreceklerini bildirmektedir.

Paşanın Ankara'ya gelmesi için birkaç gün sonra tekrar kendilerine yazılacaktır.(391)

Heyeti Temsiliye Namına,
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Yenişehir, 5/6.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Lefke'de bulunan düzenli birlik ve Kuvayı Milliye Müfrezelerinizin görevleri tamamlandığından Yenişehir'e iade edildiler.

2- Lefke'de bulunan 2. Alayın Birinci Taburu ve 4 makinalı tüfek bu hafta trenle Bilecik'e emrinize gönderilecektir.

3- Eskişehir'de bulunan eski Alayın 2. Taburundaki eksiklikler tamamlanıp ilk trenle Bilecik'e hareketi için emir verilmiştir.[392]

24. Tümen Kumandanı
Kurmay Yarbay Mahmut (Hendek)

Yapılan hazırlıklar içinde en önemli gelişme ve sevindirici haber, 61. Tümen Kurmay Başkanı Derviş Bey'in vermiş olduğu haberdi. Salihli cephesinden Çerkez Ethem Bey 1.000 kişilik bir kuvvetle yola çıkmış, 12.4.1920 günü ulaşacak ve harekât 13.4.1920 günü başlatılacaktı. Bu durumda 61. Tümenin imkânı piyade, topçu ve süvari 3.000 kişiyi geçiyormuş.[393]

Mahmut Bey'in Bilecik'e göndermekte olduğu birliklere Bursa'da daha çok ihtiyacımız vardı. Bu nedenle Bilecik mevki kumandanlığına, gelecek iki birliğin de Bursa'ya sevk edilmesini ve bunun için önlem alınmasını 6.4.1920 günü bir şifreyle emrettim.[393]

Şifreli Telgraf:
Gizli ve Özel

Ankara, 6.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Gâvur İmanı ve Anzavur'un Gönen'i işgal ile Bandırma'ya doğru ilerlemesi üzerine 61. Tümen Kumandanı Kazım Bey'in, vaziyetin ciddiyeti nedeniyle karşı hareket için hazırlık yapılmasını, kendisinin Bandırma'dan ayrılmamasını, ayrılmak zorunda kalsa bile Kirmasti'den harekâtı yönetmesini Yusuf İzzet Paşa'ya teklif etmesine rağmen, Paşa'nın karşı konulmaması doğrultusunda talimat vererek Bandırma'dan ayrılıp Bursa'ya doğru yola çıktığını Kâzım Bey bildirmiştir. Bu konuda Yusuf İzzet Paşa'dan herhangi bir mesaj alınmamıştır. Halihazırda, Anzavur hareketinin berteraf ve birliğin sağlanması son derece önemli iken Paşa'nın bu hareketi kendisini

bilenleri bile şüpheye düşürebilecek yorumlara açıktır. Bunun için, sizleri de serbest bırakıp bizlerle görüşmek üzere buraya gelmesi için davette bulunuldu. Buraya gelmeleri kesin bir ihtiyaç halinde olduğundan Bursa'dan hareketinin bildirilmesini rica ediyoruz.

61. Tümen kesin netice için harekâta geçeceği zaman sizin de azamî derecede yardım edeceğinize, başarıya engel olabilecek herhangi bir aksaklığa meydan vermeyeceğinizden eminiz ve kuşkumuz yoktur. Anzavur konusunda başarılı bir haber verilmesi bugünlerin en önemli meselesi olduğundan Ali Fuat Paşa da hazırlık yapıyor. Salihli Cephanesinden Ethem Bey'in birliklerinden 1 mitralyöz, 160 atlı, 250 piyade 6.4.1920'de hareket etmiştir. Trenden istifade etmeleri de talimatlandı. Bundan başka Bursa'nın elde bulundurulması da önemlidir. Gerekli tedbirlerin alınmasını ve bu hususstaki görüş ve mütalaanızın bildirilmesini rica ederiz.[394]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.4.1920

20. Kolordu Komutanlığına,
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Dün Manyas'a gelen 60 kadar Anzavur'un adamı Karacabey'i işgal etmiştir. Bandırma'ya henüz girememişlerdir.

2- Bugün 61. Tümen Kumandanı Kazım Bey'le telgraf başında görüştük. Hazırlıklarını henüz bitirememiş, bitirince birlikte hareket edeceğiz.

3- 24. Tümenden gelen birliklerinin bir taburu bugün Bilecik'e geldi. Arabalarla Bursa'ya sevk edilmesi için emir verdim.

4- Tümenimin civardaki müfrezelerini Bursa'ya topluyorum. 61. Tümen harekete geçince ben de Karacabey üzerine yürüyeceğim. Arz ederim.[395]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Karacabey, 6.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Anzavur Gönen'e girdi. Tüm subayları katletmişler. Şimdi de Bandırma'ya girmek üzereler.

2- Ahalinin morali bozuktur. Kaymakam dahil karşı konulmaması fikri etrafında birleşmişler.

3- Maaşları verilmediği için buradaki Kuvayı Milliye dağıldı. Düzenli birlik taburu da firarlardan dolayı yok seviyesine indi.

4- Anzavur gelirse, kuvvetsizlikten dolayı karşı konulamayacaktır.[396]

Karacabey Askerlik Şubesi Başkanı
Binbaşı Şerif

Şifreli Telgraf:

Ankara, 6.4.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

1- Kuvvetli ve bol cephaneli bir piyade alayı ve cebel takımı ile takviyeniz için 24. Tümen Kumandanı Mahmut Bey'e talimat verildi. Siz de irtibat kurup sevkiyatı hızlandırınız.

2- Gâvur İmam ve Anzavur meselesinin halli milli bir görev haline geldi. Yusuf İzzet Paşa'yı Heyeti Temsiliye Ankara'ya çağırdı. O takdirde 61. Tümen de 56. Tümen de bağımsız hareket edebilecektir. Bu konuyu Kâzım Bey'le de görüştüm. 20. Kolordu olarak elimizden gelen yardımı esirgemeyeceğiz.[397]

20. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Ali Fuat

Şifreli Telgraf:
Acele

Bursa, 6/7.4.1920

Geyve istasyonunda 24. Tümen Kumandanlığına,

Kuvvetli ve bol cephaneli bir piyade alayı ve cebel takımının sevk edileceğini 20. Kolordu Komutanlığı bildirmiştir. Müfrezenin dökülntü ve kaçabilecek kişilerden oluşmaması ve Yenişehir üzerinden acilen Bursa'ya sevkini rica ederim.[398]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Adapazarı, 7.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Kudretli bir cebel takımı bugün yola çıktı. Eskişehir'deki taburun hareketleri için emir verildi. Kuvayı Milliye süvarisi de bu sabah hareket etmiştir. Arz ederim.[390]

24. Tümen K.
Yarbay Mahmut (Hendek)

Bugün Yalova'nın Akköylü köyünden İbo'dan bir telgraf aldım. Verilecek her göreve hazır olduğunu bildiriyordu. Daha önce de müracaatı olmuş ve kendisine teşekkür edilerek, memleketin evlatları soruna sahip çıkarsa hiçbir gücün başarıya engel olamayacağını bildirmiştim.[400]

BURSA'NIN GENEL DURUMU

Bursa, İstanbul'dan sonra gelen emekliler şehridir. İstanbul'a yakın ve ucuz olması öteden beri mutaasıp olarak bilinen bir şehir olması nedeniyle emekliye ayrılan subay, memur ve diğerleri gelip Bursa'ya yerleşmişlerdir. Padişah yanlısı, genç ve yeni fikirlere karşı bir tutum nedeniyle Anzavur'un irticai hareketini alkışlayan ve lehinde propaganda yapanlar pek çoktur. Yöneticiler de görü-

nürde farklı davranıyorsalar da gerçekte İstanbul hükümeti yanlısıdırlar. Vilayet ve tüm ilçelerde ve hatta nahiyelerde de geçim parası için vazife yaptıkları halde düşünce olarak Kuvayı Milliyeye karşıydılar. Göreve giden müfrezeden kaçmalar ve kıtalardan firarlar da bazı subayların teşvikte bulunduğu, İnegöl mıntıkasında Kuvayı Milliye aleyhtarlığı barizdi. 173. ve 174. Alayda kaçanların idam edileceğine dair ilanlar kararlı olarak uygulanamadığından faydalı olamamıştı. Bu nedenle sert davranmak icap ediyordu.[401]

Şifreli Telgraf:
Acele–Özel

Bursa, 7.4.1920

– Mudanya'da 173. Alay, 2. Tabur Kumandanlığına,

1– Tümen, Bursa'da toplanacaktır.

2– Mudanya'nın asayiş ve idaresini Jandarmaya bırakıp silah ve cephanelerle birlikte Bursa'ya hareket ediniz.

3– Yolda firar eden olursa idam ediniz. Dökülntü ve firara meydan verirseniz en ağır cezaya çarptırılacaksınız. Askeri yormamak için kabilse araba kiralayınız.[402]

– Yenişehir 174. Alay, 2. Tabur Kumandanlığına,

Bugünden itibaren emrinize girecek subay ve askerden firar eden veya emre itaat etmeyen olursa derhal idam ediniz.[403]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.4.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

14. Kolordu kumandanı Yusuf İzzet Paşa, Bandırma'dan tüm Karargâhı ile ayrılıp dün Karacabey'e geldiği, bugün de Bursa'ya ge-

leceği anlaşılmıştır. Adeta kaçarcasına Karacabey'e gelmesi Bursa ve yöresinin moralini de bozmuştur. Gönen'in düşmesi sırasında en değerli Alay Komutanım Rahmi Bey ve subay arkadaşları idam edilmiş, iki top ve 8 makinalı tüfeğe de el koymuşlardır. Ayrıca, Bandırma'daki Kolordu ambarındaki her türlü malzeme, erzak ve teçhizat da asilerin eline geçtiği, askerin az bir kısmı kısa bir süre karşı koyduysa da sonra onların da asilere katıldığı bildirilmiştir. Aleyhtarlarımız etkili propaganda ile halkı etkiliyor. Ferit Paşa Kabinesinin Gâvur İmam ve Anzavur'u destekliyor olmasından da cesaret alarak ilk hedef Bursa'yı göreceklerdir.

İçeridekileri ben toparlıyorum. Ama yeterli değildir. Dışarıdan birlik sevkiyle Ferit Paşa Kabinesine karşı Kuvayı Milliyenin kudretini göstermek zorundayız. Elde edilecek başarı ile içeriye ve dışarıya Kuvayı Milliyenin gücünü göstermek gerekiyor. Bu nedenle, takviye kuvvet için yardımlarını rica ederim.[404]

56. Tümen K.
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 7.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Yusuf İzzet Paşa'nın hemen Ankara'ya gelmesini kendisine yazmıştık. Son durum nedeniyle bir an önce Ankara'ya gelmesi zorunlu hale gelmiştir. Hastalığı nedeniyle Kolordu Kumandanlığı vekaletini zaten size tevdi etmişti. Bu nedenle resmen ve Heyeti Temsiliye nezdinde Kolordu Komutanı sizsiniz. Ankara'ya hareket etme konusunda direniş gösterirse zorla gönderiniz ve bunun için de önceden tedbirlerinizi alınız.[405]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 9.4.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Bugün gelen Türkçe gazetelere, Ferit Paşa Hükümetince Ahmet Anzavur'a Mirimiranlık (Sivil Paşalık) rütbesi verilip Balıkesir Mutasarrıflığına tayin edildiğini yazıyorlar.

2- İngilizlerin ve Ferit Paşa'nın milliyetçilere karşı tek güvenilen kuvvet Ahmet Anzavur-Gâvur İmam kuvvetleridir.

3- İstanbul'dan alınacak parayla, din propagandasına ilaveten kuvvetlerini genişletmeye çalışacağını bence muhakkaktır.

4- Denikin-Kolçaklar'ın başarıları gibisine meydan vermemek Ferit Paşa ve taraftarlarını bundan mahrum etmek için Bursa'ya özel bir önem atfedilmesini özellikle rica ederim efendim.[405]

56. Tümen K.

Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 9/10.10.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı

Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye,

Heyeti Temsiliyenin Meclisi toplantıya daveti, Olağanüstü Meclis statüsünde bir an önce toplanılması amacına yöneliktir. Çok kısa bir süre sonra bu iş de tahakkuk edecektir. O takdirde ilk konu, para meselesinin çözümü olacaktır. Biraz daha sabredilmesini ve idareye çalışılmasını rica ederiz.[406]

Heyeti Temsiliye Namına

Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 8.4.1920

Erdek'de Kuvayı Milliye Kumandanı

Dr. Enis Bey'e,

Binbaşı Mahmut Nedim, Yüzbaşı İhsan ve Kemal Efendilerle beraberlerinde onları Karamürsel'e iade ediniz. Mıntıkanızda kalmalarına müsaade etmeyiniz.[407]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Yenişehir, 10.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Dün akşam Yenişehir'e gelen 2. Alayın 2. taburu bugün sabah saat 01.00'de at ve öküz arabalarıyla Bursa'ya doğru yola çıkarılmıştır. Arz ederim.[407]

173. Alay, I. Tabur K.
İsmail

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 10.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Rüştü Bey kumandasındaki iki topçu mülfrezesi bu sabah Bursa'ya doğru hareket etmiştir. Arz ederim.[407]

Bilecik Mutasarrıfı
Salih

Şifreli Telgraf:

Yenişehir, 11.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bugün saat 09.30'da 50 mevcutlu ve toplarla birlikte Kuvayı Milliye süvari mülfrezemle Yenişehir'den hareket ettim.[407]

Eskişehir Kuvayı Milliye K.
Yüzbaşı Hamit Bahtiyar

Şifreli Telgraf:
Bursa, 9.4.1920
Ankara'da Heyeti Temsiliye Başkanlığına,

Manyas'daki son gelişmeler ve Anzavur harekâtının bastırılması maksadıyla, Tümen'e haber vermeden 172. Alaya, 14. Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa tarafından hazırlık talimatı verilmiştir. Yöredeki menfi propagandaların etkisinde olan askerlerin kaçabileceğini, esasen yeterli disiplinin sağlanamayacağını düşünen Alay Komutanı Osman Bey, Kolordu'ya çok sert bir cevap vermiştir. Bu nedenle doğan uyuşmazlığa engel olmak için Alay Komutanı kısa süre Tümen Merkezine çağırıldıysa da mahalli talepler nedeniyle görevine dönmesi için yola çıkarılmıştır. Kirmasti'ye giderken yolda Kolordu Komutanı ile karşılaşan Alay Kumandanı Osman Bey'i, Yusuf İzzet Paşa kelepçeli vaziyette ve beraberinde divanı harpte yargılanması istemiyle Bursa'ya geri getirmiştir.(408)

Osman Bey'in vazifesi başında olması lazımdır. Ben de bunu kesin olarak uygun görüyorum. Ancak, Kolordu Kumandanına hürmetsizlik gerekçesiyle emekliye sevki veya yargılanarak idamında ısrar eden Yusuf İzzet Paşa ile münakaşaya ve fikir tartışmalarına girmek istemiyorum. Karışık olan bu durumun çözümü için Paşa'nın bir an önce Ankara'ya gönderilmesi buradaki harekât için son derece lüzumlu hale gelmiştir.(409)

56. Tümen K. Bekir Sami

Bekir Sami Bey'in 3 ayrı tarihte Yusuf İzzet Paşa'nın Ankara'ya çağırılmasına dair müracaatı vardır. Yukarıdaki sonuncu müracaatından sonra yaveri Yüzbaşı Selâhattin'in devreye girmesine ve Paşa'nın sessiz sedasız Ankara'ya doğru yola çıkarılmasına bildiği ve onayladığı halde bilmiyormuş süsü vermektedir. Mustafa Kemal Paşa ve Ali Fuat Paşa ile telgraf başında görüşen Yüzbaşı Selâhattin'e verilen 3 ayrı emir ve bu emirlerin icrasına ilişkin Bekir Sami Bey'in tavrı aşağıdaki satırlardan net olarak anlaşılmaktadır.

Birinci Telgraf emri:

9.4.1920

Bursa'da Yusuf İzzet Paşa Hazretlerine,

Teftiş için Bursa'ya geldiğinizi haber aldık. Siyasi ve askeri durumlar nedeniyle en önemli kararların verileceği günlerdeyiz. Zatıalinizin de bu görüşmelerde hazır bulunmanızı faydalı görüyorum. Ankara'ya teşrifinizi rica eder, hürmetlerimizi sunarız.[410]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

İkinci Telgraf emri:

9.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami Beyefendi'ye,

Yusuf İzzet Paşa için yazdığımız şifreyi inceleyiniz. Kendisine hiçbir şey hissettirmeden ve kırmadan Ankara'ya gelmesini söyleyiniz. Gelmemekte ısrar ederse tutuklayıp gönderilmesinin teminini rica ederim.[409]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

Üçüncü Telgraf emri:

Bursa'da 56. Tümen Yaveri Selâhattin Bey'e,

Bekir Sami Bey'e gösterdikten sonra Yusuf İzzet Paşa'nın şifresini kendisine veriniz. Ankara'ya bir an önce sevki için Bekir Sami Bey nezdindeki itibarınızı sonuna kadar kullanınız. Gelmemekte ısrar ederse tutuklu olarak gönderiniz. Bekir Sami Bey engel olmaya kalkarsa onu da tutuklayıp gönderiniz. Neticeyi de bana bildiriniz.[410]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

– Şifrelcri Bekir Sami Bey'e okuttum. Bunun üzerine: «Yusuf İzzet Paşa artık bu mıntıkadan uzaklaşmalıdır. Çok vatansever olan Paşa, maalesef Harbiye Nazırı Fevzi (Çakmak) Paşa'nın tesirindedir. Ve İstanbul'un işgalini geçici buluyor, Ankara'nın hareketini fuzuli buluyor. Bu vaziyet karşısında çok kötü durumlarda kalabiliriz. Sen, Yusuf İzzet Paşa'nın şifresini kendisine ver. En kısa zamanda hareketini Ankara'nın rica ettiğini söyle. Gitmediği takdirde tutuklu olarak gönderecek şekilde tertibatını al. Fakat bir damla kan dökülmesine ve Paşa'nın bir hakarete uğramasına gönlüm razı değildir. Bu işi, senin askerlik dirayetine ve şerefine bırakıyorum,» cevabını ve emrini verdi.(410)

– Şifreyi Paşa'ya götürdüm. Paşanın yaveri Şükrü (Kanatlı) okul arkadaşımdı. Her şeyi açıkça anlattım. O da yardımcı oldu. Geceden tertibat aldım. Ertesi gün sabah erkenden ikazsız ve sessiz bir şekilde Paşa'yı Ankara'ya doğru yola çıkardım. 10.4.1920 sabahı durumu Mustafa Kemal Paşa'ya bildirdiğimde bana ve arkadaşlara teşekkür etti.(411)

SERT ÖNLEM VE YETKİLER:

Yazı–Beyanname

Bursa, 11.4.1920

Bugünlerde Bursa ile dahilinde silahlı eşkiyalar türemiştir. Bu nedenle çok sert önlemler alınacaktır. 3 günde birliklerine dönmeyen asker kaçaklarına karşı silah kullanılacak ve kanunun öngördüğü maddeler aynen uygulanacaktır.(412)

Dağıtım: Birliklere, Jandarma Örgütü ve Askerlik Şubelerine.

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 12.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

İstanbul'da son derecede etkili bir fetva hazırlanmaktadır. Mutlaka etkili olacaktır. Yörede yapılacak harekatın başında sizin gibi idrak sahibi, cesur ve fedakâr bir arkadaşımızın bulunması başarı ümidimizi artırıyor.

Benim kıtalarımda da kaçan askerler vardı. Birisini ibret için vurdurdum. Kaçmalar bir anda durdu. Sizlere güveniyoruz.[413]

20. Kolordu K. Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Ankara, 12/13.4.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

1- Bursa ve Balıkesir Livalarında (Sancak) Kumandanlara verilen olağanüstü yetkilere ait beyannameler ilan edilmiştir.

2- Yapılacak harekâtta, 20. Kolordu Bekir Sami Bey'e, Refet (Bele) Bey'e ve Kazım (Özalp) Bey'e azami yardımı yapacaktır. Ahmet Anzavur ve Gâvur İmam gibi fesatbaşlarının yok edilmesi için İstanbul ile irtibatı kesip her şeyi yapabileceklerdir.[414]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

BEYANNAMELER

İşgale karşı, tüm Anadolu ve Rumeli elbirliğiyle imanla ve vicdanla haykırıp bağımsızlık uğruna çırpınırken, düşman en etkili silah olan iç isyanları kışkırtmaktadır. Anzavur ve Gâvur İmam'ın Manyas yöresine gönderiliş sebebi budur.

Olağanüstü Meclis için Ankara'ya gelenler ve Heyeti Temsiliyenin müşterek toplantısında alınan müşterek kararla 61. Tümen Komutanı Kazım Bey'e Balıkesir livasında, 56. Tümen Komutanı Bekir Sami Bey'e Bursa vilayeti dahilinde tüm Kuvayı Milliye, askeriye ve diğer ilgililere karşı kargaşaları önlemek üzere azletme, hapsetme ve

idam etme dahil her türlü cezayı tatbik etmek için olağanüstü yetki verilmiştir.[414]

Heyeti Temsiliye Adına
Mustafa Kemal

Yukarıdaki beyanname karşı görüşte olan herkesin kapı-pencerelerine yapıştırılıp duyurulurken ben de altına şu notu ilave ettim:

Memleketin ve milletin en buhranlı zamanında alınacak tedbirlerin, kanun dahilinde ve en şiddetli şekilde olacağı şüphesizdir. Birliği bozacak söz, propaganda ve uygulamaların cezası idamdır. Bugünden itibaren de yürürlüktedir.[414]

Bursa Vilayeti Vali Vekili ve
14. Kolordu Kumandan Vekili
Albay Bekir Sami

PAŞALIK TEKLİFİNİ GERİ ÇEVİRİYORUM

Kurtuluş mücadelesinin en buhranlı günlerinde Ali Fuat Paşa'dan gelen onur verici karar ve teklifi henüz zamanı olmaması nedeniyle kibarca reddettim.[415]

Şifreli Telgraf:

Ankara, 12.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı,
Bekir Sami Beyefendi'ye,

Zatıalinizin, Anadolu Kuvayı Milliyesine yaptığı büyük hizmetlerini her an takdirle karşılıyoruz. Mustafa Kemal Paşa ile karar birliğine vardık. Meclis açılır açılmaz ilk olarak siz sevgili kardeşimizin

Paşalığa terfisini Meclis'e arz edeceğiz. Tebrik eder, şimdiden tebliğ ederiz kardeşim.

20. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 13.4.1920

Ankara'da 20. Kolordu K. Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

Siz saygıdeğer büyüğüm ve Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin şahsım hakkındaki düşüncenize, ilgi ve alakanıza, minnet ve şükran duygularımı sonsuz saygılarımla birlikte arz ederim. Yalnız küçük bir talebim var. Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle birlikte kabulünüzü diliyorum. İsteğim şu:

Bugün, Osmanlı İmparatorluğu musalla taşına yatırılmış bir durumdadır. Böyle bir anda terfi etmeyi, musalla taşında miras taksiminden pay alma gibi çok ağır ve acı telakki ediyorum. Bu alaka ve taltiflerini, memleketin kurtuluş ve zaferine şahit olduğumuz güne bırakılmasını arz ve niyaz ederim.[415, 416]

56. Tümen K. Bekir Sami

Bursa'nın kritik durumu nedeniyle birlikleri toparlarken, ayrıca ilave imkânları da zorladık. Bu arada 61. Tümen Kumandanı ile de gelişmeleri birkaç kez görüştük. Bu hususa ilişkin bazı şifreler ve yazılar aşağıdadır:

Yazı:

Bursa, 8.4.1920

Bursa Jandarma Alay Kumandanlığına,

1- Merkezde toplandığı bildirilen 100 piyade askerinden 50'sini seçip yetenekli bir subay yönetiminde bir bölük halinde örgütleyiniz.

2- Bu 50 kişilik bölük, 9.4.1920 günü sabahı Sülüklü Karako-

lu'na sevk edilecek ve orada müfreze kumandanı Halis Efendi'nin emrine girecektir.

Gereğini önemle rica ederim.[417]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 10.4.1920

Balıkesir'de 61. Tümen Kumandanlığına,

1- Kuvvetli bir müfreze 30 kadar atlı ile Sülüklü'dedir.

2- 150 kadar atlıdan oluşan bir Milli Kuvvet Kırmastı'ye girmek üzere bugün oraya sevk edilmiştir.

3- Eskişehir'den sevk edilen Alayın 2. Taburu gelmiştir.

4- Dört gün sonra kuvvetli bir müfreze Karacabey üzerine sevk edilebilecektir.

5- Harekâtın ne zaman başlıyacağının bildirilmesini rica ederim.[418]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 11.4.1920

Balıkesir'de 61. Tümen Kurmay Başkanlığına,

1- Ankara'dan gönderilen 2 piyade taburu geldi. 400 mevcutlu gelen birinci tabur şimdi 250 mevcutla Sülüklü'dedir. 350 mevcutla Bursa'ya gelen ve bugün 150 mevcutlu Sülüklü'ye sevk edilen 2. Tabur ise Bursa'ya yarım saat mesafede ve sayısı 16 kişiye düşmüş durumdadır. Jandarma ve Kuvayı Milliye kaçanları toplamakla meşguller.

2- Düzenli birliklerden istifade edilemeyeceği anlaşılmıştır. Bu

durumda Balıkesir'den yapılacak hareket için Bursa'dan fayda beklemeyiniz.

3- Bursa Milli Kuvvetleri dün Kirmasti'ye girdiler. Fakat onlar da yardım istiyorlar. Anzavur ve Davut çetesi teşkilatla meşgul olup yarın Kirmasti'ye taarruz edeceklerine dair haber göndermişler. Daha önce tutuklanan Yarbay Osman Bey'i 25 mevcutla tekrar Kirmasti'ye gönderdik. Susurluk'tan Kirmasti'ye doğru ilerlememiz ve kritik duruma yardım etmemizden başka çare yoktur.[419]

56. Tümen Kurmay Başkanı
Rahmi

Yazı:

Bursa, 11.4.1920

2. Alay Kumandanlığına,

1- Aayınızın buraya gelen 2 taburu, şafakla beraber, hiç kimseyle görüşmeden Sülüklü'ye hareket edecektir.

2- Sülüklü'de olduğumuz sürece askerlerle hiç kimseyi görüştürmeyiniz. Zorla görüşen olursa silah kullanınız.[420]

56. Tümen K. Bekir Sami

Yazı:

Bursa, 12.4.1920

56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

1- Alay 2. Taburu, 268 mevcuduyla Sülüklü'ye ulaşmıştır.

2- Gece hareket sırasında 79 asker, 59 silahla birlikte kaçmıştır.

3- Tabura verilen iki yüzbaşıdan birisi göreve başlamıştır.

Arz ederim.[420]

2. Alay K. Mehmet Emin

Telefon:

Bursa, 12.4.1920

Sülüklü'de 2. Alay Kumandanı

Yarbay Mehmet Emin Bey'e,

1- Sülüklü'de toplanan bütün birlikler emrinize verilmiştir.

2- Yarın kuvvetli bir cebel topu da emrinize gönderilecektir.

3- 22 atlıdan oluşan jandarma süvarisinden 7 tanesi sizin emrinizde kalacaklar. 15 tanesi bu gece oraya gelecek olan 172. Alay Kumandanı Osman Bey'in emrine verilecek ve Kirmasti'ye gidecekler.

4- Kirmasti ile temas sağlayıp Apolyont gölü kuzeyinden Karacabey istikametinde yürüyüşe geçilmesini rica ederim.[420]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 11.4.1920

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

1- Bursa Vilayeti Ziraat Bankalarında mevcut olan nakit paralara el koymaya karar verdim.

2- İstanbul'un son tutumu karşısında tehlikeli bir durum arz eden Bursa mıntıkasının ve tüm Anadolu'nun selameti açısından böyle bir tedbire mecbur olduğumu bilgilerine arz ederim.[421]

56. Tümen Kumandanı

Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 12.4.1920

Aşağıda kayıtlı şifrenin suretini Bursa Valisi Keşfi Bey'e tebliği ile Valiliğe şimdilik siz vekalet ediniz. Başkasının vekaletini istiyorsanız onu da bildiriniz.[422]

Heyeti Temsiliye Adına

Mustafa Kemal

Şifre Sureti:

Bursa Valisi Keşfi Beyefendiye,

Genel mahalli durum hakkındaki bilgi alışverişinde bulunmak üzere Ankara'ya gelmenize lüzum görüldüğünden, Vekaletinizi Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e bırakarak, ilk vasıta ile Ankara'ya hareketiniz ile hareketinizden bilgi verilmesini rica ederiz.[422]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

BURSA KRİTİK DURUMDADIR, LÜTFEN YARDIM EDİNİZ

Şifreli Telgraf:

Bursa, 14.4.2910

20. Kolordu Kumandanlığına

Heyeti Temsiliye Başkanlığına,

1- Bursa'yı korumak üzere Tümen'den görevlendirilen ve kaçmayan 100 kişilik bir müfreze ile 2. Alayın iki taburundan birinin 200 kişilik mevcudu, şu anda Sülüklü'dedir. Kuvvetli bir cebel topu da aynı yerdedir.

2- Kuvayı Milliyeden 60 kişilik bir müfreze Apolyont gölünün kuzeyinden sevk edilerek, Kirmasti işgal edilmiş ve eski 172. Alay Kumandanı Osman Bey 35 kişiyle aynı yere gönderilmişse de bir haber alabilmiş değilim.

3- Bursa Kuvayı Milliyesi, parasızlıktan çok az sayıda milis çıkartabilmiş olup bunlarda şu anda Sülüklü'dedir. Kaçan askerlerin takibi de bunlara aittir.

4- Müdafai Hukuk Merkeziyesi para toplayabilirse o zaman bir miktar da Kuvayı Milliye için kayıt yapabileceğiz.

5- İngilizler-Fransızlar ve Amerikalılar, Harbiye araçları ile sahil iskelelerine çok sık çıkmak suretiyle keşifler yaptyorlar. Bunlara karşı hiçbir şey yapamıyoruz.

6- Durumumuz nedeniyle 61. Tümenin harekâtına 56. Tümen olarak bizim fazlaca bir katkımız olamayacak.

7- İleriyi de düşünerek bilgi vermemdeki maksadım, menfi propagandalara, Anzavur'un tehdidine, İstanbul'un tezviratına açık bulunan Bursa'ya; bol miktarda para ve Anadolu Kuvayı Milliyesine mensup büyük bir güçle takviye edilmezse yaklaşan tehlikelere karşı Bursa'yı koruyamayacağımızdan korkarım. Gönderilen subaylar, her türlü mahrumiyeti ve maaşsızlığı yaşıyorlar. Bu durumda onları göreve göndermek faydadan çok zarar verebilir. Her şeye rağmen Bursa'nın özel olarak gözönünde bulundurulmasında fayda gördüğümü önemle arz ederim.[423]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 13.4.1920

- Bilecik Mutasarrıflığına,

Eskişehir'den sevk edilen 2. Alayın, 1. Tabur askerlerinden birçoğu kaçmıştır. Bunlar dağ yolundan Bilecik üzerine vaki yürüyüşe katılmışlardır. Jandarma vasıtasıyla sağ veya ölü olarak toplatılmasının teminini rica ederim.[424]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Eskişehir, 14.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

2. Alayın 3. taburu, 14.4.1920 günü saat 14.00'de buradan hareket edecektir. 8 subay, 500 er, 18 hayvan mevcudumuzun olduğunu arz ederim.[425]

24. Tümen Kurmay Başkanı
Mümtaz

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 14.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

434 erle Bilecik'e ulaşılmış olduğunu arz ederim. 66 firemiz vardır.[425]

24. Alay 3. Tabur K.
Binbaşı Kerami

Şifreli Telgraf:

Balıkesir, 14.4.1920

56. Tümen Kurmay Başkanlığına,

Ahmet Anzavur Kirmasti'dedir. Gâvur İmam, Gönen ve Biga tarafındadır. 61. Tümen Kumandanı Kâzım Bey hazırlıklarını tamamlayıp harekete geçti. Susurluk elimizdedir. Balya ilerisindeki müfrezelerimizde ve sükûnet hakimdir.[426]

Kuzey Cepheleri Umum K. Vekili
Avni

14.4.1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'dan aldığım diğer iki şifrenin birinde «Siz söz verdiğiniz için Fransızları serbest bırakırız, karşılığında da Rauf Bey'in salıverilmesini isteriz,» deniliyordu. İkincisinde ise Şeyh Sunûsi'nin İstanbul'a gönderilmeden bir süre daha Bursa'da alıkonulması, yardım yapılması isteniyordu.[427]

Şifreli Telgraf:

Bursa, 15.4.1920

20. Kolordu Kumandanlığı,
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine
1– Kirmasti'ye gönderilen ve orayı geri alan Kuvayı Milliyenin

bir kolu olan Arnavut Aziz'in, Anzavur ile anlaşması ve tekrar Kirmasti'ye saldırması üzerine şehri boşaltan birliklerimiz Sülüklü'ye dönmüşlerdir. 172. Alay Kumandanı Osman Bey'in müfrezesi de geceleyin Davut çetesince dağıtılmış ve onlar dahi Sülüklü'ye çekilmişlerdir.

2- Balıkesir kuvvetleri Susurluk'a ulaştılar. İleri yürüyüşleriyle Bursa'ya da yardım sağlayabilirler.

3- Firarlara engel olmak için erler arasına er kıyafetiyle subayları soktuk. Arz ederim.[428]

56. Tümen K. Bekir Sami

ÇERKEZ ETHEM ASİLERİ DAĞITIYOR

Telgraf:

Bursa, 16.4.1920

- Bilecik Mutasarrıflığına,

- Orhangazi, Gemlik, Mudanya, Orhaneli Kaymakamlıklarına,

15.4.1920 günü sabahı Susurluk-Kirmasti arasında Anzavur kuvvetleriyle karşılaşılmış, 5 saat çarpışma sürmüş ve sonuçta asiler tamamen dağılmış, ellerindeki 2 top geri alınmış, 60 esiri de bırakarak dağınık vaziyette kaçmışlardır. Keyfiyet, Kuvayı Tedibiye Kumandanlığından bildirilmiştir, duyurulur.[429]

Bursa Vali Vekili ve Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 15.4.1920

Karacabey'de Kuvayı Tedibiye Kumandanı
Ethem Beyefendi'ye,

Başarılarınızı, candan gönülden tebrik ederim. Keyfiyeti her tarafa

duyurdum. Kati sonuç alınıncaya kadar yardımınıza hazırım. Tekrar tekrar tebrik eder, gözlerinden öperim.(430)

14. Kolordu K. Vekili Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Karacabey, 19.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlına,

Anzavur Ahmet ve Gâvur İmam çetelerinden bir grubu kasabaya gelip her tarafı talan ettikten ve bazı kadın ve kızların ırzına geçtikten sonra 17.4.1920 tarihinde muazzam bir kuvvetle gelen Kuvayı Milliye'den Ethem Bey, Tevfik Bey, Selim Bey ve Sarı Efe Edip Bey karşı tarafı darmadağın etmişler ve kendileri de bugün Bandırma'ya gitmişlerdir. Burasının halkı tamamen muhaliflerdendirler. Onun için sürekli olarak kuvvetli bir birlik bulundurulması gerektiğini arz ederim.(430)

Askerlik Şube Reisi ve Mevki kumandanı
Binbaşı Şerif

Telgraf:

Karacabey, 19.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Kuvvetlerinizin, bize iltihak etmek üzere Bandırma'ya hareket ettirilmesini, Pederimizin orada bir süre daha kalıp dinlenmesinin yararlı olacağının tebliğini istirham ederim.(430)

Kuvayı Tedibiye Kumandanı
Ethem

Telgraf:

Bandırma, 19.4.1920

Bursa'da 14. Kolordu K. Vekili
Bekir Sami Beyefendi'ye,

Bugün küçük bir çarpışmadan sonra Bandırma'ya girdik. Asi kumandanların bir bölümü tutuklandı. Keşif kollarımız, vapura binmek üzere limana giren kötü niyetli şahıslara da vapur kalkıncaya kadar da ateş ettiler. Ahmet Anzavur vapurla kaçanlar arasında olabileceği gibi Edincik istikametine gidenlerin arasında da olabilir.[431]

Umum Kuvayı Tedibiye K.
Ethem

Şifreli Telgraf:

Bursa, 19.4.1920

Karacabey'de Yarbay Emin Bey Müfrezesine,

Acele Ethem Bey'in kuvvetlerine Bandırma'da iltihak ediniz ve birlikte gereken takip ve muamelatı ifa ediniz.[431]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Karacabey, 20.4.1920

Bursa'da 14. Kolordu Vekaletine,

1- Firarsız olarak Karacabey'e gelindi.

2- Ethem Bey'in burada bıraktığı 30 kişiyi de birliğe gönderdik.

3- Ethem Bey, Bandırma'ya 15 kilometre mesafede Kadıköy'ündedir. Kendisinden rapor almış değilim. Ama ben bir rapor yazdım.

3- Karacabey ve Uluabat'ta halk coşkuyla karşıladılar.

5- Anzavur'un adamlarından bazıları Yüzbaşı Haşim Bey'in eşine ve Mustağa Ağa'nın da eşlerine tecavüz etmişler. Bu rezaletlerin halka tamiminde de fayda vardır.

6- Osman Bey ile irtibatı sağlayamadık. Lütfen yardımcı olun.

7- İdris, Sefer, Hakkı, Arnavuz Aziz, Ethem Bey'le beraberler-

dir. Aleyhimizde çalışmış olan bu adamlar, yaptıklarını kolaylıkla unutturamazlar. O nedenle zamanı gelince gerekli işlemleri biz yapıp tutuklayacağız onları.[432]

Müfreze Kumandanı Emin

Şifreli Telgraf:

Bursa, 18.4.1920

172. Alay Komutanı Osman Bey'e,

1– Müfrezenizle öğleye kadar arabalarla yola çıkacak Sülüklü' den hareket edecek müfrezeye yetişeceksiniz.

2– A) Karacabey istikametine giden müfrezeye her türlü yardımı vereceksiniz.

B) Kuvayı Milliye aleyhine ferden veya müştereken muhalefet etmiş veya propaganda yapmış olanları dilediğiniz gibi cezalandıracaksınız. Tam yetkilisiniz.[433]

56. Tümen K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 19.4.1920

Karacabey Kanalıyla Kuvayı Tedibiye Kumandanı Ethem Bey'e,

Arnavuz Aziz'in Kirmasti Bankasından alıp yanında bulundurduğu külliyetli miktardaki parayı yerlerine iadesi gerekmektedir. Bahse konu paraların iadesinin teminini rica eder, başarılarını tebrik ederim.[433]

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami

Şifreli Cevap

Karacabey, 20.4.1920

Bursa Vali Vekili Bekir Sami Beyefendi'ye,

İadesini istediğiniz paralar anında yerlerine geri teslim edil-

miştir. Karacabey'den tutuklu olarak gönderilmesini istediğim Zoyel' in firarına fırsat verilmeden gönderilmesini bekliyorum efendim.[433]

Umum Kuvayı Tedibiye Kumandanı
Ethem

Telgraf:

Ankara, 15.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bursa Valisi Keşfi Bey'in bugün için milli önemi olan hizmetini ifa etmede başarısız kalması, yararlı olamaması nedeniyle yerine vekaleten, Ankara'ya gelmiş olan Milli Meclis Üyelerinin de görüşü ve önerisi alınarak, Eskişehir Mutasarrıfı Fatih Beyefendi atanmıştır. Yeni görevinde, millet iradesini hakim kılmak üzere tarafsız hizmet vereceğine ve icraatıyla sulh ve sükûn sağlamaya muvaffak olacağını umuyor, bekliyoruz.[434]

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

İSTANBUL'DAN HABERLER

16 ve 17 Nisan 1920 tarihlerinde Heyeti Temsiliye'ye gönderdiğim iki ayrı telgraftan birincisiyle Şeyh Sunûsi Hazretlerinin İstanbul'da olduğuna ve milliciler aleyhine bir fetva hazırlanmakta bulunulduğuna dair şayiacıların varlığını ihtiyaç olan paranın tedarikini ve Şeyhin Ankara'ya çağırılmasının teminini; ikincisinde de Kara Sait Paşa'nın Vapurla Mudanya'ya geldiğini ve yanında birkaç makinalı tüfek ve nigâhbancıların bulunduğunu;

Bildirip ne yapılabileceğini sordum.

Telgraflarıma karşı olduğum cevapta şöyle deniyordu.[435]

Şifreli Telgraf:

Ankara, 17.4.1920

14. Kolordu K. Vekili Bekir Sami Beyefendi'ye,

1- Ferit Paşa Hükümeti İstanbul'da Kuvayı Milliye ile ilgili subayları ilgi derecelerine göre görevden alıyor, emekliye sevk ediyor veya ihraç ediyor. Bazı bilim adamları dahil 12 kişiyi Üsküdar'da tutuklamışlar. Görevden alınanların yerine Nigâhbancılar atanıyorlar.

2- Ferit Paşa Hükümetince değişik rütbelerde 50'den fazla Nigâhbancı subay İzmit'e sevk edilmiş olup, Hükümetin zorla sürdüğü subaylar görünümünde Kuvayı Milliye'ye sızacakları, geçtikleri yerlere beyannameler dağıtacakları ve para ile halkı kandırmaya çalışacakları haberi bize de ulaştı. Uyanık olmak gerekmektedir.

Heyeti Temsiliye Namına
Mustafa Kemal

BİRLİK KOMUTANLARINDAN MESAJLAR:

Eskişehir'den gelen piyade milislerin kumandanı Doktor Enis Bey, içinde bulunduğumuz durumu ve kanaatlerini bildiren mektubunda, üzüntülü ve huzursuzdu. Birliğini ve kendisini bağımsız çalışmak üzere Bursa'ya çağırdım.(436)

172. Alay Kumandanım Yarbay Osman Bey, 34 subay ve 313 askeriyle firesiz olarak Karacabey'e ulaştığını belirttikten sonra, Karacabey Kaymakamı görevinden alınmazsa ilçe halkının Kuvayı Milliye'ye bakışının kötü yönde gelişeceğini ısrarla bildiriyor ve Ethem Bey'i de şikâyet ediyordu. Bunun üzerine, daha önce Karacabey ve Kirmasti'nin yönetimini ve Jandarmasını düzene sokması için görevlendirdiğimiz Binbaşı Tahir Bey'i tam yetkili olarak Kirmasti-Karacabey bölgesine tayin ettim.(437)

Ethem Bey'in vesika verdiği şahısların durumu ile ilgili ola-

rak da haklı olmakla beraber, şartlar gereği bazı şeylere katlanmak icap ettiğini ve herkesten ve her ortamda azami istifade zorunluluğu nedeniyle, şimdilik bir şey yapılamayacağını uygun bir lisanla Osman Bey'e iletip, istifa ve emekli olmanın zamanı olmadığını da bilhassa hatırlattım.(437)

Yarbay Osman Bey'in 22.4.1920 tarihli bir başka mektubunda da Davut Çetesinin Haydar Çiftliği taraflarında Kuvayı Milliye'yi perişan edip yolları bağladığından, çete mensupları arasında Çerkez İdris Ağa'nın çocuklarının da bulunduğundan bahisle 1 top, 1 makinalı ve bir tabur askerin acele yardımı isteniyordu.(438)

Trilya Nahiye Müdürü Mehmet Suat Bey'in şifresinde; Davut Çetesinin, 60 mevcuduyla, İlyas Bey Çiftliği yakınlarında Kuvayı Milliye Müfrezesini perişan edip hayvanlarını aldığını, halihazırda nahiyeye 2 saat mesafede bulunan çeteye karşı yardım talebinde bulunuyordu. Aynı günlü olan Osman Bey'in dördüncü şifresinde konu yine Davut çetesiydi. Emin Bey'in komutanı bulunduğu milli müfrezeyi perişan eden çetenin iki kişiyi şehit ettiğini ve 30 kadar silaha da el koyduklarını, çok ciddi bir kuvvet ve topla, mitralyözle tüm bölgenin taranması gerektiğini, aksi takdirde Kuvayı Milliye müfrezelerinin de tek başına çözüm olmadığından yakınıyordu.(438)

ETHEM BEY VE EMİN BEY'İN GÖRÜŞLERİ ÇELİŞİYOR:

Şifreli Telgraf:

Bandırma, 22.4.1920

Bursa'da 14. Kolordu K. Vekaletine,

1- Umum Kuvayı Tedibiye Kumandanı Ethem Bey, bendenize bir telgraf göndererek, Bandırma'ya yeteri kadar kuvvet bırakarak kendisinin daha önce Bandırma'da bıraktığı kuvvetle birlikte acele Gönen'e hareketim emrediliyor.

2- Emrimde birisi 25, diğeri 102 savaşçı mevcutlu iki tabur var-

dır. Emri uygularsam 25 kişilik kuvveti bırakıp 102 kişilik kuvvetimle Ethem Bey'in emrine girmem gerekiyor. Oysa, rütbem itibariyle Ethem Bey'in emrine giremeyeceğim. Lütfen Tümen merkezine dönüşümüze müsaade edip talimat verilmesini arz ederim.[349]

2. Alay Kumandanı
Yarbay Emin

Emin Bey'in yukarıdaki telgrafı ile birlikte Avni Bey'den şu telgraf geldi:

Şifreli Telgraf:

Balıkesir, 21.4.1920

Bursa'da Kumandan Bekir Sami Bey'e

Gönen de bugün kuvvetlerimizce işgal edildi. Anzavur, yine yanındaki 6 kişi ile birlikte perişan bir vaziyette kaçtı. Kuvvetli bir takip kolumuz kendisini takip ediyor. Ayrıca bilgi verilecektir.[439]

İzmir Kuzey Cephesi Umum Kumandanı adına
Avni

DOKTOR ENİS BEY'İN KUVVETİNİ İZNİK'E GÖNDERDİM

İznik Kaymakamlığına gönderdiğim telgrafla «İlçe'ye gelecek olan Dr. Enis Bey'in kuvvetinden yararlanarak teşkilatınızı tamamlayınız. Jandarma ile birlikte çalışarak mesailerinden azami derecede yararlanınız ve yardımcı olunuz» talimatını verdim. Birkaç gün sonra aşağıdaki telgraf geldi ve anında cevabını verdim:[439, 440]

Şifreli Telgraf:

İznik, 28.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kmandanlığına,

Binbaşı Mahmut Bey buradadır. Kendisi İznik Sulh ve Selamet Kulübünün kurucusu olup burada bulunması kesinlikle sakıncalıdır. Diğer iki yüzbaşı ile Askerlik Şubesi tesisinin genişletilmesinde çalışıyoruz. Mahmut Bey'i şimdilik bir odada misafir ediyorum. Bugün zorla göndermeyi düşünüyorum. Kaymakam Bey de aynı görüşte. Bu durumda mesaimizin bir anlamı kalmıyor. Herkes her şeye karışıyor. Buranın örgütlenmesinden sorumlu bu efendilerse benim burada işim nedir? Müdafai Hukuk Şubesi ve Kuvayı Milliye Kumandanlığı da varken bu adamlar bütün mesaimizi sonuçsuz bırakıyorlar. Lütfen net ve açık olarak durumumuzu belirleyip talimat veriniz. Burada benden başka kuvveti olan yoktur. Kendi birliğime de ben bunları karıştırmam. Keyfiyeti arz ederim.(110)

İznik Havalisi Kuvayı Milliye K.

Doktor Enis

Şifreli Telgraf:

Bursa, 28.4.1920

İznik ve Havalisi Kuvayı Milliye Kumandanı

Doktor Enis Bey'e,

Binbaşı Mahmut Bey'i en seri şekilde mıntıkanızdan uzaklaştırınız. Mıntıkanın Teşkilatı Milliyesinin teşkiline siz memursunuz. İstediklerinizle birlikte çalışır, istemediklerinizi derhal mıntıkanız dışına çıkarabilirsiniz. Zira yetkilisiniz.(110)

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami

ONBAŞI AHMET ORTALIĞI KARIŞTIRIYOR

Yazı:

Bursa, 18.4.1920

Bursa Jandarma Alay Kumandanlığına,

İnegöl'de Jandarma Onbaşılarından Ahmet adında bir erin 15

gündür: «Kuvayı Milliye geliyor, dikkânları yağmalayacak, dükkânlarınızı kapatınız...» diyerek halkı kışkırttığı, yapılan yolsuzluklarda da parmağı olduğu anlaşılan bu kişinin derhal yakalanmasını ve gereğini rica ederim.(441)

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Tezkere:

Bursa, 21.4.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

Ahmet Onbaşı'nın iki er arkadaşıyla birlikte birliğinden firar ettiğini, yakalanması için Kuvayı Milliye ile işbirliği yapıldığını, en kısa zamanda yakalanarak gereğinin yapılacağını arz ederim.(441)

Bursa Jandarma Alay K.
Yarbay Baha

Şifreli Telgraf:

İnegöl, 22.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Belediye Reisi Osman Bey'in teşviki üzerine birliğinden kaçan Ahmet Onbaşı'nın kargaşa yaratmak için birkaç köyü dolaştığını bir muhbirimiz bildirdi. Ne yapmamız gerektiğinin bildirilmesini arz ederiz.(442)

Bilecik Kuvayı Milliye Komutanı **Eskişehir Kuvayı Milliye K.**
Yetim **Ahmet**

Şifreli Cevap

Bursa, 22.4.1920

İnegöl'de

Bilecik ve Eskişehir Kuvayı Milliye Kumandanlarına,

Her türlü vasatıya müracaat ederek Onbaşı Ahmet'in ölü veya sağ olarak ele geçirilmesinin teminini rica ederim.[442]

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 23.4.1920

– Mudanya Kaymakamlığına,
– Bursa Polis Müdürlüğüne,
– Gemlik Kaymakamlığına,

İnegöl Belediye Reisi olup ihaneti ve düşmanlığı sabit görülen Osman Efendi 21.4.1920 günü Bursa'ya gelmiş ve gizlice İstanbul'a gitme isteğindedir. Gerekli arama ve takibatın yapılmasıyla yakalanmasını ve Bursa'ya getirilmesinin teminini rica ederim.[442]

Bursa Vali Vekili ve Kumandan
Bekir Sami

YARBAY MAHMUT BEY ŞEHİT OLDU

24. Tümen Kumandanı, hemşehrim ve değerli bir kumandan olan Kurmay Yarbay Mahmut (Hendek), Hendek civarında asilerin tuzağına düşerek şehit edildi. Olayın cereyan tarzı net olarak öğrenilememekle beraber şehit edildiği kesinlik kazandı. Bu konuda gelen ilk haber şöyledir:

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 25.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

24. Tümen Kumandanı Yarbay Mahmut Bey, Kurmay Başkanı ve bir subay asilerce şehit edilmiş ve birliğinin de esir edilmiş olduğu öğrenilmiştir.[443]

Bilecik Mutasarrıfı
Salih

27.4.1920 günü İnegöl'e iki ayrı şifre gönderdim. Birincisiyle İnegöl Kuvayı Milliyesinin Lefke'de Ali Fuat Paşa Hazretlerinin emrine katılmasını talimatladım. İkincisiyle ise İnegöl'de olan Eskişehir Kuvayı Milliye Kumandanlığının maaşlarından başka erlerine ve memurlarına günde 150 lira para verildiğinden bahisle, böyle bir yüke halkın dayanamayacağının bilinmesi ve hoşnutsuzluğa sebebiyet verilmemesini rica ettim.(444)

ALİ FUAT PAŞA GEYVE'DE

Şifreli Telgraf:

Bilecik, 28.4.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

Geyve'ye geldim. Düzce asileri çapulcu halindeler. Kendilerinden biri olan Safer Bey namında birisini Kaymakam tayin etmişler.

Geyve Boğazını elde tutmak suretiyle Abazaları devre dışı bırakırsak Bolu kendi halinde kalır ve işimiz kolaylaşır. Arif Bey Müfrezesi geliyor. Eşref Bey'in 150 kişilik, Bahti Giray ve Yetim Müfrezelerine ilaveten Refet Bey'den de 200 efe istedim. Bunlara ilaveten Mahmut Bey'in emrinde iken dağılan askerleri birleştirerek Yüzbaşı Mehmet Ali Bey'in emrine vereceğim'(445)

20. Kolordu K. Ali Fuat

HACI FEHMİ BEY'İN İSTEĞİ VE ENDİŞESİ:

Şifreli Telgraf:

İnegöl, 30.4.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bursa'da kuvvet bırakmadan Lefke'ye hareketimize ilişkin telgrafınızı aldım. Vali Bey'in de muvafakatıyla her ihtimale karşılık 30

kişilik bir kuvveti Şirvan Ahmet yönetiminde burada bırakmayı uygun görmüştük. Biz Bahti Giray ile buluşup Lefke'ye geçeceğiz. Osman melanetini serbest bırakırsak, burayı yeniden karıştıracağı gibi Kuvayı Milliye'ye sadık olan bütün Çerkezleri de gücendirmiş olacağımızı hissettiğimden 30 kişiyi bırakmak istiyorum. Buna rağmen biz 180 süvari olarak Geyve'ye gideceğiz. Keyfiyeti arzeylerim efendim.[446]

Bursa Kuvayı Milliye Kumandanı
Hacı Fehmi

Şifreli Telgraf:

İnegöl, 30.4.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

İnegöl'de 30 süvarinin bırakılmasını emretmiştiniz. Osman Bey teşkilatı kendilerinin kuracağını ve 30 kişinin bırakılmamasını istiyor. Bildiğiniz gibi teşkilatı ona bırakmak doğru değildir. Bu konuda ne yapacağız? Bahti Giray Bey beni Bilecik'de bekleyecek. Buluşup devam edeceğiz. Onun için acele emrinizi bekliyorum.[447]

Bursa Kuvayı Milliye K.
Hacı Fehmi

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.4.1920

İnegöl'de Bursa Kuvayı Milliye K.
Hacı Fehmi Efendi'ye,

Daha önce de birkaç kez söylendiği üzere şu anda Lefke çok önemlidir. Asker bırakmadan acele hareketinizi rica ederim. Azizim.[447]

56. Tümen K. Bekir Sami

ÇERKEZ ETHEM BEY'İN TELGRAFLARI VE CEVABIM

Telgraf:

Gönen, 30.4.1920

Bursa'da 14. Kolordu Kumandanlığı Vekaletine,

24.4.1920 günü ilerlememize mani olmak isteyen Sazova, Emsadariye, Demirci, Behçe ve Ayvalık'a köylerindeki asilerle 2 saati aşkın şiddetli çarpışmadan sonra adı geçen köyler işgal edildi ve sonra da boşaltıldı. Biga'ya bir saat mesafeye kadar ilerledik. Yer yer çatışmalar oluyor. Anzavur'un vapurla İstanbul'a kaçtığını esirler söylüyorlar. Vekil olarak bıraktığı Bigalı Hacı Musa Bey elimizdedir. Müfrezelerimizin ilerlemesi için emrinizi bekliyoruz. Bursa müfrezesi de katılmıştır efendim.[448]

Umum Kuvayı Tedibiye Kumandanı
Ethem

Şifreli Telgraf:

Balıkesir, 30.4.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

24.4.1920 günü Biga çarpışmaya gerek kalmadan geri alınmıştır. 25.4.1920 günü Karabiga'ya Tevfik Bey idaresinde bir kuvvet sevk edildi. Anzavur, Kirmasti bozgunundan sonra İstanbul'a kaçmış. Birçok makinalı tüfek, cephane geri alınmıştır. Karabiga tarafına kaçırılmak istenen top da çevrilmiştir. Karabiga'da bir İngiliz filosuna iltica etmek isteyen asilerin talebi Amiral tarafından kabul edilmemiştir. Ferit Paşa'nın gönderdiği bir gambotla kaçabilmişlerdir. Başarı Allah'tandır.[448]

Umum Kuvayı Tedibiye Kumandanı
Ethem

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.4.1920

Umum Kuvayı Tedibiye Kumandanı Ethem Beyefendi'ye,

1- Rahmi Bey müfrezesinden kurtulan subaylardan öğrenildiğine göre, Anzavur'un emrinde bulunan yöre halkından birçoğu, Kuvayı Milliyeci birçok subay ve askerin canlarını kurtardığı ve onları işkence ve ölümden korudukları anlaşılmıştır.

2- Gönen'in Plevne Mahallesinden Ziştivli Pehlivan Ahmet adındaki şahıs, kendi evinde ve kadınların arasında birkaç subayı saklayarak, onları kurtardığı öğrenildi. Hamiyetsever bu şahsa sahip çıkılmasını ve korunmasını istiyorum.

3- Şehit Yarbay Rahmi Bey'in şehit oluşu ve cenazesi hakkında araştırma yaptırılması ile merasimle defnedilmesi için elden gelenin yapılmasını teminen emrinizi özellikle rica ederim.[449]

56. Tümen K. Bekir Sami

TBMM AÇILIYOR

Sinop Milletvekili Mehmet Şerif Bey'in geçici divan başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM reisi sıfatlarıyla peş peşe telgrafları geldi. Artık millet adına söz söyleyecek ve acil problemlerimize çözüm bulabilecek bir resmi organımız vardır. Baskı altında olmadan haksız işgal ve gasp edilen bağımsızlığımız adına tüm dünyaya sesimizi duyurabiliriz.[450]

5.5.1920 tarihinde Biga hareketi tamamlandığından 2. Alay ile birlikte Karacabey'de Osman Bey'in emrine verilen cebel takımına Geyve'de acil ihtiyaç hasıl olduğundan süratle Ali Fuat Paşa'nın emrine iltihakı için talimat verildi. Ayrıca, İznik'de oluşturulan Kuvayı Milliye birliği de emirlerine tahsis edilip, 20. Kolordu Kumandanlığına bilgi verilmiştir.[451]

İSTANBUL'DAN ALINAN HABERLER:

Şifreli Telgraf:

Bursa, 10.5.1920

– Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

– Geyve'de Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

1– İstanbul'a Bursa'dan kaçtığı söylenen bir kurmay subayın Ferit Paşa ile görüştüğü, Gönenli Bekir Sıtkı adında bir subayın 1.200 mevcutlu Alay teşkil ettiği, Erdek–Edincik arasına çıkmayı planladığı, Anzavur'un Umum Kuvayı Seyyare Kumandanlığına atandığı, güvenilmediği için Süleyman Şefik Paşa'nın geri çağırıldığı, İstanbul'daki aleyhtarlarımız arasında uzlaşmazlık çıktığı, Mareşal Zeki Paşa'nın Kuvayı Milliye ile uyuşmayı önerdiği, hatta tüm birliklerin Kuvayı Milliye'ye yardımcı olmasını önerdiği alınan haberler arasındadır.[452, 453]

2– İznik'ten alınan habere göre 10.5.1920 sabahı İzmit–Değirmendere arasına askeri birlik çıkarıldığı tespit edilmiştir.

3– Bu haber üzerine İznik Kuvayı Milliyesinin Değirmendere'yi işgal etmesi ve orada da Kuvayı Milliye oluşturulması, İzmit ve civarından haber verilmesi için de Karamürsel Kuvayı Milliyesine emir verilmiştir.

4– Bekir Sıtkı'nın Alay teşkil ettiği haberi dünkü gazetelerde de yer aldığından alınan ilk haberlerde kısmi doğrulanma olmuştur. Arz ederim.[454]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

CAFER TAYYAR BEY'İN CESARETİ

Şifreli Telgraf:

Ankara, 12.5.1920

Ankara'da TBMM Başkanlına,

Bursa'ya gelen Fransız subayı kumandan «Lobon»un tercümanının anlattığına göre, Fransızların kefaleti altında İstanbul'a gelen Cafer Tayyar Bey, Ferit Paşa ile görüşürken sinirlenerek, Ferit Paşa'nın yüzüne tükürmüştür. Bunun üzerine Ferit Paşa İngilizler'e tavsiye ederek kendisini tutuklatmak üzere Merkez Kumandanlığına göndertmiştir. Ancak, istasyonda Fransızlar tarafından askeri tertibat alınarak, tutuklanmasına engel olunmuştur. Arz ederim.[455]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

1898 DOĞUMLULARI ASKERE ÇAĞIRIYORUZ

İstanbul'dan İzmit tarafına asker çıkarma olaylarının artması üzerine Bursa yöresindeki 1898 doğumlu olanların tespitini yaptırıp Genel Kurmay'a bilgi verdim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 13.5.1920

Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

1- Askere Alma Şubelerinin tesbitlerine göre bölgede 1898 doğumlu 850 civarında asker adayı vardır.

2- Bugüne kadar 1314 doğumlu bu kişilerden 349 kişi silah altına alınmıştır. İkinci etapta 343 kişinin daha silah altına alınması kabildir.

Arz ederim.[455]

56. Tümen K.
Bekir Sami

MUDANYA'YA GELEN ESİR ASKER KAFİLESİ

Şifreli Telgraf:

Bursa, 13.5.1920

Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

1- Bugün 12 ihtiyat subayı ve 515 erden oluşan yeni bir esir asker kafilesi daha dönmüştür.

2- Esirlerle yapılan görüşmelerden anlaşıldığına göre:

A- Selimiye kışlasına göndermiş olduğum ve Anadolu Mücadelesinin gerçeklerini anlatan beyannameler, oraya ulaşmadan önce kışlada bulunan esirlikten dönen askerlerden bazılarının İstanbul Hükümetince Anadolu'ya gönderilecek birliklere katılmaya razı oldukları,

B- Gönderdiğimiz beyannameler dağıtılıp okutulduktan sonra esaretten dönen bu askerlerin toptan isyan ettikleri ve kendilerinin Mudanya'ya gönderilmesini sağladıkları anlaşılmıştır: Arz ederim.(465)

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

ÇERKEZ ETHEM BEY NEREDE

Şifreli Telgraf:

Geyve İstasyonu, 14.5.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Ethem Bey'in kuvvetleri 13.5.1920 günü Susurluk'ta toplanacak ve bugün Bursa-Yenişehir-Leşke istikametinde yola çıkacaktı. Ne var ki, son durum hakkında bir bilgi alamadım. Nerede olduğunun tespiti ve geçeceği yerlerde yedirme-içirme için önlem alınmasını ve kuvvetinin miktarı hakkında bilgi verilmesini rica ediyorum.(457)

20. Kolordu K.
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 15.5.1920

Geyve'de 20. Kolordu Kumandanlığına,

Ethem Bey'in kuvvetlerinin yaklaşık 600 atlı, 700 piyade, 1 sahra topu ve 3 cebel topundan ibaret olduğunu arz ederim.[457]

56. Tümen K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Geyve İstasyonu, 15.5.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Ethem Bey kuvvetlerinin Bilecik yerine doğrudan doğruya Lefke'ye sevk edilmesini, TBM Meclisinden istirham ettim. Adı geçen müfrezelerin piyadeleri yüzünden hareketleri gecikmektedir. Bu nedenle mıntıkanıza giriş ve çıkışında arabalarla naklini önemle rica ederim.[458]

20. Kolordu K.
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 16.5.1920

Geyve'de 20. Kolordu Kumandanı

Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

1- Ethem Bey, süvari ve piyadeleri ile beraber 16.5.1920 akşamı Bursa'ya ulaşacaktır.

2- Kendisine lazım olan arabalar dün gece sevk edilmişlerdir.

3- Bursa'ya geldiklerinde doğrudan doğruya Lefke'ye hareket etmelerine dair emriniz tebliğ edilecektir.

Arz ederim.[459]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 16.5.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

3 gün önce Manyas havalisinde toplanan ve Bursa üzerinden Bilecik'e hareket edecek olan Ethem Bey kuvvetlerinin hareket edip etmediğinin bildirilmesini rica ederim.[459]

Genel Kurmay Başkanı
Albay İsmet (İnönü)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 17.5.1920

Geyve'de 20. Kolordu Kumandanlığına,
Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

Ethem Bey'in mülfrezesi 600 süvari, 700 piyade ve 4 toptan oluşmaktadır ve dün gece Bursa'ya gelmiştir. 18.5.1920 sabahı erkenden Bursa'dan ayrılarak, Lefke'ye doğru hareket edecektir. Piyadelerin arabalarla sevki için önlem alınmıştır. Arz ederim.[460]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

YÖREDEKİ GELİŞMELER VE ALİ FUAT PAŞA'NIN DÜŞÜNDÜKLERİ

Şifreli Telgraf:

Bursa, 15.5.1920

Orhangazi'de Kuvayı Milliye K. Beşir Efendi'ye,

1- Bütün kuvvetlerinizle ve kayıklarla derhal İznik'e geçerek oradaki güçlerimizi takviye ediniz.

2- Karamürsel ile teması sağlayınız.

3- İznik'ten Karamürsel'e doğru bazı asilerin yürüdükleri haberleri vardır. İznik'e ulaşıp kuvvetlerimizle birleşmenizden sonra kuzeye doğru ilerleyerek, asilerin sarkıntısını yok ediniz.

4- Ethem Bey kuvvetleri yarın Bursa'da olacaktır. Yenişehir'e de düzenli bir birlik buradan sevk edilecektir. Bilgilerini ve gereğini rica ederim.[461]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 15.5.1920

– Geyve'de 20. Kolordu Kumandanlığına,

– Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

1– İki gün önce Karamürsel'e çıktıktan sonra silahları ile birlikte Bursa'ya gelen 5 er İstanbul hükümeti birliklerinden olup verdikleri bilgiler şöyledir:

«Kurmay Binbaşı Kemal Bey kumandasında 40 kişi olarak ve 3 kayıkla Karamürsel'e geldik. Ancak orayı Kuvayı Milliyenin işgal ettiğini öğrendik. Bunun üzerine Karamürsel'e yarım saat mesafede bir göçmen köyüne çıktık. İstanbul'dan ayrılalı 10 gün oldu. 6 makinalı ve 7 bombamız vardı. Kemal Bey'in yanında 500 İngiliz lirası ve 2.000 Osmanlı Lirası vardır. Maksadımız örgüt kurmaktı. Fakat biz kaçtık.»

2– Karamürsel Jandarmasının şimdi verdiği bilgiye göre isyancılar, 3 koldan Karamürsel'e saldırmış durumdadırlar.

3– Orhangazi'deki Kuvayı Milliye'ye İznik'e hareketle, oradan da Karamürsel'le irtibat kurulması ve isyancıların karşılanması için emir verdim.

Arz ederim.[461]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Geyve, 18.5.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1– Geyve İstasyonunun batı sırtlarına kadar ilerlemeyi başaran 300 kişilik asi birlik, 2 makinalı ve 2 cebel toplarına rağmen bu sabah geri püskürtülmüştür. Sayıları bizim iki katımızdır.

2– Alman cephanemiz kalmamıştır. Takviyeye ihtiyacımız vardır.

3– Geyve'nin kuzey boğazında değişiklik yoktur. Akseki

boyundaki milli müfrezemiz Hamidiye köylerini işgale çalışacaktır.

4- Bugünkü geri püskürtmeden sonra yeni taarruz beklemiyorum. Olsa bile Ethem Bey'in kuvvetleri gelinceye kadar durumu muhafaza için son gücümüzle direneceğiz.

5- Ethem Bey buraya geldikten sonra Refet Bey Düzce harekâtını yaparken ben de Hendek-Adapazarı harekâtını yapmayı düşünüyorum. Zira bu yörede tamamen bir güvensizlik vardır. Hiçbir şahsa ve kuruluşa güvenmek kabil değildir. Sapanca-Sakarya hattının gerisini emniyete almak bence zorunludur.(462)

20. Kolordu Kumandanı
Tümgeneral Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Karamürsel, 19.5.1920

Bursa Valiliğine,

Tanrı'nın da yardımıyla bugün saat 05.00'de Karamürsel kuvvetlerimizce kuşatılmış ve 6 saatlik bir çarpışmadan sonra şehre girilmiştir. Bizim 7 şehit ve birkaç yaralımız vardır. Karşı tarafın 30' dan fazla ölüsü vardır. 15 mavzer alınmıştır. Yarın burada olmak üzere 200 kişilik takviye birliğe ihtiyacımız vardır.(463)

Kuvayı Milliye Kumandanları
Cemal-Beşir

Vali Hacim Muhittin Bey'in de derkenar ricasıyla bana ulaşan telgrafla ilgili olarak Ali Fuat Paşa'ya bilgi verdim. 20.5.1920 tarihli şifresiyle Tümene ve müfrezelerimize teşekkür cevabı alınmıştır. Ayrıca, Karamürsel'deki müfrezelerimizin takviyesi için çareler aramaya başlamıştık ki, Cemal-Beşir Beylerin istemine paralel olarak, Karamürsel Kaymakamı Fikri Bey'den de yardım talep eden bir şifre alındı. Cevap olarak «İznik'den yardım geliyor. Ulaştığında derhal Değirmendere'yi işgal ediniz,» talimatını verdim.(463)

ETHEM BEY'İN ANKARA'YA TELGRAFI

Lefke'ye doğru yola çıkması için hazırlıkları tamamlanan Ethem Bey Genel Kurmay Başkanlığına bilgim dışında bir telgraf çektiğinden Miralay İsmet Bey'den aşağıdaki telgraf alındı ve cevaplandırıldı.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 19/20.5.1920

Bursa'da 56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Ethem Bey'den 19.5.1920 tarihinde Bursa'dan bir telgraf alındı. Vasıta temini mümkün olamadığından yedek cephane naklinin yapılamadığı, dolayısıyla trenle yardım imkânı sağlanması istenmektedir. Öte yandan telgraf Bursa'dan verildiğine göre Lefke'ye hareketi gecikmektedir. Oysa, 19.5.1920 tarihinde hareket edeceğini daha önce bildirmişti. Cephane işi için biz tedbir alırız. Daha fazla gecikmeden hareketinin sağlanmasını, ne zaman hareket edeceğinin bildirilmesini rica ederim.[464]

Genel Kurmay Başkanı
İsmet

Şifreli Telgraf:

Bursa, 20.5.1920

Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

Ethem Bey müfrezeleri 19.5.1920 sabahı Bursa'dan Yenişehir'e hareket etti. Buradan yeterince cephane götüremeyişi nakliye imkânı bulunamadığından değil, cephane yokluğundandır. Müfrezelerin nakli için ve istirahati için her türlü tedbir alınmıştır. Arz ederim.[465]

56. Tümen K.
Bekir Sami

20.5.1920 günü Geyve İstasyonunda bulunan Ali Fuat Paşa' dan peş peşe 3 telgraf aldım. Bu telgraflarda özetle:

1– Asilerin taarruzunun püskürtüldüğü,

2– Anzavur'un taraftarının kalmadığı, halkı zorla, silah tehdidiyle harekete geçirmeye çalıştığı,

3– Çarpışmalar sırasında büyük başarı gösteren Yüzbaşı Mesut Bey kumandasındaki ve İstanbul Atış Mektebi kökenli 100 kişilik subay ve erden oluşan kaliteli birliğin Bursa'ya gönderileceği, maaş ve iaşelerinin Bursa'da karşılanmasının düşünüldüğü,

4– Tüm birlikler artık Ankara'dan giydirilmekteyse de bazı sıkıntılar bulunduğundan tekstil bölgesi Bursa ve Karamürsel yöresinin üretimlerinden faydalanmak gerektiği, bildiriliyordu.(466)

Ali Fuat Paşa'nın giyim–kuşamla ilgili önerisini dikkate alarak Karamürsel'de görevli bulunan Beşir Bey'e şu telgraf talimatını verdim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 20.5.1920

Karamürsel Kuvayı İşgaliye Kumandanı Beşir Bey'e

Karamürsel fabrikasında ve hükümet emrindeki depolarda mevcut ne kadar elbiselik kumaş varsa mahalli kaymakam ile de görüşerek, temin edeceğiniz vasıtalarla Bursa'ya beraber getiriniz.(467)

56. Tümen Kumandanı

Bekir Sami

22.5.1920 tarihli şifreleriyle Ali Fuat Paşa, Ethem Bey kuvvetleri için 100 sandık Osmanlı cephanesinin temini ve acele Geyve' ye sevk edilmesinin, ayrıca milli birliklerin yanlışlıkla birbirlerini vurmamalarını teminen üstü yeşil–altı kırmızı Kolordu flaması yaptırılmasını ve sevk edilen birliklere verilmesini istiyordu.

Tümenin cephane sıkıntısı bulunmasına rağmen 100 sandık yerine 50 sandık Osmanlı cephanesini arabalarla Geyve'ye sevk ettim. Tümene bağlı müfrezelerimizin Değirmendere'yi işgal ettiklerini ve Bahçecik üzerine yürüdüklerini cevaben Ali Fuat Paşa'ya bildirdim.[468]

MİLLİ SAVUNMA BAKANI FEVZİ PAŞA'NIN ŞİFRELERİ VE CEVABIM

Şifreli Telgraf:

Ankara, 20.5.1920

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Anadolu'da hizmetlerinden yararlanabileceğimiz kıymetli birçok subayın, Bursa üzerinden Ankara'ya getirilmesi için İstanbul ile irtibat kurularak, tedbir alınması düşünülmektedir. Gelecek subayların geride bırakacakları aileleri için gerekli parayı göndereceğiz. Bu hususta irtibat kurulacak makamın belirlenmesi ile neticesinin ayrıca mütalaanızın bildirilmesini rica ederim.[469]

Milli Savunma Bakanı
Ferik (Korgeneral) Fevzi

Şifreli Telgraf:

Ankara, 20.5.1920

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Anadolu'nun ihtiyacı olan silah ve cephanenin temini için İstanbul'da bulunan İtalyan kökenli Mösyö Dinari ile görüşmeye yetkili Jandarma Binbaşısı Kemal Bey, Ankara'ya gelmeden önce adı geçenin vekili Mösyö Danon ile bir görüşme yapmış ve istenilen kadar Osmanlı ve Alman mavzer cephanesinin Almanya'dan tedariki halinde, İtalyan deniz araçlarıyla Antalya ve havalisine getirebileceklerini taahhüt etmişti. Adı geçen ile yeniden temas sağlanması, İtalya'

dan ne miktarda Avusturya cephanesi ve tüfeklerinin hangi şartlarla temin edileceğinin; keza, Almanya'nın hangi limanında ve kiminle temas kurulacağının, sevkiyat bedellerinin ne olacağının öğrenilmesi ve Bakanlığımıza bildirilmesi gerekmektedir. Bursa'da Jandarma kumandanı Rahmi Bey de olayı yakından biliyor. İstanbul'da Takalı Süleyman, Binbaşı Kemal veya Musa ve Danon ile işbirliği halinde konunun neticelendirilmesini ve bilgi verilmesini rica ederim.[469]

Milli Savunma Bakanı
Ferik Fevzi

Şifreli Telgraf:
(Kişiye Özel)

Bursa, 22.5.1920

Ankara'da Milli Savunma Bakanlığına,

1- Cephane ve silah meselesi için Mösyö Danon ile konuşmak üzere şifrenizde ismi bildirilen emekli Jandarma Binbaşısı Kemal Bey dün Bursa'ya geldi. İstanbul'a gidip Mösyö Danon'u Bursa'ya getirmeye ve sorunun çözümüne yardım için hazır olduğunu bildirdi. Adı geçen aynı zamanda İstanbul'dan gelecek subaylar için bir kanal önerdi.

2- Kemal Bey'in acele İstanbul'a gideceği dikkate alınarak kaçırılacak subayların ad ve adreslerinin ve ek bilgilerin gönderilmesini, parasal durumumuz iyi olmadığından bu maksat için bir miktar paranın peşinen gönderilmesini arz ederim.[470]

56. Tümen K. Bekir Sami

23.5.1920 günü Cafer Tayyar Bey'in beni makina başına çağırttığı bildirildi. Gidip etraflıca konuştum. Fransızlar Trakya'yı kesin olarak terk etmek üzereymiş. Yunanlılar'ın nereden ve nasıl bir harekât yapacakları belli değilmiş. I. Kolordu olarak çarpışmaya hazırmış. Ne var ki, Edirne'nin yıllık geliri memur maaşları-

nı dahi karşılamadığından büyük parasal sıkıntı içindeymiş. Durumu Fevzi Paşa'ya şifre ile bildirdim ve en az 20.000 lira sevk edilmesini talep ve teklif ettim.(471)

24.5.1920 günü 3 ayrı şifre aldım. Bunlardan Ali Fuat Paşa'ya ait olanında Adapazarı–Sapanca istikametindeki taarruzun çok başarılı olduğunu, 4 top ve 4 makinalı ile çok sayıda esir alındığını Ethem Bey müfrezelerinin olağanüstü gayret ve başarılarının görüldüğü bildiriliyordu. Karamürsel Müfreze Kumandanı Cemal Bey'in şifrelerinde de:

1– Şirvan Ahmet'in 26 süvari ile Karamürsel'e geldiği ve kendisine Süvari Kumandanı unvanı verildiği,

2– Çeşmeli İsmail'in de keza 40 askerle Karamürsel'e geldiği,

3– Beklenilen cephanenin kendilerine ulaşmadığı,

4– Kuvayı İnzibatiye'yi takviye için İstanbul'dan gelen ve 25 kişiye komuta etmekte olan Üsteğmen Fahri ve askerlerinin kendilerine teslim oldukları, onların anlattıklarına göre, İzmit'de 200 kişi dışında bir kuvvetin kalmadığı, bildirilmekteydi. İzmit'deki son durumu anında Ali Fuat Paşa hazretlerine şifreyle bildirdim.(471)

KAZIM (ÖZALP) BEY'İN MINTIKAMA MÜDAHALESİNE İTİRAZ EDİYORUM

Gâvur İmam ve Ahmet Anzavur'un isyanları sırasında Ethem Bey kuvvetleri dışında 61. Tümenden de birlikler Manyas–Biga yöresinde görev yapmıştı. Görevin hitamıyla birlikte Kazım Bey Kirmasti ve Karacabey Askerlik Şubelerine talimat vererek bu ilçelerden askerlik çağında olanların kendi birliğine gönderilmesini istemiş ve icraatına da başlanmıştı. Oysa, bu iki ilçe 56. Tümen mıntkasında ve TBMM kararına göre de bahusus teyid edilmişti. Dolayısıyla Kazım Bey'e şu şifreyi çektim.(472)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 24.5.1920

Balıkesir'de İzmir Kuzeyi Cephesi Genel Komutanlığına,

Büyük Millet Meclisi'nin emri ve kararıyla tüm Bursa ili ve civarının komutası tarafımıza verilmiş olduğu malumlarıdır. Buna rağmen Bursa ili dahilindeki Kirmasti ve Karacabey Askere Alma Dairelerine tarafınızdan emir verilmekte olduğu öğrenilmiştir. Bu tür müdahaleler bölgede anarşi yaratır. Dolayısıyla bundan böyle adı geçen askerlik şubelerine kumandanlığınızca asker temini için talimat verilmemesini önemle rica ederim.[473]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Miralay Kazım Bey, 25.5.1920 tarihli cevabında, Karacabey ve Kirmasti'den asker alınmasını bölgeme müdahale olarak görmediğini, isyanlarda yöreden olan askerlerin 172. Alay ve diğerlerinden kaçtıklarını, faydadan çok zarar verdiklerini bu nedenle daha uzak birliklere sevkinde yarar gördüğünü, olayı benim diğer yardımlarımın bir devamı olarak değerlendirdiğini ve bu nedenle de adı geçen iki ilçeden asker sevkine müsaade edilmesini istiyordu. Oysa, Bandırma'dan 1.000'den fazla sandık cephane Balıkesir'e götürüldüğü halde ve defalarca talep etmeme rağmen tümenime cephane yardımı yapılmıyordu. Keza, Anzavur harekâtı sırasında birliklerimden asilerce ele geçirilen makinalılar daha sonra 61. Tümen birliklerine geçtiği için iadelerini ısrarla istememe rağmen onlar da iade edilmemişti. Zorunlu olarak, keyfiyeti Milli Savunma Bakanlığına da bildirip yardım istedim.[473]

Kâzım Bey'e aşağıdaki şifre ile alınan önlemleri bildirdim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 26.5.2920

Balıkesir'de 61. Tümen Kumandanlığına,

Kirmasti ve Karacabeyli'de askerlerin Anzavur hadisesindeki tavırlarının sebep olduğu güvensizlik nedeniyle 205 kişilik yeni tertipler Erzurum–Sivas gibi uzak bölgelere sevk edilmiştir. Keza, halihazırdaki Alaylar da güvenilir bulunmayan 65 kişi de ikinci parti olarak 23. Tümene gönderilmişler ve birliklerimde güvenilir görülenler kalmıştır. 1898 doğumlulardan silah altına çağrılan 314 kişide Tümen'in en uzak sorumluluk bölgesi olan Yenişehir'e gönderilmiş ve sıkı bir eğitime alınmışlardır. İzah edilen nedenlerle bundan böyle Kirmasti ve Karacabey askerlik şubelerine sevk talimatı verilmemesini özellikle rica eder, saygılarımı iletirim.[474]

56. Tümen K. Bekir Sami

25.5.1920 tarihinde gelen Milli Savunma Bakanlığı şifresiyle Fevzi Paşa tekiden, birliklerin iaşesi, maaşı ve tekşilatlanışı konularındaki görüşümü istiyordu. Cevap olarak şu şifreyi çektim:[475]

Şifreli Telgraf:

Bursa, 25.5.1920

Ankara'da Milli Savunma Bakanlığına,

1– Bursa Vilayetindeki uygulamalarımız ve düşüncelerimiz aşağıdaki maddelerde özetlenmiştir.

2– Bursa'da baştan beri Kuvayı Milliye kuvvetleri piyadelere 25 lira, süvarilere 45 lira maaş verilmek suretiyle iaşe edilmişlerdir.

3– Ödenen paralar da Müdafai Hukuk Cemiyetlerince il içindeki zenginlerden yardım şeklinde alınarak karşılanmıştır.

4– Teşkilat genişleyince de aynı uygulama devam etmişse de parasızlık nedeniyle ödemeler aksamış ve halka yük olunmaya başlanmıştır.

5– Şu anda faal olan Kuvayı Milliye birliklerine eksik de olsa maaşları ödendiği gibi bulundukları yerlerin Müdafai Hukuk Örgütlerince de takviye edilebilirler. Ne var ki, bu husus sürekli rahatsızlıklara sebep olabilmektedir.

6– Teklif buyurduğunuz ve burada kısmen uyguladığımız gibi bu örgütü bölük ve tabur haline getirerek başlarına subay verilir. Bir kâtip ve bir aşe subayı da tahsis edilebilir. Tümen levazımı da resmi birliklere benzer tarzda görev yapar. Ayrıca erlere de ayda 15–20 lira maaş verilebilir.

7– Gönüllülerden oluşan milli kuvvetlere de maaş ödenmesinde mahzur olmaz. Fakat ileride seferberlik ilan edince bunları resmi birliklere çevirmek icap eder ki, bu noktada sorun çıkabilir mi, ayrıca hangi doğumlulara maaş ödeneceğinin bildirilmesi halinde tespitlerimizi ona göre yapmaya hazır olduğumuzu arz ederim.[475]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

TBMM'nin kararları ve Ferit Paşa Hükümetinin öngördüğü sulh şartları birbirinin zıttıdır. Bu durum yakında daha büyük boyutlu çarpışmalara gebedir. Bu hususu dikkate alarak tümenin tüm birliklerine aşağıdaki «Tümen Emri»ni gönderdim.[476]

TÜMEN EMRİDİR

1– Ferit Paşa Hükümeti tarafından Polise gönderilen barış şartlarının tüm subaylarca okunduğunu varsayıyorum. Anadolu'da toplanan TBMM bu şartları kesinlikle kabul etmemeye karar vermiştir.

2– Bir ay süreyle delegelere verilen şartların kabul edilmemesi halinde, özellikle İngilizlerin harekete geçerek zorla kabul ettirme yolunu deneycceği, barış şartlarına göre İngilizlere bırakılmakta olan Edremit, Biga, Karacabey, İznik ve İzmit'den geçen ve muhtemelen Bursa'yı da içine alan Boğazlar ve Marmara sahillerine saldırılacağı kuvvetli bir ihtimaldir.

3– Buna karşı, TBMM'nin arzusu ile milletçe silaha sarılınıp Marmara sahilleri korunacaktır. Bu durumda, asli görev 56. Tümenin olacaktır.

4– Birlik komutanları 15–20 gün sonra savaşa başlanacağı varsayımıyla her türlü hazırlıklarını yapacaktır.

5– Askerlik şubelerinde, aynı tarzda hazırlıklarını tamamlayacaktır.

6– Birlik mevcutları son zamanlarda kısmen doldurulduğu Karamürsel'den getirilen kumaşlar kullanılarak giydirileceklerdir.

7– Şimdilik taburların 400 mevcutlu olarak, makinalı tüfekleri dahil organize edilecek, Alay Kumandanlarınca eksikliklerin tesbit ve giderilmesine çalışılacaktır.

8– Yeni silah altına alınanlara da çok idareli mermi kullanımı ile eğitim ve atış talimleri yaptırılacaktır.

9– 172. Alay yorgun düşüp dağıldığından, bu Alaya bağlı Karacabey ve Kirmasti'deki 2. tabur derhal yeniden düzenlenecektir. Alay için gerekli subaylar, Tümen tarafından gönderilecektir. Alay Kumandanı Osman Bey'den bu hususta özel gayret bekliyorum.(476)

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Dağıtım: 172, 173 ve 174. Alaylar, askerlik şubeleri, müfrezeler, makinalı tüfek–nakliye ve süvari komutanlıklarına.

GEYVE–HENDEK–DÜZCE İSYANLARI BASTIRILIYOR

26.5.1920 tarihli şifresiyle, Ali Fuat Paşa, İznik Kuvayı Milliyesinin Bahçecik tarafına saldırıda bulunmasını ve kendi harekâtlarının daha rahat yapılmasını acele olarak istiyordu.(477)

Esasen aynı düşünceyle Karamürsel'deki birliğe Bursa'dan 2 bölük asker sevk edilmiş ve taburun adı da Milli Gökbayrak Taburu olarak belirlenerek Vali Hacim Bey'in de arzu ve teklifi de dikkate alınarak, Dağıstan kökenli Mecitzadc Cemal Bey kuman-

dan tayin edilmişti. Gönderdiğimiz toplam 223 kişilik 3 bölüğün de ulaştığı bildirildiğinden kendilerine Bahçecik tarafına hareketlerini emrettim ve sonuçtan da Ali Fuat Paşa'ya bilgi verdim. Mukabilinde alınan şifre çok sevindiriciydi ve şöyleydi:[477]

Şifreli Telgraf:

Adapazarı, 26.5.1920

1– Dün, Allah'ın da yardımıyla Ethem Bey kuvvetleri Hendek'i işgal etmiştir. 3 makinalı tüfek, 300 silah ve bol miktarda cephane ele geçirilmiş, isyan elebaşıları da layık oldukları cezalara çarptırılmışlardır.

2– Alay Refet Bey de Bolu'yu geri almış; 3 makinalı tüfek, bol miktarda silah ve cephane ele geçirmiştir.

3– Bugün de Ethem Bey kuvvetleri Düzce'yi ele geçirmiş olup, silah, cephane miktarı belli değildir. Halen Düzce'dedirler.

4– Bu suretle öteden beri cahil halkı kandırıp, maceraya sürükleyenlere, 3 gün gibi kısa bir zamanda kesin bir darbe vurulmuştur. Artık tüm ülke bir bütün olabilecektir. Zira, iç isyanlar sorunu halledilmiştir.

5– Bu harekâta katılan kuvvetlerin ve komutanlarının göstermiş oldukları cesaret ve kahramanlık gerçekten her türlü takdirin üstündedir. İş bu tamimin tüm köylülere duyurulmasını özellikle rica ederim.[478]

20. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Ali Fuat

20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın istemine binaen aşağıdaki Beyanname kaleme aldırılarak, İstanbul dahil her tarafa dağıttırılmıştır.

BEYANNAME

1– Adapazarı, İzmit, Bolu, Düzce ve havalisindeki mahalli halklara işkence ve zulum eden, ırz ve namuslarına tecavüz eden, mallarını yağmalayan ve canlarına kast eden eşkiyaların tamamı 24.5.1920 tarihinde başlayan takip harekâtı ile bastırılmış ve layık olduğu şekilde cezalandırılmış ve bu suretle Adapazarı, Sapanca, Düzce, Hendek, Bolu tamamen eşkiyalardan temizlenmiştir.

2– Adapazarı ve Sapanca'da bu asilerden 4 top, 7 makinalı tabanca ve çok miktarda silah ve cephane ele geçirilmiştir. Milli Kuvvetler, her yerde halkın tezahüratı ile karşılanmışlardır. Bu soyguncuların halka yapmış oldukları şeyler insana yakışmayacak şeylerdir. Bu nedenle Vatana İhanet Kanununa göre gerekli cezaları verilmektedir. Pek yakın bir zamanda Anadolu'nun hiçbir yerinde bu eşkiya ve düşmanlardan kimse kalmayacaktır. Bundan herkes emin olmalıdır. Perişan vaziyette dağılıp kaçanlar hakkında sizlere, İstanbul halkına muntazam bilgiler verilecektir.(479)

Batı Anadolu Harekât Şubesi

Ali Fuat Paşa'nın sevindirici telgrafını takiben Alay Kumandanım Osman Bey'den Kavakçeşmeli Yusuf, İbrahim ve Ferhat isimdeki asi elebaşılarının ölü olarak ele geçirildiği, Davut Çetesinin de izlenmekte olduğu haberi geldi. Kendilerini kutladım ve ne pahasına olursa olsun Davut Çetesi'nin de ele geçirilmesini istedim.(480)

27.5.1920 günü Bilecik Mutasarrıfı Salih Bey'den aldığım telgrafta Vali Bey'in de talimatıyla 200 kişilik müfreze kurduklarını, Yenişehir'den emaneten verdirdiğim silahların geri alınmamasını istiyordu. Oysa, Tümenin silah ihtiyacı da had safhadaydı. Ye-

nişehir ve Karamürsel'e sevk ettiğimiz bölüklerin de silah ihtiyacı vardı. Bu nedenle silahların idae edilmesi gerektiğini, Ali Fuat Paşa'nın çok sayıda silah ele geçirdiğini, gönderilecek birliğin orada silahlandırılabileceğini cevaben bildirdim.(481)

29.5.1920 tarihinde Gökbayrak Taburu Komutanı Cemal Bey, Karamürsel'de İznik Mutasarrıf Vekili Fehmi Bey, Milli Müdafa Vekili Fevzi Paşa, 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa ve 174. Alay I. Tabur Komutanı Şevki Bey'den şifreler aldım.(482)

Gökbayrak Taburu Kumandanı Cemal Bey, Arnavut Haydar ve Arnavut Kâzım'ın Değirmendere'de 500 kişilik bir kuvvetle isyan halinde olduklarını, Mutasarrıf Vekili Fehmi Bey'in emrine verilmesi nedeniyle istediği tarzda görev yapamadığından dolayı serbest bırakılmasını ve asilerin hakkından gelmek için müsaade edilmesini istiyordu. Aralarındaki anlaşmazlığı göz önüne alarak, durumun aynen muhafaza edilmesini, Yenişehir'den oraya hareket eden Jandarma Mıntıka Müfettişi Alay Kumandanını beklemelerini bildirdim.

Ali Fuat Paşa, Derince'de infilak eden cephane deposunun İngilizlerce mi havaya uçurulduğunu, yoksa başka nedenle mi olduğunu soruyor, ayrıca, Tümenime bağlı birliklere verdiği keşif görevlerini bildiriyordu. Derince cephanesinin İngilizlerce havaya uçurulduğuna dair haber alındığını bildirmekle beraber meselesinin tahkiki için elcman gönderdiğimi de cevaben bildirdim. İlaveten Bahçecik Jandarma Alay Komutanlığına meselenin araştırılmasını talimatladım.(482, 483)

Binbaşı Şevki Bey'in şifrelerinde Kiyopa'daki durum ile Kirmasti müfrezesinin hareketini ve temizlenen köylerin adlarını bildiriyordu. Bilgi alınmakla yetinildi.(482)

Milli Savunma Bakanı Fevzi Paşa'nın birinci şifresinde Düzce–Hendek–Bolu isyanlarının bastırılmasını takiben;

– Hendek eski Belediye Reisi Mustafa Bey'in,

– Hendek Nahiye Müdürü Kâmil Bey'in,

– Asi Kumandanlarından Sefer Bey'in,

- İdare Reisi Abdülvahap Bey'in,
- Gerede müfrezesi asi kumandanı Koçu Bey'in,
- Düzce Jandarma Kumandanı katili Rüştü Bey'in,
- Asi komutanlardan Binbaşı Hayri Bey'in,
- Yüzbaşı Ali Bey'in,
- Teğmen Şerafettin Bey'in,
- Teğmen Hayrettin Bey'in,
- Makinalı Tüfek Subayı Mahmut Bey'in,
- Tabur Kâtibi Hasan Lütfü Bey'in,
- Cerrah İbrahim Ethem Bey'in

idam edildiklerini bildiriyordu.(484)

Milli Savunma Bakanlığının ikinci şifresinde İstanbul'dan Anadolu'ya kaçırılması gereken subay, doktor, sağlık memuru, harekât memuru, muhasebeci, maaş memuru gibi birçok insanın ismi bildirilmekteydi. Gerek bu kişilerin kaçırılması ve gerekse elbise, ayakkabı, cephane konularının tümünü içerecek şu şifreyle gerçekleri bildirdik.(485)

Şifreli Telgraf:

Bursa, 31.5.1920

Ankara'da Milli Savunma Bakanlığına,

1- Mösyö Dinari Roma'ya gitmiştir. Yarbay Edip Bey'in kendisini bulması için ya Mösyö Dinari'nin adresinin Edip Bey'e ya da Edip Bey'in adresinin Dinari'ye verilmesi lazımdır. Çok acele, Edip Bey'in adresi bildirilmelidir.

2- Tümen askerlerinin iaşesini, lazım olan parayı vilayetten alamazken, sabahtan beri giyecek tedariki için para ararken, elbise, ayakkabı ve İstanbul'dan subay kaçırılmasını teminen verildiğini bildirdiğiniz parayı vilayetten alabilmek fiilen mümkün değildir. Tümene bugün para verilecek olursa, Mudanya'ya girecek esirleri sevk ve beslemek kabil olamayacağı gibi bu defa celp edilen kunduraların ve 10 bin adet Almanya mermisinin alımı, İstanbul'dan gelen 8 su-

baya da ödeme yapılamayacaktır. Subay ve elbise, ayakkabı gönderebilmek için Kemal Bey'in peşin paraya ihtiyacı vardır. Biz, şimdiye kadar bu husus için beş para alamadığımız halde kendi paramızı sarf ederek aç·kaldık. Şu anda gelmiş olan kunduraları da ödeyemeyerek mahcup olduk. Kemal Bey buradan para alamadan İstanbul'a dönerse hiçbir şey yapamaz. Netice olarak arz ediyoruz ki, Maliye Bakanlığı tarafından verilen havale ve Bursa vilayetine verilen emirle şimdiye kadar hiç para alamadık ve hiçbir zaman alamayacağız.[486]

56. Tümen Kurmay Başkanı
Hüseyin Rahmi

BİNBAŞI ŞEVKİ BEY YARDIM İSTİYOR

Şifreli Telgraf:

Kiyapa, 30.5.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

1– Bugün Osman Bey'le irtibat kurduk. Alınan emirde lazım gösterdikleri mevkiye kuvvetli bir mülfrezenin sevki bildiriliyor. Oysa, elimde bulunan kuvvet ancak burası için yetiyor. Kuvvetli bir mülfreze sevk edebilmek üzere 50 kişilik kuvvetin faal bir zabit kumandasına olarak acilen Kiyapa'ya sevkini arz ederim.

2– Orhaneli mülfrezesinin malum istikamete süratle ilerlemesinin temini için Orhaneli Kaymakamına emir buyurulmasını arz ederim.[487]

174. Alay I. Tb. K. Binbaşı Şevki

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.5.120

174. Alay Kumandanlık Vekaletine,

Faal bir subay kumandasındaki 50 kişilik bir mülfrezeyi

31.5.1920 öğleden sonra Kiyapa'da bulunacak şekilde yola çıkarılmasını temin ediniz. Bu müfreze 174. Alay I. Tabur kumandanı Şevki Bey'in emrine girecektir.[487]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.5.1920

– Orhaneli İlçe Kaymakamlığına,
– Orhaneli 174. Alay 3. Tabur Kumandanlığına,

Orhaneli'nde bulunan, Osman Bey'in gönderdiği müfrezenin 31.5.1920 sabahı malum istikamette hareketinin kendisine tebliği ve hareketinin bildirilmesini rica ederim.[487]

56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami

KARAMÜRSEL MÜFREZESİ İNGİLİZLERİ ANLATIYOR

Telgraf:

Karamürsel, 30.5.1920

Telgraf:
56. Tümen K. Bekir Sami Bey'e,

Talimatları mucibince 7. Takım Kumandanı Ali Bey'e verilen emrin icrası talimatı nedeniyle adı geçen bugün emrindekilerle birlikte karşı sahile geçerek icap eden önlemleri aldıktan sonra Yarımca ile Hereke arasındaki demiryolu üzerindeki Açıkköprü mahallindeki lağımları patlatmak ve telgrafhaneyi tamamen tahrip etmek suretiyle 2 jandarma erini de esir alarak sahilimize dönerken deniz üzerinde İngiliz Torpidosu tarafından yakalanmıştır. 9 kişiden ibaret müfreze silahlarını denize atarak kayıkçı esnafı olduklarına İngilizleri inandırmak suretiyle kurtulmuşlar ve başarıyla dönmüşlerdir. Arz ederim.[488]

Karamürsel Kuvayı Milliye K.
Çerkez Hasan[489]

Telgraf:

Karamürsel, 31.5.1920

56. Tümen Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Değirmendere'deki Arnavutların silahları alınmıştır. Bu nedenle Kuvayı Milliye aleyhinde bir hazırlık içinde olduklarını hissediyoruz. Karamürsel Kaymakamının elyazısıyla yazdığı önemli bir mektubu Jandarma Kumandanı elde edip mutasarrıfa verdiği halde bir şey yapılmadı. Arnavutlara silahları geri verilmek isteniyor. Bu kadar fedakârlıkların, Arnavutların bir hareketiyle mahvolması mümkün bulunduğundan bu meseleye özel önem verilmesini, Arnavut Kazım ile Kaymakam'ın buradan alınmasını rica ederim.[490]

Karamürsel Kuvayı Milliye K.

Hasan

İNGİLİZLER CEPHANELERİ DENİZE Mİ DÖKÜYOR?

Şifreli Telgraf:

Bursa, 31.5.1920

– Ankara'da Milli Savunma Bakanlığına,

– 20. Kolordu K. Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

Karamürsel'de bulunan Kuvayı Milliye Kumandanı ile vazifeli olarak Bağçecik'de bulunan Bursa Jandarma Alay Komutanı Remzi Bey'den alınan telgraf suretleri aşağıdadır. Bilgilerini arz ederim.

56. Tümen K. Bekir Sami

Suret:

Bir haftadan beri aralıklı olarak infilaklar olmaktadır. Bunlar Derince'deki çok miktarda barutun, İngilizler tarafından maksatlı olarak imha edilmesi olayıdır. Çok miktardaki cephanenin de yine İngilizler tarafından denize dökülmekte oldukları, o yöreden gelen güvenilir kişilerin ifadelerinden anlaşılmıştır. Arz ederim.[491]

Bursa Jandarma Alay K.

Remzi

31.5.1920 tarihli olarak aldığım son telgraf TBM Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya aitti ve Bursa'da bulunan Fransız subayı Birisyo aracılığıyla General Goro'ya iletilmesi istenen bir ek telgraf metni gönderilmişti. Ermenilerin Güney Anadolu'daki eylemleriyle ilgili telgrafı Kumandan Perlisyon'a verdim. Ve 1.6.1920 tarihinde de Mustafa Kemal Paşa'ya şu telgrafla bildirdim.(492)

Telgraf:

Bursa, 1.6.1920

Ankara TBMM Başkanlığına,

Antep ve yöresi harekâtı hakkında buradaki kumandan Perlisyon'a tebligat yapıldı. İlk vasıta ile İstanbul vasıtasıyla General Goro' ya bildirilecek ise de elinde vasıta olmadığından, ancak 2.6.1920 sabahı Mudanya'dan hareket edecek vapurla göndereceği telgrafın 2–3 Haziranda General Goro'ya ulaşabileceği, cevabının da 3–4 veya 4–5 Haziranda alınmasının mümkün olduğunu ifade ettiğini arz ederim.(493)

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Gökbayrak Taburu Kumandanı Cemal, 172. Alay Kumandanı Yarbay Osman ve 174. Alay I. Tabur Kumandanı olup halen Kiyapa'da bulunan Binbaşı Şevki Bey'den genel durumlar hakkında aldığım telgraf ve yazılarda Davut Çetesinin bir türlü yakalanamadığı, İzmit şosesinde 18 kişilik İngiliz müfrezesiyle çarpışmak zorunda kaldıkları, ayrıca 100 kişilik bir düşman birliğinin uçak ve top takviyeli olarak karşılarına çıktığı, Kirmasti Askerlik Şubesi Reisinin talimatına uymadığı, Davut Çetesinin yakalanabilmesi için 1 yüzbaşı ve 2 teğmenin acele gönderilmesi söz konusu ediliyordu.

Bu telgraf ve yazılara istinaden Ali Fuat Paşa'ya bilgi, icap eden diğer yerlere de talimat verdim. Osman Bey'e verdiğim cevapta da Kirmasti Askerlik Şubesinin emrine uymaya zorunlu olduğunu, uymazsa şube resinin Bursa'ya gönderilmesini ve Kiyapa-'da gerekli önlemleri almaya yetki verdiğimi bildirdim.(494)

3.6.1920 günü Milli Savunma Bakanı Fevzi Paşa'dan bir telgraf aldım. İstanbul'dan Anadolu'ya davet edilmekte olan önceki listeye yeni ilaveler yapılıyor, harita konusunda İstanbul'daki ilgili görevlilerden yardım isteniyor, kendileri de davet ediliyordu. Ayrıca, askerlerin terfilerinin sağlıklı olarak yapılabilmesi için kıdem ve sicil durumlarının bilinmesi gerektiğinden bu konuda da İstanbul'dan bilgi isteniyordu.(495)

İstanbul'dan gelecek subaylar, giyim-kuşam alımı ve maaş dağıtımı konusundaki sıkıntımız dikkate alınarak, Düyunu Umumiye'den borç almak suretiyle 100.000 liranın Bursa'ya aktarıldığına dair Genel Kurmay Başkanı İsmet Bey'in 3.6.1920 tarih ve 81 sayılı telgrafı geldi. Fiilen para ödendiği takdirde önemli ferahlık getirebilecektir.(496)

3.6.1920 günü gelen diğer iki telgraf da Ali Fuat Paşa'ya aitti. Birincisinde Çerkes Ethem Bey kuvvetlerinin Akyazı ve Boztepe taraflarındaki hareketleri temizlemekte olduğu bildiriliyor, diğerinde de şöyle deniliyordu:(497, 498)

Şifreli Telgraf:

Adapazarı, 3.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Suikast ve halkın kafasını karıştırıp yanlış yola sevk etmek için vazifeli olarak İstanbul'dan bazı kişilerin gönderilmekte olduğu anlaşıldığından;

1- İstanbul'dan gelecekler ya Bursa mıntıkasına ya da İzmit havalisine geçebileceklerdir. İzmit'den gelecekler için 24. Tümen görevlidir.

2- Bursa'ya gelecekler Mudanya veya Bandırma üzerinden geleceklerdir ki, bu durumda Bursa'ya uğrarlar. Sivillerin takibi için Vali Hacim Bey, askerler için de 56. Tümen görevlidir.

Seyahata devamı uygun bulunanlara Vali veya Kumandan imzasıyla belge verilecektir.

20. Kolordu Kumandanı
Mirliva Ali Fuat

İZMİT KUVAYI İNZİBATİYE ASKERLERİ BİZE KATILMAYA BAŞLADI

Şifreli Telgraf:

Bahçecik, 4/5.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1- Yapılan takibat ve tertibat üzerine İzmit Kuvayı İnzibatiyesinden 4.6.1920 günü 1 çavuş, 2 onbaşı ve 6 er bize katıldı.

2- 5.6.1920 günü de 3 çavuş, 28 er katılmıştır.

3- 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa hazretleri tabura iki adet, ağır makinalı tüfek vermişlerdir.

4- Beş kuruş paramız yok, çok sıkıntıdayız.
Arz ederim.[499]

Çuha Fabrikasından
Gökbayrak Taburu Kumandanı
Cemal

Bir taraftan birliklerimize katılımlar olurken diğer taraftan da az da olsa firarlar oluyor. Özellikle yakın yörelerden silah altına alınanlar hastalık ve benzeri bahanelerle kendilerini tam olarak görevlerine vermedikleri gibi kaçaklar da genellikle bunlar arasından çıkıyor. Milli Savunma Bakanı Fevzi Paşa da bu hususa dikkatimizi çekerek mahalli celplerin uzak yerlere gönderilmesini

5.6.1920 tarihli şifresiyle talimatlama gereğini duymuştu. Bu telgrafa verdiğim cevapta yeni celplerin kendi ilçelerine değil de tümenin en uzak birliklerine verilmek suretiyle kadrolarımızı ancak doldurduğumuzu ve bu uygulamayı yararlı bulduğumu arz ettim.[500]

TÜMEN BİRLİK VE MÜFREZELERİNİN 7 HAZİRAN TARİHLİ TELGRAFLARI

Şifreli Telgraf:

Orhaneli, 7.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

34129 numaralı telgrafta isimleri bildirilen ve Şaki Davut'un kılavuzlarından olan Ramazan, Hüseyin, Kara Mustafa ve kardeşi İsmail, emir gereğince bu sabah idam edilmişlerdir. Arz ederim.[501]

174. Alay 3. Tabur K. namına
Mehmet Ali

Telgraf:

İzmit Mensucat Fb., 7.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Ali Fuat Paşa hazretlerinin emirleri ile taburumuz, emir buyurulan hattı 2.6.1920'de işgal etti. Fakat, Mesut Efendi Kuvayı Milliyesine bağlı müfrezeler, henüz kendilerine verilen bölgeyi işgal etmemişlerdir. Bu nedenle sağ cenahımız tamamen açıktır. Ali Fuat Paşa hazretlerine bildirilmesini arz ederim.[501]

Gökbayrak Tabur K.
Cemal

Durumu, anında Ali Fuat Paşa hazretlerine bildirdim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.6.1920

Adapazarı'nda 20. Kolordu Kumandanlığına,

2.6.1920 tarihli şifreyle Gökbayrak Taburuna tevdi edilen mıntıka tamamen taburumuzca işgal edildiği halde Yüzbaşı Mesut Bey müfrezeleri henüz ortada yoklar. Taburun sağ tarafı açık ve emniyetsiz durumdadır. Bilgilerine arz ederim.(502)

56. Tümen K.
Bekir Sami

Telgraf:

Karamürsel, 7.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Yapılan araştırmalarımız sonucunda Haydarpaşa'dan gelen Gülcemal vapuruyla taşınmakta olan 500 kişilik Kuvayı İnzibatiye'den 200 kişi kaçmıştır. 300 kişi de İzmit'e sevk edilmiştir. Bugün öğle üzeri de ufak bir vapurla yine İzmit'e asker sevk edilmiş, vapurda sürekli askeri mızıka çalınıyormuş. Yolculardan alınan bilgiye istinaden arz ederim.(503)

Karamürsel Kaymakam Vekili
Kemal

Şifreli Telgraf:

İznik, 7.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bu sabaha karşı tayyareci Kâzım Bey idaresindeki «Alpotresde–3» sisteminde tek kişilik bir harp tayyaresi, İstanbul'dan kalkarak İznik hava sahasına gelmiş ve Yenişehir kapısının bir kilometre batısında inişe geçtiğinde telgraf tellerine takılarak, tayyarede hasar meydana gelmiştir.

Pilotun ifadesine göre 8 arkadaşıyla birlikte Milli Kuvvetlere katılmak kararı alıp 6/7 gecesi Maltepe'deki tayyare istasyonunda 3

uçağa el koymuşlar ve kendisi havalanabilmiş. İsmail Zeki Bey'in uçağı kalkış esnasında arıza sonucu yanmıştır. Vecihi Bey'in yönetimindeki üçüncü uçak uçurulamamıştır. Öte yandan uçakların kalkma girişiminden bir saat kadar önce de 3 öğrenci pilot adayı, fen memurları ve tayyareci teğmen Sami, Şakir ve Hazım Efendi karayoluyla milli kuvvetlere katılmak için yola çıkmışlardır. İznik'teki uçağın halihazırda motor arızası nedeniyle kullanılamayacağını ifadelerine binaen arz ederim.[503]

İznik Mevki Kumandanı
Kd. Yüzbaşı Kemal

MİRALAY İSMET BEY'İN ŞİFRELERİ

Ş. Telgraf:

Ankara, 7.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

1– 50.000 metrelik elbiselik kumaşın Mudanya'ya nakli ve bedelinin görüşülmesi için İstanbul'dan Bursa'ya gelecek olan tüccar veya adamınız gelip gelmediğinin, Vali Bey'e müracaat varsa fiyat ve ödeme koşullarında bir şey konuşulup konuşulmadığının,

2– 10.000 takım İngiliz ordusuna mahsus elbise ve kaput teklifi konusunda bugüne kadar yapılan işlemlerin, bildirilmesini rica ederim.[504]

Genel Kurmay Başkanı İsmet

Ş. Telgraf:

Ankara, 7.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Çoğu bölgelerde henüz 1898'li asker adayları silah altına alınabilmiş değildir. 1894'lülerin terhisi ile çağrılmış ve çağrılacak askerlerin doğum tarihlerine göre kısmen eşitlik sağlayabilecek bir tertip

üzerinde çalışılmaktadır. Ayrıca, Hıristiyanların celbi veya bedel karşılığı vazgeçilmesi gibi hususlar henüz kesin kararlaştırılamamış olduğundan, sadece celp ile yetinilmelidir. En kısa zamanda 315'lilere (1899) kadar kesin bir karar verilecektir. Bilgi edinilmesini rica ederim.[504]

Milli Savunma Bakanı
Adına
Genel Kurmay Başkanı İsmet

TBMM MECLİSİNE ÖNERİM

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.6.1920

Ankara'da TBMM Başkanı
Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Büyük Millet Meclisinin idareyi ele aldığından itibaren, Müdafai Hukuk Şubelerinin eski tarz görevlerinin devamı kargaşa yaratmakta, yoksul milletten zorla toplanan paralar da yine halkın benimsemediği tarzda harcanmaktadır. Müdafai Hukuk Şubelerinin görevlerinin önceden olduğu gibi Müdafai Milliye Şubelerinin gördüğü vazifelerle meşgul olması ve mesela;

a) Askere çağrı, asker toplama, giyindirme teçhizatlandırılmasının askeriyeye,

b) Para toplamak ve sarf etme işinin Maliyeye,

c) Tutuklama ve siyasi kontrolların polise,

d) Eşkiya takibi, kaçakların yakalanması işinin Jandarmaya,

e) Şahısların yargılama ve cezalandırılmasının Adliyeye,

terk edilmesinde ülke yararı görmekteyim. Halihazır mevcut uygulama kargaşa ve idareyi zayıflatmaktan öte bir şeye yaramamaktadır. Önerimin görüşülmesi ve değerlendirilmesiyle sonucun bildirilmesini arz ederim. 1215 numaralıdır.[506]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

Bu önerimi ve vatana ihanet suçundan insanları cezalandırma uygulamasına ilişkin görüşümü ayrıca Ali Fuat Paşa Hazretlerine de arz ettim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.6.1920

Adapazarı'nda Ali Fuat Paşa Hazretlerine

Gayet önemli gördüğüm ve TBMM Başkanlığına sunduğum görüşlerimi ve ayrıca Hıyaneti Vataniye Kanununun uygulanmasına ilişkin düşüncelerimi tetkik için görüşlerinize arz ederim. 1217 numaralıdır.[506]

56. Tümen K. Bekir Sami

Suretler:

1- TBM Meclisi Başkanlığına sunduğum teklifim, bir önceki ve 1215 numaralı şifredir.

2- Suç işleyenlerin başkalarına örnek olacak şekilde cezalandırılması ancak bilerek suç işleyenlere, vatana ihanet edenlere mahsus bir uygulamadır. Cahilliği ve inançlarının etkisiyle ve kışkırtıcıların propagandalarına veya baskılarına kapılarak, silaha sarılmış olan halkın silahları ellerinden alındıktan sonra makul bir yöntemle hükümete ve devlete ısındırılması gerekir. Halk, takip ve cezalandırmaların kendisini yok etmeye, öldürmeye değil de tam aksine, aydınlatılması amacına yönelik işlemler olduğuna inandırılmalıdır. Uygulamalarımızda bu prensibe uyulması ve asıl düşmana karşı silah kullanılması için tüm subay ve birliklerimi uyardım.

3- Aynı görüşümü bir emir halinde Askerlik Şubelerine ve birliklere de tamimen gönderdim.[506]

Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:
(Cevap)

Adapazarı, 8.6.1920

Bursa'da 56. Tümen kumandanlığına,

Büyük Millet Meclisine yazılan telgrafnamedeki görüşlerinize tümüyle iştirak ediyorum. Zaten birkaç gün sonra Ankara'ya gideceğim. Bu konuyu da görüşüp özellikle takip edeceğimi samimiyetle teyid ederim efendim.[507]

20. Kolordu Kumandanı
Tuğgeneral Ali Fuat

BURSA ÜZERİNDEN ANADOLU'YA GEÇİŞLER ARTIYOR

Meclisi Mebusanın dağılmasından önce de Bursa üzerinden Anadolu'ya geçişler vardı. Son zamanlarda önemli artış vardır. Milli Savunma Bakanlığının davetinin de etkisiyle artan geçişlere ve ayrıca esaretten dönenlere verdiğimiz hizmetler önemli boyutlara ulaşmıştır.

Mudanya Mevki Kumandanı Yüzbaşı Hilmi'nin bugün bildirdiğine göre Nurettin ve Nihat Paşalar İstanbul'dan teşrif etmişlerdir. İlk vasıtayla Ankara'ya gönderileceklerdir. Mustafa Kemal Paşa bugün, TMBB Reisi sıfatıyla bu iki paşaya sıcak bir mesaj göndererek, «Hoşgeldiniz» demiş, güzel temennilerde bulunmuşlardır.

56. Tümen olarak imkânsızlıklara rağmen bugüne kadar verdiğimiz hizmeti, özet halinde Milli Savunma Bakanlığına şu şifreyle bildirdim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 10.6.1920

Ankara'da Milli Savunma Bakanlığına,

1- Bugüne kadar İstanbul'dan 74 subay, 57 öğrenci getirilmiştir. Bir bölümü Ankara'ya gönderilmiş olup önemli bölümü de yarın Ankara'ya sevk edilecektir.

2- Tümen için 1.000 çift fotin getirtilmiş, 10.000 yemeninin imaline başlatılmış, kazma-kürek ve benzeri malzeme alınmış, teçhizat ve silah tamiri ve parça yapımı için atölye açılmıştır.

3- Gelen subaylara 20-30 lira, öğrencilere de 5-10 lira verilecektir. Bazı subaylar için de İstanbul'da verilmek üzere 1.000 lira gönderilecektir.

4- Gelenler, burada 3-4 gün yatırılmakta ve yedirilmektedir.

5- Şimdiye kadar 12.000 esir asker iaşe edilmiş ve sevk edilmişlerdir.

6- Para konusuna gelince, 100.000 lira havale edildiği bildirilmektedir. Bursa'nın geliri maaşlara yetmediği için vilayet zaten acizdir. Oradan para almak kabil değildir. Borçlanarak tüccardan aldığım malzemeler nedeniyle girtlağıma kadar borçluyum. Para ve borç konusundaki ızdırabım, sıkıntımı anlatamadığım için üzgünüm. Artık hiç kimseden borç istemeye yüzüm kalmadı.

7- Geçici bir çözüm olarak, Müdafai Hukuk Şubelerince çok beceriksiz bir şekilde tahsil edilen Oktrova rusumunun *tümene tahsisi için Maliye Bakanlığı kanalıyla talimat verilmesini düşünüyorum. Bu da yapılamazsa işler duracaktır. Böyle bir durumda herkese mahcup olacağımdan dolayı çok üzüntülüyüm.*

Arz ederim.[508]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir Sami

DAVUT ÇETESİNİN YAKALANMASI İÇİN TERTİBAT

Ahmet Anzavur ve Gâvur İmam olayları bastırılıp bittiği halde ve çevresine dehşet saçmaya devam eden Davut ve yanındakiler bir türlü yakalanamamıştır. Bu nedenle Osman Bey'e aşağıdaki

şifreyle öneride bulundum. Bu çeteye yataklık edenlerin uğradıkları akıtbeti de 2 ayrı gazetede yayınlattım.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 11.6.1920

172. Alay ve Kuvayı Tedibiye Kumandanı
Yarbay Osman Bey'e,

Davut'un şu anda bulunduğu Atranos çayının güney ve kuzeyini çok iyi bilen ve güvenilir bir insan olmak Yusuf Bey'e bir bölük asker ayrılmasını, başlarına bir komutan verilmesi halinde Hakkı ve Yusuf Bey ile 3 kardeşi Davut'u yakalama konusunda garanti veriyorlar. Öte yandan Alayınızın başına dönmeniz zamanı geldiğinden uygun göreceğiniz bir kumandana bu vazifeyi vermenizi rica ediyorum.[509]

56. Tümen Kumandanı
Miralay Bekir SAMİ

FRANSIZ HEYETİNİ ANKARA'YA GÖNDERİYORUM

Hükümet ile görüşmelerde bulunmak isteyen Fransız heyetini Bursa'dan yola çıkartıp icap eden tertibatın alınmasını bildirdim. Keza, Ankara'ya da bilgi verdim.

Telgraf:

Bursa, 12.6.1920

Yenişehir Mevki Kumandanlığına,

13.6.1920 günü erkenden Bursa'dan hareket edecek olan Kaymakam Şerif Bey ile beraberindeki Fransızlar hakkında lazım gelen önlemlerin alınmasını ve misafirperverliğimizin gösterilmesini rica ederim.[510]

56. Tümen K. Bekir Sami

Telgraf:

Bursa, 12.6.1920

Eskişehir Mevki Kumandanlığına,

Posta treni ile oradan geçecek olan Kaymakam Şerif Bey ve beraberindeki Fransızlar için icap eden önlemlerin alınmasını ve misafirperverliğimizin gösterilmesini rica ederim.(510)

56. Tümen K. Bekir Sami

Telgraf:

Bursa, 12.6.1920

Ankara'da TBMM Başkanlığına,

Kaymakam Şerif Bey ile beraberindeki Fransız (Güstav, Helsan) heyeti 12.6.1920 günü Bursa'dan ayrılmakta olup pazar günü posta treni ile Ankara'ya ulaşacaklarını arz ederim.(510)

56. Tümen K. Bekir Sami

SOVYETLER'DEN İYİ HABERLER

Gerek parasal ve gerekse silah ve cephane yönünden son derecede zor durumda olduğumuz bugünlerde Genel Kurmay Başkanı İsmet Bey'den aşağıdaki şifre geldi. Çok sevindim. Zaten çok önceden de Mustafa Kemal Paşa'ya bu doğrultuda öneride bulunmuştum.

Şifreli Telgraf:
Acele- Şahse Özel

Ankara, 16.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye,

Kâzım Karabekir Paşa'dan aldığımız bilgilere göre, Bolşevikler-

den Trabzon'a dönen iki memurumuz, Moskova'dan bir Bolşevik heyetinin 10 Haziran'da yola çıktığını bildirmişlerdir. Bolşevikler, ilk etapta 60.000 lira vereceklermiş. Gelen heyetle 120.000 altını göndermeyi düşünmüşlerse de bizim Bolşeviklerin harici vaziyetini düşünerek, Ermenistan'a şimdilik bir harekete girişilmemesini bildirmişlerdir. Ek bilgi alındıkça ayrıca arz edilecektir.[511]

Genel Kurmay Başkanı
İsmet

TÜMENDE YENİDEN DÜZENLEME

Tümene bağlı birlik kadrolarının önemli sayıda dolması üzerine Alayların, Taburların ve Bölükler ile yardımcı sınıfların belirli bir disipline kavuşturulmasını teminen Mayıs ayı sonlarında ve Haziran başlarında detaylı «Tümen emirleri» yayınlayarak tatbikatına başlatmıştım. Bu kerre, tedip hareketleri ile normal askeri birlik faaliyetlerinin birbirinden ayrılmasında fayda görüp 18.6.1920 tarihinde yeni bir Tümen emri neşrettim. 172. Alay Kumandanı Yarbay Osman Bey'i Bursa Vilayeti Kuvayı Tedibiye Kumandanlığına atayıp emrine de 1 makinalı tüfek bölüğü, 1 piyade bölüğü, 4 milli bölükten oluşan güçlü bir müfrezeyi tahsis ettim. 172. Alay Kumandanlığına da aynı alayın İkinci Tabur Kumandanı Binbaşı İsmail Bey'i görevlendirdim. Bundan böyle tedibiye müfrezeleri Alman silah ve cephanesini, Alaylar da Osmanlı mavzer ve cephanelerini kullanacaklardır.[512]

TBMM ORDUDA YENİ DÜZENLEMEYE KARAR VERİYOR

İzmir'in işgalinden bugüne kadar geçen süre içerisinde tamamen yok olmuş askeri birlikler önemli oranda toparlanmış, Kuvayı Milliye önemli icraatlar yapmış olmakla beraber resmi bir

merkezden emir alacak tarzda düzenlemeye gidilememişti. Bu konudaki boşluğun giderilmesini teminen yeni düzenlemeler TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa tarafından aşağıdaki şifreyle tebliğ edilmiştir.[513]

Şifreli Telgraf:

Ankara, 24.6.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

1-Yeni teşkil edilen «Batı Cephesi Kumandanlığı'na savaşta Ordu Kumandanı vazife ve yetkisi taşımak üzere Tümgeneral Ali Fuat Paşa Hazretleri tayin edilmiştir.

2- 12. Kolordu, 20. Kolordu ve İzmir Kuzey Kolordusu Batı Cephesi Komutanlığına bağlanmıştır.

3- İzmir Kuzey Kolordusu Komutanlığına Albay Kâzım (Özalp) Bey, 20. Kolordu Kumandanlığına Albay Bekir Sami Bey, 56. Tümen Kumandanlığına da 10. Kafkas Tümeni Kumandanı Yarbay Kemal Bey atanmışlardır.[514]

4- Adana Cephesinde bulunan 41. Tümen şimdilik Genel Kurmay Başkanlığına bağlı olacaktır. Bu tümenin idare ve iaşesini yine 12. Kolordu temin edecektir.

5- 12. Kolordu, 20. Kolordu ve İzmir Kuzey Kolordusu'nun bölgelerinde mevcut Askere Alma Şubeleri yine Kolordular emrinde olmak üzere Batı Cephesi Komutanlığının ikmal mıntıkasını teşkil edeceklerdir.

6- Ankara'da doğrudan doğruya Milli Savunma Bakanlığı'nın emrinde olmak üzere «Ankara Komutanlığı» teşkil edilecektir. Ankara'da bulunan bilumum birlikler ve müesseseler bu komutanlığa bağlanacaktır.

TBMM Reisi
Mirliva Mustafa Kemal

MUDANYA'YA ASKER ÇIKARAN İNGİLİZLERE CEVAP VERİYORUZ

Tişfreli Telgraf:

Ankara, 26.6.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

İngilizlerin Mudanya'ya asker çıkarmaları;

1- Bizim İzmit'deki harekâtımıza karşılık vermek,

2- Bursa'daki kuvvetlerimizi tespit etmek,

3- Kuzeyden Yunanlıların taarruzuna cesaret vermek;

4- Bizim tepkimizi ölçmek,

Maksatlarından birisi veya birkaçına yönelik olması kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle süratle taarruza geçmemiz lazımdır. Yalnız, olabildiğince Kuvayı Milliyeyi iktisat etmeniz ve olabildiği kadar çok sayıda Kuvayı Milliye istihdam etmeniz icap etmektedir. Tümen Kumandanlığına atanan Kemal Bey'in en uygun ortamda devir teslimi alıncaya kadar zatıalinizin orada kalmasını zorunlu görüyorum. 24. ve 11. Tümenleri, şimdilik ben idare ederim. Siz Kolordu Kumandanlığına başlayıncaya kadar bu tarzda idare edilecektir.[515]

Batı Cephesi Kumandanı
Mirliva Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 26.6.1920

Ankara'da Batı Cephesi Kumandanı
Ali Fuat Paşa Hazretlerine,

İngilizlerin Mudanya'ya asker çıkarması protesto edilmekle beraber derhal nizamiye ve milis kuvvetleri Mudanya'ya doğru yola çıkarılmıştır. Gemiden karaya asker çıkarılması esnasında meydana

gelen çarpışmada bir İngiliz subayı ölmüştür. Vaziyetin ciddiyetini anlayan İngiliz birlikleri mütareke şartları icabı bir gezinti yapmak maksadıyla geldikleri halde silahla mukabele edilmesi karşısında top ve uçaklarla bombardımana geçeceklerini tehditle söylemelerine rağmen, vaziyetin ciddiyeti karşısında cevap dahi beklemeden gemilerine çekilmişlerdir. Bu arada, Mudanya Komiser Muavini bir subayımızı ve birkaç adamımızı beraberinde götürmüştür. Karşılık olarak Bandırma'da olduğu bilinen İngiliz subaylarının derhal tutuklanmasını Vali Hacim Bey'den talep ettim.

Mudanya'dan daha sonra ayrılan gemiler Gemlik'e gitmişlerdir. Önden haber vererek tertibat alınmasını bildirdik. Tüm sahilin korunmaya alındığını gören Rum Metropoliti gemiye giderek, asker çıkarılırsa kan dökületeceğini, belki bir katliam olabileceğini, mevcut asayişten memnun olduklarını bildirdiğinden filikalara bindirilen askerler de olduğu yerde kalmıştır. Gemi Komutanı Gemlik Kaymakamını müzakere için davet etmişse de davete Kaymakam gitmemiş ve başkası gitmiş olup 25.6.1290 akşamı saat beş buçukta müzakere bitmiş değildi.

Mudanya'ya sevk edilen ve Tümen Kurmay Başkanı idaresindeki bir tabur piyade 400 muharip ve 2 makinalı tüfek öğleden sonra Mudanya'ya ulaşmıştır. Asker çıkarmalarına mani olabileceğimi sanıyorum.

Kaymakam Kemal Bey henüz Bursa'da değildir. Emriniz üzerine vaziyet açıklık kazanıncaya kadar Bursa'dan ayrılmayacağım. Kolordumun Karargâhı nerede kurulacak, mevcut heyetinin durumu nedir, bilgilendirilirsem memnun olacağım.

Not: 25.6.1920 günü öğleden sonra saat dörtte bir düşman tayyaresi Bursa üzerinde bir gezinti yapmıştır.

Bilgilerinize arz ederim efendim.[516]

56. Tümen Kumandanı
Albay Bekir Sami

ALİ FUAT PAŞA BATI CEPHESİNE HAREKET EDİYOR

Şifreli telgraf:

Ankara, 27.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

27.6.1920 günü Ankara'dan cepheye hareket ediyorum. Önce 23. Tümen Kumandanı ile görüşecek, daha sonra vaziyete göre gereken yöne gideceğim. Raporların, 27.6.1920 akşamına kadar Eskişehir'e, 28.6.1920 sabahından itibaren de Uşak'a verilmesi icap etmektedir.

Kolordulara, Cephe Kumandanlıklarına ve vilayete tebliğ edilmiştir.[517]

Batı Cephesi Kumandanı
Mirliva Ali Fuat

KÂZIM BEY DURUMUNU BİLDİRİYOR

Şifreli Telgraf:

Karargah, 38.6.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Dün 27/28.6.1920 gecesi Beyce'nin kuzey sırtlarında bulunan düşmanları ileri kıtasına başarılı bir baskın yapılmış ve bir hayli kayıp verdirilmiştir.

2– 28.6.1920 tüm cephelerde bir olay olmamıştır.

İşbu rapor 28.6.1920 tarih ve 1586 sayılı olarak Batı Cephesi Komutanlığı, 12. ve 20. Kolordu Kumandanlıklarına çekilmek üzere saat 12.20'de Balıkesir telgrafhanesine verilmiştir.[518]

İzmir Kuzey Kolordusu K.
Miralay Kâzım

İNGİLİZLER BU SEFER YALOVA'YI YOKLUYOR

Şifreli Telgraf:

Bursa, 28.6. 1920

– Ankara'da Batı Cephesi Kumandanlığına,
– Balıkesir'de İzmir Kuzeyi Kolordu Kumandanlığına,
– Adapazarı'nda 24. Tümen kumandanlığına,

1– Son 24 saatte bir olay olmamıştır.

2– 27.6.1920 günü öğle zamanında Yalova limanına gelen bir İngiliz torpidodan 3 tifte kayıklı silahsız olarak sahile çıkan bir yüzbaşı tercüman aracılığıyla bir görüşme yapmıştır. Görüşmede İngiliz Yüzbaşı:

A– Bundan böyle İzmit körfezinden kayıklar silah ve cephane taşımamak koşuluyla her türlü eşya taşıyabilirler. Yalnız İngiliz kontrol birliklerince dur işareti verildiği halde durmazlarsa kayıklara topla ateş edilecektir.

B– İskelelere silahsız olarak gelen İngiliz subaylarına ateş edilmeyecektir. Ateş edilirse topla karşılık verilecektir.

Şeklinde konuşunca Kaymakam Bey de:

Vatanın kurtuluş ve selameti için milletce silahlanılmış olduğunu hatırlatmış.

Başkaca bir şey söylemeden sadece teşekkür ederek torpidoya geri dönmüştür. Arz ederim.[519]

20. Kolordu Kumandanı
Miralay Bekir Sami

KOLORDUMA BAĞLI 24. TÜMENDEN İLK RAPOR

Şifreli Telgraf:

Adapazarı, 27.6.1920

Bursa'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

1– 26.6.1920 günü öğlen vaktinde 2 subay idaresinde 11 süvari

ve bir tercümandan oluşan düşmanın bir keşif kolu İzmit'den çıkıp Kandıra yolunu takiben Tavşantepe'den Kumra Çiftliğine gelmiş ve çiftlikte bulunan Çinli bir adam ile çiftlik çobanlarına askerlerin nerede olduğunu sorup, «Halk bizden korkmasın. Biz onları korumak için buradayız,» şeklinde konuşmuşlardır.

2– Bugün, 27.6.1920 saat 9–10 arasında bir İngiliz tayyaresi askerlik hattı ve Derbent köyü üstlerinde uçmuş, özellikle Acısu–Derbent istasyonu arasında fazlaca keşifte bulunmuştur.

3– İzmit limanında, düşmanın iki zırhlı, 4 torpido, 1 uçak gemisi ile bir Kızılhaç gemisi bulunmaktadır.

4– Bu rapor, 27.6.1920 saat 17.30'da 20. Kolordu, 56. Tümen ve Ali Fuat Paşa hazretlerine yazılmıştır.[520]

24. Tümen Kumandanı
Atıf

KIYILARIMIZA GELEN İNGİLİZLERE NASIL DAVRANILACAK

Yazı:

Ankara, 24.6.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

İngiliz gemilerinden hiçbirisinin kıyıya çıkarılmamasını, halk ile temas etmelerine meydan verilmemesini, tümenin, maksadı gereği gibi uygulayamadığı anlaşıldığından bundan böyle «İngiliz askerlerinin hiçbirisinin iskeleden içeriye geçirilmemesi ve halk ile görüştürülmemesi» şeklinde anlaşılmasını, adı geçen gemilerden gelen birisi ile iskele başında güvenlikten bir kişiyle görüşmesine müsaade edilmesini, görüşmelere göre mülki ve askeri amirlere bilgi verilmesi ve alınacak emre göre işlem yapılmasını önemle temenni ediyorum.[521]

Milli Savunma Bakanı
Faik Fevzi

İNGİLİZLER BU SEFER DE KARAMÜRSEL'DELER

Telgraf:

Karamürsel, 29.6.1920

Bursa'da 56. Tümen Kumandanlığına,

Bu gece sabaha karşı alaturka saat yedide 47 numaralı bir İngiliz torpidosu limanımıza geldi, bir saat bir çeyrek durduktan sonra İzmit'e geri dönmüştür.

Arz ederim.[521]

Karamürsel Kaymakamı ve
Jandarma Kumandanı
Kemal

İNGİLİZ VE YUNANLILAR ASKERLERİNİ ARTIRIYORLAR

Şifreli Telgraf:

Bursa, 30.6.1920

– Uşak'da Batı Cephesi Kumandanlığına,

– Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

1– İstanbul'dan 29.6.1920 akşamı Bursa'ya gelen subay arkadaşlarımızın ifadesine göre 21.6.1920 tarihinde Malta'dan 2.500 kişilik yeni bir İngiliz kuvveti, bilinmeyin bir istikamete hareket etmiştir. Bu kuvvetin, anlaşma gereğince Türk Ordusu tarafından bastırılacak yerlerin boşaltırılmasında kullanılacağı söylentisi yaygındır.

2– Dün, 29.6.1920'de Bursa'ya gelen bir mektuba göre, güvenilir bir Musevi, 20.000 Yunan askerinin İzmit'e çıkarılacağını söylemiştir.

3– Yaygın olan bir başka söylentiye göre de Yunan ve İngiliz

kuvvetleri, Marmara sahillerindeki iskelelere asker çıkarmak için son hazırlıklarını yapmaktadırlar.[522]

Arz ederim.

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

DÜŞMAN HAREKETE GEÇİYOR

Yunan ve İngilizlerin hazırlık ve taarruz şayiaları, söylentiden fiiliyata bir anda geçmeye başlamıştır. Durum kritiktir. Miralay Kâzım Bey ile irtibat kuramayınca nam ve hesabına birliklerine talimat verdim ve keyfiyeti aşağıda metni kayıtlı şifreyle teyid ettim.[523]

Şifreli Telgraf:

Bursa, 29.6.1920

Balıkesir Merkezi Vasıtasıyla
Kuzey Kolordusu Kumandanı Kâzım Bey'e,

Balıkesir merkezinden Kurmay Başkanınız Derviş Bey'in telgraf makinası başında verdiği bilgilere istinaden, Balıkesir'in güneyindeki savaşımızın başarısızlıkla sonçlanmasını kuvvetli bir ihtimal olarak gördüğümden ve sizin de emir veremiyecek bir konumda olduğunuzu varsayarak, birliklerinize talimat verdim. Gönen ve Biga civarında bulunan birlikleri Avni Bey'in Bandırma'ya sevk etmesini, Bandırma' da bulunan taburun da hazır vaziyette beklemesini, Orhaneli'nden bir taburun Susurluk istikametine hareketini emrettim, yakında emrinize girecektir. Düşmanın Marmara sahilinde bulunan asker çıkarma teşebbüsü geçenki Mudanya ve Karamürsel işgali ile fiiliyat kazanmamış olsaydı, pek az olan kuvvetleri Bursa'da bırakarak 56. Tümenin ekseriyetini emrinize gönderecektim. Vaziyetinizi ve icraatınızı Eşme tren istasyonu kanalıyla Ali Fuat Paşa'ya da arz ettim.

Karamürsel civarındaki Kuvayı Milliye birliklerimi de çağırdım. Geldiğinde emrinize gönderilecektir. Başarılar dilerim kardeşim.

20 Kolordu Kumandanı
Bekir Sami

Cevabı Şifre:

Kirmasti, 1.7.1920

20. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye,

Ali Fuat Paşa'ya yazdığım şifrenin suretini arzeyliyorum:

Gönen, Biga ve Bandırma'da bulunan kuvvetlerimizi Karacabey'e topluyorum. Balıkesir güneyindeki savaşlardan sonra, dün düşmanın iki süvari alayı, Bigadiç üzerinden Balıkesir'e çekilmekte olan birliklerimize önemli kayıplar verdirmiştir.

Evlerine, memleketlerine kaçan askerlerden artan kısımda çeşitli yönlerden dağlara çekilmiş olduğundan Susurluk ve Kirmasti'de toplanamadı. Karacabey'e gelecek kuvvetlerin durumu müsait olursa, bir kısmını Susurluk–Kirmasti arasında bulunduracağım. Şimdilik bu yol üzerinde sadece bir süvari müfrezesi sevk edebiliyorum. Karacabey civarında Anzavur taraftarları da yeniden baş kaldırma hazırlığındadır. Çeteler halinde kaçan askerlerimize saldırmakta, düşmandan kurtardığımız topları ele geçirmeye çalışmaktadırlar.

Bursa'dan fazlaca bir kuvvetin Susurluk civarına gönderilemeyeceği anlaşılıyor. Karacabey'e toplanmakta olan kuvvetlerin de yerli olanları dağılmakta, uzak yerlerden olanlar az olmasına rağmen toplanma yerine gelmektedirler. Düşmanın hiç olmazsa yalnız süvarisinin Susurluk–Kirmasti arasında tevkifine yetecek miktarda daha gerilerden hazır kuvvetler sevk edilemezse bu havaliden her tarafın kolaylıkla işgal edilebileceğini, Anzavur taraftarlarını da kendi saflarına çekebileceğini arz ederim.[524]

İzmir Kuzey Kolordu K.
Albay Kâzım

Şifreli Telgraf:

Bursa, 2.7.1920

– Uşak'ta Batı Cephesi Kumandanlığına,

– Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

1– İngilizler, Bandırma ve Erek'i işgal etmişlerdir. Mudanya'ya kruvazör ve diritnatlardan oluşan 12 parça gemi ile 2.7.1920 sabahı gelerek, karaya asker çıkarmaya başlamışlarsa da birliklerimizin ateş açması üzerine askerlerini gemilere bindirip bir adet dritnat bırakıp diğerleri Armutlu önlerine gitmişlerdir.

2– Yunanlıların Susurluk'a geldiklerine dair kesin bir haber henüz alınamamıştır.

3– Miralay Kazım Bey, Uluabat nehri gerisinde askerlerini toparlamakla meşguldür. Arz ederim.[525]

20. Kolordu Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Uşak İstasyonu, 2.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Kuzey Kolordusunun durumu, İngilizlerin Marmara sahillerini işgal etmede kat ettikleri mesafe, Anzavurcuların yeniden harekete geçmesi karşısında 56. Tümenin geri kalan birliklerinin Bursa' nın savunması için elde bulundurulması lüzumludur.

2– Bu durumda:

Kuzey Kolordusu Uluabat civarında toplamaya devamla topçu ve makinalı tüfek birliklerinin ekserisini 56. Tümen emrine göndereceğim. Kâzım Bey, Kirmasti–Susurluk yönünden Yunanlılarla ve Bandırma istikametinde de İngilizlerle teması koruyacak. 56. Tümen de Bursa'yı kuzey, batı ve güneyden savunmak için tertibat alınarak ihtiyatta kalacaktır. Ayrıca, Bilecik'e de kuvvetli bir müfreze gönderilerek orası işgal edilerek, ilerleyebilecek düşman askerini karşılayacaktır. 24. Tümen, Adapazar'daki 70. Alayın tabur mevcutlarını 500

kişiye tamamlayacak ve bana bilgi verilecektir. Mürettep Tümeninin 32. Alayı çok çabuk 3 taburu ile birlikte Mudurnu–Göynük üzerinden Eskişehir'e sevk edilecektir. Tümenin kalan birliklerinin, Bolu–Düzce–Gereğe bölgesinde serbest kalması halinde keyfiyet 20. Kolordu'ya ve bana bildirilecektir.[526]

Garp Cephesi kumandanı
Ali Fuat

20. KOLORDU KARARGÂHININ DURUMU NEDİR?

Şifreli Telgraf:

Eskişehir, 1.7.1920

Bursa'da 20. Kolordu Kumandanlığına,

Kolordunun karargâhı Eskişehir'de öğretmen okulu binasından silah, teçhizat ve sağlık malzemesinin bir kısmını birlikte taşıttırdım. Depo ve ambarlara Milli Savunma Bakanlığı el koymuştur. 8 vagon buğday yoldadır. Kolordu Kurmay Başkanı Yüzbaşı Tahir Bey Ankara Mevki Komutanlığından alınmıştır. Subay mevcudu yok gibidir. Kolordu karargâhının yeniden tanzimi gerekmektedir. Tümenlerin durumu ve raporlarının takdimi ile nakliyat ve iaşe işlerinden dolayı Ankara ve Eskişehir'e müracaatlarını teminen emir buyurmanızı rica ederim.[527]

Batı Cephesi I. Şube Müdürü
Binbaşı Ömer Halis

Tayin olduğum Kolordunun durumu ortada olduğu halde 56. Tümen Kumandanlığına atanan Kemal Bey'den sonra ikinci kez atanan Kemalettin Sami Bey de henüz ortalarda yoktu. Bu arada esaretten dönen Yarbay Nazmi Bey Bursa'ya gelince, 56. Tümen Kumandanlığına atanmasını Batı Cephesi komutanına önerdim. Kabul edildi. Kritik durumla beraber daha önce verilen talimatı da dikkate alarak Bursa'da kalıp şu şifreyi çektirdim.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 2.7.1920

Uşak Vasıtasıyla

Batı Cephesi Kumandanlığına,

Yarbay Nazmi Bey izinli olarak Balıkesir'e gitmişti. Dün döndü. Bugün (2.7.1920) vazifeye başladı. Karargâhıma mensup subayları Eskişehir'e gönderdim. Bursa'nın bugünkü durumu sükûn buluncaya kadar benim de Nazmi Bey'le beraber Bursa'da kalacağımı arz ederim.(527, 528)

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

YUNAN TAARRUZU VE ÖNLEME ÇABALARI

Şifreli Telgraf:

Bursa, 2.7.1920

Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

– Uşak'da Batı Cephesi Kumandanlığına,

50 kişilik bir yunan süvari keşif kolu 2.7.1920 saat dörtten sonra Kirmasti kasabasına girmiş, şehrin asayişi konusunda bazı talimat verip Karacabey'e doğru gitmişlerdir.

61. Tümenin dağılan askerlerinin ekserisi Bursa'ya girmiş ve bir kısmı da Sülüklü civarındadır. Uluabat köprüsü tarafımızdan tahrip edilmiş ve 30 atlı ile 80 piyade müdafaa için görevlendirilmiştir.

56. Tümenin 172. Alayı Kuzey Kolordusu'nu takviye için gönderilmişti. Bu alay tamamen dağılmış ve bugün için hiçbir şey kalmamıştır. 173. Alayın II. Taburu Mudanya sırtlarındadır ve 292 mevcutludur. III. Taburu da Mudanya'nın güneyinde geçitte ve mevcudu da 285'tir. Bu taburun güçlü bir cebel topu vardır. 174. Alayın I. ve II. Taburları Sülüklü'dedir. Toplam asker sayısı 470'tir, üç adet makinalıları vardır. 173. Alayın I. Taburu 252 mevcuduyla 3.7.1920 sa-

bahı Eskişehir'den Bursa'ya hareket etmiştir, bir cebel topları vardır. Sülüklü'de Biga'dan gelen ve sayıları 150 civarında olan 2 alay vardır. Sülüklü ve Mudanya'dan ciddi bir taarruz olursa, Bursa'nın doğusuna çekilmeleri talimatı verilmiştir. O takdirde büyük ihtimalle yerli erler firar eder, az sayıda yabancı subaylarla çekilmek zorunda kalınabilir. Beyce'de bulunan 174. Alayın II. Taburu 250 mevcutla Kirmasti'ye sevk edilmiştir. Ancak şu anda nerede ve ne durumda olduklarını bilmiyoruz.

Arz ederim.[529]

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 3.7.1920

Uşak'ta Batı Cephesi Kumandanlığına,

1– Miralay Kazım Bey'in komuta ettiği İzmir Kuzey Kolordusu tamamen dağılmış ve perakende olarak Bursa'ya gelen askerler Beşevler'de toplanmaktadır. Ancak moralleri tamamen bozulan bu şahıslardan fazlaca bir fayda ummuyorum.

2– Uluabat Köprüsü uçurulmuştur. Düşmanın Kirmasti ve Karacabey'den sonra daha doğuya geçtiğine dair bir haber alınamadı. Eldeki toplam 5 taburla Sülüklü hattı ile daha gerideki bir hatta karşı koymak fikrindeyim. Başarısızlık halinde asker mevcudundan önemli sayıda firar olabilir. Öyle de olsa yabancı er ve subaylarla çekilmek zorunda kalacağım. Gerek Yenişehir ve gerekse İnegöl geri çekilme yönü olacaktır. Bu durumda Yenişehir'de bir alayın hazır beklemesi gerekecektir ki, düşmanı durdurabilelim. Bu alay 24. Tümenden alınabilir. İzmit'in vaziyetini bilmediğim için bu hususdaki talimatlarını arz ederim.[530]

20. Kolordu Kumandanı
Bekir Sami

Telgraf:

Batı Cephesi Karargâhı, 3.7.1920

20. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Yeni durum karşısında 24. Tümenin bir alayını Geyve boğazını korumada bırakarak, bu tümenin tamamını ve bir taburdan ibaret karma tümeni Bilecik üzerinden çok acele Bursa'ya çağırmak gerekiyor. Tümen hızlı yürür ve zamanında yetişirse Bursa'yı Gemlik ve Mudanya'ya karşı koruyabilir.[531]

Batı Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 3.7.1920

Adapazarı 24. Tümen Kumandanlığına,

Bir alayınızı ve bir cebel takımını Geyve boğazının savunmasında bırakarak, kalan tüm kuvvetleriniz ve Karma Tümen Taburu ile birlikte hemen Lefke üzerinden Yenişehir'e hareket ediniz. İlk kademeniz 4.7.1920 öğlesine kadar harekete geçmiş olmalıdır.[532]

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Uşak İstasyonu, 3.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Düşman 2.7.1920 günü 8 gemi ile Bandırma'ya asker çıkartmıştır. Buradan Karacabey istikametine hazırlanmaktadır. İzmir Kuzey Kolordusu birliklerinin bakiyeleri Uluabat köprüsünün doğusunda toplanacaktır. Köprü uçurulduktan sonra küçük bir birlik bırakılarak daha doğuda bir noktaya çekilecektir.[532]

Batı Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 4.7.1920

– Uşak'ta Batı Cephesi kumandanlığına,

– Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

16.6.1920 tarihli Matenli gazetesinde: «Yunanistan şimdiden doğuda önemli yığınak yapmıştır. Takviye imkânı da vardır. Karşısında alelacele oluşturulmuş, harp kabiliyeti olmayan, yer yer mevzi mukavemetler yapabilecek bir Türk ordusu vardır. Kaldi ki, Yunan ordusunun sahip olduğu tüm imkânlardan da yoksundur. Bu nedenle Yunan ordusu, yer yer çete harbi yapan kuvvetler bulacaklardır. Fiili çarpışmaya giremeyecekler, Bursa–Afyon hattında önemli bir kuvvet sarf etmeleri icap edecektir.....» denilmektedir.

Yunan keşif kolları ile Apolyont gölü şarkında temas edilmiştir. Buradaki beş taburumuzun dayanabileceği kanısında değilim. Balıkesir'de tüm Türk görevliler değiştirildiğinden bize yararı kalmadı. Bursa yakınlarındaki basit direniş noktalarını ellerine geçirmeleri halinde askeri yürüyüşle, Bursa'yı zaptedebileceklerdir. Bu nedenle 1811'de Napolyon'un yaptığı gibi gerilla harplerine çok acele başlamalıyız.

Öte yandan, muhacirler bilerek, bilmeyerek olumsuz propaganda yapmakta, halkın ve askerin moralinin çökmesine etken olmaktadır. Halkın maneviyatını yükseltmek için mutlaka bir başarı elde etmeliyiz. Aksi takdirde bu cahil ve mutaassıp halkı direnişe geçirebilmek çok zordur. Arz ederim. 63 numaralıdır.(533)

20. Kolordu Kumandanı
Bekir Sami

Daha önce 61. Tümen emrine gönderilen 24. Tümenin 2. Alayının iadesinin teminini Ali Fuat Paşa'dan rica ettim. Ali Fuat Paşa önerimi uygun bulup talimatını verdiler. 24. Tümene şu şifreyi yazdım.

Şifreli Telgraf:

Bursa, 4.7.1920

Adapazarı'nda 24. Tümen K.

Bugünkü durumu koruyabilmek için dirayetli bir komutan idaresinde Milli Birlikleri aynen orada bırakınız. Kendilerine verilen emrin örneğini de Kolorduya bildiriniz.[534]

20. Kolordu K. Bekir Sami

4.7.1920 günü Bursa'da bulunan 14. Kolordu Karargâhını 20. Kolordu karargâhının bulunduğu Eskişehir'e sevk ettim. Keyfiyeti Milli Savunma Bakanlığına da bildirdim. Ayrıca, Eskişehir Karargâhına emir vererek, askeri misafirhane, arabalı ve katırlı nakliye taburu, telefon telgraf istasyonunun tesisi, hizmet bölüğü oluşturulması ve diğer yapılacak işler konusunda detayları bildirdim.

56. Tümen Kumandanlığından aldığım malumatı da Batı Cephesi ve Genel Kurmaya şifreledim.[535]

Şifreli Telgraf:

Bursa, 4.7.1920

– Uşak'ta Batı Cephesi Kumandanlığına,

– Genel Kurmay Başkanlığına,

1– 4.7.1920 sabahı Başköy'de görülen düşman atlıları keşif müfrezemizin ilerlemesi üzerine Çatalhan tarafına çekilmişlerdir.

2– Yunanlılar, Karacabey'in Kirmasti geçidinde duba üzerinde köprü yapıyorlar.

3– Mudanya'da sessizlik vardır.

4– Orhaneli'ne dönen 174. Alay 3. Tabur erleri tamamen dağılmıştır. 172. Alay birinci taburundan da bir gecede 70 kişi kaçmıştır. Firarlarda Balıkesir'den gelen Kuzey Kolordusu askerlerinin panik içinde oluşu etkilidir.[535]

20. Kolordu Kumandanı
Alay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Uşak, 5.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

İzmit'e bir Tümen Yunan askerinin çıkarılacağını gizlice öğrenmiş bulunuyorum. 2.7.1920'de bu tümenin bir alayının Pire'den ayrıldığı söylenmektedir. 24. Tümen Kumandanlığı ve Adapazarı Kaymakamının durumu izlemeleri ve rapor vermelerinin teminini rica ederim.[536]

Batı Cephesi K.
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 5.7.1920

– Uşak'ta Batı Cephesi Komutanlığına,
– Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,
– Adapazarı'nda 24. Tümen Kumandanlığına,

1– Yunanlıların Hadımköy'de bulunan kuvvetleri, Fransızlarla yer değiştirilmiş ve Haydarpaşa, Kadıköy ve Beykoz'a çıkmışlardır.

2– Yunanlılar 6 adet harp tayyaresi ile taşınmışlardır.

3– 24. Tümen, bu bilgileri araştıracak ve ayrıca İzmit'e Yunanlıların asker çıkarmaları halinde anında bilgi vereceklerdir.[537]

20. Kolordu Kumandanı
Bekir Sami

Telefon:

Beşevler, 5.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Sülüklü cephesinden, Balıklı köyüne gönderilen keşif kolunun, Akçalar'da iken imamdan aldığı bilgiler şöyledir:

A– Düşmanın kuvvetli bir kolu Akpınar'a ulaşmış ve orada dünden beri ordugâh kurmuştur.

B– Düşmanın Akçalar'a gelen elli neferlik süvarı kolu Sülüklü'ye hareket etmiştir.

C– Diğer bir düşman kuvveti de Karacabey'de ordugâhtadır.

2– Mudanya'da bir hareket yoktur.[538]

56. Tümen Kumandanı
Yarbay Nazmi

Şifreli Telgraf:

Uşak, 5.7.1920

20. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Bey'e,

Bursa cephanesinin batısında bir savaş yapmak zorundayız. Bursa, beynelminel bölgeye dahil değildir. Erleri Bursalı olan 56. Tümen savaşmadan çekilse bile bu erler evlerine kaçacaktır. Böyle bir durum Kuvayı Milliyenin de dağılmasını etkileyebilir. Bursa gibi bir şehrin savaşmadan teslimi halk üzerinde olumsuz etkiler yapacaktır. Bu nedenle Mudanya ve Yenice'yi Kuvayı Milliyeye terk ederek diğer kuvvetlerinin Bursa'nın batısında toplanması bence lüzumludur. Düşmanın asıl hedefi Eskişehir'dir. 24. Tümenin bir alayının Geyve'de bırakılması ve diğer kuvvetlerinin Yenişehir'e sevki ile İnegöl–Bozüyük yolunun kapanması gerekir. Bu birliğe komuta etmesi içni Binbaşı Halis Bey'e talimat yazılmıştır.[539]

Garp Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

5 Temmuz 1920 günü almış olduğu bir şifre de 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa'dan geliyor. Aynı gün cevaplandırdım. Şifreler şunlardır:

Şifreli Telgraf:

Erzurum, 5.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,
Bekir Sami Bey (Kunduk) ve arkadaşlarına katılmak üzere

Eskişehir'e hareket eden Mareşal Fuat Paşa oğlu Hidayet Bey hakkında bilgi istiyorlar. 3 gün içinde cevaplandırılmasını rica ederim.[540]

15. Kolordu K. Kâzım

C. Şifre:

Bursa, 5.7.1920

Erzurum'da 15. Kolordu Kumandanlığına,

Müşir Fuat Paşa'nın oğlu Hidayet Bey'den Bekir Sami Bey ve arkadaşlarına katılacağına dair Ankara'dan yazılmış bir mektubunu aldım. Daha sonra hiçbir malumat alamadım. Arz ederim.[540]

20. Kolordu K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Uşak, 5.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Düşmanın asıl hedefi Eskişehir–Afyonkarahisar hattı olabilir. Bu nedenle dağılan İzmir Kuzeyi Kolordusu birliklerini Eskişehir'de toplamaya karar ve emir verdim. Eskişehir'de yeniden düzenlenip takviye edilecektir. Vali Bey'le beraber hareket edilip Kuvayı Milliye-nin, Bursa–Yenice hattının batısında bir an önce faaliyete geçirilmesini önemle rica ederim.[541]

Garp Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Uşak, 4.7.1920, Ulaşması 6.7.1920

Bursa'da 20. Kolordu K. Bekir Sami Bey'e,

1– Düşmanın, Bursa ve Eskişehir'i alması halinde Eskişehir de-

miryolu ve imalat sanayiinin tahrip edilmesi gerekir. Ankara'dan yetenekli bir subay yönetiminde ve yeterli miktarda patlayıcı madde tahsis edilmiş bir müfrezenin Kurmay Binbaşı Halis Bey'in emrine verilmesini Genel Kurmay'dan isteyelim.

2- Halis Bey, Mehdi Bey'le görüşüp 2-3 ay bu hattın devredışı kalmasını sağlayacak kuvvette patlayıcıları yerleştirip hazır bekleyecektir. Patlayıcıların ne zaman ateşleneceğini Bekir Sami Bey tayin edecektir. Ayrıca bana da bilgi verecektir.(542)

Garp Cephesi K.
Tuğgeneral Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1- Düşman bu sabah 2 torpido, 2 drimnat vöe 1 nakliye zırhlısı ile Mudanya'ya geldi. Kasabaya çıktığına dair henüz bir haber alınamadı.

2- Sülüklü cephesi sakindir.
Arz ederim.(543)

56. Tümen K. Nazmi

Şifreli Telgraf:

Adapazarı, 5.7.1920
V. 6.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1- Bugün (5.7.1920) sabah saat 09.000'da Arifiye'den bir trenle bazı birliklerin sevkiyatı yapıldı.

2- Çuha fabrikası civarında çarpışma oldu. Fabrika yanıyor. Çarpışmada bir şehit ve 1 esir verdik.

3- İngilizler Derince'deki kuvvetlerini İzmit'e çektiler. Şu anda İzmit'de 2.000 kişilik bir kuvvete sahipler.
Arz ederim.(544)

24. Tümen K.
Atıf

Şifreli Telgraf:

Uşak, 5.7.1920–V. 6.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Düşmanın, Bursa'dan daha doğuya saldırması ihtimaline karşılık 24. Tümenden bir bölüğün Geyve'de bırakılması, diğerlerinin tümü Bozüyük'e hareket için 7.7.1920 sabahı Lefke'de hazır hale gelecektir.

2– Bu birliklere Binbaşı Halis Bey komuta edecektir. Müfreze Bilecik–Bozüyük istikametindeki düşman ilerlemesine karşı Eskişehir yolunu kapayacaktır. Halis Bey önceden gidip yerleşme ve tahkimat için tespitlerde bulunacaktır.(545)

Garp Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Uşak, 4.7.1920–V. 6.7.1920

– 20. Kolordu K. Bekir Sami Bey'e,

– Bursa Valisi Hacim Bey'e,

Düşmanın ileri harekâtını, birliklerimiz yan cephelerden taciz etmelidir. Gerilla tarzıyla bu işler daha kolaydır. Bursa–Yenişehir hattı üzerindeki köprülerin uçurulması ve zayıf yanlarından düşmanın rahatsız edilmesi gerekir. 24. Tümende düzenli istihkam bölüğü olduğundan faydalanılmalıdır. Nerelerin tahrip edileceğini İzmir Kuzeyi Kolordusu Kumandanı Kâzım Bey biliyor. Gereğinin yapılmasını önemle rica ederim.(546)

Garp Cephesi K.
Ali Fuat

Alınan emirlerin gereği anında yapılmış, Binbaşı Halis Bey'e, 24. Tümen Kumandanı Atıf Bey'e, 56. Tümen Kumandanı Nazmi Bey'e talimat verilmiş ve Garp Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya da bilgi arz edilmiştir.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 6.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Mudanya ve Gemlik'e çıkan düşmanın ileri hareketiyle İnegöl ve Yenişehir yolları kapanınca Bursa'nın batısındaki birliklerimiz tehlikeli duruma düşecektir. Böyle bir tehlikeyi önlemek içtin askeri açıdan görüş ve mütalaanız nedir? Ayrıca, çıkarma yapan düşman kuvvetlerinin milliyeti nedir, bilgi verilmesini rica ederim.(546)

Genel Kurmay Başkanı
Miralay İsmet

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.7.1920

– Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

– Uşak'ta Garp Cephesi kumandanlığına,

Gemlik ve Mudanya'ya çıkarılan mevcudu 400 kişi kadar olup, içlerinde Hintliler de vardır. Saat 4'ten sonra bilgi alınamadı. Bunların Bursa üzerine bir harekât yapacakları anlaşılıyor. Sayısı fazla bir kuvvet karşısında birliklerimizi ezdirmeden ve malzemeleri de alıp Bursa'nın doğusuna çekilmeye karar verdimse de ekserisi Bursalı olan 56. Tümen askerlerinin firarları şimdiden başlamıştır. Bu nedenle, arzumun ne dereceye kadar gerçekleşebileceğini ve neticesini ancak zaman gösterecektir.

Arz ederim.(547)

20. Kolordu K.
Miralay Bekir Sami

Şireli Telgraf:

Uşak 5/6.7.1920 – V. 6/7.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Düşmanın sayıca fazla birliklerine karşı bir buçuk senedir önemli vazifelerle karşı duran ve son muharebede dağılan İzmir Kuzey Kolordusu, Eskişehir'de ve 61. Tümen adı altında yeniden toplanacaktır.

2– Vali Hacim Beyefendi başta olduğu halde şimdiye kadar önemli hizmetler vermiş olan Bursa Kuvayı Milliyesi toparlanıp, Bekir Sami ile Vali Bey birlikte müzakere edip, Bursa'nın savunması için Kuvayı Milliyeden azami istifade edilecektir. Vali azami gayret gösterecektir.

3– 24. Tümenden 70. Alay Bilecik'e gidecek ve orada 20. Kolordunun ihtiyatı vazifesini üstlenecek. Tümenin bakiyesi Geyve boğazını savunacak, düşman Bursa'nın doğusuna geçerse Sapanca–Başiskele arasındaki sarkmaya mani olacaktır. Buna göre Düzce–Gönen hattına gizlice şimdiden kuvvet gönderilmelidir.[548]

Garp Cephesi K.
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Bugün Mudanya'ya çıkan düşman askerinin sayısı belirlenemedi.

2– 173. Alay iki taburu ile Doğanköy hattındadır.

3– 2 adet düşman uçağı 15 dakika keşif uçuşu yapmıştır.

4– 2. Alay Tepecik civarına gönderilmiştir.

5– Sülüklü hattındaki 2 top ve 3 piyade bölüğü Beşevler hattına getirilmiştir.

6– 173. Alayın yaralı ve şehit sayısı 25'tir.

Arz ederim.[549]

56. Tümen Kumandanı
Nazmi

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.7.1920

– Genel Kurmay Başkanlığına,

– Garp Cephesi kumandanlığına,

1– Bugün Mudanya'ya çıkarılan asker sayısı 400 kadardır. Kasabada 3 saat kadar savaş sürdü. Ermeniler Müslümanların evlerini talan ettiyse de İngilizler eşyaları iade ettirdi.

2– Gemlik'e çıkan İngilizler Orhangazi'deki Marsa Karakolunu işgal etmiştir. Sayıları hakkında kesin bilgi yoktur. 173. Alay yaralı ve şehit sayısı 25 kişidir.

3– Sülüklü mıntıkası sakindir.[550]

20. Kolordu K.
Miralay Bekir Sami

Bu arada, 24. Tümen Kumandanı Atıf Bey'den, Kurmay Binbaşı Halis Bey'den aldığım 4 ayrı şifreden, talimatlanan tedbirlerin alındığını öğrendim ve Garp Cephesi Kumandanlığına da durumu arz ettim.[551]

Şifreli Telgraf:

Adapazarı, 6.7.1920
V. 7.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– 70. Alay 3. Taburu makinalı tüfek bölüğü bugün Lefke'den Bozüyük'e hareket etmiştir. Alayın hayvanatı ile cebel takımları ikinci treni bekliyor.

2– Adapazarı'ndaki 143. Alayın makinalı tüfek ve cebel takımı da bugün yola çıkarılmıştır.

3– 143. Alayın diğer grubu ile Gökbayrak taburu bu gece görev değişecekler ve tabur bu sabah Sapanca'ya gelmiş olacaktır.

4– Dün alınan emir gereğince Gökbayrak taburu Derbent mev-

kiinde, Adapazarı Milli Taburu 70. Alayın eski mevziinde, Kandra Taburu Karga köyünde bulunacak. Yarından itibaren bu üç tabur İzmit'i ihata ve tarassut edecektir.

5– Tedbirler alındıktan sonra kalan Tümen görevlileri ve askerler de Adapazarı'ndan trenle hareket edecektir.

Arz ederim.

24. Tümen Komutanı
Atıf

Şifreli Telgraf:

Bursa, 6.7.1920

Adapazarı'nda 24. Tümen Kumandanlığına,

56. Tümenin, bu akşam (7.7.1920) Bursa'yı terk edip Bozüyük'e çekilme ihtimali vardır. 24. Tümen bir an önce Bilecik'in güneyine geçecektir. 56. Tümenin mümkün olan sürat ile milli ve düzenli birliklerle birlikte Bilecik'in güneyine sevkini ve neticesinin bildirilmesini rica ederim.[552]

Bilgi İçin: Garp Cephesine, Genel Kurmay Başkanlığına ve Halis Bey'e yazılmıştır.

20. Kolordu K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 6.7.1920
V. 7.7.1920

20. Kolordu K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

Gemlik'e çıkan düşmanın hareketini anında bilmemiz çok önemlidir. Bu konuda henüz bilgi alamadık. Yenişehir–Bursa–Gemlik arasında başka telgraf merkezi olmadığından ve Gemlik karşısında bir keşif birliğimiz olmadığından düşmanı bir anda Yenişehir'de görmemiz sürpriz olmaz. Yanlarında telefon ve telgraf cihazı olan

atlı keşif kollarını Gemlik istikametine sürülmesiyle mevcut telgraf hatlarından istifade ile anında bilgi alınması akla gelen ilk tedbir olarak görülmektedir.[553]

Genel Kurmay Başkanı İsmet

Şifreli Telgraf:

Uşak, 6.7.1920 – V. 7.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Düşmanlar, milli kuvvetlerimizi sıkıştırmak amacıyla Yunan kuvvetlerini kullanacak ve uluslararası bölgeden olup elimizden çıkan yerleri İngilizlere bırakıp yine Yunanlıların ileri hareketiyle ilerleyeceklerdir.

2– Şu ana kadarki gelişmeye göre kuzeye taarruz edeceklerdir. Manisa, Balıkesir, Bursa ve Adapazarı'nda Kuvayı Milliye vardır. Bunların sıkıştırılması suretiyle halkın moralini de bozmak suretiyle Eskişehir ve Adapazarı'nı ana hedef olarak göreceklerdir. Erleri civar halkından oluşan 56 ve 24. Tümenlerin güçlerinin birleştirilmesi ve ileri bir harekât yapılması suretiyle aynı zamanda bir kuvvet tespiti ile Geyve hattı esas alınmak üzere iki grup halinde toplanabilir.

3– Düşman, beynelminel bölgeyi kazanmak ve Kuvayı Milliyenin toparlanmasını sarsmak üzere iki grup halinde toplanabilir. 56. ve 24. Tümen erleri ve Kuvayı Milliye erlerinin firarları mümkün olduğundan Geyve Boğazının savunması 24. Tümenin bir Alayı ile Kuvayı Milliyeye, Bursa'nın savunması da 56. Tümen ve Kuvayı Milliyeye görev olarak verilmiş olup, düşmanın ileri hareketinin tesbiti ile yanlardan ve gerilerine sarkılarak, Kuvayı Milliyece tazyik edilmesi emredilmiştir. Ayrıca, 70. Alay da iki kuvvetin emniyeti için Bilecik'e alınmıştır. Kuzey Kolordusu da genel ihtiyat için Eskişehir'de hazırlanacaktır. Ayrıca, 7., 11. ve 23. Tümenlerin yerleri yeniden düzenlenmektedir. Düşmanın ileri hareketinde köprü ve demiryollarının uçurulması ile Afyon–Eskişehir'in savunması esas kabul edilecektir.

4– Keyfiyet, TBMM Başkanlığına, Genel Kurmay Başkanlığına, 7, 11, 23. Tümen Kumandanlıklarına ve 12, 20. ve Kuzey Kolordusu Kumandanlıklarına yazılmıştır.(554)

Garp Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Uşak, 7.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

56. Tümen Bozüyük'e birdenbire gelemiyecek olduğundan, bugünkü emirde bildirdiğim üzere azami zaman kazanmak üzere hareket edilecek, 24. Tümenin Geyve'den artan kısmı Bilecik'e katiyyen çekilmeyecek, durumu koruyacak ve Göynük yoluna dayanacaktır. Telgrafın alındığının ve uygulandığının bildirilmesini makina başında bekliyorum.(555)

Garp Cephesi K.
Ali Fuat

Şireli Telgraf:

Uşak, 7.7.1920

Uşak'ta Garp Cephesi Kumandanlığına,

1– 56. Tümen, mümkün olduğu kadar Bursa'da kalacak ve ondan sonra adım adım durmak mümkün olduğu mahallerde durarak, Bozüyük'e, azami zamanı kazandırdıktan sonra gelecektir.

2– Düşman, Gemlik–Yenişehir üzerine sarkar ve 56. Tümeni Bursa Ovasından kuşatıcı bir duruma girerse, 24. Tümenin Eskişehir yolunu kapamak üzere Bilecik güneyine alınması emredilmiştir. Bu emirden sonra emirleriniz alınmış ve aynen uyulması için 24. Tümene de emredilmiştir.(556)

20. Kolordu Kumandanı
Miralay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7.7.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

Düşmanın 20. Kolordu mıntıkasında yapacağı harekâta göre 24. Tümene verdiğim görev emrini aynen bilgi için size de veriyorum. Ordunun harekâtı hakkındaki temel görüş, 56. Tümeni ezdirmeksizin Bursa'nın doğusuna geçirmek ve ağır ağır Bozüyük'e getirerek ve hazırlanan sırtlardaki tahkimatı müdafaa ettirerek Yenişehir'i düşman istilasına karşı kapamaktır.

Ayrıca, Tümenin Bursa'dan çekilişinin halk maneviyatı üzerinde yapacağı kötü tesir de dikkate alınarak, 56. Tümenin olabildiği kadar Bursa'da kalması lazımdır. Geyve–Karamürsel'den olabilecek çıkartma ile Gemlik'den yapılacak harekât derece derece 56. Tümenin savunma sınırını etkileyebilecektir. Bu açıdan bakarak bu havali halkından olan erlerin, 56. Tümenin yer değiştirmesi anında halkın maneviyatını bozacak şekilde kaçıp dağılma ihtimaline özellikle önem verilmesi gerekiyor. Gerekli tedbirlerin alınmasını, gerekiyorsa şiddete başvurarak, kaçma olayına engel olunmasının teminini bilhassa tavsiye ederim.[557]

20. Kolordu K.
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Ankara, 7.7.1920

20. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye,

1– Karacabey–Kirmasti istikametlerindeki düşmanla, Mudanya ve Gemlik'e çıkan düşman kuvvetleri hakkındaki düşünce ve kararlarınızı biliyorum. Bursa'nın düşman kuvvetlerine açık bırakılması anının çok dikkatle ve ehemmiyetle tesbiti lazımdır. Bursa şehri, Kuvayı Milliye ve düzenli birliklerce şimdiden boşaltılmalıdır. Düşman karşısındaki irili ufaklı kuvvetlerimizin çekilişi, mutlaka zorunlu askeri prensiplere göre olmalıdır.

Gemlik'ten Bursa'ya gelen yollar, pek büyük bir ehemmiyetle göz önünde bulundurulmalıdır. İnegöl–Yenişehir–İznik hattı için ancak bir tazyikten sonra müsamaha edilebilir. Bu konuya ilişkin görüşümü Genel Kurmay Başkanlığına da tebliğ ettim. Ethem Bey'in kuvvetleri birkaç gün sonra Eskişehir'e ulaşacaktır. Bu kuvvetlerin sizi takviye edebileceğini de göz önünde bulundurunuz.(558)

TBM Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Şifreli Telgraf:

Bursa, 7/8.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Düşmanın iki bölüklük süvari kuvveti Sülüklü'deki süvari kuvvetlerimizle çarpışarak, şosenin kuzey ve güney taraflarında mevzilerimizi keşfetmek istemişlerse de topçu ve piyade atışlarımızla püskürtülmüştür.

2– Çarpışma sonucunda 3 tüfek alınmış ve düşman yaralılarını sürükleyerek kaçırmıştır.

3– Mudanya istikametinde bugün bir şey olmamıştır.

Arz ederim.(558)

56. Tümen K.
Nazmi

8 TEMMUZ 1920 OLAYLARI

Şifreli Telgraf:

Bursa, 8.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Gece sakin geçti. Her iki cephede düşmanın hareketine dair bir gelişme olmadı. Cephedeki 174. Alayın 2. Taburunun erlerinin yarısı silahlarıyla birlikte firar etmiştir. Boşalan birlikler takviye edilmeye çalışılmaktadır.(559)

56. Tümen K.
Nazmi

Şifreli Telgraf:

Ankara, 7/8.7.1920
V.8.7.1920

20. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye,

Bu sabah Vali Hacim Bey'den alınan bir telgrafta İngiliz Süvarilerinin Bursa'ya bir saat mesafede ve Mudanya şosesinde Hamitler köyüne kadar geldikleri bildirilmiştir. Haberin doğruluk derecesi ve alınan tedbirler hakkında bilgi verilmesini makina başında bekliyorum.(560)

Genel Kurmay Başkanı
İsmet

C. Telgraf:

Bursa, 8.7.1920

Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,
Uşak'ta Batı Cephesi komutanlığına (Bilgi için)

1– 56. Tümen, Gemlik–Bursa şosesi üzerinde Tepecik'te geçitte, Bursa–Mudanya, Bursa–Karacabey şoseleri arasında da Sazlıçavuş mahalli hattındadır. Karsat geçidi ve Bursa–Gemlik yolu üzerinde Tepedenli'de müfrezelerimiz vardır.

2– Sülüklü'de Yunanlıların keşif amaçlı 2 bölük süvarisi raporla da bildirildiği üzere birliklerimizce çekilmeye mecbur edilmiştir.

3– Her türlü tedbire rağmen, şayialar ve her an yaşanan heyecanlı anlar vardır. Vali Bey'in çektiği telgraf da bu heyecanın bir sonucu ve doğru değildir.(561)

20. Kolordu K.
Albay Bekir Sami

C. Telgraf:

Bursa, 8.7.1920

Ankara'da TBMM Başkanlığına,
Bursa önlerinde bulunan 56. Tümene verdiğim emri Genel Kur-

may Başkanlığına da arz ettim. Zatialilerinin saygı değer değerlendirme açılarının Kolordumuzca da kabul edilmiş olduğu anlaşılacaktır. Bursa'da askeri bir birim kalmamıştır. Kuvayı Milliye de yoktur. Müdafai Hukuk Örgütü vardır ki, bu kuruluşun bugün için tek görevi, cephedeki birlikleri beslenme ihtiyaçlarını temin etmektir. Şahsen yanımda 4 subay ve 20 askerle şehri terk edip Bursa'nın doğusunda bir yere çekilmem, telefon ve telgraf şebekesinin olmaması yönünden haberleşmeyi etkileyeceği gibi had safhada olan heyecanlı ortamda bazı yanlış anlamalarla Bursa'nın asayişi tamamen bozulabilecektir. Bu açıdan 56. Tümen Bursa'nın doğusuna çekilene kadar Bursa'da kalmayı zorunlu telakki ediyorum efendim.[562]

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Uşak, 7.7.1920 – V. 8.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Düşman saldırısının Marmara Bölgesindeki uluslararası bölgeyi işgal ve Yunanlıların nüfuz bölgelerini artırma ve aynı zamanda Batı Anadolu'daki Kuvayı Milliyeyi dağıtıp kendi etkinliklerini artırmak gibi çok amaçlı bir hedefi seçebileceğini önceden bildirmiştim. Bugüne kadarki gelişmelere bakarak kesin karar vermek çok zordur. Ancak, 6.7.1920 akşamına kadar Mudanya ve Gemlik'in işgali ve Bursa'ya düşmanın dayanması karşısında Uşak ve Nazilli bölgelerinde gelişme olmamıştır. Afyon'a nazaran Eskişehir istikametinin daha mühim olması nedeniyle kuvvetlerinin çoğunluğu bu tarafa toplanmıştır. Mevzii de olsa bazı yerleri elde edebilmek isteyeceklerdir. Bu nedenle Kolordunuzla görüşülerek, 24. Tümenin çoğunluğunun Bozüyük'e toplanması, Karma Tümenin de Eskişehir'e hareketi emredilmiştir. Ayrıca, 11. Tümenin 126 ve 127. Alay Topçuları da Uşak'tan Bozüyük'e nakli sağlanmıştır.

Yenişehir ve İnegöl'den gelen kaçış yollarını kestirme ve Bo-

züyük'te oluşturulabilecek birliklerin toplanması ihtimali göz önünde bulundurulmak koşuluyla 56. Tümenin vaziyete göre Bursa'nın doğusuna çekilmesi hususu 20. Kolordu kumandanının takdirine bırakılmıştır. Düşman, Eskişehir–Afyon istikametinde ilerlerse, mevcut demiryolu ve karayollarının tahrip edilmesi suretiyle, Eskişehir'in gıda tedarik ve diğer imkânlarından faydalanmasına imkân bırakmamak ve böylece Eskişehir'den olabildiğince uzakta kalmalarını sağlamak için karşılık vermek mümkündür. Gerilla harbi uygulayarak düşmanın yan taraflarına tazyikte bulunmakta fayda görürüm. Verdiğim emirlerin süratle uygulanmasını ve konuya özel önem verilmesini rica ederim.(563)

Batı Cephesi Kumandanı
General Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bursa, 8.7.1920

Adapazarında 24. Tümen Kumandanlığına,

7.7.1920 tarih ve 106 sayılı Kolordu emrinin birinci ve ikinci maddelerinde emredilen tedbir ve vaziyet alındıktan sonra 24. Tümen Karargah birliği ile İstihkâm bölüğü, Geyve istasyonundan hareket edecek ve Tümen Komutanlık karargâhı orada kalacaktır.(564)

20. Kolordu K.
Bekir Sami

Cevabi Telgraf:

Adapazarı, 7.7.1920 – V. 8.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Cephemizde durum sakindir. 7.7.1920 günü saat beşten önce sahra ve cebel takımlarıyla birlikte 70. alay ve arabaların Bozüyük'e hareket ettiğini arz ederim.(564)

24. Tümen K. Atıf

Şifreli Telgraf:

Bursa, 8.7.1920

Eskişehir'de 20. Kolordu Kurmay Başkanlığına,

Durum daha fazla arazi terkini gerektirirse ağır ağır ve düşmanı daha fazla fedakârlığa mecbur ederek, 20. Kolordunun birinci kısmıyla Sakarya nehrinin ve Geyve boğazının doğusundan savunma yapılacak, ikinci kısmıyla da (24. Tümenin 2. Alayı ve 56. Tümenin 3. Alayı ile diğer tümenlerden gelecek birlikler) Bozüyük'ün kuzeybatı sırtlarında savunmaya geçilerek, Eskişehir yolu kapatılacaktır. Bu vaziyetteki hareket de Eskişehir–Bozüyük demiryolu ve Eskişehir–Bozüyük–Kütahya şosesine istinad edilecektir.

Bugünkü vaziyete göre Bursa'da 20. Kolordu Kumandanı ne bir teşkilat ve ne de bir tesisat yapamayacak, yapmayı da düşünemeyecektir. Bütün bu işler zatıâlinize düşmektedir. Hatta, Bozüyük–Bilecik–İnegöl–Yenişehir istikametine de bizzat sizin hakim olmanız gerekmektedir. Zira, Kolordu Bursa'yı terk etmeye mecbur kalırsa akıntıya kapılarak ve hiçbir şeye hakim olamayarak, Eskişehir'e kadar çekilecektir. İzmir Kuzeyi Kolordusunda da aynı durum yaşanmış ve Kolordu darmadağın olmuştu. Şu andaki imkânı olmadığından, harekâtın 20. Kolordu içerisinde takip edilmesinden korkarım. Bursa'da bugün için görebildiklerim bunlardır.[565]

20. Kolordu Komutanlığı
Yaver Selâhattin

Şifreli Telgraf:

Bursa–İhsaniye, 8.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Yaklaşık bir alay süvari bir buçuk saatten beri Batı cephesinde keşifle meşgüldür. Bunun gerisinde yol kolunda ve Sülüklü cephesinde bir piyade alayı yürüyüş halindedir. Kolbaşı Çine'ye ulaşmıştır. Topçu olup olmadığı öğrenilememiştir.

2– İkinci alaydan bir taburla, makinalı tüfek bölüğünün Beşevler istikametine hareketini emrettim.

3– 90 kişilik İnegeöl müfrezesinin çok acele ulaştırılması gerekmektedir.

4– Bilecik ve Şeyh Şamil atlıları cepheyi terk etmiş olup yerlerine sürecek atlı birliğim yoktur.[566]

56. Tümen Kumandanı
Yarbay Nazmi

Şifreli Telgraf:

Bursa, 8.7.1920

Uşak'da Batı Cephesi Kumandanlığına,

1– 8.7.1920 öğleden sonra bir Yunan süvari alayı Sülüklü'de keşifle uğraşmaktadır. Bir piyade alayının kolbaşısı aynı saatte Bursa–Karacabey şosesi üzerindeki sahaya ulaşmıştır.

2– Mahalli yönetim oluşmuş ve halkın şehri terk etmesini rica ediyorlar. Vaziyeti akşama kadar tespit için uğraşacaktım. Bunu başarabilirsem günbatımı ile beraber 56. Tümen Kumandanını Bursa'nın doğusuna alıp ben de İnegöl'e gideceğim.

3– 8.7.1920 öğleden sonra Bursa'dan Genel Kurmay Başkanlığına, Bozüyük'de Halis Bey'e, 24. Tümen Kumandanlığına ve 20. Kolordu Kurmay Başkanlığına yazılmıştır. 123 sayılıdır.[566]

20. Kolordu Kumandanı
Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

İnegöl, 8.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Bugün panik halinde meydana gelen kaçışı durdurabilmek mümkün olamadı. Askerler tümüyle dağılmış ve ortada birlik kalmamıştır.

2- İnegöl'ün ilerisindeki ilk boğazda silahları aldımsa da burada korunaklı bir mevzi almak mümkün olmadığından İnegöl'e kadar yeni bir mevziin tutulması lazımdır.

3- Ben şu anda İnegöl'e gelen ilk boyun noktasındayım. Ağırlıklar gelinceye kadar da burada kalacağımı arz ederim.(567)

56. Tümen K. Nazmi

Şifreli Telgraf:

İnegöl, 8.7.1920

Uşak'da Batı Cephesi Kumandanlığına,
Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,

8.7.1920 saat 9.00 öncesinde Yunanlıların dolgun mevcutlu takriben bir süvari alayı ile Sülüklü'de keşife başlayan ve bilahare bir piyade alayı takviyeli olarak gelişen savaşta akşama kadar 56. tümenin savaşacağını arz etmiştim. Orhaneli'ne dönen 174. Alay 3. Taburu askerlerinin tamamı ile 2. taburun da yarısının geceden firar etmiş olması ve bunun kötü etkisi diğer birliklere de sirayet ettiğinden Bursa'yı terk ve savaş için elde birlik bulundurmaya imkân bırakmadı. Bursa-Gemlik yolu üzerinde olup makinalı tüfekle diğer birlikleri koruyacak ve günbatımına kadar direnecek olan 2. Alay, savaş başlar başlamaz panik içerisinde firara başlamıştır. Netice de 56. Tümenin tüm askerleri firar etmiş ve sadece subaylar kendilerini kurtarabilmişlerdir. Hal böyle olunca da Bursa'nın batısında bir müdafaa mevziine çalışılmışsa da imkân hasıl olamamıştır. Milis jandarmadan oluşan küçük bir kuvveti, Bursa-İnegöl arasında bıraktım. Subaylar ve Vali Bey'le birlikte İnegöl'e geldim. Makineli tüfek ve topların önemli bölümü mevzilerde kalmıştır. 56. Tümenin elde kalan kısmını Bozüyük'e gönderip ben de Eskişehir'e gidip oranın kapanmasına çalışacağımı arz ederim.(567)

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

İnegöl, 8.7.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

Tüm mevcuduyla Bozüyük'e hareket edecek, Tümen orada kalacal:tır. Tümen kumandanı aynı zamanda mevki kumandanıdır, kısa sürede Bozüyük'ü takviye ile Eskişehir yolunu kapamaya memurdur. Aynı zamanda Bursa'dan gelecek milisleri tutacak ve silahlarını aldıktan sonra Eskişehir'e gönderecektir.[568]

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

İnegöl, 8.7.1920

Bozüyük'de Binbaşı Halis Bey'e,

Silah taşımak hakkı olmayan ordu mensubu veya ordu mensubu olmayanlardan hiçbirisinin Bozüyük'den geçmesine müsaade etmeyiniz. Silahlarını mutlaka toplayınız. Cephede sizin emrinize girecek olan Kuvayı Milliye mensuplarının silah ve hayvanlarını da almanızı rica ederim.[568]

20. Kolordu Kumandanı
Bekir Sami

20. Kolordu Kumandanı olarak Bursa'da değil Eskişehir'de bulunması gerektiği halde Bursa'da kalmayı tercih eden Albay Bekir Sami Bey'e Batı Cephesi Kumandanlığından 7.7.1920 ve 8.7.1920 tarihlerinde çekilmiş olduğu halde gecikmeli olarak ulaşan iki şifrenin özeti şöyledir:

Şifreli Telgraf:

Karahisar, 8.7.1920 – V. 9.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Beynelminel sahayı işgal amacıyla bile olsa düşmanın İzmit istikametine bir kuvvet sevk etmesi mümkündür. Bu takdirde Mekece veya Yenişehir tarafını tazyik edecektir. 56. Tümen zorunlu olarak Yenişehir ve İnegöl'den çekileceğinden İzmit istikameti boşalacaktır. Bilhassa bu istikametin ve Gökçe–Yenice'den doğuya giden yolların Bursa Kuvayı Milliyesinden azami istifade ile müdafaasını rica eder. Karamürsel ve havalisi Kuvayı Milliyesinin, bu vazifeyi tamamen ve bilhassa düşmanın yan ve gerilerini tacizle ifa edileceğini kuvvetle ümit ederim.

2– Tümenin doğuya alınması halinde geri çekilmeyi ve kendisini ezdirmeden mukavemet etmeye yönelik öneriniz çok münasiptir. Bozüyük'ü tahkimden sonra düşmana mukabil saldırı için mümkün olduğu kadar az arazi terki ve 24. Tümenin Bozüyük grubuna katılmasına önem verilmesini rica ederim.(569)

Batı Cephesi Kumandanı
General Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Uşak, 7.7.1920/10.7.1920 V.

20. Kolordu Kumandanlığına,
Batı Cephesi Kumandanlığı emri:

1– Düşmanlarımız 6.7.1920 akşamına kadar Mudanya ve Gemlik'i işgal etmişler. Karacabey–Kirmasti'yi işgal ettikleri kuvvetleriyle Bursa–Hasanağası deresindeki mevzilerimizin batışına sokulmuşlardır.

2– 20. Kolordu Kumandanı Bekir Sami Bey, iş'arı alınana kadar 56. Tümen Kumandanı Nazmi Bey ile birlikte Bursa'da bulunacaktır. Ve adı geçenin bu vazifesi esnasında Kolordunun kumandasını 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey deruhte edecektir. 20. Kolordunun cephesinden Karamürsel hariç Lefke–Kâgir köprüsü dahil bu hattın kuzeyindeki mıntıka 24. Tümenin, Güneyi 56. Tümene aittir. 24. Tümenle ilgili emirlerim aynen geçerlidir.

3- Kuzey Kolordusu Eskişehir'de süratle yeniden organize edilecek ve 20. Kolordu Ankara'ya nakledilecektir.[570]

Batı Cephesi K.
Ali Fuat

Bursa'nın işgali tarihi olan 8.7.1920 günüyle ilgili olarak yaver Yüzbaşı Selâhattin'in elyazması notları arasında aşağıdaki satırların yer aldığını görüyoruz.[571]

«.....Vilayet yaveri Jandarma Teğmeni Salih karargâha gelip, Vali Hacim Bey ile Kuzey Kolordusu Kumandanı Albay Kâzım Bey Yunanlılar'ın Bursa'ya girişi ile zırhlı bir vasıtaya atlayıp şehri terk etmişler, yaveri götürmek istemişlerse de 'Ben bir askerim benim yerim Kolordu Karargahıdır,' cevabını verip, gitmediğini söyledi. Kâzım Bey Eskişehir'e, Vali Hacim Bey de Bilecik'e gitmişler. 20. Kolordunun karargâhı daha önceden Eskişehir'e gitmiş. Bursa'da Kolordu Kumandanı Bekir Sami Bey, Yaver Yüzbaşı Selâhattin ve emir subayı Behçet kalmıştı. 56. Tümen ise yarbay Nazmi Bey, Kurmay Subayı Yüzbaşı İsmail Hakkı ve Kâzım Bey'le bir iki subay daha kalmıştı. Askeri okul dahil malzeme daha önce Bursa'dan çıkartılmış ve Eskişehir'e sevk edilmişti. Terk için her şey hazırdı, gereken emirler verilmişti. Büyük bir panik vardı. Saat iki buçuk civarında Bekir Sami Bey şu emri verdi: «Karargâh subayları ve yük hayvanlarını hazırlayın. Tüm arkadaşlara şehri terk için emir veriniz. Anahtarı Belediye'ye teslim ediniz. Benim de İnegöl'e doğru gittiğimi söyleyiniz.» Bu emri takiben karargâhı terk edip, Bursa İstasyonuna doğru hareket edip şehri terk etti. Yarım saat içinde anahtarı teslim ettik. Telefonla 56. Tümeni aradım. Panik nedeniyle dağıldıklarını, telefon malzemelerini toplatıp şehre hareket edeceklerini söylediler. Biraz sonra şehri terk edip İnegöl'e doğru sırtlara çıktığımızda 56. Tümen Kumandanı ile karargâhını orada bulduk...»

9.7.1920 GÜNÜ GELİŞMELERİ

Şifreli Telgraf:

Batı Cephesi Karargâhı, 9.7.1920

Pazarcık Nahiye Müdürü eliyle

İnegöl'de 20. Kolordu K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

1- 56. Tümen Bursa doğusunda Yenişehir-Bursa yollarını tutup Çataltepe sırtlarında kalacak ve burada sonuna kadar mukavemet edecektir.

2- Sizin de İnegöl'de kalmanızı, İnegöl ve Yenişehir halkından faydalanarak 56. Tümeni takviye etmenizi ve mukavemet gücünü artırmanızı rica ederim.

3- Ben, Bilecik ve Bozüyük tertibatıyla meşgul olmaya başladım. Sizin de ilerideki tertibatla vatan namına meşgul olmanızı rica ediyorum, İnegöl'de görüşmek üzere gözlerinizden öperim.[572]

Batı Cephesi Kumandanı
General Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bozüyük, 9.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1- 20. Kolordu Kumandanı Bekir Sami ve 56. Tümen Kumandanı Nazmi Bey ve Tümen mensubu diğer subaylar, Eskişehir'e gideceklerdir.

2- Albay Bekir Sami Bey, Eskişehir'de Kolordu Karargâhını, subayları ve birliklerini yeniden teşkil ve organize edecektir. Cephedeki tüm birliklerin yönetimini şimdilik ben üstleniyorum.

3– Bursa'dan gelen subaylar 20. Kolordu ve 12. Kolordu arasında ikiye bölünecek ve 12. Kolorduya ayrılanlar, haberleşme sonucuna göre gönderileceklerdir.

4– 56. Tümen, bilhassa teşkil edeceği alay için depolarda saniyen Eskişehir'de Mutasarrıflık tarafından teşkiline çalışılan Kuvayı Milliye, firar ve bakayadan istifade edilecektir. Hazırlanacak Kuvayı Milliyenin, Kumandan Bey'in emrine verilmesini Mutasarrıf Beyefendi'den rica ederim.

5– Eskişehir'e vardığımda, silahlarıyla birlikte ayırdığım 300 öğretmeni ve ayrıca 200 silahlı, Yarbay Galip Bey ve 56. Tümen Kumandanı emrine vereceğim.

6– 20. Kolordu, Eskişehir Mutasarrıfı, Galip Bey, 11, 24. ve müteakip tümen ve 12. Kolordu kumandanlıklarına yazılmıştır.[573]

Batı Cephesi Kumandanı
General Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Bozüyük, 9.7.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

1– Düşman şu anda İzmit'tedir. Gemlik–Bursa hattındadırlar. Düşman ya İzmit'den Sapanca–Adapazarı istikametine veya bunun kuzeyinden hareket eder veyahut Bursa vilayetinden İznik–Yenişehir–İnegöl üzerinden doğuya ilerler veyahut her ikisini de birlikte yapar.

2– Düşman hangi tarzda hareket ederse etsin, 24. Tümenin vazifesi, Lefke köprüsü–Karamürsel hattı kuzeyindeki mıntıkada ileri hareketi durdurmak, çekilmek gerekirse Adapazarı–Düzce yolu Geyve–Taraklı–Göynük yollarını kapatıp çekilmek, düşmanın tren ve karayollarından faydalanmasını uzun süre imkânsız kılmak ve gerekli tahribatı yapmaktır. Bunun için de tümen, Sakarya–Odaklar köprüsüne kadarki kısımda zorunlu taşıtları tahrip edecek, Kuvayı Milliyeyi taarruz ettirecek, düzenli birlikler Sakarya'nın batısında

mukavemet edecek, zorunluluk halinde Sakarya'nın doğusuna çekilecektir. Doğançay–Dinçeler tren köprüsü ile Örencik tüneli ve Geyve delikli kârgir köprüsü icap ederse tümen tarafından tahrip edilecektir.(574)

Batı Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Adapazarı, 8/9.7.1920 – V. 11.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– 143. Alay I. ve II. Taburu ile cebel takımı Geyve boğazına nakledilmiş ve yığınak yapmaya başlamıştır.

2– III. Tabur bu gece nakledilerek Lefke'de ihtiyat olacaktır. Tahribatlar için de istihkâm birliği sevk edilmiştir.

3– Bursa Müdafai Hukuk azalarından gelen çağrı üzerine Gökbayrak taburu da şimdiki yerinden alınıp 9.7.1920 akşamı Lefke'ye gönderilecektir. Yerine de Adapazarı Taburu geçecektir.

4– Milli Alay Kumandanı, İzmit mıntıkasındaki yerleri idare için Adapazarı'na çağırılmıştır.

5– 121 sayılı Kolordu emri ile Batı Cephesi kumandanlığının 65 sayılı emri çelişkilidir. 24. Tümenle ilgili nasıl hareket edileceğinin bildirilmesini arz ederim.(575)

24. Tümen Kumandanı
Atıf

9.7.1920 günü gerçekleşen olaylar ve haberleşmenin kayıtlı olduğu bu bölümün sonunda yaver Yüzbaşı Selâhattin'in şu el notu bulunmaktadır:

«İstasyonda TBM Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa ile Garp Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa ve bir kısım milletvekili-

nin Bekir Sami Beyi Bozüyük istasyonunda beklediklerini haber verdiler. Bekir Sami 'Bey de trende bu zevata katıldı. Ancak burasının zayıf bulunması nedeniyle bir başka vagona geçtiler. Trenle Eskişehir'e hareket ettiler. Tren, Eskişehir'e 9.7.1920 günü saat 6' ya doğru ulaştı. Ali Fuat Paşa ve Bekir Sami Bey Eskişehir istasyonunda indiler. Mustafa Kemal Paşa ve mebuslar Ankara'ya döndüler. Mustafa Kemal Paşa, yanında bulunan zevat huzurunda Askeri durum ve Kolordu hakkında icap eden malumatı Kolordu Kumandanından alıp rapor suretlerini bir bir incelcyerek notlar almıştır...»[576]

9.7.1920 gününe ait şifrelerden olup Genel Kurmay Başkanı Miralay İsmet imzasını taşıyan aşağıda kayıtlı olan şifre oldukça ilginçtir. Çükü kumandanı bulunduğu 20. Kolordu karargâhı Eskişehir'de olduğu halde, sadece ve sadece vazifeşinaslığı ve Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın talimatlarıyla Bursa'da 56. Tümen Kumandanıyla birlikte kalarak istikbalini tehlikeye atan Bekir Sami Bey'in bu tutumu, çekmiş olduğu doğru şifrenin dahi yanlış anlaşılmasına sebep olabilmiştir.

Şifreli Telgraf:

Ankara, 8.7.1920 – V. 9.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına

24. Tümenin Bursa mıntıkasına çekilmesi dolayısıyla çekilen: «Kolordu Kumandanı Bursa'da, Kolordu ve Karargâhı da Eskişehir' dedir. Eskişehir'deki Kolordu Karargâhına da ayrıca yazılacaktır» mealindeki 9.7.1920 tarihli telgraf anlaşılamamıştır. Tekrar edilmesi ve yanlışlığa meydan vermemek üzere şifreyle verilmesini istirham ederim.[577]

Genel Kurmay Bşk.
Albay İsmet

Bugün almış olduğu şifrelerden ilkinde dağılıp tamamen yok olan eski Kuzey Kolordusu Kumandanı Miralay Kazım Bey'in Eskişehir'de bana bağlı birlik ve diğer imkânlardan da istifade ile yeni bir müfreze oluşturulmakta olduğuna, ikinci şifre ise 11. Tümen kumandanlığından ve Bozüyük'e intikal için yapılan sevkiyatlar bildiriliyordu. Son şifre de Yalova–Orhangazi Kuvayı Milliye Kumandanı İbo'dan geliyordu. Ve Kaymakam Abidin Bey ile Jandarma Bölüğü Kumandanı Şerif Bey'in personel maaşlarını da alıp İznik'e gitmiş olduklarına dairdi. Son şifre konusunda 11.7.1920 günü Vali Hacim Bey'e ve ilgili yerlere aşağıdaki şifreleri yazdım.[8] (378, 579, 580)

Şifreli Telgraf:

Eskişehir, 11.7.1920

Bozüyük'de Vali Hacim Bey'e,

Karsat Boğazına İngilizler geldi diyerek personel maaşı paralarını alıp kaçan Orhangazi Kaymakamı Abidin Bey ile Jandarma Bölüğü Kumandanı Şerif Bey'in sebebiyet verdikleri heyecanın giderildiği Kuvayı Milliye Kumandanı «İbo» imzasıyla bildirilmiştir. Karsat'ın ellerinde olduğu ve sonuna kadar savunması için tedbir alındığı da ilave ediliyor. İlgililer hakkında icap eden tedbirin aldırılmasını rica ederim.

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Eskişehir, 11.7.1920

Ankara'da Genel Kurmay Başkanlığına,
Bozüyük'de Batı Cephesi Kumandanlığına,

Orhangazi Kaymakamı ve Jandarma Kumandanının «İngilizler Karsat Boğazına geldi» diye şayia çıkartarak bazı uygunsuz davranışlarla birlikte kaçtıkları, halkta görülen heyecanın Yalova'dan gelen Kaymakam Cemil Bey ve Kuvayı Milliye Kumandanı «İbo» tarafından giderildiği, Karsat boğazı için de icap eden tedbirin alındığının bildirildiğini arz ederim.(581)

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

11.7.1920 gününe ait diğer gelişmeler ve haberleşmeler de şöyledir:

Şirfeli Telgraf:

Bozüyük, 11.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

Kuzey cephesinden düşmanların, Bursa ve Kestel'in bir hayli doğusuna geçmiş oldukları, İnegöl'deki keşif süvarisi kuvvetlerinin köylülerle yaptıkları görüşmelerden anlaşılmıştır. Bursa Kuvayı Milliyesinin dağınık bulunan gruplarından, mahallinde istifadeye çalışılacaktır. 11. Tümen tamamen 500 mevcutlu, 3 makinalı ile bu akşam Bozüyük'e geldi. Gökbayrak Taburu Lefke'de toplanmıştır. Bolu'dan gelen 135. Alay Birinci Taburu 290 tüfekli, 4 makinalı ve bir cebel ile 400 gayri müslim askerle bugün Bilecik'e ulaşacaktır.(582)

Batı Cephanesi Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Adapazarı, 11.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

1– Bölgemiz genellikle sakindir.

2- 134. Alay, birinci taburu ile Geyve'ye naklettirildi. İkinci tabur toplu halde beklemekte, üçüncü tabur da Karaçam'dadır.

3- Balcık'daki Osmancık Taburu 200 atlılık bir İngiliz süvarisinin ilerlemesini geri püskürtmüştür. Arz ederim.(582)

24. Tümen K.
Atıf

Şifreli Telgraf:

Bozüyük, 11.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

56. Tümen Kumandanı Yarbay Nazmi Bey 57. Tümen Kumandanlığına, 57. Tümen Kumandanı Yarbay Şerif Bey de 56. Tümen Kumandanlığına tayin edilmiştir. Şerif Bey sağlık durumu nedeniyle şimdilik bir süre 12. kolordu emrinde kalacaktır.(583)

Batı Cephesi K.
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Eskişehir, 11.7.1920

Bozüyük'de Batı Cephesi Kumandanlığına,

56. Tümen Kumandanı Yarbay Nazmi Bey, esaretten yeni dönmüş olup ailevi durumu itibariyle yeni görevi isteyerek kabul edeceğini sanmıyorum. Nazmi Bey, çevreyi birliği ve imkânları tanıdığı için yeni birlikte daha yararlı olacaktır. Kendisi teşkilatçıdır. Hem bu tür bir tayin kendisini cezalandırma anlamı taşır. Bu nedenle, teşkilatçı olmaktan çok savaşçı olan Şerif Bey'in 57. Tümende istihdamı ile Nazmi Bey'in görevinde bırakılmasını arz ederim.(583)

20. Kolordu K. Bekir Sami

Şifreli Telgraf:

Eskişehir, 11.7.1920

56. Tümen Kumandanlığına,

Emrinizde bulunan 2. Alay, 173. 174. Alay amir ve subaylarından Bursa'ya ait gördüklerini ve mütalaalarını içeren bir rapor alınarak Kolordu'ya bildirilmesini rica ederim.[584]

20. Kolordu K.
Bekir Sami

12 TEMMUZ 1920 OLAYLARI

Şifreli Telgraf:

Bolu, 12.7.1920

20. Kolordu Kumandanlığına,

11.7.1920 günü Batum'dan gelen İtalyan bandralı bir vapurdan 104, İngiliz bandıralı bir vapurdan 1040 Fransız askeri Zonguldak'a çıkmıştır. Arz ederim.[584]

Mürettep Tümen Kumandanı
Nazmi

Şifreli Telgraf:

Bozüyük, 12.7.1920

Eskişehir'de 20. Kolordu K.
Bekir Sami Beyefendi'ye,

Kuzey Kolordusu Kumandanı Albay Kazım Bey Kütahya'ya gidecek ve Eskişehir–Domaniç–Yenice hattı ile Afyon–Uşak–Kula hattı arasındaki alanda ve Yenice–Balıkesir–Akhisar istikametinde örtme–kapama görevini yapacaktı. Ancak, bir taburu cepheye sevk edilen Kâzım Bey'in yerine bu görevin ifası size düşüyor. Yapılacak çete savaşı cephenin yükünü hafifleteceğinden bu hususa özel önem verilmesini istirham ediyorum. Kolordu Karargâhını İzzettin Bey'e devredip, sınırlı sayıdaki emrinizdekilerle Kütahya'ya giderek hemen göreve başlamanızı rica ediyorum. Cephe Karargâhı ve 56. Tümen

yeniden düzenleme işiyle göreve başlayacak olan Şerif Bey ilgilenir.[585]

Batı Cephesi Kumandanı
Ali Fuat

Şifreli Telgraf:

Eskişehir, 12.7.1920

Bozüyük'de Batı Cephesi K.
Ali Fuad Paşa Hazretlerine,

1- Oluşturulan Celal Bey müfrezesi 56. subay, 1200 er, 64 hayvan ve 34 arabayla Bozüyük'e hareket etmiştir. Ayrıca, Kolordu tarafından oluşturulan Sağlık Müfrezesi 2 subay, 20 er ve 4 arabayla hareket ettirilmiştir.

2- Celal Bey müfrezesine, tarafımdan İstanbul'dan daha önce getirtilen 915 takım İngiliz elbisesi verilmiştir. 900 silah kayışıyla, 500 çift yemeni ve çarık da temin edilerek, imkânlar oranında giydirilmiştir. Diğer eksikler Müdafai Hukuk tarafından giderilecektir. Söz konusu tabur 7 gün içerisinde ve Eskişehir'deki imkânlarımızla oluşturulmuştur. Arz ederim.[585]

20. Kolordu Kumandanı
Albay Bekir Sami

13 TEMMUZ OLAYLARI

Şifreli Telgraf:

Bozüyük, 12.7.1920 - V. 13.7.1920

Şifreli Telgraf.

20. Kolordu Kumandanlığına,

1- Bugün (12.7.1920) öğleye kadar İzmit'ten, Gemlik-Bursa hattının doğusuna geçmemiştir. Öğleden sonra muhtelif sınıflardan

oluşan iki kolun, İnegöl–Yenişehir yönüne ilerlediği yolcuların ifadesinden anlaşılmış olup incelenmektedir.

2– Amacım, Batı Cephesi birliklerinin ekserisini Bozüyük kuzeybatısında toplamak ve düşmanın doğuya ilerlemesini durdurmaktadır. Bunun için;

a) 24. Tümen Lefke'den Karamürsel hattının kuzeyindeki eski sahasını müdafaa edecek,

b) Bana bağlı olan Gökbayrak Taburu, merkezini Lefke'de tesis ile İznik doğusuna ve İznik–Nekece yolu üzerindeki Kaynarca mevkiine bir bölük sürecektir.

c– Alay 135. ve 70.'den oluşan Bilecik müfrezesi, Bilecik'e 4–5 kilometre kalan saha Yenişehir–Bilecik istikametini işgal ve müdafaa edecektir.

d– 11. Tümen, Karaköy batısındaki, Delioğlu–Kıranlar–Kızılcapınar hattını işgal ve müdafaa edecektir. Kuzey Kolordusunca oluşturulan 3 Tabur ve Bataryadan oluşan müfreze şimdilik Bozüyük'de ihtiyatta kalacaktır.

3– İkinci maddede adı geçen birliklerin tamamı bana bağlı olup, bizzat kumanda edeceğim. 20. Kolordu kumandanı, Eskişehir'de karargâhı derhal toparlayıp birliklerin ve teşkilatın her türlü gıda–cephane ihtiyacını karşılayacaktır.

4– Düşmanın Yenişehir–İnegöl hattına doğru ilerlemesi üzerine, Bilecik'e çağırılmış olan Kuzey Kolordusu Kumandanı Kâzım Bey, birlikleriyle beraber Bilecik'te toplanacak ve buradaki kuvvetlere kumanda edecektir.

5– Kolordular, kendilerine verilen emirleri seri şekilde ifa edeceklerdir. Ve bu konuda doğrudan doğruya Milli Savunma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve vilayetle haberleşeceklerdir. Birliklerinin gıda–cephane ve benzeri ihtiyaçlarıyla bizzat ilgileneceklerdir. Ben karargâhımla Bozüyük'teyim.[586]

Batı Cephesi Kumandanı
General Ali Fuat

- *Şifreli Telgraf:*

Bozüyük, 14.7.1920

20. Kolordu K. Bekir Sami Beyefendi'ye,

1- Milli Savunma Bakanlığından alınan şifre şöyledir:

«TBM Meclisi tarafından gösterilen arzu ve karar üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla Albay Bekir Sami Bey'in vazifesine son verilmiştir. Milli Savunma Bakanı Korgeneral Fevzi (Çakmak)».

2- Zatıalilerinin bu konudaki hukukunu ne dereceye kadar savunmuş bulunduğumu hissetmiş olduğumuz için bu hususlaki üzüntümüi takdir buyurursunuz. Halk arzusuna yönelik bir idarede bu gibi bir emir ve karara uymak da bir meziyet ve bir vatanseverlik olduğunu arz ve teyidle hürmet ve samimiyet eylerim.[587]

Batı Cephesi Kumandanı
General Ali Fuat

Görevime son verildiğinin bildirilmesini takiben 15.7.1920 tarihinde TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya aşağıdaki uzunca şifreyi çektirdim ve bilgi için Ali Fuat Paşa Hazretlerine de aynı şifreyi geçtim. Mustafa Kemal Paşa'dan 4 gün sonra cevap geldi.

Şirfeli Telgraf:

Eskişehir, 15 Temmuz 1920

Büyük Millet Meclisi Reisi

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Bakanlar Kurulu kararıyla görevime son verildiğine dair emri aldım. Bunu büyük bir soğukkanlılıkla karşıladığımı arz ederim ve bu emri almakla beraber İstanbul'un bir mahallesi gibi olan Bursa

bölgesinde baştan aşağıya kadar mevcut karşıt görüşlü unsurlar içinde bir seneden beri Anadolu Hükümetinin nüfuz ve kudretini devam ettirmek ve ilk defa Yunanlıların İzmir'e çıkışlarına karşı Milli Heyetin ilk bayrağını açanlar arasında bulunmak suretiyle yaptığım mücadelelerin şeref payını ve öğüncünü taşımakla bahtiyarım.

Bursa bölgesinde, defalarca vaki olan feryatlarıma karşı Milli Heyetten, bilhassa Bursa vilayetinin ulusal kaynaklarından hemen hemen hiç yardım görmediğim halde, derin bir fakirlik içinde 56. Tümeni ümit ile donatarak 3.000 savaşçı mevcudu ile kadro teminine muvaffak olabildim. Ve bunun 1.300 mevcutlu 172. Alayını Balıkesir cephesine gönderdim. Elime geçen parayı, İstanbul'dan kaçırabildiğim 300'den fazla subay ve birçok silah ve cephane ile teçhizata sarf etmek suretiyle ve Ankara için sarf ederek emrimdekileri de yoksul bıraktım. 8.000'den fazla savaşçı mevcudu olan İzmir Kuzey Cephesinin, Balıkesir önündeki savaşına 56. Tümeninin bütün imkânı ile katılmasına birlikte karar verilmişti. İzmir Kuzey Cephesini perişan eden kuvvetli düşman birlikleri Sülüklü önüne geldiğinde ve İngilizler daha Mudanya ve Gemlik'i tutarak bir günlük yürüyüş ile Tümenin bütün hattını kesmek tehdidini gösterten ve Bursa halkının da vatanın savunması için yardım etme yerine aksine muhalefet tavrı aldıktan sonra, 1.500'den fazla silaha sahip olmayan 56. Tümen birliklerinin mağlup olacağı gayet tabii idi. Meydana gelen bu zor durum karşısında, Bursa'daki ulusal kuvvetlerin ve müesseselerin boşaltılması ve mahalli bir Hükümetin oluşturulması hakkında bizzat tarafınızdan da emir verilmek mecburiyeti hasıl olmuştu. Bu durum karşısında 56. Tümenin bozuk maneviyatı ile çekilişi esnasında, Bursalı olan askerlerin tamamını kaybettikten ve bu suretle mevcudu kalmamış birliklerin geri çekilişi anında silahlı Müslüman köylülerimiz tarafından tecavüze uğranıldığı gibi düşman tarafından hakiki bir tazyike maruz kaldıktan sonra Bursa'nın doğusunda bir noktada toplanılmaya muvaffak olunmuştur. Bununla beraber, subayların gayreti ve Bursalı olmayan bazı erlerin hamiyeti ile Tümende mevcut 4 top ve 9 makinalı tüfekten, 3 top ile 5 makinalı tüfek kurtarılarak

Eskişehir'e getirilmiştir. Düşman eline ancak bir Osmanlı topu ile 2 makinalı tüfek geçmiştir.

İnegöl ve Yenişehir'de birer Geçici Hükümet ilan edilmesi, Bilecik Mebusu Mehmet Bey'in kardeşi, İnegöl Belediye Reisi Osman Bey'in geri çekilme esnasında düşmanca tavır takınması, Bursa, İnegöl ve Yenişehir'den, düşmanı davet etmek üzere özel heyetler oluşturulup gönderilmesi, Bursa vilayetinin halkı hakkında bir fikir verebileceğinden buradâ belirtme gereğini duydum.

Arzına çalıştığım durumlara rağmen Büyük Millet Meclisinin bunca seneden beri gösterdiğim sadakat ve akılcı tavrımı dikkate almıyarak vermiş olduğu güvensizlik kararını, bir telaşın eseri sayıyorum. Bu karar, ulusumuzun istiklali için sarf etmekte olduğumuz mesaiden beni alıkoyamayacaktır. Fakat bu karar ile en tehlikeli zamanda boş oturmaya mahkûm olmakla, bu zamana kadar yaptığım mücadelelerin hazin bir karşılığını almış sayıyorum. Şahsen çalışmaya arzuluyum. Yakınınızdakilerin güvensizliği karşısında burada çalışma imkânı bulamayınca, Kafkasya'da bulunan arkadaşlarla çalışmak üzere gönderilmeme izin verilirse, bugüne kadarki vatanperver mesailerimin taraflarınca kısmen de olsa takdir edildiğine sayıp müsterih olacağımı arz eylerim efendim.

Batı Cephesi Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretlerine, Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yazdığım şifreli telgrafın bir nüshasını bilgilerine ve takdirlerine arz ederim.[587]

Albay Bekir Sami

Kongre:
18.7.1920

20. Kolordu Kurmay Başkanlığına
Eskişehir'de Albay Bekir Sami Beyefendi'ye,
15.7.1920 tarihli şifreye cevaptır.

Kutsal vatanımıza olan hizmetlerinizi takdir ediyorum. Yapılan işlemden üzüntü duymamanızı ve alıngan davranmamanızı özellikle

rica ediyorum. 19.7.1920 akşamı cephelere gitmek üzere Ankara'dan trenle hareket ediyorum. Bu hususta sizinle beraberce görüşeceğim efendim.[588]

19.7.1920
Büyük Millet Meclisi Reisi
Mustafa Kemal

Albay Bekir Sami Bey'in Bakanlar Kurulu tarafından görevden alınmış olduğu 14.7.1920 tarihinden önce gelişen olaylar ve TBM Meclisinin konuya ilişkin müzakereleri ile cephe kumandanı Ali Fuat Paşa'nın raporuna ve hatıratına göz atmak meselenin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilecektir.

8.7.1920 tarihinde Bursa'nın Yunanlılarca işgal edilmesi ülke çapında büyük bir tepki doğurdu. Osmanlı İmparatorluğunun uzun süre başkenti olarak kalan, birçok padişahın ve bilginin mezarının bulunduğu Bursa şehri, dinci çevreler için önemli bir merkezdir. Bu nedenle de Ankara'daki genç Meclisin, dinci grupların etkisiyle olayı şiddetli tartışmalara konu etmesi normaldir. Ancak, olayın Meclis gündemine gelişinden önceki gelişmeler enteresan ve hissi birtakım nedenlere dayandığı kanısını vermektedir.

Önceki bölümlerde teferruatlı olarak anlatılan ve Aralık 1919 tarihinde Bursa veya Bilecik merkezlerinde yapılmakta olan milletvekili seçimlerinde Mustafa Kemal Paşa ve Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı Albay Şevket Bey'in tavsiyesiyle eskiden hariciyeci olan Fahrettin Hayri'nin mutlaka seçtirilmesi ve bunun için de icap eden çalışmaların yapılması istenmişti. Bekir Sami Bey de kendisine bağlı kumandan ve yöneticileri görevlendirerek, Fahrettin Hayri'nin seçimi kazanabilmesi için elinden geleni yapmışsa da başarılı olmamıştı. Daha sonraki yıllarda «Deli Fahri» olarak anılacak olan Fahrettin Hayri, Bursa'nın işgalinden sonra Ankara'da ortaya çıkan ve halkı kışkırtanların başında yer almıştır.

Yıllar sonra 7.7.1969 tarihli Yeni İstanbul Gazetesi'ndeki köşesinde Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu olayı şöyle anlatmaktadır:

«1920 Ankara'sında Bursa için miting, bu yürüyüş ve bu miting, Birinci Meclis Ankara'sında ilk siyasi yürüyüş ve mitingtir. İlk halk hareketidir.

Gâvurun Bursa'ya girişi Ankara'ya Müstafa Kemal'in gelişi ve Meclisin açılışından daha çok tesir etti. Halk akın akın Hacıbayram Camiine koştu. Tüm minalerden yanık yanık selâ sesleri yükseldi. Namazdan sonra Hacıbayram Veli Hazretlerinin türbesi önünde toplanmış 'Allahü Ekber, Allahü Ekber, Lailahe İllallahü Allahü Ekber...' tekbir sesleri yeri göğü inletiyordu.

İşte bu anda türbenin kapısı açıldı. Sonradan Deli Fahri diye diplomasi tarihine geçen Fahrettin Fahri– Hacıbayram Veli'nin ayetli yeşil bayrağını kapıp başındaki kırmızı fesinin püskülleri sallanarak halkın önüne düştü. Boğa gibi böğüren ve çok gür olan sesi tekbirin ahengini bozuyordu. Hepimizi peşinden sürükleyerek hastahane önüne kadar götürdü. Bayrağın gönderi kalın ve pek uzundu, 1.90'lık boyuyla gönderi omuzuna vurmuş, hayret! Bana mısın demiyordu. Bayrağı eski duvar kalıntısı üzerine dikerek haykırdı:

'Ey ümmet–i Muhammed! Ey Türkoğlu Türkler! Şimdi söylenecekleri iyi dinleyiniz!'

Bu andan itibaren söz hocalarındı. Günün ölmez hatibi de Kırşehir Mebusu Müfit Hoca oldu.»

Nizamettin Nasif Tepedenlioğlu'nun bu yazısının neşrinden kısa bir süre sonra yazara Naşit Uluğ'dan Fahrettin Hayri ile ilgili olarak gelen bir mektubun özetinin 5 Ağustos 1969'da yine aynı köşede neşredildiğini görüyoruz:

«Vakit gazetesi adına Anadolu adaylarının seçimlerini izliyordum. Bursa'dan aday olamayan Fahrettin Hayri (Deli Fahri) Bilecik'ten aday olmuştu. Ahmet İffet Bey gibi sevilen ve geniş çevresi olan birisine rakip olmuştu. Fahrettin Hayri, Ahmet İffet'

in ihtihatçı olduğundan bahisle tüm dünya kamuoyu önünde protesto eden telgraflar çekip yazılar yazdıysa da atı alan Üsküdar'ı geçmişti. Başarılı olabilmesi mümkün değildi. Nitekim olamadı da.»

Ankara mitingi 12.7.1920 günü gerçekleşmişti. Aynı günün öğlesinden sonra başlayan ve 14 Ağustos tarihine kadar aralıklarla tartışma konusu yapılan Bekir Sami Bey ve bazı komutanların görevlerinden azledilmesi görüşmelerinin ilk bölümünde Mustafa Kemal Paşa'nın vermiş olduğu izahat yeterli görülmüşse de milletvekillerinin söyledikleri ile Komuta Heyetinin rapor ve cevaplarına özet halinde de olsa göz atmakta fayda bulunmaktadır:(589)

Refik Şevket (İnce) Bey– Her fiilin karşılığında bir sorumluluğun olduğunu herkesin iyice öğrenmesi gerekir. Salihli'den Uşak sınırına kadar kaçan bir Tümen kumandanı ile Aydın cephesinde başarılı olamayan Şefik Bey ve nihayet Bursa'yı idare edemeyen Tümen kumandanının görevlerinden alınması gerekir. Gerekirse çalışırım, askere giderim ama bu üç kumandanın emrinde değil.

Mustafa Necati Bey– 30.000 kişi karşısında 4–5 bin kişinin bulunduğunu unutmayalım. Düşman tek başına kazanmadı. Damat Ferit Paşa hükümeti ile ittifakı nedeniyle kazandılar. Ben cephede bulundum. Cephedeki kıtalar görevini yaptı. Subaylar ve kumandanları suçlamak doğru değildir. Hatayı biraz da kendimizde arayalım. Propagandayı ihmal etmeyiniz.

Genel Kurmay Başkanı İsmet (İnönü)– Genel Kurmay Başkanlığının görevini yapmadığını söylemek için kuvvet kullanımında hata yapılmış olması gerekir. Bizim hatamız olmadı. Olmayan kuvvetleri mi düşmanın önüne sürecektik? İstanbul'dan nasıl kovulduğunuzu unutmamalısınız. Cephede canını dişine takıp çarpışan insanlar için söz söylerken dikkatli olmak gerekir. Sokakta duyulan gelişigüzel söylenmiş dedikodulara itibarla konuşmamak gerekir. Salihli cephesinden kaçtığı söylenen kumandan hakkında cephe komutanına sordum. Sadece verilen vazifeyi ifa etmiş olduğunu öğrendim. Lütfen kumandanlar için söz söylendiği anda, müdahale edip engel olunuz.

Hamdullah Suphi (Tanrıöver)– İmkânsızlıkları biliyoruz. Tarihin en zor sorumluluğunu yüklendiğimizi de biliyoruz. Vekiller, lütfen kontrollarını iyi yapsın, Bursa'da vazifesini yapmayan Bekir Sami ve Vali Hacim Bey neden hâlâ görevdeler? Bursa mebuslarının anlattığına göre bu kişiler görev zamanı gelince herkesten önce kaçtılar. Yalansa vebali Bursa milletvekillerinindir. Çürükleri ayıklayıp, etkin, seyyar bir kuvvet oluşturulmalıdır. Muntazam bir kuvvet ve dirayetli bir kumandan darmadağınık Yunan kuvvetlerini perişan eder.

Mustafa Kemal Paşa'nın açıklamaları sonucunda yeterlik önergesi verilmiş ve o gün için tartışma durmuştur. Bakanlar Kurulu Meclistcki tartışmalardaki baş hedef olan Bekir Sami Bey ve Aşir Bey'i 14.7.1920 günü görevden almış ve tebligatları da yapılmıştır.

Aynı tarihlerde Eskişehir'e gelen Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami Bey'le görüştükten sonra şu tavsiyede bulunacaktır:

«Mecliste yapılan taarruz size değil bana ve hükümetedir. Sabırlı olunuz. Her şey düzelecektir.»

Bekir Sami Bey, Hacim Bey ve Aşir Bey'in görevden alınması Meclis'de ikinci tartışmaya neden oldu. «Mademki görevden alındılar, öğleyse ithamlar kısmi de olsa doğruymuş. Bu durumda neden Divanı Harbe verilmiyorlar» diye İçişleri Bakanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığına Afyon Milletvekili Şükrü Bey tarafından soru yöneltilmiştir. Konunun Mecliste müzekeresi sırasında yapılan konuşmaların özeti şöyledir:

Genel Kurmay Başkanı İsmet– Bursa ve Alaşehir'in düşman eline geçmiş olması bu cephelerde savaşan kumandanların hatalarının sonucu değildir. Cephe kumandanı ve hepinizin takdir ettiği Ali Fuat Paşa'nın arz edeceğim raporu da bunu doğruluyor.

Bir kumandan ya sevk ve idare hatasından veya savaştaki korkaklığından veya ihanetinden Divan–ı Harbe verilir. Oysa, Albay Bekir Sami Bey'in takdim edilen yazışma evrakından da anlaşılacağı üzere en küçük bir hata yapmamıştır. Bekir Sami Bey,

Birinci Dünya Savaşında Kuvvei Seferiye ve Tümen Kumandanı olarak Kafkas dağlarında ve Irak sahralarında Osmanlı kahramanlığını yaşatmış ve düşmana kendisini kabul ettirmiş seçkin bir kumandandır. Milli Mücadelede ise herkesin bildiği üzere, mütarekeyi takiben Anadolu'ya geçerek, düşman zulmüne karşı ilk isyan bayrağını açmış, İzmir cephesini oluşturmuş, İstanbul'un mahallesi mesafesindeki Bursa'da pervasızca iki seneyi aşkın süre çalışmış, parlak vaatlere ve tehditlere aldırmadan karşı koyarak vatanperverliğini, yüksek ahlak ve karakterini bilfiil ispatlamış soylu, yurtsever bir kumandandır.

Yarbay Aşir Bey'e gelince, adı geçenin idare ve sevk hatasını görmedim. O sadece verilen görevi yaptı. Onun da mazisi başarılarla doludur. 5–6 aydır başarıyla görev ifa etmiştir.»

Ali Şükrü Bey– Bekir Sami Bey için cephe kumandanının söyledikleri doğrudur. Biliyorum ki, İzmir taraflarında bir hayat uyandırmak üzere, bilhassa Balıkesir tarafına gönderilmişti. Güvene layık bir kumandandır. Aşir Bey de öyledir. Gerek biz ve gerekse kumandanlar birbirimizin hissiyatını daha iyi anlamalıyız.

Besim (Atalay) Bey– Aşir Bey gerçekten cezalandırılmalıdır. Terhis ve izinlerde hatalı hareket etmiştir.

Osman Bey– Kendisinden sık sık bahsedilen Bekir Sami Bey'i hatırladım. Birinci Dünya Harbinde Muş'a gelmişti. Sertliğiyle tanınırdı. Bir asker gibi dümana hücum ederken halka bir baba gibi şefkat gösteriyordu. Önemli hizmetleri vardır.

Hamdullah Suphi Bey– Sorumlu olduğunu sandığımız kumandanlar için söylenen sözler bizi şaşırttı. Bu kumandanları övmek için bile bundan başka söz söylenemezdi. Biz Meclisiz, kumandanların haysiyeti önemlidir ama sorumluları aramak da hakkımız ve görevimizdir.

Genel Kurmay Başkanı İsmet– Konu olan arkadaşlarımız üzerine daha fazla durmayalım. Görevinden alınmış ve kendilerini savunamayacak kişiler hakkında elde yeterli delil olmadığı halde saldırmak doğru değildir.

Mustafa Kemal Paşa– Konu bir ordunun harp harekâtıdır. Harekâtı mütalaa ederken de sorumlu kumandanların içinde bulundukları mahalli imkânlara, uğradığı güçlüklere bakmak icap eder. Burada ifade edilen düşünceler cephenin şartlarına uymaz. Batı Cephesi Kumandanlığına bir arkadaşımızı tayin ettik. O da «gidip araştırdım, tetkik ettim. Bu kişileri itham edecek bir şey yoktur» diyor. Kendisine hepimizin itimadı vardır. Bekir Sami Bey neden ithaf edilsin? İthamı olan bana sorsun, ben cevap vereyim.

Hamdullah Suphi Bey– Bursa'dan alınan bütün malumata ve milletvekillerinin ifadesine göre daha düşman gelmeden şehri terk etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa– Çok aldanıyorsunuz, Beyefendi hazretleri. Müsaade buyurun da cevap vereyim. Söz aldım, konuşma sırası bendedir. Bu zatın söylediği genellikle yalandır ve yanlıştır. Efendiler, Bekir Sami Bey Bursa'yı terk etmemiştir. Ben kendi imzam ile Bursa işgal edilmeden önce emir verdim. Askeri harekâtın gerektirdiği hareketin doğrusu Bursa'yı terk etmek idi.

Nafiz Bey– Şu halde siz de mesulsunuz.

Mustafa Kemal Paşa– Askeri harekâta olması lazım gelen şey eldeki kuvvetlerin neticeye kadar herhangi bir mevkiyi koruması değildir. Bekir Sami Bey, Bursa'yı niçin daha önce terk etmedi diye sormak gerekir. Benim emir verdiğim zaman Bursa'yı terk etseydi bugün ordumuzun bir tümeni daha olacaktı. Bu hususları Eskişehir'e gittiğimde kendisiyle bizzat görüşüp sordum, cevabını aldım. Bizler bu harekâtla uğraşırken Hamdullah Suphi Bey İstanbul'da oturuyordu. Neden daha önce gelip bugünkü gibi tavır koymadı?

Yüksek heyetinizce eleştirildiği için o arkadaşlar görevden alınmış ve sarsılmışlardır. Bu nedenle Bakanlar Kurulu görevden aldı, suçlu olduklarından değil. Bu iş burada bitmelidir. Bekir Sami Bey, Kolordu Kumandanıdır, en büyük kumandandır. Gerçi üzerinde Ordu Kumandanı ve Grup Kumandanı olabilir. Kolordu

Kumandanı savaşan bağlı kumandanlarının yanında yanı başında olacak diye bir şey yoktur. Kolordusunda bulunur ve Tümen Kumandanlarına emir verir. Bu durumda Kolordu Kumandanı değil tümen Kumandanlarını eleştirmek gerekir.

Hamdullah Bey ordu daha iyi oluşturmalı ve daha iyi giyindirmeli diyor. İmkân var da yapılmıyor mu?»

Mustafa Kemal Paşa'nın son sözlerinden sonra yeterlik önergesi verilerek, 14.8.1920 tarihinde şartsız olarak görüşmelere son verilmiş ve Bekir Sami Bey, Aşir Bey ve Şefik Bey'in suçsuzlukları da tescil edilmiş oldu.

TBM Meclisinde hareketli tartışmaların yapıldığı tarihlerde İstanbul Hükümeti de Sevr Anlaşmasını onaylama çalışmaları içerisindedir. Anadolu ve İstanbul'da durum oldukça karışıktır. Bekir Sami Bey yaveri Yüzbaşı Selâhattin ile Eskişehir'dedir. Buhranlı günler yaşamaktadırlar. En önce kendisini toparlayan Bekir Sami Bey, Yüzbaşı Selâhattin'in kayınpederi Ali Rıza Bey'in, Kastamonu ili Daday ilçesi Askerlik Şubesi Reisliğine tayinini yaptırmış ve kendisinin ve yaverinin eş ve çocuklarını da Ali Rıza Bey'le 2 Eylül 1920 tarihinde Eskişehir'den Daday'a uğurlamıştır.

Eş ve çocuklarını uğurladığı günden 2 gün sonra da Bekir Sami Bey'in Antalya ve Muğla Bölge Komutanlığına tayin emri tebliğ edilmiş ve 10 Eylül 1920 günü de yeni görev yerine hareket etmiş ve 19 Eylül'de Antalya'ya ulaşarak fiilen görevine başlamıştır.(590)

Ege Bölgesine örgütlenmeyi sağlamak üzere gittiği Mayıs 1919 ortamından farklı olmayan bir ortamla karşılaşmıştır. Ulusal Mücadele bu yörelerde yok gibidir. İtalyanlar her şeye hakim, Rumlar da örgütlü durumdadır. İlk iş olarak Müdafai Hukuk Örgütü kurup halkı bilinçlendirmek üzere çalışmalara koyulmuştu ki, Konya isyanlarının uzantısı Manavgat üzerinden Antalya'ya doğru yayılma eğilimi gösterir. Bekir Sami Bey, hazırladığı müfrezeyi asilerin üzerine göndererek asileri Manavgat Çayı'nın gerisine püskürtmeye muvaffak olur. Daha sonra da Demirci Efe'nin

de katkılarıyla asileri tamamen bozguna uğratmayı başarır.

Antalya'daki görev süresi henüz 4 ayını doldurmak üzereyken 6 Aralık 1920 tarihinde Bekir Sami Beyin tayini, Kuzey Kafkasya Askeri Delegeliğine yapılıp yardımcısı olarak da yaveri Yüzbaşı Selâhattin görevlendirildi. Aynı tarihlerde Ali Fuat Paşa da Moskova Büyükelçiliğine tayin edilmişti. Kendisiyle buluşmak üzere 8 Aralık 1920 tarihinde Antalya'dan ayrılan Bekir Sami Bey'i Ankara'da Ali Fuat Paşa karşıladı. Aldıkları bilgilere göre, o günün koşulunda kendi gücümüz dışında yardımcı dış kuvvet ve mali desteğe ihtiyaç hisseden Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami'yi Kuzey Kafkasya delegeliğine tayin ettirirken, oradan teşkil edeceği bir Kolordu ile yardım getirmeyi başarabilecek kumandan olarak Bekir Sami'yi görmesinin etkili olduğu anlaşılır. Zira, Bekir Sami Bey de Kuzey Kafkasya kökenli Çerkes bir ailedendir ve daha önce de Kafkasya'da elde ettiği başarıları vardır.(591)

Antalya'dan Ankara'ya gelip hazırlıklarını tamamladıktan sonra Ali Fuat Paşa ile programda mutabık kalarak yaveri ve emrine verilen 10 süvari ile birlikte Kastamonu'ya gitmek üzere Ankara'dan ayrılıp 19 Aralık 1920 tarihinde Kastamonu'ya, ailesinin yanına ulaşır. 6 Şubat 1921'de Trabzon'a ulaşıp Cihan Oteline yerleşirler.

Trabzon'a ulaştıktan sonra Bekir Sami Bey ilk iş olarak Erzurum'da 15. Kolordu Kumandanı olan Kâzım Karabekir Paşa'yla haberleşip Batum ve Taupsa yollarından hangisinin daha emin yol olduğunu sorar. Alınan cevaplar olumsuzdur. Rusya'da karışıklıkların yoğun olduğu, Batum yolunun kapalı bulunduğu, Azerbeycan–Ermenistan–Rus Bolşevikleri ve Gürcistan arasında savaşların devam etmekte olduğu bildirilmektedir.(592)

Üstlendiği görevi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği hususunda Kâzım Karabekir Paşa'nın görüşünü sorar, gelen cevap ise şöyledir:

«Anadolu'ya yardımın ancak kendi içinden olabileceği denemeyle anlaşılmıştır. Dışarıdaki arkadaşlarımız bir şey yapamaz du-

rumdadır. Ve iş yapıyorum diye İslam alemine hayır değil, şer götürmüşlerdir. Size saygı ve içtenliğim vardır. Emrederseniz sizi Kars Müstahkem Mevki Kumandanlığına tayin edeyim, gene beraber çalışırız.»

Bekir Sami Bey bu öneriyi kabul edip, bir taraftan görev talebinde bulunurken diğer taraftan da Milli Savunma Bakanlığı'na yazılı müracaatla, mevcut koşullarda verilen görevi gerçekleştirme imkânı göremediğinden görevden affını talep eder. 22 Şubat 1921 tarihli bu talebi, Milli Savunma Bakanlığınca yanlış yorumlanarak Karabekir Paşa'nın önerdiği atamaya da müsaade edilmez. Bunun üzerine tedavi için izin isteyerek Viyana'ya gider. Tedavi dönüşünde de ikinci kez açığa alınır ve Kastamonu'da ailesiyle birlikte uzunca süre ikâmet etmeye mecbur bırakılır.

Daday'da kaldığı süre içerisinde birkaç kez faal görev talebinde bulunur. Bu taleplerden birisine o tarihte Milli Savunma Bakanı olan General Refet Bele aşağıdaki cevapla görev teklifinde bulunur.(593)

Şifreli Telgraf:

7.11.1921

Daday'da Albay Bekir Sami Beyefendi'ye,

Yüzbaşı Selâhattin'in maaşını tam olarak verdirmek imkânı aradım. Takdir edersiniz ki, halen birçok kanuni prosedüre tabiyiz. Açıkta olanlara tam maaş verebilme imkânı bulunamıyor.

Zatıalinizin de uygun bir göreve tayini için göreve geldiğimden beri imkân araştırıyorum. Ordunun bugünkü kadrosuna göre buna imkân bulamıyorum. İleride doğabilecek ilk fırsattan yararlanmak koşuluyla Konya'daki Harp Divanı Başkanlığını kabul etmenizi ve muvafakatınızın bildirilmesini rica ederim.

Selâhattin Kasım ayı sonuna kadar izinli sayılacak ve ödenekleri tam olarak verilecektir.

Aralık ayı başlangıcından itibaren açıkta kalmasına sizin de izin vermeyeceğinizden eminim.

Gözlerinden öper, cevabını beklerim.

Müdafai Milliye (Milli Savunma) Bakanı
Refet

Refet Paşa'nın görev teklifini Bekir Sami Bey kabul etmez ve aşağıdaki cevabı verir.(593)

Cevabi Şifre:
Müdafai Milliye Vekili (Milli Savunma Bakanı)
Refet Paşa Hazretlerine,
Çok acele ve şahsa özeldir:

1- Orduda uygun bir görev verebilmek için imkân aramak ve Yüzbaşı Selâhattin'in izinli sayılmasıyla tahsisatının tam olarak verilmesi için gösterdiğiniz samimiyet ve sevgiye şükranlarımı arz ederim. Yüzbaşı Selâhattin istikbalini bana bağlamış, gelişmelere göre de geleceğini kaybetmiş bir durumdadır. Yasal imkânlar ne ise ona şüphesiz uyacaktır.

2- Rusya'daki vazifenin yerine getirilmesine şartların imkân vermeyeceğine ilişkin müraccatının istifa dilekçesi şeklinde yorumlanması, Kâzım Karabekir Paşa'nın önerdiği Kars Mevkii Müstahkem Kumandanlığına tayinime eski Milli Savunma Bakanı Fevzi Paşa'nın (Çakmak) izin vermemesi, Nurettin Paşa'nın tavsiyesiyle zannettiğim sıkıyönetim komutanlığına tayin teklifini kabul etmemem ve Eskişehir ve Sakarya savaşlarından önceki müracaatlarımın cevapsız kalması sonucunda vatanın kurtarılması kavgasında pasif bırakılarak çok ağır manevi bir cezaya çarptırıldım. Ayrıca, gittiğim yerlerde bir casus gibi takip edilmem, yükselme uğruna dalkavukluk edenlerin hakkımda uydurdukları rivayetler sonucunda gerçekmiş gibi söylentilere Mustafa Kemal Paşa'nın da inandırılmış ol-

masi sonucu şahsıma olan güvenini kaybetmiş olmalı ki, iyi niyetle yaptığınız tayinime ilişkin gayretleriniz de sonuçsuz kalmaktadır.

3- İzmir işgaliyle birlikte yok edilmek istenen istiklalimiz ve ulusal mevcudiyetimizin korunabilmesinin Batı Anadolu'da mukavemet örgütlerinin kurulmasıyla kabil bulunduğu ve bu hususu temin ettiğimi siz yakından biliyorsunuz ki, bugün Orduyu sevk ve idare edenler, o tarihte sadece birer seyirciydiler. Hatta içlerinden bazıları seyirci olmakla da yetinmemişlerdir. Sizlerin ve benim o günkü durumumuzu biraz daha zayıf bulsalardı, Meclis daha toplanmadan sonuçsuz kalacak, İstanbul'un işgalini müterake şartlarına aykırı bulmayan ve Anadolu hareketini müzaheraperestlerin hareketi sayan ve 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un Harbiye Nazırı olan zatın elinde kalacaktı.

Tarihin gizleyemeyeceği bu olayların ve ilave hadiselerin haksız bir mahkûmu şeklinde kalmam, zannetmem ki tarihin hakkımdaki kararını değiştirebilsin ve yine zannetmem ki bu vaziyette bırakabilsin.

Görev teklifinizi şüphesiz samimiyet ve sevgilerinizle dopdolu bulurum. Kabul etmem mazimi inkâr etmek demek olup, bu hususu siz de takdir edersiniz. Aç ve sefil kalmaya mahkûm olmayı, böyle bir vazifenin bana verebileceği manevi izdıraptan daha tercihe şayan görürüm. Bu hususta beni bağışlamanızı istirham ederim.

4- Mustafa Kemal Paşa, geçmişi bu kadar çabuk unutmasalardı, bugün hakkımda yanlış kanaat taşımazlardı. Gerçi, sevk ve idare ile Anadolu'daki bütün geçmişimden ve şüphesiz milli davamızla eşanlamlı gördüğüm iyi niyetten dolayı Milli Meclis muhitinde hakkımda yanlış bir kanaat oluşmuşsa, Meclisin huzurunda bunu savunup düzeltebileceğimi, gerekirse böyle bir imkânın değerlendirilmesini size havale ettiğimi bilmenizi isterim.

Böyle olduğu halde sessiz kalışım, vatanımı şahsıma, ordunun zaferini izzeti nefsimize tercih edişimdendir. Hürmetle ellerinizden öperim.

Miralay Bekir Sami

Albay Bekir Sami Bey'in bu cevabını alan Refet Paşa aşağıdaki şifreyle önerisinin yanlış yorumlandığını son kez bildirir.[593]

C. Şifreli Telgraf:

14 Kasım 1921

Daday'da Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye,

Önceki ricamın yanlış anlaşılmış olmasından korkuyorum. Meselenin esası, seyyar ordunun şimdiki kadrosu dahilinde boş bir görev yeri bulunmadığı ve bu gidişle yakın gelecekte de bunun mümkün olamayacağıdır. Havali Kumandanlıkları da tamamen lağvedildiği için gerçekten durum daha çok güçleşmiştir. Konya'daki görevin kabulünü rica edişim, biraz daha cepheye yakın bulunmanızı ve doğabilecek ilk fırsattan faydalanmayı temin etmek içindi.

Ben işe başlayalı böyle bir fırsat çıkmadığı için imkân bulamadım. Şuna emin olun ki, hiçbir taraftan bu konuda zorluk çıkartılmış değildir.

Milli Savunma Bakanlığı gibi görevler sürekli sayılmazlar. Ne zaman biteceği de hiç bilinmez. Amacım, ben burada iken sizi nasıl olursa olsun bir göreve başlatıp ileride doğabilecek fırsatları kollamak idi.

Saygı ve sevgilerimi tekrar ederek gözlerinden öperim.

Milli Savunma Bakanı
Refet

Bekir Sami Bey, Refet Paşa'nın yukarıdaki özetlenen görev teklifini kabul etmeme gerekçesiyle, daha açık bir ifadeyle Kolordu Kumandanlığı yapmış bir kumandanın yeniden Alay Kumandanlığını kabul etmesi mümkün değildir görüşüyle, 6 Haziran 1922 tarihinde önerilen «6. Depo Alay Komutanlığı» görevini de kabul etmeyip 1923 yılı başlarına kadar Daday'da kalmaya devam etmiş, daha sonra da İstanbul'a dönmüş, 9 Temmuz 1924 tari-

hinde de emekli olmak suretiyle askerlik yaşamını noktalamıştır.

Emeklilikten sonra bir süre evine çekilip yalnızlığı tercih etmişse de kalabalıklaşan nüfus sayısı nedeniyle geçim sıkıntısıyla karşı karşıya kalmıştır. İşte bu dar zamanında eski dost ve komutanı Ali Fuat Cebesoy Paşa'nın aracılığıyla, D.D.Y. Haydarpaşa merkezinde İstimlak Müdürlüğüne tayin edilmiş ve ölüm tarihi olan 9 Eylül 1934 tarihine kadar da bu görevi aralıksız devam etmiştir. Öldüğünde cebinden sadece 9 lira para çıkmış ve cenazesi de D.D.Y. tarafından kaldırılmıştır. Karacaahmet Mezarlığında defin merasimi icra edilirken törene şimşek gürültülerinin ve şiddetli yağmurun eşlik etmesi onu yakından tanıyanları son derece mutlu kılmıştır. Zira, Bekir Sami Bey savaş ortamını hatırlattığı için bu tür atmosfer olaylarını büyük bir zevk ve mutlulukla izlenmiş.

Kurtuluş Savaşının kıdemli öncülerinden olduğu halde sırf iyi niyetinin kurbanı olarak geçirdiği, mağdur ve mutsuz 13 yılın ardından toprağa verildiği günün tarihini taşıyan Cumhuriyet Gazetesinin onun hakkındaki kadirbilir makalesini aynıyla aşağıya alarak Miralay Bekir Sami Bey'in hatıratını burada noktalıyoruz.

Kurtuluş Savaşından 74 yıl sonra aynı kadirbilirliği ve tarafsızlığı Genel Kurmay Başkanlığı ve Harp Tarihi Dairesince de gösterilmesiyle, çoktan hak ettiği T.C. Devlet Mezarlığındaki silah arkadaşlarının arasına cenazesinin nakliyle gecikmiş de olsa yattığı yerde ruhunun şad olmasına vesile olunmasını ailesi adına gönülden diliyoruz.

BİR ÖLÜNÜN ARDINDAN

Cumhuriyet Gazetesi
10.9.1934

Birinci Felahiye kahramanını da gömdük. Büyük savaşın kahramanlarından ve istiklal mücaledesinin emekçilerinden büyük asker Miralay Bekir Sami'yi de toprağa gömdük.

1315 yılında Pangaltı'nda mülazım olarak çıkan ve üç yıl sonra da erkânı harbiye mümtazı olarak ordu saflarına katılan Bekir Sami'nin bütün hayatı, faziletin, mertliğin, saf yürekliliğin ve yurtseverliğin bir örneği olarak geçmiştir. Pürüzsüz, saygılı, itikatli bir asker. Büyük savaşın başlangıcında 52. Fırkanın başında Türk askerinin yüksek kavgacılık ve kahramanlık vasıflarını Kafkas cephesinde düşmanlarına dahi tasdik ettiren Bekir Sami, Fırkası ile uzun bir yürüyüşle Irak cephesine inmiş ve o arada Birinci Felahiye gibi yüksek bir zaferi Türk askerlik tarihine armağan etmiştir. Onun yorgun, yıpranmış, hırpalanmış ve mevcudu iki bin süngüyü aşmayan kahraman tümeninin zayıf siperlerini bir buçuk gün süren cehennemi bir topçu bombardımanına tutan İngilizler artık körlenmiş ve kötürüm etmiş sandıkları cephesine birkaç misli üstün kuvvetle saldırdılar. Ölmüş sandıkları 52. Tümenin sağ kalan makinalı tüfekleri işledi, yıkılmış siperlerin altından tekrar dirilip fırlayan Mehmetciklerin el tüfekleri bir mukabil darbe, bir mukabil hücum, ondan sonra her tarafta bir susma, saldıranlardan iki bin İngiliz Türk siperlerinin önünde cansız ve yaralı yatıyor.

Düşman tarafından bir beyaz bayrak Miralay rütbesinde bir haberleşme memuru gözünden yaralanmış, Kahraman Bekir Sami'nin önünde üç günlük bir mütareke için yalvarıyor. İşte Birinci Felahiye'nin kısaca hikâyesi.

Bekir Sami, ondan sonra harbin sonuna kadar askerlerinin başından ayrılmadı. Üstün ve malzemesi bol bir düşman karşısında, vatanı müdafaa için son günlere kadar savaştı ve didişti. Yunanlıların İzmir'e çıkması üzerine derhal Manisa'ya yola çıkan ve Yunanlılara karşı halk arasında bir mukavemet kurmak için yalnız başına ve her türlü tehlikelere karşı uğraşan Bekir Sami 21/6/1935'de Bursa'ya dönerek 56. Tümeni orada derleyip toplamaya koyulmuş ve Gazi Hazretlerinin tuttukları yoluna koyulan ilk mücahitlerden olmuştur. Gazi Hazretlerine çektiği bir telgrafı okuyalım. «Bütün mukabil vaziyetlere rağmen tekmil Aydın vilayetinin muhtelif mahallerinde bir hareketi milliyenin başlangıcı-

nı temin eylemeye muvaffak oldum. Kanaat ve icraatı samilerinin, vatan ve milletin kuvvet alması için yegâne yol olduğuna imanım kadar eminim, din ve milletimizin kurtuluşu yolunda attığınız büyük adımlarla muvaffak olacağına kani'im.»

Bekir Sami, Bursa düşmezden evvel Eskişehir'de 20. Kolordu Kumandanlığına tayin edilmişti. Fakat Yunan ileri harekâtının başladığı nazik bir zamanda yeni gelmiş kumandanı yalnız bırakmadı ve bu feci sükûtunda bütün acıları arkadaşlarıyla beraber tatmayı tercih ederek felaket günlerinde onlardan ayrılmadı.

Bugün arkasından vatana henüz yetişmemiş 6 evlat bırakıp göçen bu kahraman askerin, bu yüksek vasıflı insanın kendisini bilen ve sevenler için ne kadar acı ise, onun meziyetlerini saygı ile anmak da o derece lüzumludur.

ALINTILARIN KAYNAĞI VE AÇIKLAMALAR

(1) Mümtaz Yüzbaşı: O zamanlar Harp Okulunu bitirenlerden ilk 40 kişi kurmay olmak üzere harp akademilerine alınır, 3 yıl sonra da mezun olurlardı. Bekir Sami Bey zamanında Harp Akademilerine ayrılanlar kurmay adayı olurlar ve 3 yıl okuduktan sonra mezuniyet sırasına göre ilk üçte biri kurmay, diğerleri Mümtaz (seçkin, üstün) subay olurlardı. Beş yıl sonra Mümtaz subaylar da sınavdan geçirilerek hepsi kurmay subay olmuşlardır. Bu tatbikat da son bulmuştur.

(2) Bursanın işgali ve Bekir Sami Bey'in 20. Kolordu Komutanlığından alınmasına ilişkin TBM Meclisinde yapılan görüşmeler için geniş bilgi Meclis Zabıtlarında 12.7.1929 ve 14.8.1919 tarihleri arasında bölümler halinde mevcuttur.

(3) Ali Doğan Günsav Bey, Yüzbaşı Selâhattin beyin Eski Harp cariyelerine ait notlarına Rauf Orbay, Mustafa Nevzat, Esat Fuat Bey'le görüşmelerine atfen ilavelerde bulunmuştur.

(4) Bu karşılaşma sırasındaki konuşmalar için Yüzbaşı Selâhattin'in Romanı Cilt 2, sahife 47'de geniş bilgi görülebilir.

(5) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2, S. 51.
Türk Tarih Kurumu Arşivi Bekir Sami Dosyası I. Cilt giriş kısmına ilave notlar S. 2, 3.

(6) TTK Bekir Sami D. I. Cilt S. 1, 2.

(7) TTK Bekir Sami D. I. Cilt S. 2.

(8) TTK Bekir S. D. I. Cilt S. 2 ve Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2. S. 56.

(9) Necati Bey sonradan Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Bekir Sami Bey'i dinlediği andaki duygularını sonradan Selâhattin Bey'e anlatmıştır. Y. Selâhattin'in Romanı Cilt 2, Sayga 58.

(10) TTK Bekir Sami D. I. Cilt S. 2, 3, 4.

(11) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2, Sayfa 58.

(12) TTK Bekir S. D. Cilt I. S. 5, 6.

(13) TTK Bekir Sami D. Cilt I. S. 6, 7.

(14) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 7, 8, 9.
(15) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 11, 12, 13, 14.
(16) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 14, 15.
(17) Halit Paşa halk arasında yetişmiş, padişah tarafından paşalık unvanı verilmiş bir kişidir.
(18) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 16, 17.
(19) Miralay Kâzım Bey'in (Özalp) yayınlanan hatıratında, Bekir Sami Bey'le yukarıda özetlenen birliktelikten kısmen bahsetmektedir.
(20) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 19.
(21) TTK Bekir sami D. Cilt I. Sayfa 21.
(22) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 23.
(23) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 26.
(24) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 26, 27.
(25) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 27, 28, 29, 30, 31.
(26) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 37, 38.
(27) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 37, 37.
(28) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 34.
(29) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 38, 39.
(30) TTK Bekir sami D. Cilt I. Sayfa 40.
(31) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 43, 44.
(32) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 42.
(33) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 45.
(34) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 46, 47, 48.
(35) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 49, 50.
(36) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 52, 53.
(37) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 92.
(38) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 56, 57.
(39) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 59.
(40) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 61, 62.
(41) Kurtuluş Savaşında milli örgütlenmeye karşı koyanlara ibret olması için Bekir Sami Bey bizzat kendi silahıyla 4 hocayı öldürerek cezalandırmıştır.
(42) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2, Sayfa 93.
(43) Ayvalık'ta askeri kuvvetler tarafından Yunanlılara ilk kurşun sıkıldı.

Milislerin attığı ilk kurşun, Hacılyas köyünde atıldı. Onun için adı «İlkkurşun» köyü olarak değiştirilmiştir.

(44) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2. Sayfa 93, 94, 95.
(45) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 64, 66.
(45) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 66.
(46) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 60, 67, 68, 70.
(47) TTK Bekir Sami D. Cilt İ. Sayfa 70, 74.
(48) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 74.
(49) Ali Rıza Bey 2. Anzavur ayaklanmasında Biga'da şehit edilmiştir. Son derece mert ve vatansever bir subaydı.
(50) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 82.
(51) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 72, 73.
(52) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 72, 80, 81, 82.
(53) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 86, 87.
(54) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 88.
(55) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 88.
(56) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 88, 91.
(56/A) TTK. Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 100.
(57) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 90, 91.
(58) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 91, 92, 93, 94.
(59) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 104.
(60) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 105.
(61) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 118.
(62) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 92, 94.
(63) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 93, 94.
(64) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 85.
(65) TTK Bekir Sami D. Cilt I. Sayfa 86.
(66) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 95.
(67) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 97.
(68) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 101.
(69) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 98.
(70) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 99.
(71) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 101.
(72) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 120.

(73) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 102.
(74) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 109.
(75) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 110.
(76) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 111.
(77) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 104.
(78) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 106.
(79) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 110, 109.
(80) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 113, 111.
(81) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 129.
(82) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 121, 123.
(83) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 136.
(84) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 120.
(85) TTK Bekir sami D. Cilt 2. Sayfa 108.
(86) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 112.
(87) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 126.
(88) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 128.
(89) TTK Bekir sami D. Cilt 2. Sayfa 112.
(90) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 116.
(91) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 126.
(92) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 109.
(93) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 127.
(94) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 115.
(95) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 124.
(96) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 129.
(97) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 118.
(98) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 130.
(99) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 130.
(100) TTK Bekir sami D. Cilt 2. Sayfa 136.
(101) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 139.
(102) TTK. Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 136, 135.
(103) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 137.
(104) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 139.
(105) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 148.
(106) TTK Bekir sami D. Cilt 2. Sayfa 140, 141.

(107) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 141, 143.
(108) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 142, 143.
(109) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 145.
(110) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 147, 149
(111) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 150, 151, 152.
(112) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 155.
(113) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 150, 151.
(114) TTK Bekir sami D. Cilt 2. Sayfa 151.
(115) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 146.
(116) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 149
(117) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 153.
(118) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 154, 155, 156.
(119) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 156, 157.
(120) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 158, 159.
(121) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 160.
(122) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 162, 163.
(123) TTK Bekir Sami D. Cilt 2. Sayfa 165.
(124) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 167, 168.
(125) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 168, 169.
(126) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 170.
(127) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 171, 172, 173, 174.
(128) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 175, 176.
(129) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 179, 180, 181.
(130) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 181, 182.
(131) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 185.
(132) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 194.
(133) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 189.
(134) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 193, 194.
(135) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 197, 198.
(136) Mazhar Osman zamanının en ünlü akıl hastalıkları mütehassısıdır.
(137) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 194, 195, 197, 198.
(138) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 200, 201, 202.
(139) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 210, 211.
(140) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 202, 204.

(141) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 206.
(142) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 204.
(143) İsmail Fazıl Paşa, Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın babasıdır.
(144) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 210, 211, 212, 214
(145) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 217, 218.
(146) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 219, 221.
(147) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 219, 220, 221.
(148) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 226.
(149) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 227, 228.
(150) Deniz Binbaşı Aziz Bey: Rauf Bey'in enistesidir. Daha önce Manisa'da Mutasarrıflık yaptığı için yöreyi iyi biliyordu. Rauf Bey Ege'ye gittiğinde teşkilata yardımcı olması için kendisini beraber götürüp bırakmıştır.
(150) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 230, 231.
(151) TTK Bekir Sami D. Cilt 3. Sayfa 233.
(152) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 238, 239.
(153) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 249.
(154) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 244.
(155) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 247, 248.
(156) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 249.
(157) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 253.
(158) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 259.
(159) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 254, 255.
(160) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 257, 258.
(161) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 259, 260, 261.
(162) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 275, 276.
(163) Komutanı olduğu tümenden dilediği harcırahı alabileceği halde, Bekir Sami Bey kolordudan emir bekliyor. Para konusunda bu denli hassas olan birisine, Bursa işgal olduktan sonra «Hırsız» diyenler çıkabilecektir. Görev anlayışındaki ciddiyeti ve tavizsizliği nedeniyle kendisine karşılık dahi veremeyenlerden bazılarının, görevden alındıktan sonra aleyhine geçmelerinden daha doğal ne olabilirdi!
(164) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 280, 284, 285.

(165) Yetimoğlu İbrahim Bey, Bilecik'in Sarnıç köyündendir. Kafkasya' dan göç edip buraya yerleşen bir ailedendir. Çolak İbrahim ve Ayıcı Arif emrinde de bir süre çalışmıştır. Daha sonra kendi imkânı ile müfreze kurup yararlı hizmetler vermiştir. TBMM tarafından İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmiş olup, 29.3.1944'de vefat edince törenle defnedilecektir.

(166) Biga doğumlu bir ailedendir. Alaydan yetişme Jandarma subayı ve Binbaşı rütbesiyle emekli olmuştu. İstanbul Hükümetinin, özellikle Damat Ferit Paşa'nın adamı olarak milli direnişe karşı çıktı. Hatta sivil paşalık olan «Mirimiranlık» rütbesi ile ödüllendirildi ise de ayaklanma girişimlerinin tümünde Çerkes Ethem Kuvvetleri tarafından mağlup edilmiştir.

(167) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 285, 287, 280.

(168) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 293, 295.

(169) TTK Bekir Sami D. Cilt. 4. Sayfa 305.

(170) TTK Bekir Sami D. Cilt. 4. Sayfa 296.

(171) TTK Bekir Sami D. Cilt. 4. Sayfa 293, 296,

(172) TTK Bekir Sami D. Cilt. 4. Sayfa 313.

(173) TTK Bekir Sami D. Cilt. 4. Sayfa 294.

(174) TTK Bekir Sami D. Cilt. 4. Sayfa 301.

(175) TTK Bekir Sami D. Cilt. 4. Sayfa 318.

(176) TTK Bekir Sami D. Cilt. 4. Sayfa 321.

(177) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 300.

(178) TTK Bekir Sami D. Cilt 4. Sayfa 322.

(179) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 325.

(180) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 325, 326.

(181) Prens Sabahattin: Padişah Abdülhamit'in kız kardeşi ile evli Damat Mahmut Paşa'nın oğludur. Reformların uygulanması yüzünden Padişahla ters düşen Jöntürklerin Ademi Merkeziyetçiler grubunun lideridir. Abazaların «Kozba» ailesindendir. Felsefi görüşü: «Biz reformları, ötekilerin zararına, şu ya da bu halkın, ya da din ve mezhebin yararına istemiyoruz. Biz, hiçbir Osmanlıyı ayrık tutmaksızın, herkes için reform istiyoruz. Yetkiler hep merkezde değil, taşrada da olmalıdır...» şeklinde özetlenebilir.

(182) Mareşal Deli Fuat Paşa: Kafkas kökenli olup, Elene kahramanı olarak tanınır. Padişahın değer verdiği birisidir. M. Kemal Paşa ile beraber olan Rauf Bey ve Bekir Sami Kunduk Bey kanalıyla irtibat kurulmuştur. Fuat Paşa, Anadolu ihtilal ekibinin adeta İstanbul temsilcisidir. M. Kemal Paşa'nın bir Amerikalı subayla gönderdiği mektubu Padişaha vererek, Milli Mücadele yanlısı yeni bir kabinenin teşkil edilmesinde aracı olmuştur. Heyeti Temsiliye bu hizmeti için teşekkür kararını almıştır.

(183) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 329.

(184) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 331.

(185) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 338.

(186) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 347.

(187) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 336.

(188) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 365.

(189) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 336, 346.

(190) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 338.

(191) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 353, 364, 365.

(192) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 368.

(193) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 354.

(194) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 365.

(195) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 369.

(196) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 371.

(197) Kurtuluş Savaşının başlangıcında Kuzey Kafkasya kökenli yönetici ve subayların önemli bölümünü Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almışlardır. Amasya mülakatında hazır bulunan beş kişiden; Rauf Bey, Bekir Sami Bey, Salih Paşa ve Cemil Cahit Bey Kafkasya göçmenidirler.

(198) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 373, 374.

(199) Felahiye Zaferi son derece olumsuz koşullarda üstün İngiliz kuvvetlerine karşı Birinci Dünya Harbinde Irak'ta Bekir Sami Bey'in komutanı olduğu 52. Tümenin kazandığı zaferin adıdır.

(200) Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 375.

(201) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 373.

(202) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 381.

(203) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 391.

(204) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 372.
(205) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 377.
(206) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 381.
(207) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 383.
(208) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 388.
(209) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 391.
(210) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 397, 399.
(211) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 439.
(212) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 399.
(213) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 405.
(214) TTK Bekir Sami D. Cilt 5. Sayfa 410.
(215) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 418.
(216) Ali Sait Akbaytoğan Paşa, Manyas 1872 doğumlu, Hunç ailesinden Kasbolet Bey'in oğludur. Yemen Orduları Komutanı iken Mondoros Mütarekesi imzalandığında silahlarını ve birliklerini dağıtmadı. Direnerek geri çekildi. Çekilirken de Güneydoğu ve Güney halkını silahlandırdı. Bu nedenle İstanbul'a döndükten bir süre sonra Merkez Komutanı iken İngilizlerce tutuklanıp Malta'ya sürdüler. Malta dönüşünde Ankara'ya geçip M. Kemal Paşa ekibine katıldı. Doğu cepheleri komutanlığı ve 3. Ordu müfettişliğine atandı. İstiklal Madalyalıdır. Milletvekilliği ve Askeri Yargıtay Başkanlığı yaptı. 1950'de İstanbul'da öldü.
(217) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 427.
(218) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 419.
(219) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 453.
(220) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 434.
(221) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 444
(222) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 446, 447
(223) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 449, 450.
(224) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 456.
(225) Yarbay Mahmut Hendek: Kafkasya 1880 doğumlu ve İslam Bey'in oğludur. «Kaseyko» ailesine mensuptur. 24. Tümen Komutanı olarak Afyon'da iken İzmir işgal edilince kendiliğinden seferberlik ilan etti. M. Kemal Paşa ve Ali Fuat Cebesoy'un en güvendikleri bir ko-

mutandır. Düzce–Hendek isyanları sırasında hemşehrileri tarafından tuzağa düşürülerek feci şekilde öldürüldü. Mustafa Kemal Paşa, Hendek soyadını sonradan vermiştir. Halen Ankara Devlet Şeref Mezarlığında yatıyor.

(226) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 468.

(227) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 500

(228) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 461.

(229) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 463.

(230) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 478.

(231) Bekir Sami Bey, Kuvayı Milliye ileri gelenlerinden altısının Çerkez olduğunu iki anlamda söylemiş olabilir:

a) Heyeti Temsiliyeyi kast etmişse Rauf Bey, Bekir Sami Bey, Hakkı Behiç Bey, İbrahim Süreyya, Ömer Mümtaz Beyler ve emir subayı Muzaffer Kılıç, Kafkas göçmenidirler.

b) Askeri Birlik Kumandanlarını kast etmişse, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa, 56. Tümen K. Bekir Sami Bey, 20. Tümen K. Mahmut Bey, 5. Kafkas Tümeni K. Cemil Cahit, 9. Kafkas Tümeni K. Halit Bey, 23. Tümen K. Aşir Bey, 1. Tümen K. Vekili Rüştü Bey ve Kuvayı Milliye Kumandanlarından Ethem Beyler Kafkasya kökenlidirler.

(232) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 463.

(233) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 465, 466.

(234) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 475.

(235) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 496.

(236) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 497.

(237) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 476, 477.

(238) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 479.

(239) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 483.

(240) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 486, 487.

(241) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 493, 494.

(242) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 491.

(243) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 500.

(244) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 495.

(245) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. sayfa 498.

(246) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 509.
(247) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 503.
(248) TTK Bekir Sami D. Cilt 6. Sayfa 511, 512.
(249) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 514, 515.
(250) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 522.
(251) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 525, 535.
(252) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 530.
(253) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 537.
(254) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 578.
(255) Konuşmaları ve davranışlarıyla yarattığı kötü intiba ile seçimi kaybeden Farhettin Hayri Bey bir süre sonra Bursa'nın işgalini fırsat bilip Bekir Sami Bey'in görevden alınmasında etkili bir nümayiş düzenleyecektir.
(256) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. sayfa 535.
(257) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 550.
(258) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 558.
(259) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 569.
(260) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 569, 577.
(261) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 535, 558, 578.
(262) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 583.
(263) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 563, 569.
(264) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 578.
(265) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 578, 583, 588.
(266) TKK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 600.
(267) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 583, 584.
(268) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 588, 589.
(269) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 600, 603, 606.
(270) Ahmet Fevzi (BİG) Paşa: Düzce 1871 doğumlu ve BİG ailesinden Yakup Bey'in oğludur. 20. Kolordu Kumandanlığına atandıysa da Rauf ve Bekir Sami Beylerin ikazı üzerine Ankara'ya gelmekten vazgeçti. Harbiye Müsteşarı iken emrindeki Zeytinburnu cephaneliğinin Anadolu'ya kaçırılmasına göz yummuştur.
(271) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 598.
(272) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 627.

(273) Emin Erkul: Sonradan Bursa Mebusu ve İstanbul Şehir Emini olmuştur.
(274) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2. Sayfa 132, 133, 134, 135.
(275) TTK Bekir Sami D. Cilt 7. Sayfa 603.
(276) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 610, 625.
(277) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 610.
(278) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 626.
(279) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 628.
(280) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa y654.
(281) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 656.
(282) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 628.
(283) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 632.
(284) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 637.
(285) TTK Bekir Sami D. cilt 8. Sayfa 645.
(286) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 656.
(287) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 673.
(288) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 665.
(289) Mustafa Kemal Paşa değişik tarihlerde Kafkasya'ya heyetler göndermiştir. Bu ekiplerden birisi de Binbaşı İsmail Hakkı Berkuk Başkanlığında Aziz Meker ve Mustafa Butbay'dan oluşan Kuzey Kafkas kökenli 3 kişilik bir heyettir.
(290) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 672.
(291) TTK Bekir Sami D. cilt 8. Sayfa 685, 691.
(292) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 695.
(293) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 701.
(294) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 698.
(295) TTK Bekir Sami D. Cilt 8. Sayfa 704.
(296) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 718.
(297) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 713, 714, 715, 716.
(298) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 719.
(299) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 723.
(300) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 728.
(301) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 733.
(302) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 743.

(303) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 735, 736.
(304) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 749.
(305) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 753.
(306) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 756.
(307) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 771.
(308) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 753.
(309) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 762.
(310) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 763, 764.
(311) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 756.
(312) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 777
(313) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 794.
(314) TTK Bekir Sami D. Cilt 9. Sayfa 746, 865, 795, 797.
(315) Ali Rıza Paşa: 1859 İstanbul doğumlu ve Mareşalliğe kadar terfi etmiştir. Ayan Meclisi üyeliği ve Sadrazamlık (Başbakanlık) yaptı. Anadolu mücadelesine katılmadı, İstanbul'da kaldı, 1933 yılında vefat etmiştir.
(316) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 804.
(317) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 805.
(318) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 806, 813 arası.
(319) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 814.
(320) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 801.
(321) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 819.
(322) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 823.
(323) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 823.
(324) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. sayfa 826.
(325) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 830.
(326) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 840.
(327) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 826.
(328) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 855.
(329) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 863.
(330) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 839, 840.
(331) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 845.
(332) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 870.
(333) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 878.

(334) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 909, 910
(335) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 910.
(336) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 878.
(337) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 882.
(338) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 883.
(339) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 884.
(340) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 887.
(341) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 896.
(342) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 888.
(343) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 896.
(344) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 902.
(345) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 902.
(346) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 922.
(347) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 925.
(348) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 928.
(349) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 931.
(350) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 940, 941.
(351) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 944.
(352) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 948, 950.
(353) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 952, 958.
(354) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 961.
(355) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 965.
(356) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 966.
(357) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 967.
(358) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 966, 967.
(359) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 905, 912.
(360) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 990, 992.
(361) Damat Ferit Paşa: Arnavut asıllı Seyyit İzzet Efendi'nin oğludur. 1853 doğumludur. Sultan Abdülmecit Han'ın kızlarından Mediha Sultan'la evlendiğinden «Damat» lakabıyla anılır. Dışişleri memuru iken damat olunca çok süratli terfi etti. 33 yaşında Bakan (Nazır) oldu. Bu tarzda ilerleyip Bakan olanlara «Paşa» unvanı da verildiğinden Ferit Bey de paşalık hakkını kazandı. Danıştay üyesi, Bakan ve Sadrazamlık (Başbakanlık) yapmıştır. İngilizlerle işbirliği içine gi-

rerek yurtseverleri sürgüne göndertti. Meclisi kapattırdı, Sevr Anlaşması onun zamanında imzalandı. Kurtuluş Savaşından sonra yurtdışına kaçtı. Fransa'da öldü.

(362) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 996.
(363) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 968.
(364) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 971.
(365) TTK Bekir Sami D. Cilt 10. Sayfa 973.
(366) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 975.
(367) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 976.
(368) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 977.
(369) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 980.
(370) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 983.
(371) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 990, 991, 992.
(372) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 996.
(373) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 999.
(374) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1000.
(375) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1003.
(376) Salih (Omurtak): Cumhuriyet döneminde general olmuştur.
(377) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1014, 1015.
(378) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 966.
(379) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 1019.
(380) TTK Bekir Sami D. Cilt 11. Sayfa 1008.
(381) Eşref Sencer (Kuşçubaşı): Teşkilatı Mahsusa Başkanı, Kurtuluş Savaşının ilk döneminde Kuvayı Milliyenin teşkilinde önemli katkıları olmuş, savaşın bitiminden sonra da 150'likler listesine girmiş olup, Kafkas kökenlidir.
(382) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1017.
(383) TTK Bekir Sami D. Cilft 12. Sayfa 1022.
(384) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1023.
(385) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1025.
(386) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1027, 1028.
(387) Gâvur İmam: Pomak asıllı ve Ahmet Anzavur ile birlikte terör yaratan eşkiya lideridir. Asıl adı İmam Feyzi'dir.
(388) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1026, 1028.

(389) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1030
(390) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1032.
(391) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1034.
(392) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1036, 1039.
(393) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1038.
(394) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1041.
(395) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1046.
(396) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1042.
(397) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1043.
(398) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1045.
(399) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1051.
(400) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1048.
(401) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1056.
(402) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1053.
(403) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1057.
(404) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1059.
(405) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1061, 1062.
(406) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1065, 1066.
(407) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1067, 1068, 1069.
(408) Yarbay Osman «Kasap» adıyla bilinir. Bekir Sami Bey'in sınıf arkadaşı ve acımasız sertliği ile bilinir. Boğazlar Müstahkem Mevki Kumandanı Albay Şevket Bey'in aracılığıyla 56. Tümen emrine tayin ettirilmişti. Kurtuluş Savaşında hizmetleri vardır. Yargılama sonucunda ölüm cezasına çarptırılmış ve Albay rütbesindeyken idam edilmiştir.
(409) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1102.
(410) TTK Bekir Sami D. Cilt 12. Sayfa 1078, 1079, 1080, 1081.
(411) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2, Sayfa 179, 180, 181.
(412) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1101.
(413) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1097.
(414) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1104.
(415) TTK Bekir Sami D. Ciltf 13. Sayfa 1107/A.
(416) Tümgeneralliğe terfi karar ve teklifini bir anda reddedilen Albay Bekir Sami Bey, mutaassıp bir grubun tezviratı nedeniyle kurtuluş gü-

nünde aktif asker değil sürgündedir. Öldüğünde de cebinde sadece 9 lira çıktığı için cenazesini D.D.Y. kaldırmıştır.

(417) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1085.
(418) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1086.
(419) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1091.
(420) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1093, 1094, 1095.
(421) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1099.
(422) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1097.
(423) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1112.
(424) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1114.
(425) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1116.
(426) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1119.
(427) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1120, 1122.
(428) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1123.
(429) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1138.
(430) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1135, 1136, 1137.
(431) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1137, 1138.
(432) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1140.
(433) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1142, 1144.
(434) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1146.
(435) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1151.
(436) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1158.
(437) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1162, 1166, 1168.
(438) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1168, 1169, 1170.
(439) TTK Bekir Sami D. Cilt 13. Sayfa 1171, 1174, 1175
(440) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1183, 1184.
(441) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1188, 1189.
(442) TTK Bekir Sami D. Cilt. 14. Sayfa 1190, 1191, 1192.
(443) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1207.
(444) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1193, 1194.
(445) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1210.
(446) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1195.
(447) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1197.

(448) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1200, 1201.
(449) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1203.
(450) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1213, 1215.
(451) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1222, 1248.
(452) Süleyman Şefik Paşa: Harbiye Nazırı, Kuvveyi İnzibatiye Komutanı ve Kafkas kökenlidir.
(453) Mareşal Zeki Paşa: 4. Ordu ve Askeri Okulların eski kumandanı, Hamidiye Alaylarının kurucusu olup Kuzey Kafkaslıların Berzeg ailesindendir.
(454) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1245.
(455) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1251–1252.
(456) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1234.
(457) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1237.
(458) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1264.
(459) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1265.
(460) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1237.
(461) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1262, 1263.
(462) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1274.
(463) TTK Bekir Sami D. Cilt 14. Sayfa 1276, 1278.
(464) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1277.
(465) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1278.
(466) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1279, 1280.
(467) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1278.
(468) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1282, 1283, 1284.
(469) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1280, 1281.
(470) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1289.
(471) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1285, 1286, 1287.
(472) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1289.
(473) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1292.
(474) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1292.
(475) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1287, 1298.
(476) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1290.
(477) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1291.
(478) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1293.

(479) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1297.
(480) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1294.
(481) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1292, 1293.
(482) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1298, 1299, 1301, 1302.
(483) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1332.
(484) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1301.
(485) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1302, 1303.
(486) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1336.
(487) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1332.
(488) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1334.
(489) Hasan Bey, Milis Komutanı ve Karamürsel'in Petej ailesine mensuptur. Kafkas kökenlidir.
(490) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1339.
(491) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1338.
(492) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1340.
(493) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1345.
(494) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1341, 1347, 1348.
(495) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1349, 1350.
(496) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1360.
(497) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1359.
(498) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1362.
(499) TTK Bekir Sami D. Cilt 15. Sayfa 1362.
(500) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1366, 1373.
(501) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1373.
(502) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1376.
(503) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1384.
(504) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1375.
(505) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1380.
(506) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1381, 1382.
(507) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1387.
(508) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1393.
(509) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1394.
(510) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1400.

(511) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1402.
(512) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1405.
(513) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1412.
(514) Kâzım Özalp, Cumhuriyet döneminde Orgeneral, Meclis Başkanı, Milli Savunma Bakanı olmuştur.
(515) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1413.
(516) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1413.
(517) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1414.
(518) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1415.
(519) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1416
(520) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1421.
(521) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1422.
(522) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1426.
(523) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1430.
(524) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1432.
(525) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1437.
(526) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1438.
(527) Nazmi Solok: Cumhuriyet döneminde Korgeneral olmuştur.
(528) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1437.
(529) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1440.
(530) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1443.
(531) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1444.
(532) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1444, 1445.
(533) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1447.
(534) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1448.
(535) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1457.
(536) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1458.
(537) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1460.
(538) TTK Bekir Sami D. Cilt 16. Sayfa 1461.
(539) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa (Eski Cilt: 9) Sayfa 23 (Bl. 78)
(540) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 21 (Bl. 73, 74)
(541) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 21 (Bl. 75)
(542) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 25 (Bl. 82)
(543) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 25 (Bl. 83)

(544) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 27 (Bl. 87)
(545) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 27 (Bl. 89)
(546) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 28 (Bl. 93, 94)
(547) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 30 (Bl. 96)
(548) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 31. (Bl. 100)
(549) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 32 (Bl. 103)
(550) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 33 (Bl. 105)
(551) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 37 (Bl. 117)
(552) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 34 (Bl. 107)
(553) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 37 (Bl. 116)
(554) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 39 (Bl. 119)
(555) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 39 (Bl. 120)
(556) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 40 (Bl. 122)
(557) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 42 (Bl. 128)
(558) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 42 (Bl. 129, 130)
(559) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 43 (Bl. 132)
(560) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 44 (Bl. 135)
(561) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 45 (Bl. 136)
(562) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 50 (Bl. 150)
(563) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 47 (Bl. 144)
(564) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 48 (Bl. 146)
(565) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 49 (Bl. 149)
(566) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 50 (Bl. 152, 153).
(567) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 51 (Bl. 155, 156)
(568) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 52 (Bl. 157, 159.
(569) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 55 (Bl. 168)
(570) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 59 (Bl. 177)
(571) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 50 (Bl. 154)
(572) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 52 (Bl. 160)
(573) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 53 (Bl. 162, 163).
(574) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 56 (Bl. 173)
(575) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 60 (Bl. 179)
(576) Yüzbaşı Selâhattin'in notundan 9.7.1920 tarihinde gerçekleşen Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarıyla Bekir Sami Bey'in görüşmesi Ge-

neral Ali Fuat Cebesoy'un hatıratının 443. sahifesinde 3–4 gün sonrasında gerçekleşmiş olarak ifade edilmekte olup özetle şöyledir.

«Mustafa Kemal Paşa, refaketinde bazı mebuslar olduğu halde Bozüyük'deki geçici karargâhıma gelmişti. O esnada Miralay Bekir Sami Bey de Bozüyük'de bulunuyordu. Paşa ile teması iyi olacaktı. Bunu temin ettim. Mustafa Kemal Paşa, Bekir Sami Bey'le görüştü. Bursa'nın kaybının sebeplerini sordu. Almış olduğu cevaplardan da çok memnun oldu.»

(577) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 55 (Bl. 169)
(578) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 57 (Bl. 175)
(579) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 59 (Bl. 178)
(580) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 62 (Bl. 184, 185)
(581) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 63 (Bl. 186)
(582) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 61 (Bl. 181, 182)
(583) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 64 (Bl. 188, 189)
(584) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 60 (Bl. 193, 196)
(585) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 67 (Bl. 198, 199)
(586) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 68 (Bl. 201)
(587) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 70 (Bl. 202, 203)
(588) TTK Bekir Sami D. Cilt 17. Sayfa 71 (Bl. 205)
(589) Milli Mücadele Cilt 2. Selek Sahife: 92–100 arası.
(590) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2. Sayfa 249, 252.
(591) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2. Sayfa 256, 259.
(592) Yüzbaşı Selâhattin Romanı Cilt 2. Sayfa 263, 264.
(593) Hatırat kayıtları dışında ve birinci dosyada bulunan yazışma evrakından.

FOTOĞRAFLARLA
MİRALAY
BEKİR SAMİ BEY

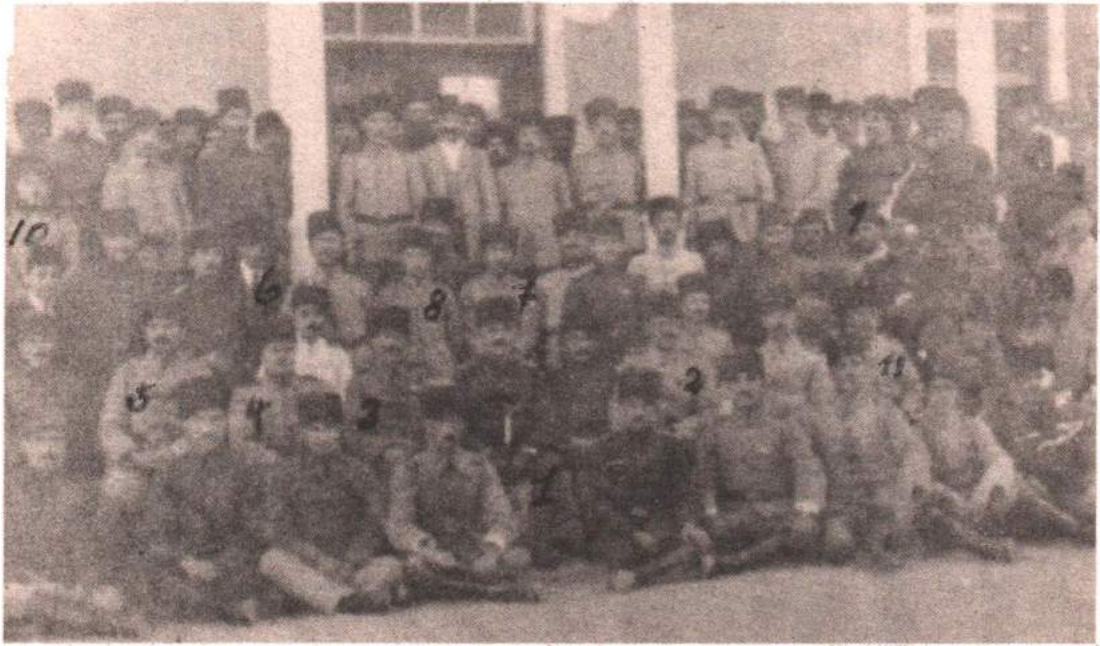

Günsav'ın Bursa'da, 56. Tümen Karargâh personeli ile Ağustos-1919'da çekilmiş resmi. 1-Bekir Sami bey, 2-174. Alay Kom. Yrb Rahmi, 3-172. Alay Kom. Yarbay Kâzım, 4-Kurmay Bşk Binbaşı Halil, 5-Merkez Kom. Binbaşı İskender, 6-Levazım Yzb. Sezai, 7-Yaver Yzb. Selâhattin, 8-173. Alaydan Behçet Teğmen, 9-Karargâhtan Teğmen Selâhattin, 10-İnzibat subayı Teğmen Aziz, 11-Baytar Yrb. Emin 12- Üsteğmen Kemal

Anzavur isyanları ve diğer isyanları bastırmak için Bursa'ya gelen Ethem Bey ile çekilmiş bir hatıra fotoğrafı (1920). 1-Bekir Sami bey (56. Tüm. Kom.) 2-Hacim Muhittin Bey (Bursa Valisi), 3-Çerkez Ethem, 4-Yzb. Tevfik Bey (Çerkez Ethem'in kardeşi), 5-Reşit Bey (Milletvekili), 6-Nuri Bey (Bursa Polis Md.), 7-Yaver Salih Kılıç, 8-Bursa Müftüsü 9-Çerkez Ethem'in bayraktarı

Bursa'da Kuvayı Seyyare Komutanı Ethem Bey'le çekilmiş bir resim (1920). Oturanlar: 1-Bekir Sami Bey, 2-Vali Hacim Bey, 3-Çerkez Ethem Bey, 4-Yzb Tevfik Bey

Bekir Sami Bey'in okul arkadaşı ve sertliğiyle tanınan Yarbay Osman Bey (Kasap Osman Bey)

Kastamonu, Daday'da mecburi ikamette iken arkadaşlarıyla birlikte çekilmiş bir fotoğraf (1921)

Bekir Sami Bey

Ege Bölgesinde mukavemet oluşturmak üzere 17. Kolordu Komutanı atandığı tarihlerde çekilmiş bir fotoğrafı (1919)

Bekir Sami Bey

Daday'da çocuklarıyla (1921)

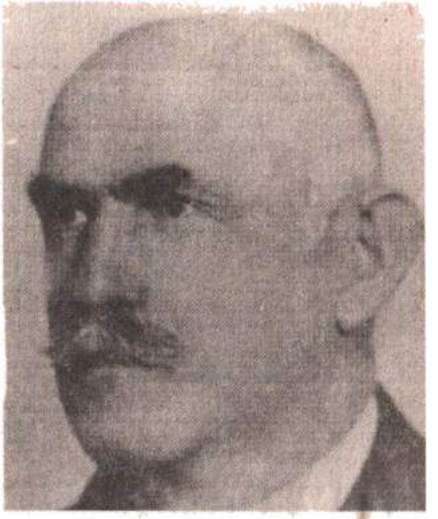

Bekir Sami Bey'in ölmeden önce çekilmiş son fotoğrafı (1934)

MİRALAY BEKİR SAMİ GÜNSAV'IN KURTULUŞ SAVAŞI ANILARI

Miralay Bekir Sami, Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı tarihte Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Ege Bölgesi'nde direnişleri örgütledi. Padişahlık adına yapılan paşalık ve başkumandanlık tekliflerini reddetti. Daha sonra sırasıyla 17. Kolordu Kumandan Vekilliği, 56. Tümen Kumandanlığı, 20. Kolordu Kumandanlığı, Antalya-Muğla Havalisi Kumandanlığı ve Kuzey Kafkasya Murahhaslığı görevlerinde bulundu. Bu döneme ait Harb Cerideleri, yaveri Yüzbaşı Selâhattin(Yurdoğlu) tarafından tutuldu. Bu orjinal metinler; Ali Fuat Cebesoy, Rahmi Apak, Sabahattin Selek ve İlhan Selçuk'un yapıtlarına kaynaklık etti. 9 cilt tutan cerideler 1989 yılında Türk Tarih Kurumu'na armağan edildi. Kurtuluş Savaşı konusunda araştırmalar yapan *Muhittin Ünal* bu cerideler'den yola çıkarak Bekir Sami Günsav'ın anılarını yayıma hazırladı. Milli Mücadeleyi; "Vatanlarında vatansız kalanların vatan yapma mücadelesidir," sözüyle tanımlayan Miralay Bekir Sami'nin Kurtuluş Savaşı'ndaki emek ve hizmetleri hiçbir şekilde inkâr edilemez. Kitapta yer alan birçok belge bunun en güzel kanıtı. Elinizdeki kitap Yunan işgalini izleyen günlerdeki Batı Anadolu'nun durumunun daha iyi kavranmasına yardımcı olabileceği gibi birçok araştırmacının yararlanabileceği bir belge niteliğindedir. Okurlarımızın, Kurtuluş Savaşımız hakkında kimi bilinmeyen konuları aktaran bu anıları ilgiyle karşılayacağını umuyoruz.

ISBN 975 - 406 - 510 - 1